

॥śrī h॥

krama-dī pikā

śrī mad-bhagavat-śrī -kṛṣṇādhana-nirūpaṇa-pravaṇa āgama-nibandhaḥ vidyā-vinoda-
śrī -govinda-bhaṭṭācārya-kṛta-vivaraṇa-sahitā¹

(1)

prathamah paṭ alah

veṇu-vāda-vinoda-lālasam
divya-gandha-parilipta-vakṣ asam |
vallavī -hṛdaya-vitta-hāriṇam
bhāvaye kam api gopa-nandanam ||

viśiṣṭa-śikṣārthaḥ ādau nibadhnāti kalāttamāyety ādinā |
kṛtamśiṣṭa-śikṣārthaḥ ādau nibadhnāti kalāttamāyety ādinā |

kalā tta-māyā-lavakā tta-mūrtih
kala-kvaṇad-veṇu-ninā da-ramyah |
śrito hṛdi vyākulayam trilokī m
śriye'stu gopī-jana-vallabho vah ||1||

gopī-jana-vallabho yuṣmāni śrīye sampade'stu bhūyād iti yojanā | gopī janasya
gopājanā-janasya vallabhaḥ svāmī | tathā ca gopī-janasyaivāvijñāta-vinaya-
prakarasyāpi vallabhaḥ kīmpanaḥ sādhakasyāśeṣa-pūjā-vidhāna-kovidasyeti bhāvah |
yad vā gopī-prakṛtir jano mahad-ādir anayor vallabhaḥ preraka ity arthaḥ |

kī dṛśah kalāyāmīna-svarūpe svasmin āttāyāḥ prāptāyā adhyastāyā māyāyā lavakena
leśena viṣṭepātma-svabhāvena āttā prāptā mūrtir yena sa tathoktaḥ | etena tasya śarīra-
sambandhe'pi na svarūpānusandhāna-pracyutir āvaraṇa-śakter aprāmāṇyād iti
bhāvah |

atha vā kalā bandhane, tathā ca bandhanātmaka-saṁśāra-pravartanārthaṁsvī kṛta-
māyā-leśātmaka-jala-tattvātmanāigī kṛta-mūrtir iti | toyena jīvān visasarja bhūmyām iti |

athavā, sarimohana-mantra-rūpakaṁkāma-bījaṁsakala-gopāla-mantrāṇāmbī jam
udāharati kaleti | kaś ca kalau tābhyaṁ attau gṛhītau sambaddhau māyā-lavakau

¹ This text has been taken from Sudhakar Malaviya's edition. Benares: Krishnadas Academy, 1989.
Krishnadas Sanskrit Series, 119.

caturtha-svarā nusvā rau tā bhyām ā ttā svī kṛ tā bī ja-rūpā mūrtir yena saḥ tathoktaḥ kala
ity atrākāra uccāraṇārthaḥ |

punaḥ kī dṝ śah | kalam avyaktarīmadhuramīyathā syāt tathā kvaṇan śabdāyamānah
veṇur vanīśah kala-kvaṇariś cāsau veṇuś ceti kala-kvaṇad-veṇuh | tasya ninādena
ramyah sarva-mukha-prada ity arthaḥ |

punaḥ kī dṝ śah | hṝ di śritah hṝ t-paṅkaje sthitah hṝ di dhyeya ity arthaḥ | yad vā sarva-
prāṇīnāṁhṝ daye'ntaryāmi-rūpeṇa sthita ity arthaḥ |

kimkurban | trayā nāṁlokā nāṁsamāhāras trilokī | trilokyāṁvyākulayan kartavyeṣ u
vicāra-śūnyamīkurvan māyayā mohayann ity arthaḥ | tad uktāṁgī tāyām-

ī śvaraḥ sarva-bhūteṣ u hṝ d-deśe'ṛjuna tiṣṭ hati |
bhrāmayan sarva-bhūtāni yantrārūḍhāni māyayā || iti |

atra laghu-dī pikā -kārah kalātta-māyety-ādinā gopī -jana-vallabha ity anena ca bī ja-
sahito'tra daśākṣ arah sūcitaḥ | kala-kvaṇad ity ādinā dhyānamīsūcitaṁl trilokī m
vyākulayann ity anena ca vaśyādi-prayogāḥ sūcitaḥ ity āha ||1||

--o)0(o--

guru-namaskāra-pūrvakāṁkartavyampratijānī te--

guru-caraṇa-saroruha-dvayotthān
mahita-rajaḥ-kaṇakān praṇamya mūrdhnā |
gaditam iha vivicya nā radā dyair
yajana-vidhiṁkathayā mi śāriga-pāṇeh ||2||

iha granthe śāriga-pāṇeh śrī -kṛṣṇasya yajana-vidhiṁpūjāhomādikaraṇa-prakāraṁ
vivicya vivecanāṁkṛtvā kathayāmi āsamāpter vartamānatvāt | tathā ca, prācī na-
granthebhyaḥ sva-granthasyopādeyatā darśitā | kī dṝ śam ? nārada-gautama-
prabhṝ tibhir gaditam | etena svokteḥ svātantryāṁnirākṛtam iti bhāvah | kimkṛtvā ?
mūrdhnā mastakena mahitāḥ pūjitā ye rajaḥ-kaṇakā dhūli-leśās tān praṇamya kī dṝ śān
guru-caraṇa-dvayam eva padma-dvayaṁtad-utthān tad-udbhavān | etena guru-bhart-
bhatty-atiśayah sūcitaḥ | tathā guru-dhyānamīśirasi kartavyam ity api sūcitaṁ ||2||

--o)0(o--

mantrāntarebhyo gopāla-mantrasyātiśāyitamvaktumbhūmikāmracayati—

kṣ iti-sura-nṛ pa-viṭ -turī yajā nāṁ
muni-vanavāsi-gṝ hastha-varṇināṁca |
japa-huta-yajaā dibhir manūnāṁ
phalati hi kaścana kasyacit kathañcit ||3||

hi yataḥ manūnā īgopāla-mantra-vyatiriktā nā īmadhye kaścana mantrorāśyādinā
śodhitah kṣ iti-sura-prabhṛ tī nā īvarṇā nā īmadhye muni-vanavāsi-prabhṛ tī nām
āśramā nā īcakārāt strī nā īmadhye kasyacit kathāñcij janasya bhāgya-vaśāj japa-
homādibhir ādi-śabdena tarpaṇādeḥ parigrahaḥ | phalati phalaṁdadātī ti yojanā | hi
śabdo'trāvadhāraṇa iti kaścit kṣ itisuro brāhmaṇaḥ | nr̄ paḥ kṣ atriyāḥ | viṭ vaiśyaḥ |
turī yah śūdraḥ | munir yatiḥ | vanavāsi vānaprasthaḥ | gṛ hasthaḥ kṛ ta-dāra-
parigrahaḥ | varṇī brahmacārī ||3||

--o)0(o--

adhunā gopāla-mantrasya sarveṣ u siddhatvam āha—

sarveṣ u varṇeṣ u tathā śrāmeṣ u
nā rī ṣ u nā nā hvaya-janmabheṣ u |
dātā phalā nām abhivā ūchitā nām
drāg eva gopālaka-mantra eṣ aḥ ||4||

siddhādi-gaṇanā nirapekṣ a evaiṣ a prathopasthito vakṣ yamāṇa-daśākṣ ara-gopāla-mantra
na tu gopāla-viṣ ayako mantra-gaṇo'tiprasaṅgāt |

svāhā-pranava-saṁyuktammantrāṁśūdre dadad dvijah |
śūdro niraya-gāmī syād dvijah śūdro'bhijāyate ||

ity āgama-virodhāt | laks aṇā patteś ca | vā ūchitā nām svābhimatā nām phalā nām drāg
eva jhaṭ ity eva dātā keṣ u sarveṣ u varṇeṣ u brāhmaṇādiṣ u sarvāśrāmeṣ u brahmacāri-
prabhṛ tiṣ u nārī ṣ u nānāhvaya-janmabheṣ u nānā-prakāra-nāmasu tahtā nānā-prakāra-
janma-nakṣatres u stasv apī ty arthaḥ ||4||

--o)0(o--

evam saty api guru-caraṇa-śuśrūṣā-paropasthitāya mantra deya iti vyanakti—

nūnam acyuta-kaṭ ā kṣ a-pā tena
kā raṇāmbhavati bhaktir aṄjasā |
tac-catuṣ ṭ aya-phalā ptaye tato
bhaktimān adhikṛ to harau gurau ||5||

yasmān nūnamīś citam acyuta-kaṭ ā kṣ a-pā tena śrī -kṛ ṣ ṣa-kṛ pāvalokane bhaktir aṄjasā
tattvataḥ kāraṇāṁtatas tasmāt kāraṇāt tac catuṣ ṭ aya-phalā ptaye prasiddha-dharmādi-
puruṣ ārtha-catuṣ ṭ aya-rūpa-phala-prāpty-ar�amharau viṣ ṣau gurau mantra-dātari ca
bhakti-yukta-puruṣ o dī kṣ ādāv adhikṛ to'dhikārī bhavatī ty arthaḥ | etena guru-
devatayor abhedena dhyānaṁkartavyam iti sūcītam ||5||

--o)0(o--

adhunā pūjā-kramam āha—

snā to nirmala-suddha-sūksma-vasano dhautā īghri-pā nyā nanah
svā cā ntah sapavitra-mudrita-karah śvetordhva-puṇḍrojjvalah |
prācī -dig-vadano nibaddhya-sudṛ ḍhampadmā sanāmśvastikam
vā sī nah sva-gurūn gaṇā dhipam atho vandeta baddhā ījaliḥ ||6||

snātah sva-gṛ hyokta-vidhinā āgamokta-vidhināpī ti kecit | nirmale viśade prakṣ ālite
sūkṣ me vastre yasya sa tathoktaḥ | dhauteti prakṣ ālita-pāṇi-pāda-vadanah | svācāntah
smṛty-ukta-vidhinā kṛ tācamanah | sa-pavitreti pavitra-sahitah mudrā-yukta-hastaḥ
supavitreti-pāṭ he atiśobhana-pavitreṇa mudritah mudrā-sambaddho tilakenojjvalah |
prācī -dig-vadanah pūrvābhimukhah |

atra prāg-vadanasya kanṭ hoktatvāt prāg-vadanaiṁmukhyaiṁtad-asambhave
tūdaiṁmukhatvaiṁrātrau tu sarva-pūjāsvedodaṁmukhatvaiṁpurāne ca
tathaivābhidhānāt | anantaramsudṛ ḍhamyathā syāt tathā padmāsanāmśvastikamvā
kṛ tvā | tatra padmāsanāmprasiddham svastikamlaks añāmītu –

jānūrvor antare samyak kṛ tvā pāda-tale ubhe |
ṛju-kāya-samāsī naṁsvastikaiṁtad pracakṣ ate ||

āsī na upavis t ah sva-gurūn gaṇeśamca vandeta | atho śabdaś cārthe'nukta-
samuccayena tenāgre durgāmpṛṣṭ he kṣ etra-pālāvandeta tad uktam **gautamī ye vāme**
guruṁdakṣiṇato gaṇeśāmīdurgāmpurah kṣ etrapatiṁca paścāt | iti |

prayogaś ca gumiṁgurbhyo namah, gaṁgaṇapataye namah, duṁdurgāyai namah, kṣ em
kṣ etrapālāya namah | baddhā ījaliḥ kṛ tā ījali-put ah sann ity arthaḥ | atra śāradā-
tilakokta-krameṇaitad boddhavyaiṁdakṣiṇe pūjā-dravya-sthāpanaiṁvāme jala-
kumbha-sthāpanaiṁpṛṣṭ he kara-prakṣ ālana-pātra-sthāpanaiṁpurato dī pa-cāmarādy-
upakaraṇa-sthāpanam iti ||6||

--o)0(o--

bhūta-suddheḥ pūrvamkr tyam āha—

tato'stra-mantreṇa viśodhya pāṇī
tritā la-dig-bandha-hutā śāśālān |
vidhāya bhūtātmakam etad-aīgām
viśodhayec chuddha-matiḥ krameṇa ||7||

tatas tad-anantarambhūtātmakaiṁpṛ thivyādi-paīca-mahābhūtamayam etad aīgām
śarīraṇīsuddha-matiḥ viśada-matiḥ viśodhayed devatātmakaiṁkuryād ity arthaḥ |
nādevo devam arcayed iti vacanāt | krameṇa vakṣ yamāṇa-prakāreṇa | kimkṛ tvā ?
astrā-mantreṇaiva astrāya phaṭ ity anena tan-mantrā īgāstra-mantreṇaiva vā, gandha-

pus pābhyāṁhastau sariśodhya kara-nyāsaṁkṛ tvāstra-mantreṇaivordhvordhvamītāla-
trayamīkuryāt | tad uktamīśāradāyām—**kara-nyāsaṁsamāsādya kuryāt tāla-trayaṁ**
tataḥ iti |

anantaram astra-mantreṇaiva choṭ ikayā daśa-dig-bandhanamāstra-mantreṇaiva vahni-
prākāraṁjalenātmanah parives ṭ ana-rūpaṁvidhāya kṛ tvā | atra sampradāyah hṛt-
padma-karṇikā-sthaṁdī pa-śikhā-nibhamī vātmānamharīṣa iti mantreṇa suṣ umṇā-
vartmanā mastakopari sahasra-dala-kamalāvasthita-paramātmani sanyojya pṛ thavy-
ādi-pañca-viññati-tattvāni tatra vilī nāni vibhāvyā bhūta-śuddhimīkuryāt ||7||

--o)0(o--

bhūta-śuddhim āha—

īdā-vaktre dhūmrāṁsatata-gati-bī jaṁsalavakam
smaret pūrvamīmantro sakala-bhuvanocchoṣ aṇa-karam |
svakamīdehamtena pratata-vapus ā pūrya-sakalam
viśos ya vyāmuñret pavanam atha mārgaṇa-khamaneḥ ||8||

īdā-vaktre vāma-nāsā-puṭ ena salavakambindu-sahitamīsatata-gati-bī jaṁvāyu-bī jaṁyam
iti rūparāpūrvamīprathamaṁmantri sādhakah smaret | kim bhūtam ? dhūmrām
kṛ s nā-varṇamī punah kimbhūtam ? sakaleti | pañca-bhūta-maya-deha-śos akāmītathā
ca vāma-nāsā-puṭ ena vāyum ākarṣ an s oḍāś-vāraṁvāyu-bī jaṁjaped iti bhāvah |
anantaramīsakalamīsarvamīsvakī yamīśarī ramtena bī ja-mayena vāyunā pratata-vapus ā
vistī rṇa-śarī reñāpūrya pūrayitvā deha-stha-vāyor bāhyenaikyamīvicintya viśos arīmī tvā
catuh-ṣas ṭ hi-vāraṁvāyu-bī jaṁkumbhakena japtvā khamaneḥ sūryasya mārgeṇa
piigalayā dakṣ iṇa-nāsā-puṭ ena recanenaiva vāyu-bī jaṁdvā trinīśad-vāraṁjapan
vāyūmīvyāmuñret tyajed ity arthaḥ ||8||

--o)0(o--

tenaiva mārgeṇa vilī na-mārutam
bī jaṁvicintyā ruṇam āśus ukṣ aṇe |
ā pūrya dehamīparidahya vāmato
muñret samīraṁsaha bhasmanā bahiḥ ||9||

tenaiva kha-maneḥ sūryasya mārgeṇa dakṣ iṇa-nāsā-puṭ ena vilī nah sambaddho māruto
vāyur yatra tad āśusukṣ aṇer vahner bī jaṁram iti aruṇam aruṇa-varṇamīvicintya
vāyunāpūrya tad-bī jasya s oḍāśa-vāra-japena pūrakamīkṛ tvānantaramīkumbhakena
caturguṇamīraṁbī jaṁjapan dehamīparidahya tad-ūrdhvamīram iti dvātrinīśad-vāraṁ
japan vāmata īdā-mārgeṇa vāma-nāsā-puṭ ena bhasmanā saha bahiḥ samīraṁvāyum
muñced ity arthaḥ ||9||

--o)0(o--

utpattiśādarśayati—

ṭ a-param atī va śuddham amṛ tā niś u-pathena vidhum
nayatu lalā ṭ a-candram amutaḥ sakalā rṇa-mayī m |
la-para-japā n nipā tya racayec ca tayā sakalarīm
vapur amṛ taugha-vṛ ṣ t im atha vaktra-karā īgam idam ||10||

ṭ asya paraś ṭ a-parah ṭ ha-kāras tam atī va śuddhainśvetanvidhumcandra-bī ja-rūpam
amṛ tā niś u-pathena vāma-nāsā-puṭ ena ṣ odaśa-vāra-japena lalā ṭ a-candrambrahma-
randhra-stha-candramnayatu prāpayatu | nanu, sarva-śarī rasya dagdhatvāt katham
amṛ tā niś u-pathena candra-bī ja-nayanam iti cen, na | pūrvoktasya bhāvanātmakatvāt |
athā nantaram amutaḥ amṛ tā niś or lalā ṭ a-candrād brahma-randhra-stha-śāśaikāt
sakalā rṇa-mayī m mātṛ kā-mayī m amṛ ta-samūha-vṛ ṣ t imla-paro va-kārah varuṇa-bī jam
iti yāvat taj-japena kumbhakena catuh-ṣ as ṭ hi-vāra-japena nipā tya utpā dya tathā
mātṛ kā-mayyā vṛ ṣ t yā idam sakalaṁśarī raiñracayed āracayet | kī dī śam ? vapur vaktra-
karā īgarīvaktrāmca karaś ca aīgam avayava-rūpariṇyatra tat tathā vaktra-karā dhyam
iti pāt he vaktrā dhyamkarā dhyamcety arthaḥ | anantaramdakṣ iṇa-nāsā-puṭ ena vāyum
recayet lam iti pṛ thvī -bī jāmpī ta-varṇamīndvā trinīśad-vā raiñjapan tat śarī raiñsudṛ ṣ t am
cintayet | tad-anu so'ham ity ātma-mantreṇa brahma-randhrāj jī varīhṛ dayāmbhojam
ānayed iti sampradāyah ||10||

--o)0(o--

adhunā mātṛ kā-nyāśādarśayati—

śiro-vadana-vṛ tta-dṛ k-śravaṇa-ghoṇa-gaṇḍoṣ ṭ haka-
dvayes u sa-śiromukheś u ca iti kramād vinyaset |
halaś ca kara-pā da-sandhiṣ u tad-agrakes v ā darāt
sa-pā rśva-yuga-pṛ ṣ t ha-nā bhy-udarakes u yā dyān atha ||11||

hṛ daya-kakṣ a-kakut-kara-mū la-doh-
pada-yugodara-vaktrā gatān budhaḥ |
hṛ daya-pūrvam anena pathā nvaham
nyasatu śuddha-kalevara-siddhaye ||12||

atra śirah-śabdo lalāt asyopalakṣ akaḥ lalāt a-mukham āvṛ teti śāradādarśanāt
ekatrākṣ ara-dvayasyāpi nyāsāpātāc ca | vadana-vṛ ttamukha-maṇḍalamdṛ k-śravaṇa-
ghoṇa-gaṇḍoṣ ṭ ha-dantānāīndvayam iti samāsaḥ | dvayam iti dṛ g-ādāv api sarvatra
sambadhyate | ghoṇā nāsikā, dad-dvaye danta-paṅkti-dvaye ity uktes u sthāneś u acāḥ
ṣ odaśa-svarān krameṇaikākṣ ara-krameṇa vinyaset tathā halaś ca kādī ni vyañjanāni ca
tatratā kādī ni viṁśaty-akṣ arāṇi ādarāt ādara-pūrvakamkara-pā da-sandhiṣ u tad-agrakes u
ca vinyaset | anantaramya-kārādī ni pañcākṣ arāṇi sa-pārśva-yuga-pṛ ṣ t ha-nābhy-
udarakes u pārśva-yugena saha vartate yat pṛ ṣ t ha-nābhy-udarāmītratra vinyaset |
tathā nantaram anena vakṣ yamāṇa-mārgenā yādyān varṇān hṛ dayādi-sthāna-gatān
atrāpi kara-pad-yugayor udara-vaktrayoś ca hṛ daya-pūrvamīyathā syāt tathā anvaham

pratidinamnyasatu | kara-pad-yugādī nāmīpūrvaiḥ padaiḥ samastānām api hr̄ daya-pūrvam iti kriyā-viśeṣaṇena saha sambandhaḥ sāpekṣa atvād atrāsamāsa iti tu tulya-pradhāna-sāpekṣa-a-viśayaṁdraṣṭavyam | kim-arthamśuddha-kalevara-siddhaye śuddha-śarīra-sampādanārtham ity arthaḥ ||11-12||

--o)0(o--

ity āracayya vapur arṇa-śatārdhakena
sārdha-kṣapeśa-sa-visargaka-sobhayais taiḥ |
vinyasya keśava-purahsara-mūrtā-yuktaiḥ
kī rtyādi-śakti-sahitair nyasatu krameṇa ||13||

atha kathayā my arṇānāmārtīḥ
śaktīḥ samasta-bhuvana-mayīḥ |
keśava-kīrtīnārāyaṇa-kāntī
mādhavas tathā tuṣṭih ||14||

ity ukta-prakāreṇa vāpuḥ śarīram arṇa-śatārdhena pañcāśad-varṇaiḥ āracayya
racayitvā anantaramtair eva pañcāśad-varṇaiḥ sārdha-kṣapeśa-sa-visargaka-sobhayaiḥ |
ardha-kṣapeśena saha vartanta iti sārdha-kṣapeśāḥ ardha-candra-sahitāḥ taiḥ
sānusvārair ity arthaḥ | sa-visargakaiḥ visarga-sahitaiḥ sobhayair anusvāra-visarga-
sahitaiḥ vinyasya tathādau śarīra-sampādanārthamśuddher mātṛkākṣarair vinyasya
tad-anantaramtēs v eva lalāṭādiśu mātṛkāsthāneṣu aṁnāma ity ādīn kṣaṇāma ity
antān, tathā aḥ nama ity ādīn kṣaṇāma ity antān varṇān vinyased ity arthaḥ | evam
caturvidho mātṛkā-nyāsa uktah |

nanu, katham arṇa-śatārdhakenety ukta-varṇānām eka-pañcāśattvād ity ucyate kṣaṇākṣara-dvayasyaikī-karaṇāt | la-tvena la-kāra-dvayasyaikī-karaṇād vā | loka-prasiddher vā prakaraṇenaika-pañcāśat-saṅkhyāyās tātparye'dhigate pañcāśad-varṇa
eva ka-pañcāśat-saṅkhyā-para iti prapañca-sāra-vivaraṇe śrī-premānanda-bhaṭṭācārya-
śiromāṇayah | vastutas tu arṇa-śatārdhāmca ka-cārṇa-śatārdhakamtenākṣarāṇām eka-
pañcāśattvām āyātam | asama-vibhāge vā ardha-śabdaḥ | keśava-nyāsam āha—vinyasya
keśaveti | keśavāḥ purahsaraḥ prathamo yāsāmīmūrtīnāmītaiḥ tathā ca keśavādi-mūrti-
sahitaiḥ kī rtyādi-śakti-yuktais ca mātṛkākṣarair lalāṭādiśūkta-sthāneṣu yathā-kramam
nyāsaḥ kāryaḥ ||13-14||

--o)0(o--

govindāḥ puṣṭi-yuto viśṇu-dhṛti sūdanaś ca madhvādyah |
śāntis trivikramaś ca kriyā-yuto vā mano dayā-yuktah ||15||

sūdanaś ca madhvādyah madhusūdanaḥ ity arthaḥ ||15||

--o)0(o--

śrī dhara-yutā ca medhā hr̄ s ī ka-nā thaś ca harṣ ayā yuktam|
ambuja-nā bha-ś raddhe dā modara-sariyutā tathā lajjā ||16||

hr̄ s ī ka-nā tho hr̄ s ī keśa ity arthaḥ | ambujanā bhaḥ padmanā bhaḥ ||16||

--o)0(o--

lakṣ mī h̄ sa-vā sudevā saṅkars aṇakah sarasvatī -yuktaḥ |
prādya dyumnaḥ pṛī ti-sameto'niruddhako ratir imāḥ svaropetāḥ ||17||

prādya dyumnaḥ pradyumnaḥ ||17||

--o)0(o--

cakrijaye gadidurge śāriṇī prabhayā nvitas tathā khaḍgī |
satyā śaikhī -caṇḍā halivā ṣyau musaliyug-balā sinkiā ||18||
śūli vijyā pāśī virajā viśā nvito'mbuśī r bhūyah |
vimadā muknda-yuktā nandaja-sunandaje smṛtiś ca nandi-yutā ||19||
nara-ṛ ddhī naraka-jitā samṛ ddhir atha śuddhi-yug ghariḥ kṛṣṇah |
buddhi-yutah satya-yuta-bhaktir mati-yuktaḥ syāt tataḥ śauriḥ ||20||
kṣ amayā śūro ramayā janārdano meca-bhū-dharaḥ kledī |
viśvā dya-mūrti-yuktā klinnā vaikuṇṭha-yuk tathā vasudā ||21||

kledī kledinī ty arthaḥ | chando-bhaiga-bhayāt tathoktaḥ | viśvādi-mūrtir iti viśva-
mūrtir ity arthaḥ ||18-21||

--o)0(o--

puruṣ ottamaś ca vasudhā balinā ca varā balā nujopetā |
bhūyah parā yaṇā khyā bālah sūkṣmā vṛṣaghna-sandhye ca ||22||
savṛṣā prajñā prabhā varā ho niśā ca vimalo'moghā |
narasiṁha-vidyute ca praṇigaditā mūrtayo halāṁśakti-yutāḥ ||23||

amogheti cchedah ||22-23||

--o)0(o--

pūrvokta-keśavādi-mūrti-kī rtyādi-śakti-nyāsa-prakāraṁdarśayati—

varṇanuktvā sārdha-candrān purastān
mūrtīḥ śaktī rīvāsānā natimca |
uktvā nyasyet yā dibhi sapta-dhātūn
prāṇamjī vāṁkrodham apy ātmane'ntān ||24||

purastāt prathamānvarṇān a-kārādi-kṣ akāraāntān uktvā kathambhūtān varṇān
 sārdha-candrān sa-bindūn anantaraṁmūrtī h̄ keśavādyāḥ śaktī h̄ kī rtyādyāḥ ṣevasānāḥ
 ity ubhayena sambadhyate tan na h̄ daya-grāhi prayāsatteḥ lāghavāc ca amkeśavāya
 kī rtyai nama iti prayoge keśavāyety atra namah-padasya yogābhāvāc caturthy-
 anupapattiḥ na hi viś ḥave sūryāya nama iti bhavati | bhavati ca viś ḥave namah sūryāya
 nama iti (tathā ca keśavāya namah kī rtyai nama iti) prayogāpattiḥ ubhayatra vā ca-
 kāro deyah samuccaya-khyāpanārthaḥ | sa śriye cāmr̄ tāya cetivat tathā
 mātṛ kākṣ arā ḥām api ubhaya-sambandhārthamdvih-prayogāpattiḥ | amkeśava-
 kī rtibhyāṁnama iti prayoge tu naite doṣ āḥ patanti tatra dvandva-samāsa-vaśāt
 sahitāvasthitaylor evopasthitau caturthy-arthānvaya-sambhavāt varnānvaya-sambhavāc
 ca agnī ḥ omayor iva sahitāvasthitaylor devatātvam | kathamtarhi yādiṣ u tvag-ādi-
 prayogaḥ kāryam ? ity ucyate yaṁtvag-ātmane puruṣ ottama-vasudhābhyaṁ namah,
 ramasṛ g-ātmane bali-parābhyaṁnama ity evamrūpa iti | mantram uktāvali-kāreṇa
 tathaivābhidhānāt | ātmane ity asya sub-anta-pratirūpaka-nipātatvenādoṣ ād iti tu
 prapañca-sāra-vivaraṇe paramānanda-bhaṭ t̄ācāryābhyaḥ | tathā ca amkeśava-
 kī rtibhyāṁnama iti prayogaḥ mantram uktāvalī -kāra-laghu-dī pikā-kāra-tripāṭ hi-
 rudropādhyāya-vidyādharācārya-paramānanda-bhaṭ t̄ācārya-saṁmataḥ | amkeśavāya
 kī rtyai nama iti prayogaḥ padmapādācārya-prabhr̄ tī nāṁsaṁmata iti | jñātvā yathā-
 guru-sampradāyaṁvyavahartavyam iti | atraiva nyāsa-viśeṣ am āha—yādibhir iti ya-
 kārādyair daśabhir akṣ araiḥ saha sapta dhātūn tvag-asṛ ḥāmāniṣa-medo'sthi-majja-
 śukrākhyān ātmane'ntān ātmane iti śabdah ante yeṣ āṁte tathā prāṇamjī vāmkrodham
 ca ātmane'ntamh̄ dayādiṣ u yathā-sthāneṣ u vinyasyed ity arthah | prāṇamśaktim ity
 api pāṭ hāntaram ||24||

--o)0(o--

keśavādi-nyāse dhyānam āha—udyad iti |

udyat-pradyotana-ś ata-ruciṁtaptapta-hemā vadā tam
 pārśva-dvandve jaladhi-sutayā viśva-dhātryā ca juṣ t̄ am |
 nānā-ratnollasita-vividhā kalpam āpī ta-vastram
 viś ḥumvande dara-kamala-kaumodakī -cakra-pāṇim ||25||

ahamviś ḥumvande | kī dṝśam? udyann udayamgacchan pradyotanaḥ sūryas tasya
 yac-chatarintasyeva ruci-dī ptir yasya tamponah tapteti vahni-madhya-nikṣ ipa-
 kāñcanavad gauraml punah kī dṝśam pārśva-dvandve iti dakṣ iṇa-vāma-pārśva-dvaye
 jaladhi-sutayā lakṣ myā tathā viśva-dhātryā pṝ thivya juṣ t̄ amsevitam | punah
 kimbhūtam? nānā-vidha-ratnena śobhito nānā bahu-prakāra ākalpo bhūṣ aṇāmyasya |
 punah kī dṝśam? āpī teti āsamyak prakāreṇa pī te vastre yasya taml punah kī dṝśam?
 darah śaṅkhāḥ padmamkamalamkaumodakī gadā cakram etāni pāṇau yasya tam |
 atra ūrdhvādhah krameṇa vāma-bhāge śaṅkha-padme dakṣ iṇa-bhāge gadā-cakre iti
 bodhyam ||25||

--o)0(o--

dhyāna-nyāsayoh phalam āha—dhyātvaivam iti |

dhyātvaivam parama-pumāṁśam akṣarair yo
vinyasyoddinam anu keśavādi-yuktaiḥ |
medhā yuh-smṛti-dhṛiti-kī rit-kā nti-lakṣmī
saubhāgyaiś ciram upabṛihito bhavet sah ||26||

evam ukta-prakāramparama-pumāṁśamvis ṣūndhyātvā yo'nudinampratyaham
keśavādi-sahitair mātṛ kākāir vinyasyet sa puruṣah | medhādibhiś ciraṁbhahu-kālam
upabṛihita upacito bhavati medhā dhāraṇāvatī buddhiḥ āyur jī vanamsmṛtiḥ
smaraṇāṁdhṛitir dhairyamkī rtir utkṛṣṭa-karma-kathā kāntih saundaryamlakṣmī r
aiśvaryamsaubhāgyam-sarva-priyatvam ||26||

--o)0(o--

nyāsa-viśeṣam āha—amum iti |

amum eva ramā-puraḥ-saram
prabhajed yo manujo vidhim budhah |
samupetya ramāṁ prathī yasīṁ
punar ante haritāṁvrajaty asau ||27||

yah pañcito manus yah amum eva vidhimkeśavādi-nyāsa-prakāramramā-puraḥsaram
śrī -bījam ādau dattvā prabhajet karoti asau pumān iha loke prathī yasīṁ mahatīṁ
ramāmlakṣmīṁ samupetya prāpya punar ante avasāne haritāṁvis ṣutvāṁvrajati
prāpnotī ty arthaḥ ||27||

--o)0(o--

tattva-nyāsaṁdarśayati—ity acyutī ty ādi |

ity acyutī -kṛta-tanur vidadhī ta tattva-
nyāsaṁma-pūrvaka-parākṣara-naty-upetam |
bhūyaḥ parāya ca tad-āhvayam ātmane ca
naty-antam uddharatu tattva-manūn krameṇa ||28||

iti pūrvokta-prakāreṇa acyutī kṛta-tanuh sampādita-vis ṣū-śarīrah tattva-
nyāsaṁvaks yamāṇa-prakāramvidadhī ta kuryāt | prakāramdarśayati—mahā pūrvo
yasya sa ma-pūrvah | kah paro yasya sa ka-parah | naty-upetamnamah-śabda-sahitam |
tathā ca ma-kārādi-vyutkrameṇa ka-kāra-paryantam ekaikākṣaramnamah-pada-
sahitamkṛtvā bhūyo'nantaramparāyeti-padaṁdattvā anantaramtad-āhvayamtes ām
tattvānām ādvayaṁvaks yamāṇamnāma dattvā anantaramtmane iti padamdattvā
anantaramnaty-antam namah-padam ante dattvā krameṇa tattva-manūn tattva-
mantrān uddharatu ||28||

--o)0(o--

adhunā tattvā nāmnā māni nyāsamsthā namca darśayati—

sakala-vapus i bī jaṁprā ḥam āyojya madhye
nyasatu matim aharkā rāmmanaś ceti mantrī |
kamukha-hṛ daya-guhyā īghriṣ v atho śabda-pūrvam
guṇa-gaṇam atha kartā di-sthitamś rotra-pūrvam ||29||

sakala-vapus i sarvā īga-vyāpake jī vāmprā ḥamca mantre āyojya tena nyasyatu tathā ca
marīnnamah parāya jī vātmane namah bhaīnnamah parāya prā ḥatmane namah iti
dvayaṁsarva-śarī re vinyasyed ity arthah | iti tattva-padarīdattvā marīnnamah parāya
jī va-tattvātmane namah iti kecit tat-prayogān kurvanti tan na pramā ḥābhāvāt mūrti-
pañjara-nyāse'pi mūrti-pada-prayogāpatteḥ | atra makarādī nāmbindu-sāhityam
sampradāyā vagataṁboddhavyam | madhye hṛ daye matim ahaṅkārātmane namah
mantra āyojya tena mantrī nyasyatu tathā bhaīnnamah parāya mana ātmane namah
phaīnnamah parāya ahaṅkārātmane namah bhaīnnamah parāya mana ātmane namah
iti trayamhṛ di vinyasyed ity arthah | atho'nantaramkamukha-hṛ daya-guhyā īghriṣ u
pañcasu sthānes u śabda-pūrvamguṇa-samudāyamśabda-sparśa-rūpa-rasa-
gandhātmakammantra āyojya tena nyasyatu tathā ca namīnnamah parāya rūpātmane
namah iti hṛ daye, thaīnnamah parāya rasātmane namah iti guhyē, tarīnnamah parāya
gandhātmane namah pādayor vinyasyed ity arthah | athānantaramśrotra-tvag-dṛ k-
jihvā-ghrā ḥātmakamkarṇādi-sthitamkarna-tvag-dṛ k-jihvā-ghrā ḥes u sthitamīyathā
syāt tathā nyasyatu tathā ca ḥamnamah parāya śrotrātmane namah iti śrotrayoh ḥham
namah parāya tvag-ātmane namah iti tvaci, ḥamnamah parāya dṛ g-ātmane namah iti
netrayoh | t̄ harīnnamah parāya jihvātmane namah iti jihvāyām| t̄ arīnnamah parāya
ghrā ḥātmane namah iti ghrā ḥayor iti vinyasyet ||21||

--o)0(o--

vāg-ādī ti |

vāg-ādī ndriya-vargam ātma-nilayes v ākāśa-pūrvamgaṇam
mūrdhyā sye hṛ daye śire caraṇayor hṛ t-puṇḍarī kamīhṛ di |
bimbā ni dviś ad-aś t̄ a-yug-daśa-kalā-vyāptā ni sūryodu-rā d
vahnī nāmca yatas tu bhūta-vasum uṣ yanty ākṣ arair mantravit ||30||

vāg-ādī ndriya-vargam vāk-pāṇi-pāda-pāyūpasthā tmakamkarmendriya-pañcakam
mantra āyojya ātma-nilayes u mukha-pāṇi-pāda-pāyūpasthes u nyasyatu | tathā ca arī
namah parāya vāg-ātmane namah iti mukhe | jhaīnnamah parāya pāṇy-ātmane namah
iti pāṇyoh | jaīnnamah parāya pādātmane namah iti pādayoh | charīnnamah parāya
pāyv-ātmane namah iti pāyau | carīnnamah parāya upasthātmane namah ity upasthe
vinyasyed ity arthah | ākāśa-pūrvamgaṇam ākāśa-vāyv-agni-jala-pṛ thivy-ātmakam
mantra āyojya mūrdhany āsye hṛ daye śive liṅge caraṇayor nyasyatu | tathā ca arī
namah parāya ākāśātmane namah iti śirasi | ḥamnamah parāya vāyv-ātmane namah

iti mukhe | gaṁnamah parāyāgny-ātmane namah iti hṛ daye | khaṁnamah parāya
jalātmane namah iti liṅge | kaṁnamah parāya pṛthivy-ātmane namah iti pādayor
nyasyed ity arthaḥ | hṛ t-puṇḍarī kam ity āder ayam arthaḥ | hṛ t-puṇḍarī kamtathā
sūryoddarād-vahnī nāmimbāni sūrya-candrāgnī nāmāṇḍalāni trī ni dviṣ ad-aṣ t a-yug-
daśa-kalā-vyāptāni dvādaśa-ś odaśa-daśa-kalā-yuktāni yatas tu bhūta-vasu-muny-aks y-
akṣ araiḥ yato ya-kārād yo bhūta-varṇah pañcama-varṇah śa-kārah vasu-
varṇoś tamārṇo ha-kārah muni-varṇah saptamah sa-kārah akṣ i-varṇo dvitya-varṇo
rephah | etaiś ca sahitāni mantre āyojya hṛ di nyasyatu | tathā ca—śaṁnamah parāya
hṛ t puṇḍarī kātmane namah | haṁnamah parāya dvādaśa-kalā-vyāpta-sūrya-
māṇḍalātmane namah | saṁnamah parāya ś odaśa-kalā-vyāpta-candra-māṇḍalātmane
namah | rāmnamah parāya daśa-kalā-vyāpta-vahni-māṇḍalātmane namah iti
catuṣ t ayaṁhṛ daye nyasyatu ||30||

--o)0(o--

atha parameṣ t hi-pumāṁsau viśva-nivṛttī sarva-haty-upaniṣ adām
nyased ākāśādi-sthāna-sthānaś oya-balavārthih salāvah ||31||

athānantaramparameṣ t hi-pumāṁsau viśva-nivṛttī sarva ity upaniṣado rahasyān
ś opara-balārṇair iti śa-kārah rephasya upa samī paṁtena rephah-samī pa-vartināu ya-
kāra-la-kārau lakṣ yete va-kāro la-kāraś ca etaiḥ salavakair bindu-sahitaiḥ sahitān
ākāśādi-sthāne nyasyed ākāśādi nyāsa-sthāneś u mūrdhnyāsyē hṛ daye liṅge caranayor
nyasyet ||31||

--o)0(o--

atraiva viśeṣ am āha—vāsudeva iti |

vāsudevah saṅkarṣaṇah pradyumnāś cā niruddhakah
nārāyaṇaś ca kramaśah parameṣ t hyādibhir yutah ||32||

kramaśah krameṇa parames t y-ādibhiḥ sahitā vāsudevādayo nyasnī yā tathā ca śaṁ
namah parāya vāsudevāya parameṣ t hyātmane namah iti śirasi | yaṁnamah parāya
saṅkarṣaṇāya puruṣātmane namah iti mukhe, laṁnamah parāya pradyumnāya
viśvātmane nama iti hṛ daye | yaṁnamah parāya aniruddhāya nivṛtyātmane nama iti
liṅge, laṁnamah iti hṛ daye | yaṁnamah parāya aniruddhāya nivṛtyātmane nama iti
liṅge | laṁnamah parāya nārāyaṇāya sarvātmane nama iti caraṇayoh | vinyasyed ity
arthaḥ | kecit tu parameṣ t hyāder anantaramvāsudevādeḥ prayogamkurvanti ||32||

--o)0(o--

tataḥ kopa-tattvāṁkṣarau vindu-yuktam
nṛśiṁhamnyaset sarva-gātreṣ u taj-jñāḥ |
krameṇeti tattvātmako nyāsa uktah
svāsān nikṛd-viśva-mūrti-ādiṣ u syāt ||33||

tatas tad-anantaramkrameṇa gurūpadeśa-krameṇa taj-jñāḥ nṛ śīrṣha-bī ja-jñāḥ kṣ arau
kṣ a-kāra-repha-au-kāra iti milita-svarūpāmbindu-yuktamītathā kopa-tattvam
nṛ śīrṣhaṁca mantre āyojya sarva-gātreṣ u nyasyet | tathā ca—kṣ raurūnamah parāya
nṛ śīrṣhaṁya kopātmane namah iti sarva-gātreṣ u nyasyed ity arthaḥ | tattva-nyāsam
upasariharati ity ukta-prakāreṇa tattvātmako nyāsaḥ kathito bhavati | kī dṝ saḥ ? viśva-
mūrty-ādiṣ u sva-sānnidhya-kṛ t kṛ ṣa-sānnidhya-kṛ t bimbādiṣ v iti kecid bimbam
pratimā mūrtih śarī ram ādi-padena mani-mantrādi-sakalasya parigrahaḥ etes u hareḥ
sānnidhyāmkarotī ty arthaḥ | kvacīn martyādiṣ v iti pāṭ hāḥ ||33||

--o)0(o--

etan-nyāsa-prayojanam āha—iti kṛ ta iti |

iti kṛ to'dhikṛ to bhavati dhruvam
sakala-vaiṣ ṣava-mantra-japā diṣ u |
pavana-saniyavalatattva-manunā caret
tattvam iha japtum asau manucchatī ||34||

tattva-nyāse kṛ te dhruvamniścitam adhikṛ to bhavati na kevalaṅgopāla-viṣ aya-
mantra-kathanād atraiva api tu sakala-vaiṣ ṣava-mantra-japādiṣ v apī ty arthaḥ | adhunā
prāṇāyāma-prakāram āha—pavana-sariyamanam iti | asau sādhakāḥ yammanum iha
vyavahāra-bhūmau japtum icchati amunā mantreṇa pavana-saniyamanam
prāṇāyāmaincaratu kuryād ity arthaḥ ||34||

--o)0(o--

atraiva prakārāntaram āha—athaveti |

athavā khileṣ u hari-mantra-
japa-vidhiṣ u mūla-mantrataḥ |
saniyamanam amaladhi r maruto
vidhinā bhyasamīś caratu tattva-saṅkhyayā ||35||

mūla-mantrato mūla-mantreṇa | vakṣ yamāṇa-daśā kṣ areṇeti kecīt | vastutas tu
saptā kṣ ara-gopī -jana-vallabha-mantreṇa tasyaiva mūla-mantratvenābhidhānāt tad-
vacanasya prayojanāntarābhāvāt tattva-saṅkhyayāś tāviñśati-vāramcaturviñśati-vāram
iti kecīt ||35||

--o)0(o--

purato japasya parato'pi
vihitam atha tat-trayam budhaiḥ |
ṣ oḍāśa ya iha samā cared dineśaḥ
paripūyate sa khalu mā sato'mharaḥ ||36||

purato japādau paścāc ca tat-trayaṁbudhair vihitamprāṇāyāma-trayam̄ recakādi-trayam̄ iti kecit | etena japāṅgatvāc ca tatrādy-ante'yamdarśitah ||36||

sanā tanah: japasya purata ādau parataḥ ante ca iti prāṇāyāmeś u kālah | tat trayam̄ prāṇāyāma-trayam̄ iti saṅkhyā | yo jano dinaśah pratyahaṁś odaśa-prāṇāyāmān ācaret, sa māsataḥ māsenaikena arīhasaḥ pāpāt paripūyate śuddho bhavatū ti sāmānyataḥ phalam | paraṁca sarvaṁpurvamlikhitam eva || (hari-bhakti-vilāsa 5.132)

--o)0(o--

atraiva prakārāntaram āha—athaveti |

ayavā īga-janma-mamunā nususamiyamam
sakales u kṛ ṣ ḥamanujā pakarmasu |
sahiaika-sapta-kṛ ti-vā ram abhyaset
tanuyā t samasta-duritā pa-hā riṇā ||37||

kṛ tī ti kṛ ti-cchandaso viñśati-akṣ aratvāt sahitam ekamyatratā dṛ śa-sapta-kṛ ti-vā ram | athavā sahitāni militāni eka sapta-kṛ tayah ubhayatrāś tā viñśati-vā ram ity arthah | sarveś u kṛ ṣ ḥa-manujā pakarmasu aīga-janma-manunā kāma-bī jena prāṇāyāmam abhyasāṁś tanuyāt | prathamam ekamtataḥ sapta tato viñśati tato'bhyāsa-pāt ave's tā viñśati-vā ram ity arthah | kaścit tu prathamam sapta tato viñśatis tata ekam tato's tā viñśati-vā ram abhyāsa-krameṇeti tātparyam āha tatra pramāṇaṁsa eva praś t avyah ||37||

--o)0(o--

mantra-viśeṣ a-prāṇāyāma-prakāram āha—as tā viñśatī ti |

as tā viñśati-saṅkhyam iṣ tā-phaladāmmantramādaśā rṇamjapan
nāyacchet pavanamsusamiyata-matis tv as t au daśā rṇena cet |
abhyasyann avivā ram anyam anubhir varṇā nurūpamjapan
kuryād recaka-pūrvakam anipaṇah prāṇa-prayogamnaraḥ ||38||

susaṁśita-matir vimala-buddhiḥ as tā viñśati-saṅkhyamādaśā rṇamādaśā kṣ ara-mantram japan prāyacchet prāṇāyāmāṅkuryāt kī dṛ śamdaśā rṇam iṣ tā-phaladāmśvābhimaṭa-phaladāmṭatra daśākṣ ara-mantrasya vāra-catuṣ tāyamjapena recakam | as tā-vāra-japena pūrakam̄ś odaśa-vāra-japena kumbhakāṅkuryād iti guru-sampradāyah | as tā daśārṇe cet prāṇāyāmaḥ kriyata iti śeṣ ah | tadā ravivāramdvādaśa-vāram abhyasyan prāṇāyāmāṅkuryād iti guru-sampradāyah | anya-manubhir anya-mantraiś cet prāṇāyāmaḥ kriyate | tadā varṇā nurūpamāntra-varṇā nāmītā ratamyena japan kurvan kuryāt | atra svalpākṣ arair mantrair bahu-vāram analpākṣ arair mantraiḥ svalpa-vāramjaped ity arthah | kī dṛ śah ? sādhakah recaka-pūraka-kumbhakākhyā-karma-kuśala ity arthah | recakasya tyāgasya pūrvakarmaṇī pūraka-kumbhake tatra nipuṇā iti

rudradharah | tac cintyam evam api recake naipunyālābhāt prapañca-sārānusāriṇo'sya
granthasya sāradā-granthānuyāyitvāc ca ||38||

--o)0(o--

adhunā prāṇāyāma-prakāramdarśayati—recayen mārutam iti |

recayen mā rutam̄ dakṣ ayā dakṣ iṇah
 pū rayed vā mayā madhya-nā ḍyā punah |
 dhā rayed ī ritam̄ recakā di-trayam̄ syā t
 kalā danta-vidyā khya-mā trā cyukam ||39||

dakṣ iṇo vicakṣ aṇaḥ puruṣ aḥ dakṣ ayā dakṣ iṇa-nāḍyā mārutiṁvāyumiñrecayet tyajet
tathā vā mayā vā ma-nāḍyā tyakta-vā yumpūrayed madhyayā suṣ umṇayā nāḍyā
mārutiṁvā yumdhā rayed ity ukta-prakāreṇa recakādi-trayaṁrecaka-pūraka-
kumbhakākhyā-tritayam ī ritamkathitamrecakādiś v avadhi kālam āha—kalād anteti |
kalāḥ s odaśa, dantā dvā trinśad, vidyāḥ catuḥs as t hi-rūpā etat-saṅkhyā ka-mā trā tmakam
ity arthaḥ | atra bhairava-tripāṭ hino yatra mantra-gaṇanayā prāṇāyāmaḥ | tatra
kumbhaka-kāla evoktaḥ svāsābhyāsa-krameṇa prāṇāyāma-saṅkhyayā mantra-japah
kāryo nirgama-prāṇāyāme tu recakādi-gaṇanā kāryety āhuḥ | mā tra-śabdena ca
vāmā īguṣ t he kaniṣ t hādy-aigulī nāmpratyekamparva-traya-sparśa-kālaḥ kathyate
vāma-hastena vāma-jānu-maṇḍalasya prādakṣ iṇyena sparśa-kālaś ca | yad atra
rudropādhyāyair uktamhyadyapy atra recakamprathamam uktamītad-anantaram
pūrakamītathāpi prathamam pūrakam anantaramkumbhakamjīvanyato gr hī ta-
ghṛ tasya tyāgo bhavati | yat punar vyat�āsena kathanaṁtad-gopanāya evamkalā-
dantetyādy api vyat�āsena boddhavyam | idyotkarṣ ayed vāyum ity ādi śāradā-darśanāt
| evamica gr hī ta-catur-guṇena dhāraṇamītad-ardhena tyāga ity api darśitambhavatī ti,
tan na prapañca-sārānusāriṇo granthasyāsya śāradānuyāyitvāt prapañca-sāre
recakāditvasyaivoktavt pūrakāditvasyās t āīgayogāntarbhūta-prāṇāyāma-vis ayatvāt |
yad uktamīgr hī tasya tyāgo bhavati tattrocyate svābhāvika-vāyu-dhāraṇasyā trāpi sattvād
anyathā śārī ra-pātā patteḥ | yad uktamīvyat�āsena gopanārthamkathanam iti tad
ayuktam | mantra-bhinnasyānuṣ t hāna-bhāgasya ḥju-mārgenāiva vaktumyuktatvāt |
yad uktamīgr hī ta-caturguṇenaiva dhāraṇamītad-ardhena tyāga iti tad apy ayuktam
pramāṇābhāvāt | dakṣ iṇāmūrti-saṁhitāyām aigulī -niyamo'pi prāṇāyāme kathito,
yathā—

kaniṣṭha nāmikā īguṣṭha hair yan nāsā puṭa-dhāranam |
prānāyāmaḥ sa vijñeyas tarjanī-madhyame vinā || iti ||39||

sanā tanah: tad eva krama-dī pikoktyā sativā dayan tatraiva kirīcid viśeṣ amca
darśayati—recayed iti | dakṣ ayā dakṣ iṇa-nāḍyā, dakṣ iṇah vidvān janah | madhya-nāḍyā
suṣ umnayā dhārayet | evamrecaka-pūraka-kumbhakākhyāmtrayaṁsyāt | recakādiṣ u
triṣ u kramenāvadhikālam āha—kalāḥ ṣ oḍaśa | dantā dvā trinīśat | vidyāś catuhṣ as t̄ his
tat-tat-saṅkhyaka-mātrātmakam ity arthaḥ | mātrā ca—vāmā īguṣ t̄ hena vāma-
kanis t̄ hādy-aigulī nāmpratyekarīparva-traya-samparka-kālah | vāma-hastena vāma-
jānu-mandalasya prādaks inyena sparśa-kālo vā | tatrāpy aiguli-niyamo'py uktah—

kaniṣ t hānāmikā īgus t hair yan nāsā-put a-dhāraṇam |
prāṇāyāmaḥ sa vijñeyas tarjanī -madhyame vinā || iti |

tatra teṣ u prāṇāyāmeṣ u purvamrecakādiṣ u saṅkhyoktā | atra ca prāṇāyāmeṣ v iti
bhedah | [hari-bhakti-vilāse 5.131]

--o)0(o--

prakṛ tam upasāñharann ātma-yāgārthaṁdehe pī t ha-kalpanāṁdarśayati—
prāṇāyāmaṁ ity ādinā |

prāṇāyāmaṁvidhā yety atha nija-vapus ᄀ kalpayed yoga-pī t ham |
nyasyed ādhāra-śakti-prakṛ ti-kamaṭ ha-kṣ amā -kṣ ī ra-sindhūn |
śvetadvī paṁca ratnojjvala-mahita-mahā -maṇḍapamkalpa-vṛ kṣ am |
hṛ d-deś e'ma-a-dvayorū-dvaya-vadana-kaṭ ī -pārśva-yugmeṣ u bhūyah ||40||

dharma dy-adharmā di ca pā da-gā tra-
catus t ayam hr dy atha śeṣ a-mantram |
sūryendu-vahnī n praṇavaā mīś a-yuktā n
svā dy-akṣ araiḥ sattva-rajas-tamā mīśi ||41||

iti pūrvokta-prakāreṇa prāṇāyāmaṁvidhāya kṛ tvā athānantaraṁnija-vapus ᄀ nija-
śarī reṇa yāga-pī thāmpūjā-pī t haṁkalpayet kalpanā -prakāram āha—nyasyed iti | hṛ d-
deše hṛ di ādhāra-śakti-ādi-kalpa-vṛ kṣ āntaṁnyaset | kamaṭ haḥ kūrmah śeṣ o'nantah
kṣ ī ra-sindhuh kṣ ī ra-samudrah ratnena ujjvalah mahito yah mahā -maṇḍapah ratna-
maṇḍapah iti yāvat tathā cādhāra-śaktaye namaḥ prakṛ tyai nama iti navakaṁnyased
hṛ dī ty arthah | bhūyo'anantaramaṇīsa-dvayor udvaya-vadana-kaṭ ī -pārśva-yugmeṣ u
dharmādy-adharmādi-pāda-gātra-catus t ayamivinyasyet | pāda-gātrayoś catus t ayam
pāda-gātra-catus t ayam ity ubhayatra sambadhyate | pāda-catus t ayamgātra-catus t ayam
dharmādi-dharma-jīna-vairāgyaiśvarya-rūpa-pāda-catus t ayam | aṇīsa-dvayor udvaye
ca dharmāya namaḥ dakṣ inorau, ity evamprādakṣ inya-krameṇa vinyaset | śāradāyām
mukha-pārśva-nābhi-pārśveṣ in iti krama-darśanāt | etac ca bhairava-tripāṭ hino'pi
sārimatam | eteṣ u yathāśruta-krameṇaiveti vidyādharācāryāḥ | athānantaramśeṣ am
anantam abjampadmaṁsūryendu-vahnī n sūrya-somāgni-maṇḍalāni | kī dī sān ? tān
praṇavāniśa-yuktān praṇavasyoīkā rasyāniśāḥ | avayavā a-kāro-kāra-ma-kārās tair
yuktān sahitān tatrādau sa-bindu-praṇavāniśādi-sāhityamṣampradāyato boddhavyam |
svādy-akṣ araiḥ sa-bindu-svī ya-svī ya-prathamākṣ araiḥ sahitāni sattva-rajas-tamāni
tathā ca hṛ t-padme anantāya namaḥ, padmāya namaḥ, amdvādaśa-kalā-vyāpta-sūrya-
maṇḍalātmane namaḥ, umīś odaśa-kalā-vyāpta-candra-maṇḍalātmane namaḥ, maṁ
daśa-kalā-vyāpta-vahni-maṇḍalātmane namaḥ, sāṁsattvāya namaḥ, rāmrajase namaḥ,
tamāntamase namaḥ ||40-41||

--o)0(o--

ātmā di-trayam ātma-bī ja-sahitamvyomāgni-māyā-lavair

jñānā tmā nam athā ś t a-dikṣ u parito madhye ca śaktī r nava |
 nyastvā pī t ham anum̄ca tatra vidhivat tat-karṇikā-madhyagam
 nityā nanda-citi-prakāśam amṛ tamśaṁcintayen nā ma tat ||42||

ātmādi-trayam ātmāntarātmā paramātmeti laks̄ yam | kī dṝ śam ? ādi-bī ja-sahitam-sa-
 bindumsvī ya-svī ya-prathamākṣara-rūpa-bī ja-sahitam iti vidyādharācāryāḥ | ādiḥ
 praṇavas tat-sahitam iti tripāṭ hināḥ | vyoma ha-kāraḥ | agnih̄ rephah | māyā dī rgahā
 īḥ | lavo binduh | etaiḥ saha jñānātmānambhuvaneśvarī -bī ja-sahitamḥ t-padme
 nyased iti pūrvenānvayah | tathā ca āmātmane namah | aṁtarātmāne namah | pāṁ
 paramātmane namah | hrī mījñānātmāne namah | iti hṝ di vinyaset | athānantaramaś t-a-
 dikṣ u paritah prādakṣiṇyena madhye ca karṇikāyāṁnava-śaktī r vimalotkarṣiṇyādyā
 nyasyet | padmasya pūrvādi-kesares u prādakṣiṇyena vimalāyai namah | utkarṣiṇyai
 namah | jñānāyai namah | kriyāyai namah | yogāyai namah | prahvayai namah |
 satyāyai namah | īśānāyai namah | karṇikāyām anugrahāyai namah | iti nyaset | pī t ha-
 mantramca tatra nyasyah | etasyopari vaks̄ yamāṇampī t ha-mantram—**om̄namo**
bhagavate viśnave sarva-bhūtātmāne vāsudevāya sarvātma-saṁyoga-yaugapadya-
 pī t hātmane namah | iti mantramnyaset | tad ukta-rūpe pī t he vidhivad gurūpadis t a-
 mārgeṇa tat sarvopaniṣat-prasiddhamdhāma brahma-caitanyaṁcintayet | kī dṝ śam ?
 tat-karṇikā-madhyā-gamḥ t-padma-karṇikā-madhyā-stham ity arthaḥ | etad-
 dhyānopayogi-rūpam uktamsvābhāvika-rūpam āha | kī dṝ śam ? nityeti avināśi-
 caitanyaṁsvataḥ-prakāśa-svarūpam | punah kī dṝ śam ? amṛ tamśuddha-svarūpam ity
 arthaḥ | tatrādhāra-śattyādayaḥ sarve mantrāḥ praṇavādi-caturthī namo’ntāḥ
 sampradāyato boddhavyāḥ ||42||

--o)0(o--

pī t ha-śaktī r darśayati—

vimalotkarṣiṇī jñānā kriyā yogeti śaktayaḥ |
 prahvī satyā tatheśānā’nugrā navamī tathā ||43||

vimaleti ||43||

--o)0(o--

pī t ha-mantram uddharati—tāram ity ādinā |

evamḥr̄ dayambhagavān viśnuḥ sarvānvitaś ca bhūtātmā |
 r̄e’ntāḥ sa-vāsudevāḥ sarvātma-yutamca saṁyogam||44||
 yogāvadhaś ca padmaṇipī t hāt r̄e-yuto natiś cānte |
 pī t ha-mahā-manur vyaktaḥ paryāpto’yamśaparyāsu ||45||

tāraḥ praṇavah | hṝ dayamnamah | bhagavān iti ca viśnuḥ iti ca sarvānvitah sarva-pada-
 sahitah bhūtātmā sarva-bhūtātmeti | ete trayah sa-vāsudevāḥ vāsudevena saha catvāraḥ
 pratyekamīr̄e’ntāś caturthy-antāḥ kāryāḥ | sarvātma-yutaś ca saṁyogah sarvātma-

sariyoga iti svarūpaṁyogāvadhau yoga-śabdānte padma-padmeti svarūpaṁtē-yutah
 pī t̄ hātmā caturthy-antah pī t̄ hātmā etasyānte natir namah-śabdah | upasāñharati pī t̄ heti
 ayampī t̄ ha-mahā-manur uktaḥ kathitah | kī dṝ śah ? saparyāsu pūjāsu paryāptaḥ
 samarthaḥ ||44-45||

sanā tanah: tārah praṇavah | tato hṝ dayamnama iti padam | tataś ca bhagavān iti viṣ ṣur
 iti ca | sarvānvitah sarva-śabda-yukto bhūtātmā sarva-bhūtātmeti | ete trayah sa-
 vāsudevā vāsudeva-sahitāḥ pratyekamītēntāś caturthy-antāḥ | tataś ca sarvātmanā
 yutāṁsariyogaṁsarvātma-sariyogam iti napuriṣakatvam āṝṣ am | tataś ca
 yogasyāvadhau ante padmāmyoga-padmam iti | tad-ante n̄-yuktaś caturthy-antah
 pī t̄ hātmā | tad-ante ca natih namah-śabdah | evamorūpnamo bhagavate viṣ ṣave sarva-
 bhūtātmane vāsudevāya sarvātma-sariyoga-yoga-padma-pī t̄ hātmane nama iti siddham
 | tathā ca **śāradā-tilake**—

namo bhagavate brūyād viṣ ṣave ca padamivadet |
 sarva-bhūtātmane vāsudevāyeti vadet tataḥ ||
 sarvātma-sariyoga-padād yoga-padma-padampunah |
 pī t̄ hātmane hṝ d-anto'yaṁmantras tārādir ī ritah || iti |

sanat-kumāra-kalpe ca—

oīnnamah padam ābhāṣ ya tathā bhagavate-padam |
 vāsudevāya ity uktvā sarvātmeti padamtathā ||
 sariyoga-yogety uktvā ca tathā pī t̄ hātmane padam |
 vahni-patnī -samāyuktaḥ pī t̄ ha-mantra itī ritah || iti || [ha.bha.vi. 5.144-5]

--o)0(o--

kara-śodhanaṁdarśayati—karayor ity ādinā |

karayor yugalamvidhāya
 mantrā tmakamabhyā nabhirā myamā na-mā rgāt |
 sakalamividadhī ta mantra-
 varṇaiḥ paramamjyotir anuttamamhares tat ||46||

karayor yugalam abhidhāsyamāna-mārgāt | vyāpayyety ārabhya vidhiḥ samī ritah kare
 ity antaīnvakṣ yamāṇa-prakāreṇa mantra-varṇair mantrā tmakamāntra-svarūpam
 vidhāya kṝ tvā ābhāṣikābhyāṁsakalamīpūrvoktamīvakṣ yamāṇāmca nyāsa-
 pūjādikamividadhī ta kuryāt | mantra-varṇa-karaṇa-ka-kāra-śodhane hetum āha—
 paramam ity ādinā | yasmāt tan-mantra-varṇamīhareḥ kṝ ṣ ṣasya paramamtejāḥ-
 svarūpam ity arthaḥ | kī dṝ śam? punaḥ anuttamamīsty uttamamīyasmāt tathety
 arthaḥ | sakalamividadhī teti paratrāpi kākākṣ i-golaka-nyāyena yojanī yam | tathā ca tad
 hṝ daya-paṭkaja-sthaṁharer anuttamamījyotis tejāḥ sakalamividadhī ta ṣ ad-aīga-
 nyāsena sāvayavamīkuryād iti laghu-dī pikā-kāraḥ ||46||

iti śrī -keśavācārya-viracitāyāṁkrama-dī pikāyāṁprathamah paṭ alah ||1||

(2)

dvitī ya-paṭ alam

karayor yugalamividhāyety ādinā sūcitanmantram uddhartum ādau gopāla-mantres v
api maulī bhūtau daśākṣ arāś t ādaśākṣ arau prathamamisarīstauti—vakṣ ye manum iti |

vakṣ ye manum tribhuvana-prathitā tma-bhā vam
akṣ ī ḥa-puṇya-nicaya air munibhir vimṛ gyam |
pakṣ ī ndra-ketu-viṣ ayamvasu-dharma-kā ma-
mokṣ a-pradām sakala-karmaṇi karma-dakṣ am ||1||

mantraṁvakṣ ye uddhariṣ yā mi | kī dṝ śam? tribhuvaneti tribhuvane trailokyे prathitah
khyāto'nubhāvah prabhāvo yasya tathā tam | punah kī dṝ śam? munibhir
mumukṣ ubhir vimṛ gyam anves anī yam | kimbhūtair munibhiḥ ? akṣ ī ḥetī akṣ ī ḥa sa-
pūrṇah punya-nicayaḥ sukṛ ta-samūho yes āmītathā taiḥ | punah kī dṝ śam? pakṣ ī ti
pakṣ ī ndro garudah sa eva ketuh cihnaṁyasya sa pakṣ ī ndra-ketuḥ śrī -kr̄ ṣ ḥa tād-
viṣ ayamta-pratipādakam | punah kī dṝ śam? vastv iti vasu dhanamītathā ca
purus ārtha-catus t aya-pradām ity arthaḥ | punah kī dṝ śam? sakaleti aśeṣ a-vaśya-karma-
kuśalam ||1||

—o)0(o—

atiguhyam abodha-tū la-rā śi-
jvalanam vā g-ā dhipatya-dam narā ḥā m |
duritā paharamviṣ ā pamṛ tyu-
graha-rogā di-nivā rāṇika-hetum ||2||

punah kī dṝ śam? atiguhyam | punah kī dṝ śam? abodheti abodho mithyā-jīna-rūpah
sa eva tūla-pracayah | tatra jvalano vahnir iva tam samastājīna-nāśakam ity arthaḥ ?
punah kī dṝ śam? narā ḥāmīsā dhakā nāmīvā g-adhipatya-damīvā gaiśvaryā-pradām |
punah kī dṝ śam? duritā paharamduḥkha-prāpakāniṣ t a-nivā rakam | punah kī dṝ śam?
viṣ amīsthā varanījaṅgamāmīca apamṛ tyur akāla-maraṇaīngraḥo nava-graha-
janitāniṣ t amīrogo vāta-pittādi-janita-śarī ra-dausthyam evam ādī nām aśubhādī nām
nivārane eko'dvitī yo hetuh kāraṇam ||2||

—o)0(o—

jayaḍampradhane'bhayadaṁvipine
salila-plavane sukha-tā rāṇadam |
nara-sapti-ratha-dvipa-vṛ ddhi-karam
suta-go-dharaṇī -dhana-dhā nya-karam ||3||

punaḥ kī dṝ śam ? pradhane satigrāme jayadam | vipine'bhayadambhaya-haram | salila-plavane toyam antaraṇe sukha-santaraṇa-dātā ramasaptir hayaḥ tathā ca manus yāṇā hayaratha-dvipādī nām upacaya-karamtathā sutādi-pradam ||3||

—o)0(o—

bala-vī rya-śaurya-nicaya-pratibhā-
svara-varṇa-kā nti-subhagatva-karam |
brahmā ḥa-koṭ i-maṇim ā di-guṇā-
ṣ t̄ akadāmkim atra bahuṇā khila-dam ||4||

balaṁśarī ra-sā marthyānī ryam̄ ukramprabhāvo vā, śauryam̄parā bhibhāvakam̄ tejaḥ, etes ā m̄nicayah samūhaḥ | pratibhā buddhiḥ sphurti-rūpā svaro dhvaniḥ | varṇo gauratvādih | kāntir dī ptih pratibhā-svara-varṇa-kāntir ity ekapadam̄tathā ca pratibhā-svara-varṇa-kāntir dedī pyamāna-varṇa-śobheti kaścit subhagatvam̄samasta-lokādarakatvam̄ etes ā m̄kartā raiñdātā ram ity arthaḥ | punah kṣ ubhitā samohitā ḥa-koṭ ir brahmā ḥa-koṭ ir yena tathā tamśarā-mohakam̄ ity arthaḥ | punah aṇimādi-guṇāṣ t̄ aka-dam aṇima-laghima-garima-mahimeśitva-vaśitva-prākāmya-prāpty-ākhyāguṇāṣ t̄ aka-pradam ity arthaḥ | punah kiṁbahuṇā, atra jagati akhiladaṁ samastābhī ᷃ t̄ a-pradam ity arthaḥ ||4||

—o)0(o—

atha daśākṣ ara-mantra-rājam uddharati—śāriṇī ty ādinā |

śāriṇī so'tura-dantah̄ paro rāmākṣ i-yuk dvitī yārṇam |
śūlī saurir bālo balānuja-dvayam athākṣ ara-catuṣ ᷃ ayam ||5||
śūra-turī yaḥ sānana āvṛttah̄ syāt suśobhoṣ tamo'gni-sakhaḥ |
tad-dayitākṣ ara-yugmarātad-uparigas tv evam uddharen mantram ||6||

śāriṇī ga-kārah̄ kī dṝśo'yam̄sottaradanta uttara-danta-paṅktau nyasyamānah̄ uttara-danta o-kāras tena sahita etena prathamākṣ aram uddhṛtah̄ | śūrah̄ pa-kārah̄ | kī dṝśo'yam̄mākṣ i-yuk vāmākṣ i caturtha-svarah̄ tena sahita etena dvitī yākṣ aram uddhṛtam akṣ ara-catuṣ kām̄krameṇa punah̄ kathyate śūlī ja-kārah̄ bālo ba-kārah̄ balānuja-dvayam̄samyukta-la-kāra-dvayamilla iti svarūpam̄ ity akṣ ara-catuṣ kam uddhṛtam śūra-turī yaḥ śūrasya pa-kārasya caturthah̄ | kī dṝśo'yam̄sānana-vṛttah̄ ānana-vṛttenākāreṇa saha vartate iti sānana-vṛttah̄ ayam̄ca saptamāḥ syād mantrasya saptamo bhavatī ty arthaḥ | aṣṭamo'gni-sakho vāyuh̄ ya-kāra iti yāvat | tathā ca mantrasyāṣ t̄ amo varṇo ya iti boddhavyah̄ | tad-uparigam̄pūrvokta-varṇānantaryviśiṣṭaṁtad-dayitākṣ ara-yugalaṁsvāheti svarūpam̄ ity akṣ ara-dvayam uddhṛtam ||5-6||

—o)0(o—

prakāśita iti—

prakāśito daśākṣ aro manus tv ayam̄madhu-dviṣ aḥ |

viśeṣaḥ padāravinda-yugmaṁbhakti-vardhanaḥ ||7||

madhudviṣ aḥ śrī -gopāla-kasyāyamdaśākṣ aro mantra uddhṛtaḥ | kī dṛśo viśeṣaḥ ato
viśeṣaḥ ena padāravinda-yugma-bhakti-vardhanaḥ śrī -gopāla-kṛṣṇa-caraṇābja-yugale ya
bhaktir ārādhyaatvena jñānamītī samṛddhikāraka ity arthaḥ ||7||

—o)0(o—

mantrasya ṛṣy-ādikāmīdarśayati—nārada iti |

nārada munir amuṣ ya kī rtitaś
chanda uktam ṛṣibhir virāḍ iti |
devatā-sakala-loka-maigalo
nanda-gopa-tanayah samī ritah ||8||

amuṣ ya pūrvokta-mantrasya muniḥ ṛṣir nāradah kī rtitah kathitah | ṛṣibhir
gautamādibhir virāṭ-chanda uktam | devatā nana-gopa-tanayah śrī -gopāla-kṛṣṇa uktah
| kī dṛśāḥ ? sakala-loka-maigalāḥ sarva-jana-kalyāṇa-hetuḥ | etena ṛṣy-ādī nāmīrasī
rasanāyāṁhṛ di kramenā nyāsaḥ kārya iti sūcītāmprapañca-sāre | tathā vidhānāt
prayogaś ca daśākṣa ara-gopāla-mantrasya nārada-ṛṣaye namaḥ śīrasī | virāṭ-chandase
namo mukhe | śrī -gopāla-kṛṣṇa ya devatāyai namaḥ hṛ di ity evambhūtaḥ | asya
mantrasya nārada-ṛṣih | evamchando-devatayor api yojojam iti kecit ||8||

—o)0(o—

adhunāsyā mantrasya pañcāṅgāni darśayati—āṅgānī ty ādinā—

āṅgāni pañca huta-bhug dayitā-sametaiś
cakraiḥ amuṣ ya mukha-vṛttta-viśūpapannaiḥ |
trailokya-rakṣaṇa-yujāpy asurāntakā khya-
pūrveṇa ceha kathitāni vibhakti-yuktaiḥ ||9||

hṛ daye natih śīrasī pāvaka-priyā
sa-vaṣaṭ-sikhā hum iti varmaṇī sthitam |
sa-phad-astram ity uditam aṅga-pañcakam
sa-caturthi-vauṣ ad-uditamdr̥ś or yadi ||10||

amuṣ ya iha śāstre aṅgāni pañca kathitāni | kāni tāni ? tatrāha hṛ daye natir iti | hṛ daye
natir namaḥ-padaṁśīrasī pāvaka-priyā svāheti sa-vaṣaṭ-sikhā hum iti varmaṇī sthitam |
arthaḥ | hum api varmaṇī sthitam varmaṇī kavace hum api padaṁsthitam ity arthaḥ |
sa-phad-astramphāṭ-pada-sahitam astram ity arthaḥ | ity anena prakāreṇa sa-caturthi
yathā syāt tathaivam aṅga-pañcakam uditamkathitamcaturthyā ca hṛ dayādī nām
yogaḥ kāryaḥ | kaiḥ saha cakraiś cakra-śabdaiḥ | kī dṛśaiḥ ? mukha-vṛttta-visūpapannair
mukha-vṛttam ā-kāraḥ vi iti su iti svarūpam etaiḥ pratyekam upapannaiḥ
sambaddhaḥ trailokya-rakṣaṇa-yujāpi trailokya-rakṣaṇaṁyunaktī ti tad-yug etādṛśena

cakreṇa api-śabdāc cakrair iti vibhidyānvayaḥ kāryaḥ | tathā ca cakreṇeti
asurāntakākhyā-pūrveṇa cakreṇety arthaḥ | ca samuccaye | punaḥ kī dṛśaiḥ vibhakti-
yuktaiḥ ? caturthī -yuktais tasyā eva prakṛtadvād etasyāpi padasya vibhidyānvayaḥ
kāryaḥ dṛśor yadi iti yadi kvacīn mantre dṛśor nyāso’sti tadā tatra vauṣ ad iti uditam
kathitam |

atra jvālā-cakrāyety api yojyam iti laghu-dī pikā-kāraḥ | prayogaś ca—ācakrāya svāhā
hṛdayāya namah | vi-cakrāya svāhā śirase svāhā su-cakrāya svāhā śikhāyai vaṣat |
trilokya-rakṣaṇa-cakrāya svāhā kavacāya humḥ jvālā-cakrāya svāhā netra-dvayāya
vauṣat asurāntaka-cakrāya svāhā astrāya phaṭ iti aigulīś vāga-mantra-nyāse tu tat-
tat-aigā-mantrānte aiguṣṭhābhyaṁnamah tarjanī bhyaṁsvāhā ity ādi yojyam |
āgamāntare hrī maiguṣṭhābhyaṁnamah hrī mātarjanī bhyaṁsvāhā | tata ity ādi-
darśanāt tenāiguṣṭhābhyaṁnamah u hṛdayāya namah ity ādi-prayogāś cintyāḥ |
asamavetārthakatvād mānābhāvāc ceti kecit | anye tu yathā-śrutāigā-mantrasyaiva
nyāsair aigulīś vātideśānāhūrācyāryāḥ ||9-10||

—o)0(o—

daśāigāni darśayati—

mantrārṇair daśabhir upeta-candra-khaṇḍair
arīgānāmādaśakam udī ritāmnamo’ntam |
hṛd-chī rṣam tad-anu śikhā tanutra-mantram
pārśva-dvandva-sakaṭ i-pṛṣṭha-mūrdha-yuktam ||11||

mantrārṇair mantrākṣarir namo’ntaryathā syād evam aigānāmādaśakam udī ritām
kathitamkī dṛśair upeta-candra-khaṇḍaiḥ sānusvāraiḥ sthānāny āhuḥ—hṛdayam
śī rṣamastakāntat-paścāt śikhā prasiddhā tanutrainkavacāmastraṁdaśā-dikṣu
pārśva-yugala-kaṭ i-pṛṣṭha-mūrdha-sahitaṁpūrvoktam ity arthaḥ | kaṭ ir nābher adha
iti tripāṭhinaḥ | prayogas tu gomihṛdayāya nama iti pīmīrāse svāhā ity ādi ||11||

—o)0(o—

adhunāsyā mantrasya bīja-śakty-adhiṣṭhātṛ-devatā-prakṛti-viniyogaḥ darśayati vakṣya
ity ādinā |

vakṣye mantrasya bījam ca śakti-
cakrī śakrī vāma-netra-pradīptaḥ |
sa-pradyumno bījam etat-pradiṣṭam
mantra-prādyumno jagan-mohano’yam ||12||

asya mantrasya pūrvoktasya sa-śakti-śakty-ādi-sahitambī jaṁvakṣye bījam āha—
cakrī ti ka-kāraḥ | kī dṛśo’yamśakrī śakro la-kāraḥ tad-yuktah | punaḥ kī dṛśah ? vāma-
netra-pradīptaḥ vāma-netramcaturtha-svaras tat-sahitah | punaḥ kī dṛśah ? sa-
pradyumnah pradyumno binduh tat-sahitah tathā cakrī m iti siddhambhavati | etad

asya bī jaṁpradīś t̄ arīkathitam | ayam eva prādyumno mantra ity arthaḥ | kimbhūtaḥ ?
jagan-mohano viśva-vaśya-karaḥ ||12||

—o)0(o—

śaktim āha—hanīsa iti |

hanīso medo vakra-vṛtta bhyupetaḥ
potrī netrā dy-anvito'sau yugā rṇā |
proktā śaktih sarva-gī r-vā ṣa-vṛtta ndair
vandasyā gner vallabhā kā ma-deyam ||13||

hanīsaḥ sa-kārah | kimbhūtaḥ ? medo va-kārah vaktra-vṛttam ā-kārah ābhyaṁ upetaḥ
sambaddhaḥ tathā pautrī ha-kārah | kimbhūtaḥ ? netrādir ākāras tenānvitaḥ | tathā ca
svāheti siddham asau yugārno varṇa-dvayātmikā śaktih proktā tatheyerānvahner
vallabhā kimbhūtā kāmadā ākāṅkṣ ita-pradā | kathambhūtasya vahner gī rvā ṣa-vṛtta ndair
vandyasya sarvadeva-samūhaiḥ pūjyasya ||13||

—o)0(o—

viniyogam āha—viniyoga iti |

vinyogasya mantrasya puruṣ ārtha-catuṣ t̄ aye |
kr̄ ṣ ṣamprakṛ tir ity ukto durgā dhiṣ t̄ hā t̄ -devatā ||14||

asya mantrasya puruṣ ārtha-catuṣ t̄ aya-sādhanāya viniyoga ity arthaḥ | prakṛ tir mūla-
kāraṇāṁmantratropādakaḥ mantra-svarūpa ity arthaḥ | adhiṣ t̄ hā t̄ -devatām āha—
durgādhiṣ t̄ hā t̄ -devateti ||14||

—o)0(o—

mantrārtham āha—gopāyatī ty ādinā |

gopāyeti sakalam idamgopāyati parampumāṁsam iti gopī |
prakṛ tes tasyā jā tamjana iti nadā dikampr̄ thivy-antam ||15||

idamśakalaṁnāma-rūpābhyāṁvyākṛ tamjagad gopāyati rakṣati tat-kāraṇatvāt svārthe
āyah | tathā parāṁpumāṁsamitya-śuddha-buddham uktā nandā dvayātmakam
brahma-svarūpaṁgopāyati gup gopana-kutsanayoh ajñātatvena viś ayī karotī ti
vyutpattyā mahad-ādi-pṛ thivy-antam mahat-tattvādi-pṛ thivī -paryantaṁśakalaṁkārya-
jā tamjana ucyate ||15||

—o)0(o—

anayor gopī -janayoh samī raṇād āśrito vyāptyā |

vallabha ity upadis t amīnā ndrā nandamnirajjanamjyotiḥ ||16||
 svā hety ā tmā namgamayā mī ty atejase tasmai |
 yaḥ kā rya-kā raṇeśah paramā tmety acyutaikatā sya manoh ||17||

anayoh gopī -janayor avidyā tat-kā ryayoh samī raṇād antaryā mitvena svasya kārye
 preraṇād niyamanādi iti yāvad āśrayatvato adhiṣ t hātṛ tvena vyāptyā vyāpakatvena
 vallabhaḥ svāmī ty upadiṣ t amkathitam | paramjyotir brahma-caitanyam | kī dṛ śam
 jyotiḥ ? sāndrānanda-niratiśayā nandaika-svarūpam | punaḥ kī dṛ śam? nirajjanam
 māyā-kāluṣ ya-rahitaṁsvāheti tasmai sva-tejase sva-prakāśa-cid-rūpāya paramātmane
 svātmānamjī vaika-svarūpamgmayāmi samarpayāmi tad-ātmakatāmprā payāmī ti
 svāhā-śabdārthaḥ | prathama iti-śabdaḥ svāhā-śabdopasthāpakaḥ | dvitī yas tu prakāra-
 pradarśakah | tasmai kasmai tatrāha—ya iti | yaḥ kārya-kāraṇayor jana-prakṛtyor īśaḥ
 svāmī adhiṣ t hātā tathā paramātmā nirupādhi-caitanyatvāc ceti anena
 prakārenāsyopāsakasyācyutaikatācyutena sahābhinnatā bhavati ||16-17||

—o)0(o—

prakārāntareṇārtham āha—athaveti |

athavā gopī jana iti samasta-jagad-vana-śakti-samudāyah |
 tasya svānanyasya svāmī vallabha iti ha nirdiṣ t ah ||18||

athavā gopī jana iti śabdena sakala-viśva-rakṣaṇa-śakti-samudāyah kathyate | tatra
 gopī-padena śaktir ucyate | jana-padena tasyāḥ samūhaḥ | tasya śakti-samūhasya
 svānanyasya svābhinnasya śakti-śaktimitor abheda-vivakṣayā svāmī niyantā āśrayo
 vallabha iti hasya sphuṭ amīnirdiṣ t a udita ity arthaḥ | svāhā-śabdārthas tu pūrvokta eva
 boddhavyaḥ | laghu-dī pikā-kāras tu—avana-śakti-samudāyah avanamsthitiḥ tatra
 kāraṇa-bhūtānāmśaktī nāmśamudāyah samūhaḥ jagat-pāliny-ādi-gaṇaḥ | uktamīca
 mahadbhiḥ jagat-pālinī ty ādyāḥ proktas tāḥ sthitaye kalā iti tasya svāmī nāyaka ity
 arthaḥ ||18||

—o)0(o—

prakārāntareṇārtham āha—athaveti |

athavā vraja-yuvatī nāmdayitāya juhomī māmīmadī yam
 apī ty arpāyet samastaṁbrahmaṇi sugaṇe samasta-sampattyai ||19||

gopī-jano gopāīgāna-janas tasya vallabho niratiśaya-prema-visayaḥ tasmai vraja-
 yuvatī nāmīgopa-ramaṇī nāmdayitāya hṛdayā nanda-dāyine svāhā juhomī | kim mām
 svātmānamīmadī yam api ātmī ya-suhṛd-ādikam api ity anena prakāreṇa sa-guṇe
 brahmaṇi sariṣāra-pravartake parameśvareśvare sarvamīsamarpayet | kim artham ?
 samasta-sampattyai sarvaiśvaryāya ||19||

—o)0(o—

as t̄ ādaśākṣ ara-mantroddhārāya tad-antarbhūtau kṛ ṣ na-govinda-śabdau prathamato vivicaya darśayati—kṛ ṣ -śabda iti |

kṛ ṣ -śabdaḥ sattārtho
ṇaś cā nandātmakas tataḥ kṛ ṣ naḥ |
bhaktā gha-karṣ anād api
tad-varṇatvā ca mantra-maya-vapus ah ||20||

go-śabda-vā cakatvā jīm nam
tenopalabhyate govindah |
vettī ti śabda-rāśimgovindo
go-vicāranād api ca ||21||

kṛ ṣ -śabdaḥ sattārthah | tatra śaktah | kṛ ṣ sattāyām ity atra kvib-antaḥ sattā-vācaka iti kāścit | kṛ t̄ naś ca na-kāraś ca ānandātmaka ānanda-vācī | nanda ānanda iti dhātor eka-deśa-grahaṇād iti kaścit | tato dvandve kṛ te' trādarśamādyaci-kṛ te ca kṛ ṣ naḥ sad-ānanda ity arthaḥ | prakārāntareṇa kṛ ṣ na-śabdāṁvyutpādayati bhakteti bhaktānām agha-karṣ anāt pāpa-parimārjanāt kṛ ṣ na ity arthaḥ | bhaktādi-karṣ anād iti pāṭ he ādi-śabdenābhakta-grahaṇāmbhaktasya karṣ anāmīsva-sthāna-nayanam abhaktasya karṣ anāmīnaraka-nayanam ity arthaḥ | prakārāntareṇa vyutpattim āha—tad-varṇetī | kṛ ṣ na-varṇa-śarī ratvāt kṛ ṣ naḥ mantramaya-śarī rasya vācya-vācakayor abhedena vivakṣayā | go ity ādi | gaur jīnaṁgo-śabdasya vācakatvāt jīna-vācakatvāt tena jīnaṁopalabhyate prāpyate jīnyate iti govindah | vid l̄ labhe ity asya dhātoḥ prakārāntaram āha—vettī ti | go-śabdaḥ śabda-vācī | vid jīne dhātuḥ | gāmśabda-rāśimśabda-samudāyāṁmātṛ kāmīvettī ti govindah | prakārāntaram āha—go-vicāranād go-śabda-vicāranād govindah | athavā gāva indriyāṇi teṣāmīviciāranād viśeṣeṣ u prati-niyata-viś ayeṣ u pravartanād govindah | athavā gāvah paśu-viśeṣ āḥ iti | tathā ca śrutih—paśavo div-pādaś catus pādaś ca iti | teṣāmīviśeṣeṣ u punya-pāpeṣ u cāraṇāt pravartanād govindah | athavā, gāvah paśu-viśeṣ āḥ teṣāmīrakṣ anād govindah | api-śabdaś cārthe ||20-21||

—o)0(o—

idānī mīmantram uddharati—

ete'bhibhye'nukramatas tūrya-vibhaktyā
mantrāt pūrvamīmanmatha-bījād atha paścāt |
syātāmīced as t̄ ādaśā-varṇo manu-varyo
guhyād guhyo vāñchita-cintā maṇir eṣ ah ||22||

ete abhibhye nāmanī kṛ ṣ na-govindākhye anukrameṇa tūrya-vibhaktyā pratyekamī caturthī -vibhaktyā saha mantrāt pūrvokta-daśākṣ ara-gopāla-mantrād ādau manmatha-bījāt paścāt kāma-bījānantaram atha ced yadi syātāmībhavataḥ tada eṣ o's t̄ ādaśārṇo mantra-śreṣṭho bhavati | etasya balād eva daśākṣ are'pi kāma-bīja-sāhityamīkecid

icchanti | kī dṝ śāḥ ? guhyād guhyah | guhyād api guhyah | punah kī dṝ śāḥ ? vāñchitasya
cintā-mātreṇābhī ś t̄ a-prada ity arthaḥ ||22||

—o)0(o—

ṝṣy-ādikam apy āha—pūrveti |

pūrva-pradiṣ t̄ e muni-devate’sya chandas tu gāyatram uśanti santah |
aīgāni mantrā rṇa-catuṣ kair varmā vasā nāni yugā rṇam astram ||23||

asya mantrasya pūrva-pradiṣ t̄ e prathama-mantra-sambandhitayā kathite muni-devate
boddhavye | punah santo gāyatra-chanda uśanti vadanti | aīgānī ti mantrārṇa-catuṣ
catuṣ kair mantra-sambandhi-varṇānām caturbhiś caturbhīr akṣaraiḥ kṛtvā
ś odaśākṣarair varmā vasā nāni kavacāntāni catvāry aīgāni bhavanti | avaśiṣṭam
yugārṇam varṇa-dvayam astrākhyam aīgāmbhavati | prayogaś ca—klī mīkṛ ś nāya
hṛdayāya namah govindāya śirase svāhā, gopī-jana-sikhāyai vaśat, vallabhāya kavacāya
hum svāhā astrāya phaṭ ||23||

—o)0(o—

bī jādikam āha—bī jam iti |

bī jaṁśaktih prakṛtir viniyogaś cāpi pūrvavad amuṣ ya |
pūrvatarasya manoratham kathayā mī nyā sam akhila-siddhi-karam ||24||

amuṣ yāsyā mantrasya bī jaṁśaktih prakṛtir viniyogah pūrva-mantre yāni bī jādī ni
kathitāni tāny atrāpi jīvātāvānī ty arthaḥ | pūrvatarasyeti athānantaram pūrvatarasya
manor daśākṣarā-gopāla-mantrasyākhila-siddhi-karaṁsamasta-siddhi-dāyakam
nyāsaṁkathayā mī ti pratijīvā ||24||

—o)0(o—

adhunā nyāsa-kramaṁdaśārṇasya kathayati—vyāpayyeti |

vyāpayyā rtho hastayor mantram
antar bāhyē pārśve tāra-ruddhāmbudhena |
nyāso varṇais tāra-yugmā ntarasthair
bindūttaraisair hārda-hṛdyair vidheyah ||25||

atho’nantaram budhena paṇḍitena varṇair mūla-mantrākṣarair nyāso vidheyah kāryah
| kimkṛtvā ? mūla-mantraṁ hastayor antar madhye tathā hastayor eva bāhyē pṛṣṭhe
tathā hastayor eva pārśve vyāpayya vyāpakatayā vinyasyety arthaḥ | kī dṝśāmmantram
? tāra-ruddhāmpraṇava-puṭitam | kī dṝśaiḥ varṇaiḥ tāra-yugmā ntarasthaiḥ praṇava-
dvaya-madhyā-gataiḥ | punah kī dṝśaiḥ ? bindūttaraisair binduḥ śiro’laṅkāro yeśāmte
tathā sānusvārair ity arthaḥ | punah kī dṝśaiḥ ? hārda-hṛdyair hārdena namah-padena

hṛ dyair manojñaiḥ sahitair ity arthaḥ | prayogaś ca—oṁgorīṇnamah
dakṣ āīguṣ t̄ ha-parva-traye oṁpī ṛṇnamah tarjanyām ity ādi | oṁllāṁṇnamo
vāma-kaniṣ t̄ hikāyām ity ādi ||25||

—o)0(o—

ukta-varṇa-nyāsa-sthānam āha—śākhāsv ity ādinā |

śākhā su trī ni parvā ny adhi daśasu p̄r thag-dakṣ inā īguṣ t̄ ha-pūrvam
vāmā īgaṣ t̄ hā vasā namnyasatu vimala-dhī h̄ s̄ s̄ t̄ ir uktā karasthā |
āīguṣ t̄ ha-dvandva-pūrvā sthitir ubhaya-kare saṁhṛ tir vāma-pūrvā
dakṣ āīguṣ t̄ hā ntikaitat trayam api s̄r̄ jati sthity-upetāṁca kāryam ||26||

daśasu śākhāsu aīgulī s̄ u p̄r thak kṛtvaikamtrī ni parvāni adhi parva-trayaṁvyāpya,
tripāṭ hinās tu trī ni parvāni iti parva-traye adhī ti upari aīguly-agre ca p̄r thag ekaikaśah
| tathā ca prathama-parvaṇi oṁdvitī ye oṁt̄ tī ye omaīguly-agre namah̄ iti evam
anyatrāpī ty āhuḥ | dakṣ inā īguṣ t̄ ha-pūrvamprathama-nyāsādau yathā syāt tathā
vāmā īgaṣ t̄ hā vasā namvāmā īgaṣ t̄ ho'vasāne nyāsānte yathā syād evamviśada-dhī r
vimala-buddhī r nyasatu | evamcā karasthā s̄r̄ s̄ t̄ ir uktā kare s̄r̄ s̄ t̄ i-nyāsa-prakāra ukta ity
arthaḥ | aīguṣ t̄ ha-dvandva-pūrvā sthitir ubhaya-kare hasta-dvaye dakṣ inā-
kare'īguṣ t̄ hādika-niṣ t̄ hāsu vinyasya vāma-kare'py aīguṣ t̄ hādika-niṣ t̄ hāsv aīguliṣ u
nyased ayamsthiti-nyāsa uktaḥ | saṁhṛ tir vāma-pūrvā dakṣ eti saṁhṛ tih̄ saṁhārah
vāmā īguṣ t̄ ha-pūrvā dakṣ inā īguṣ t̄ hā vasānā ayamcā saṁhāra-nyāsa uktaḥ | etat trayam
api s̄r̄ s̄ t̄ i-sthiti-saṁhāra tmakamtrayam api s̄r̄ jati sthity-upetāṁkāryamcā s̄r̄ s̄ t̄ y-ādi-
nyāsa-pañcakamkāryam ity arthaḥ ||26||

—o)0(o—

tata iti |

tataḥ sthiti-kramā d budho daśā īgakā ni vinyaset |
tad-aīga-pañcakamtathā vidhiḥ samī ritah̄ kare ||27||

tatas tad-anantaramsthiti-kramāt sthiti-nyāsa-krameṇa daśasv aīgulī s̄ u budhaḥ
pañditah̄ daśā īgakā ni pūrvokta-mantra-daśā īgā ni vinyaset | tad-aīga-pañcakam
tatheti tathā tena prakāreṇa sthiti-krameṇa tad-aīga-pañcakam-purvokta-pañcakam
pūrvoktā īga-pañcakamdaśasu aīgulī s̄ u vinyaset | kara-nyāsa-jātam upasamīharati
vidhir iti | evamcāyanvidhiḥ prakārah̄ kare hasta-dvaye samī ritah̄ kathita ity arthaḥ
||27||

—o)0(o—

mātṛ kā-nyāsa-viśeṣ amdarśayan tattva-nyāsaṁca krameṇāha—puṭ itair iti |

puṭ itair manunā tha mātṛ ārṇair

abhivinyasya sa-bindubhiḥ purovat |
 anu-saṁhṛti-sṛṣṭi-mārga-bheda d
 daśa-tattvāni ca mantra-varṇa-bhāṣṭi ||28||

athāntara-manunā daśārṇena puṭ itair mātṛ kākṣ araiḥ sa-bindubhiḥ sānusvāraiḥ
 purovat pūrvavad yathā pūrvamīlalāt ādiś u nyāsa evam abhivinyasya anu paścān
 mātṛ kā-nyāsa-viśeṣa-karaṇānantaramīvaks yamāṇāni daśa-tattvāni vinyaset | kī dṛśāni
 mantra-varṇa-bhāṣṭi mantrākṣ ara-yuktāni | kathaṁdaśa-tattvāni vinyaset ? tatrāha—
 saṁhṛti-sṛṣṭi-mārga-bheda t prathamāṁsaṁhāra-krameṇa tad-anantaramīṣṭi i-
 kramenety arthaḥ ||28||

—o)0(o—

sāṁhāra-sṛṣṭi-prakāraṁdarśayati—saṁhṛti-tāv iti |

saṁhṛti-tāvana-gato manu-varyah
 sṛṣṭi-vartmani bhavet pratiyātah |
 uddhṛtiḥ khalu puroktavad esām
 nyāsa-karma kathayāmy adhunāham ||29||

asau manu-varyah manu-śreṣṭhaḥ saṁhṛtau saṁhāra-nyāse anugato yathaivāsti
 tathaiva sṛṣṭi-mārge sṛṣṭi-kara-nyāse pratiyāto bhavet tad-viparīto bhavet | uddhāra-
 prakāraṁ āha—uddhṛtiḥ tir iti | esāmītattvānāmīkhalu niścayena uddhṛtiḥ tir uddhāraḥ
 pūrvoktavad yathā pūrvam ukta-tattva-nyāse | naty-upetaṁbhūyah parāya ca tad-
 āhvayam ātmane ca naty-antam uddharatu tattva-manūn krameṇa iti prakārenety
 arthaḥ | adhunā nyāsaṁkathayāmī ti sāmprataṁnyāsa-sambandhi-tattva-nāma-
 kathanamītāt-sthāna-kathanamīca karomī ty arthaḥ ||29||

—o)0(o—

tattva-nāmāny āha—mahī ti |

mahī -salila-pāvakā nilavyanti garvo mahān
 punah prakṛti-puruṣau para imāni tattvānyatha |
 padāndhu-hṛdayā syakāny adhi tu pañca madhye dvayam
 trayamīsakala-gamītato nyasatu tad-viparyāsataḥ ||30||

mahī pṛthivī | salilamījalāmī pāvakaḥ tejaḥ | anilo vāyuḥ | viyad-ākāśaḥ |
 garvo'haṁkāraḥ | mahān mahat-tattvam | prakṛtiḥ puruṣaḥ | paraś ca imāni pṛthivy-
 ādīni tattvāni tattva-pada-vācyāni | nyāsa-sthānam āha—atheti | athānantaramīpañca
 tattvāni pṛthivy-ādīni nyasatu | kutra padāndhu-hṛdayāsyakāny adhi pādayoḥ | andhau
 liṅge | hṛdaye | āsye mukhe | ke śirasi | adhi saptamy-arthe madhye hṛdaye tattva-
 dvayamītrayamīsakala-gamīsakalāīga-vyāpakamītatas tad-anantaramītad-viparyāsataḥ
 ukta-saṁhāra-viparīta-rītyā nyasatu | prayogaś ca—omgoṁnamah parāya pṛthivy-
 ātmane namah iti pāda-dvaye ity ārabhya omhāmīnamah parāya paramātmane namah

ity antah saṅhāraḥ om̄hā mñnamah̄ parāya paramātmane namah̄ ity ārabhya om̄goṁ
namah̄ parāya pr̄ thivy-ātmane namah̄ pāda-dvaye iti s̄r̄ s̄t̄ i-nyāsaḥ | s̄r̄ s̄t̄ i-nyāse trayam
sarva-śarī re, mahad-ahaṅkārau hṝ di ākāśaḥ śirasi | vāyv-agni-salila-mahyaḥ mukha-
hṝ daya-liiga-pāda-dvayes u, jñeyāḥ | kecit tu tattva-padāntar-bhāvena nyāsam icchanti
tac cintyam ||30||

—o)0(o—

guptatamo'�am iti |

guptatamo'�am nyāsaḥ samproktas tattva-daśaka-parikl̄ ptaḥ |
kārya'nyś v api sadbhīr gopāla-manuṣ u jhaṭ iti phala-siddhyai ||31||

ayaṁproktaḥ kathito nyāsaḥ sadbhiḥ paṇḍitaiḥ anyeṣ v api gopāla-mantreṣ u uddhṝ ta-
daśākṣ ara-vyatirkites v api kāryaḥ | kī dṝśaḥ ? guhyatamaḥ atiśayena guptaḥ | punaḥ
kī dṝśaḥ ? tattva-daśaka-parikl̄ ptaḥ tattvānā mdaśakāṁtattva-daśakaṁtena parikl̄ pta
udghāṭ ita ity arthaḥ | kim artham ? jhaṭ iti phala-siddhyai sī ghra-phala-prāptyai ||31||

—o)0(o—

nyāsāntaram āha—ākeśād iti |

ākeśād āpādām̄dorbhyā m̄
dhruva-puṭ itam atha manu-varaṁ nyased vapuṣ i |
triśo mūrdhany aks̄ noḥ śrutyor ghrāne
mukha-hṝ daya-jaṭ hara-śiva-jā nupatsu tathā kṣ arā ni ||32||

athā nantaraṁdorbhyā m̄hastābhyā m̄dhruva-puṭ itam praṇava-puṭ itaṁmanu-varaṁ
mantra-śreṣṭhaṁdaśākṣ arām̄gopāla-mantram ākeśād āpādām̄keśādi-pāda-paryantam
triśaḥ sva-dehe vinyased iti vidyādharācārya-tripāṭhi-prabhṝ tayah | eteṣām̄mata ākeśād
āpādad iti pāṭhaḥ | adhunā s̄r̄ s̄t̄ i-sthitī-saṅhāra-krameṇa mantrākṣ arā-nyāsam āha—
mūrdhanī ty ādi | tathā daśākṣ arā ni praṇava-puṭ itāni mūrdhādi-vaks̄ yamāṇa-sthāneṣ u
vinyaset | sthānāny āha—mūrdhanī ti | mūrdhnī cakṣuṣ or ubhaya-netre ekam
evākṣ arām̄śrutayoh karnayoh atrāpy -ekam eva ghrāne nāsā-yugme tatrāpy ekam eva
mukhamīḥ dayanījat̄ harām̄śivam̄liigam̄ jānu-dvaye ekam̄ pāda-dvaye ekam̄ eteṣu
daśasu sthāneṣ u daśākṣ arā ni vinyased ity arthaḥ ||32||

—o)0(o—

uktā s̄r̄ s̄t̄ iḥ śiṣṭ air eṣā sthitir api
munibhir abhihitā hṝ dādi-mukhāntikā |
saṅhāro'īghry-ādi-mūrdhāntas tritayam iti
viracayec ca s̄r̄ s̄t̄ im anu sthitim ||33||

śis t air āgama-jñāir es ā sr s t ir uktety arthaḥ | sthitir api sthiti-nyāso'pi munibhir
nāradādibhir hṛ dayādi-mukhāntikā abhihitā hṛ dayam ārabhya mukha-paryantam
kathitā | tatra kramah hṛ daya-jaṭ hara-liṅga-jānu-pāda-mūrdhākṣ i-śravaṇa-ghrāṇa-
mukhānī ti saṁhāro'īghry-ādi-mūrdhāntaḥ kāryaḥ | tatra mantrākṣ arāṇi pratilomena
deyānī tī dāmtritayāmviracayatu anu paścād etat tritaya-karaṇānantarampunaḥ sr s t im
sthitim ca viracayatu | tathā ca pañca nyāsāḥ kāryā ity arthaḥ | prayogas tu goṁnamah
pī mānamah ity ādi ||33||

—o)0(o—

yeṣ ām āśramināmnyad-anto nyāsas tad darśayati –nyāsa iti |

nyāsah saṁhārānto maskari-vaikhānaseś u vihito'yam |
sthity-anto gr̄ hamedhiṣ u sr s t y-anto varṇinām iti prāhuḥ ||34||

ayaṁnyāsah maskari-vaikhānaseś u saṁhārānto vihitāḥ maskarī sannyāsī vaikhānaso
vānaprasthāḥ, tathā tābhyaṁnyāsa-trayām kāryam ity arthaḥ | gr̄ ha-medhiṣ u
gr̄ hastheś u ayaṁnyāsah sthity-anto vihitāḥ | tathā gr̄ hasthaiḥ pañca nyāsāḥ kāryā ity
arthaḥ | varṇinām brahma cāriṇām ayaṁnyāsah sr s t y-anto vihitāḥ | tathā ca
brahma cāribhir nyāsa-catus t ayam kāryam ity arthaḥ | iti pūrvoktam artha-jātam
prāhuḥ prācī nā āgamajñā iti śeṣ ah ||34||

—o)0(o—

vairāgyeti |

vairāgya-yuji gr̄ hasthe saṁhāram kecid āhur ācāryāḥ |
sahajā nau vana-vāsini sthitim ca vidyārthīnāṁśr s t im ||35||

kecid ācāryāḥ vairāgya-yukta-gr̄ hasthe saṁhārāntaṁnyāsam āhuḥ | kimca sahajā nau
vana-vāsini sapatnī ke sthitim sthity-antaṁnyāsam āhuḥ | tathā brahma cāri-
bhinnānāmvidyārthīnām api sr s t im sr s t y-antaṁnyāsam āhur ity arthaḥ ||35||

—o)0(o—

uktākṣ ara-nyāsāiguli-niyamāndarśayati—śirasī ty ādinā |

śirasī vihitā madhyā saivākṣ ni tarjanikā nvitā
śravasi rahitā īguṣ t hā jyeṣ t hā nvitoṣ akanīṣ t hakā |
nasi ca vadane sarvāḥ sajyā yasī hṛ di tarjanī
prathamaja-yutā madhyā nābhau śravo-vihitā śive ||36||

tā evā īgulayo jānvoḥ sā īguṣ t hā s tu pada-dvaye |
sthānā rṇayor vinimayo bhaven nāsty aiguli-sthānayoḥ ||37||

madhyā madhyā īgulih śirasi mūrdhni vihitā nyāsa-karaṇatvena tathā madhyā īgulyā
 nyāsaḥ śirasi kārya ity arthaḥ | saiva madhyā tarjanikā nvitā kṣ ḥi nayana-yugale vihitā |
 tathā ca madhyamā-tarjanī bhyām akṣ ḥi nyāsaḥ kāryaḥ | śravasi śrotra-yugale
 rahitā īguṣ ṭ hā aīguṣ ṭ ha-rahitā sarvā īgulayo vihitāḥ | nasi nāsā-yugale jyeṣ ṭ hā nvitā
 aīguṣ ṭ ha-yuktā upakaniṣ ṭ hakā anāmikā vihitā | vadane sarvā īgulayo vihitāḥ | hṛ di
 sajyāyasī jyeṣ ṭ hā-sahitā sā īguṣ ṭ ha-tarjanī vihitā | nābhau jaṭ hare nābhi-padena
 jaṭ haram upalakṣ itam iti vidyādharaḥ | nābhi-padasya mukhya evārtha iti laghu-
 dī pikā-prabhṛ tayaḥ | prathamaja-yutā aīguṣ ṭ ha-yuktā madhyamā vihitā | śive liṅge
 tathā vihitā yathā jaṭ hare sā īguṣ ṭ hā madhyā tathety artha iti kecit | śravo vihitā śiva iti
 pāt he śrotra-yugale yā aīguṣ ṭ ha-rahitās tāḥ śive vihitā ity arthaḥ | jānvos tā
 evā īgulayah aīguṣ ṭ hena rahitāḥ sarvā īgulaya ity arthaḥ | pada-dvaye sā īguṣ ṭ hāḥ
 sarvā īgulayo vihitāḥ | sthānārṇayor ity ādinā sthānaḥ kṣ araayor vinimayo viparyayo
 bhavati | yathā—goṁśr ṣ ṭ au mūrdhni | sthitau hṛ daye | saṁhṛ tau pādayor nyāsa iti |
 evam aīgulī -sthānayor viparyayo nāsti | kintu sṛ ṣ ṭ au sthitau saṁhṛ tau vā yatra sthāne
 yā īgulir vihitā tayaivā īgulyā tatra stāne nyāsaḥ kārya ity arthaḥ | ||36-37||

—o)0(o—

idānī mīvibhūti-pañjara-nyāsam āha—vacmī ti |

vacmy aparam nyā sa-varam bhūty-abhidham bhū tikaram |
 mantra-daśā vṛ tti-mayaṁ guptatamaṁ mantri-varaiḥ ||38||

aparambhūty-abhidhambhūtir iti nāma yasya tad bhūti-nāmakamvacmi kathayā mi |
 kī dṝśam ? nyāsa-varam nyāsa-śreṣ ṭ ham ity arthaḥ | punah bhūti-karam aiśvaryā-
 karam | punah mantra-daśā vṛ tti-mayaṁ mantrasya daśāvaraṇa-ghaṭ itam | punah
 sādhaka-śreṣ ṭ hair guptatamam atiguhyam ||38||

—o)0(o—

nyāsa-sthānam āha—ādhārety ādinā |

ā dhā ra-dhvaja-nā bhi-hṛ d-gala-mukhā īsoru-dvaye kandharā -
 nā bhyoh kuks i-hṛ doruroja-yugale pā rśvā para-ś roṇiṣ u |
 kā syā kṣ i-ś rutinah kapola-kara-pat-sandhy-agra-śā khā su ke
 tat-prā cyā di-diśā su mūrdhni sakale doṣ ḥoś ca sakthnos tathā ||39||

śiro'kṣ yā sya-kaṇṭ hā khya-hṛ t-tunda-kandā -
 ndhu-jā nu-prapatsvitthamarṇā nmanū tthā n |
 nyasec chrotra-gaṇḍā īṣa-vakṣ oja-pā rś va-
 sphig-ūru-sthalī -jā nu-jaīghā īghri-yukṣ u ||40||

ādhāro vṛ ṣ aṇasyādhas trikoṇāmūlā dhāra-sthānam | dhvajo liṅgam | nābhiḥ
 hṛ dhayaṁ galah mukhamāīsoru-dvayam | eteṣ v ekā vṛ ttiḥ | kandharā ghāṭ ā kandharā
 kaṇṭ ha iti laghu-dī pikā-kāraḥ | nābhi-kuks i-hṛ dayam uroja-yugalamstana-dvayam |

pārśveti pārśva-yugam | aparaṁpr̄ s t ha-deśah | śronir jaghana-deśah | śronih kaṭ ih |
 aparaṁśronyāḥ aparabhāgah iti tripāṭ hinah | eteṣ u dvitī yāvṛ ttiḥ | kamśirah | āsyam
 mukham | akṣ iṇī netra-yugalam | śrutī śravaṇa-dvayam | na iti nāsikā-dvayamkapola-
 dvayam eteṣ u tṛ tī yā vṛ ttiḥ | kara-padeti kara-padayoh pratyekam sandhi-catuṣ ṭ ayam
 sandhiṣ v aīguly-agreṣ u aīgulī ṣ u ca | atra daks iṇa-kare caturthā vṛ ttiḥ | evamvāma-
 kare paīcamā vṛ ttiḥ | iti pakṣ a-dvayaīnca vidyādharas tu karayor ekā vṛ ttiḥ, pādayor
 ekā vṛ ttir ity āha | tac cintyam | mūla-granthāt tathāpratī teḥ | pādayoh sandhiṣ v
 aīguly-agreṣ v aīgulī ṣ u ca | atrāpi daks iṇa-pāde ṣ as ṭ hā vṛ ttiḥ | vāma-pāde saptamā
 vṛ ttiḥ | ata eva hasta-pādayor nyāsa-catuṣ ṭ ayam iti tripāṭ hinah | ke mastaka-madhye
 tat-prācyādi-diśāsu mastaka-pūrvādi-caturdikṣ u sakale mūrdhni sakale mastake
 prādaks inyena vyāpakatayā doṣ ṣoś ca bāhu-yuge tathā sakthnor ūru-
 mūlasyādhiṣ ṭ hānayor madhya-pradeśayor eteṣ v aṣ ṭ amā vṛ ttiḥ | mastakasya pūrvādi-
 diśāsv ekā vṛ ttiḥ | ekā vṛ ttir mūrdhādiṣ v iti vidyādharācāryāḥ | tac cintyam |

tathā pada-svarasāt śirah-prabhṛ tis v ekāvṛ tti-pratī teḥ | śiro mastakam | aks ī ti netra-
 yugalam | āsyam mukham | kanṭ ham| hr dayam| tundam udaram | kando mūlādhārah
 | svādhiṣ ṭ hānam iti tripāṭ hinah | andhumliṅgam| jānu | prapad iti pāda-yugalaṁteṣ u,
 eteṣ u navamā vṛ ttiḥ | śrotra-yugale gaṇḍa-yugale | ariṣa-yugale | stana-yugale | pārśva-
 Yugale | sphig-yugale nitamba-yugale | evam uru-jānu-jaīghāīghri-yugale | eteṣ u
 daśamā vṛ ttiḥ | ittham anena prakāreṇa manūtthān mantra-sambandhino varṇān nyaset
 | prayogaś ca – gorīnamo mūlādhāre, pī mnāmah liige, jaīnnāmah nābhau ity ādi
 ||39-40||

—o)0(o—

nyāsa-phalam āha—itī ti |

iti kathitamvibhūti-paījaram
 sakala-sukhārtha-dharma-mokṣ adam |
 nara-taruṇī -mano'nuraījanam
 hari-caraṇā bja-bhakti-vardhanam ||41||

anena prakāreṇa vibhūti-paījaramkathitam | kī dṛśam ? sakala-sukhārtha-dharma-
 mokṣ adam puruṣ ārtha-catuṣ ṭ aya-pradam | punar nara-taruṇī -mano-raījanam puruṣ a-
 nārī -cittāhlādakamna kevalam sarvānuraījanam | api tu hari-caraṇā bje bhakti-
 vardhanam ||41||

—o)0(o—

mūrti-paījara-nyāsam āha—sphūrtaya iti |

sphūrtaye'thā sya mantrasya kī rtyate mūrti-paījaram |
 ārti-graha-viṣ āri-ghnamkī rti-śrī -kānti-puṣ ṭ idam ||42||

athā nantaram asya daśā kṣ ara-mantrasya sphūrtaye uddī panā ya mūrti-pañjaraṁ
kī rtyate | kimbhūtam ? ārtih pī dā | graho graha-janitam aśubhaṁviś amsthā varam
jaigamamca | ariḥ śatruḥ | tān hantī ty arthaḥ | punah kī dṛ śam ? kī rty-ādi-dam | kī rtih
prakhyā tiḥ | śrī -sampattiḥ saundaryampus t̄ ir balaṁpradadāt̄ ti tathā ||42||

—o)0(o—

adhunā nyāsam uddharati—keśavādī ti |

keśavā di-yuga-ś aṭ ka-mūrtibhir
dhā tṛ -pūrvā-mihirā n namo'ntakā n |
dvā daśā kṣ ara-bhavā kṣ araiḥ svaraiḥ
klī ba-varṇa-rahitaiḥ kramā n nyaset ||43||

keśavā dibhiḥ pūrvokta-yuga-ś aṭ ka-mūrtibhiḥ saha dhā tṛ -pūrvā-mihirās tān kramenā
nyasatu | kī dṛ śān ? namo'ntakān namaḥ-padāntān | punah kaiḥ saha ? dvādaśā kṣ ara-
bhavā kṣ arair vakṣ yamāṇa-dvādaśā kṣ ara-mantra-sambandhibhir dvādaśā kṣ araiḥ saha |
etad uktāṁbhavati—ādau svarāḥ | tato namaḥ-padam iti | prayogas tu omāmōm
keśava-dhā tṛ bhyāṁnamah | omāmōmkeśava-dhātre nama iti tripāṭ hinah ||43||

—o)0(o—

atha mūrti-pañjara-nyāse nyāsa-sthānam āha—bhālodareti |

bhā lodara-hṛ d-gala-kūpa-tale
vā metara-pārśva-bhujā nta-gale |
vā ma-traya-prṣṭha-kakutsu tathā
mūrdhany anu ś ad-yuga-varṇa-manum ||44||

bhāle lalāṭ e | udare | hṛ daye | gala-kūpa-tale kaṇṭ he | vāmetare vāmād itarad dakṣ inām
dakṣ inā-pārśve bhujānte gale ceti | vāma-traye vāma-pārśve vāma-bhujānte gale ca |
prṣṭha kakudi | athā nantaramanv iti pāṭ he'py ayam eva boddhavyah | tathā tena
prakāreṇa mūrdhny ś ad-yuga-varṇa-manurūḍvādaśā kṣ ara-mantrāṁnyased ity arthaḥ
||44||

—o)0(o—

mastake sampūrṇa-mantra-nyāsasya prayojanam āha—caitanyeti |

caitanyā mṛta-vapur arka-koṭi-tejā
mūrdhastho vapur akhilamṣa vā sudevaḥ |
audhasyaṁsuvimala-pāyasi va siktam
vyāpnoti prakaṭ ita-mantra-varṇa-kī ṛṇam ||45||

sa prasiddho vāsudevo mūrdhastho mastaka-sthah san vapur akhilam-samasta-nivapuh
śarī rañvya-pnoti sva-tejasety arthaḥ | kimbhūto vāsudevah ? caitanyāmṛta-taṁtad eva
vapur yasya sa tathā | yad vā caitanyaṁsva-prakāśam amṛta-mokṣ as tad eva vapur
yasya sa tathā | punah kī dṛśah ? arka-kot ir iva tejo yasya sa tathā | vapur kī dṛśam ?
prakāṭ ita-mantra-varṇa-kī rṇam prakāṭ itā ye mantra-varṇā dvādaśākṣ arodgatās tair
ākī rṇam-vyāptam | kim iva ? suvimala-pāyasi sunirmale jale siktamnikṣ iptam
audhasyaṁdugdham iva ||45||

—o)0(o—

śarī ra-nyāsa-jā tam upasariharati—sṛṣṭi-sthitī ti |

sṛṣṭi-sthitī daśa-pañcāṅga-yugmam
munyādika-tritayāṁkāsya-hṛtsu |
vinyasyatu grathayitvā ca mudrā-
bhūyo diśāṁdaśakāmbandhanī yam ||46||

mūrti-pañjarasya pūrva-kṛtyaṁdarśayati sṛṣṭi-sthitī tyādi iti rudradharaḥ | tac cintyam
| tatra pramāṇābhāvāt | mūrdhany akṣnor ityādinā pūrvam ukte sṛṣṭi-sthitī punah svadehe
vinyasya tathā daśa-pañcāṅga-yugmam daśāṅgaṁpañcāṅgamca vinyasya | ṛṣyādi-tritayāṁkāsya-hṛtsya
vinyased ity arthaḥ | vakṣyamāṇa-mudrāṁgrathayitvā baddhvā bhūyah punar api diśāṁdaśakāmbandhanī yam | oṁsudarśanāyāstrāya phat
ity anena vakṣyamāṇena mantreṇety arthaḥ ||46||

—o)0(o—

dvādaśākṣa ara-mantroddhāram āha—tāram ityādinā |

tāraṁhā rdāṁviśva-mūrtiś ca śāriṇī
māṁśāntas te vāya-madhye sudevāḥ |
ś ad-dvandvārṇo mantra-varyāḥ sa uktāḥ
sākṣād dvāraṁmokṣa-puryāḥ sugamyam ||47||

tāraṁprāṇavam | hārdamhṛdayam-namah iti yāvat | viśva-mūrtir bha-kārah | śāriṇī
ga-kārah | māṁśānte māṁśo la-kārah | tasyānto va-kāra iti | te iti svarūpam | vā iti
svarūpam | ya iti svarūpam | taylor vāyayor madhye sudevāḥ su-de-vety-akṣa ara-trayam |
tathā ca oṁnamo bhagavate vāsudevāyeti prasiddhah ś ad-dvandvārṇo mantra-varyo
dvādaśākṣa aro mantra-śreṣṭha uktāḥ kathitāḥ | kī dṛśah ? mokṣa-puryāḥ sākṣād
avyavadhānena sugamyam dvāraṁsugama upāya ity arthaḥ ||47||

—o)0(o—

dvādaśākṣa arādityān darśayati--dhātr-aryametyādinā |

dhātr-aryama-mitrākhyā varuṇāśubhagā vivasvad-indra-yutāḥ |

pūśāhvaya-parjanyau tvaś tā viś ṣuś ca bhānavah proktāḥ ||48||

dhātā aryamā mitrah varuṇah aṁśuh bhagah vivasvān indrah pūśāḥ parjanyah tvaś tā
viś ṣur ete dvādaśa bhānavah kathitāḥ ||48||

—o)0(o—

adhuṇāś tādaśākṣ ara-mantra-nyāsam āha—atha tu yugety ādi |

atha tu yuga-randhrā ṛṇasyā hammanor nyasanāmbruve
racayatu kara-dvandve pañcā ḫgam aīguli-pañcakē |
tanum anu manuṁvyā payyā tha triśāḥ praṇavaṁsakṛ n
manujalipayo nyā syā bhūyah padā ni ca sādaram ||49||

anantarampunar yuga-randhrā ṛṇasya yuga-randhre rāja-dantatvād randhra-śabdasya
para-nipātah | yuga-randhram akṣ arāṇā myatra sa yuga-randhrā ṛṇah tasya | randhram
navā | tathā cāś tādaśākṣ arasya manor mantrasyā hamnyasanāmnyāsambruve
kathayāmī ti pratijñā | kara-dvaye aīguli-pañcakē pañcā ḫgarīmpūrvoktam
mantrākṣ araiḥ parikl ptamkara-nyāsamkuryāt | kaniṣ tā hāyām astra-nyāso draś tā avyah |
athā nantaramtanum anu lakṣ yī kṛtya triśāḥ tri-vāraṁmantrāmyā payya vyāpakatayā
vinyasya punah praṇavaṁsakṛ d eka-vāraṁvinyasya anantarammanuja-lipayo nyāsyā
mantrākṣ arāni nyasatu | bhūyo'nantaramsādaramyathā syād evaṁpadāni pañca
padāni nyāsyāni ||49||

—o)0(o—

mantrākṣ ara-nyāsa-sthānam āha—kaca-bhuvī ti |

kaca-bhuvī lalāt e bhrū-yugmā ntare śravaṇākṣ iñor
yugala-vadana-grī vā hṛ n-nā bhi-kaṭ y-ubhayā ndhus u |
nyasatu śitadhī rjā nvaīghryor akṣ arān śirasi dhruvam
nayana-mukha-hṛ d-guhyā īghriś v arpabet pada-pañcakam ||50||

kacasya keśasya bhūr-utpatti-sthānamśiraḥ tatra | lalāt e bhrū-yugmāntare bhrū-
madhye śravaṇākṣ ṣor yugale no nāsikā-yugale ca | vadane grī vāyāṁhṛ di nābhau kaṭ y-
ubhaye vāma-kaṭ ir dakṣ iñā-kaṭ iś ca | andhau liṅge | eteṣ u tathā jāvy-aīghryoś ca
śitadhir nirmala-matiḥ
akṣ arāni mantra-sambandhī ni nyasatu | atra jānvor ekam akṣ arānnyaset | aīghryor
ekam akṣ arānnyaset | tathā śirasi mastake dhruvaiñnyaset | pada-pañcaka-nyāsa-
sthānāny āha—nayaneti | nayana-yugalaṁmukhamhṛ dayaṁguhyamāīghriś ca —
eteṣ u mantra-sambandhi pada-pañcakamkīlī m ity ekam, anyāni spaś tāni arpaben
nyaset ||50||

—o)0(o—

pañcā īgā nī ti |

pañcā īgā ni nyased bhūyo muny-ā dī n apy anyat sarvam |
tulyaṁpūrveṇā tho vaks ye mudrā bandhyā manvor yāḥ syuḥ ||51||

pañcā īgā ni bhūyah punar api śarī re nyaset | tathā muny-ā dī n ṛṣy-ā dī n | anyat sarvam
keśavādi-jātāmpūrveṇā tulyaṁsamānam eva | atra daśa-tattvādi-nyāses u mantrasya
dvir āvṛtti-viśes a iti laghu-dī pikā-kārah | atho'nantarammanvor
daśākṣ arāś tādaśākṣ arayor yā mudrā bandhyā bandhanī yāḥ syur bhaveyus tā mudrā
vakṣ ye kathayāmi ||51||

—o)0(o—

hṛ dayādy-aiga-nyāsa-mudrāḥ pradarśayati—anaiguṣ t hā ity ādi |

anaiguṣ t hā ṛjavo hasta-śākhā
bhaven mudrā hṛ daye śī ṛṣ ake ca |
adho'iguṣ t hā khalu muṣ t iḥ śikhāyāṁ
kara-dvandvā īgulayo varmaṇi syuḥ ||52||

nā rā camuṣ t y-uddhata-bā hu-yugma-
kā īguṣ t ha-tarjany-uditō dhvanis tu |
viṣ vag-viṣ aktaḥ kathitā stra-mudrā
yatrā kṣ inī tarjanī -madhyame tu ||53||

anaiguṣ t hā aiguṣ t ha-rahitā ṛjavo'vakrā hasta-śākhā hastā īgulayo hṛ daye mudrā
bhavet | śī ṛṣ ake ca śirasi tā eva mudrā jīyāḥ | khalu niścaye | adho'iguṣ t hā muṣ t iḥ
adho'iguṣ t ho yasyāṁmuṣ t au evamīkṛ tā muṣ t iḥ śikhāyāṁmudrā bhavet | varmaṇi
kavace kara-dvandvā īgulayah syuḥ mudrā-pada-vācyā bhavanti | dhvaniḥ śabdo'stra-
mudrā kathitā | kimbhūto dhvaniḥ ? nārācavad bāṇavad muṣ t yoddhato yo bāhus tasya
yugmakaṁdvayaṁtasyā īguṣ t ha-tarjanī bhyāṁkaraṇābhyām uditah | punah kī dṛśah ?
viṣ vag daśa-dikṣ u viṣ aktaḥ vistī rṇah yatra mantrē'kṣ inī bhavataḥ netrā īgam asti tatra
tarjanī -madhyame milite mudrā ||53||

—o)0(o—

veṇu-mudrām āha—os t ha iti |

os t he vā ma-karā īguṣ t ho lagnas tasya kaniṣ t hikā |
dakṣ inā īguṣ t ha-saṁyuktā tat-kaniṣ t hā prasāritā ||54||
tarjanī -madhyamā nā māḥ kiñcit saṁkucya cālitāḥ |
veṇu-mudreha kathitā suguptā preyasī hareḥ ||55||

vāma-hastā īguṣ t ho'dhare lagna iti sambandhaḥ kāryaḥ | tasya vāma-hastasya yā
kaniṣ t hikā pañcamī aigulī sā dakṣ inā īguṣ t ha-saṁyuktā dakṣ inā-hastā īguṣ t he

sambaddhā kāryā | tat-kanis t hikā dakṣ iṇa-hasta- kaniṣ t hikā prasāritā akuṭ ilā kāryā | ubhaya-hasta-tarjanī -madhyamā nāmikāḥ kiñcit sañkucya cālitāś cālanī yā | ittham iha śāstre veṇu-mudrā kathitā suguptā granthāntare’tyanta-guptā | yato hareḥ parameśvarasya śrī -kṛ ṣ nasya preyasī vallabhā ||54-55||

—o)0(o—

nocyanta iti |

**nocyante’tra prasiddhatvā n mā lā -śrī -vatsa-kaustubhāḥ |
ucyate’cyuta-mudrā ḥā m̄mudrā bilva-phalā kṛ tiḥ ||56||**

mālā -śrī -vatsa-kaustubha-mudrāḥ prasiddhatvān nocyante mayā grantha-kartrā prasiddham iha prakāśyata iti śeṣ ah | ata eva gale vanamālā bhinayanam vanamālā -mudrā | uttānita-vāma-tarjanī -kaniṣ t hopari adhomukha-dakṣ iṇa-kara-kaniṣ t hikā -tarjanī ke sariyojya dakṣ iṇa-karā ḥā mikā -madhyamā īgulī -dvayamāvāma-karā īgus t hopari kṛ tvā vāma-kara-madhyamopakaniṣ t hikē dakṣ iṇa-hastā īgus t hasyādhaḥ kuryād es ā śrī vatsa-mudrā | vāma-kaniṣ t hikayā dakṣ iṇa-kaniṣ t hikā mniṣ pī dya vāmānā mikayā dakṣ iṇa-tarjanī mniṣ pī dya śiṣ t a-vāmā īgulī -trayam upari kṛ tvā vāma-tarjanī -sahita-dakṣ iṇa-hastā īgulī -traya-mukham ekatra yojayed es ā kaustubha-mudrā ||56||

—o)0(o—

bilva-mudrām āha—aiğus t ham iti |

**aiğus t hamvā mam uddanḍitam itara-karā īgus t akenā tha baddhvā
tasyā grāmīpī ḫayitvā īgulibhir api tathā vāma-hastā īgulibhiḥ |
baddhvā gā ḫamhṛ di sthā payatu vimala-dhī r vyā haran māra-bī jaṁ
bilvā khyā mudrikaiṣ ā sphuṭ am iha kathitā gopanī yā vidhijñaiḥ ||57||**

vāmā īgus t hamuddanḍitam danḍākāram ūrdhvamākṛ tvādhaḥ kartavyam tathā nantaram itara-karā īgus t ena baddhvā tasya ca pī t he dakṣ iṇa-karā īgus t has tiraṇ kārya ity arthaḥ | tasyā grāmdakṣ iṇa-karā īgus t hā gram aiğulibhiḥ pī ḫayitvā dhṛ tvā tā api dakṣ iṇa-karā īgulayo’pi vāma-hastā īgulī bhir gā ḫamhṛ syād evambaddhvā vimala-dhī h śuddha-buddhiḥ hr di hr daye sthā payet | māra-bī jaṁkāma-bī jaṁ vyāharanuccārayan | itthambilvākhyā es ā sphuṭ am vyaktamīyathā syād evam iha-śāstre kathitā vidhijñaiḥ prakāra-jñair gopanī yā ||57||

—o)0(o—

etasyāḥ phalam āha—mana iti |

**mano-vā ḥī -dehair yad iha ca purā vāpi vihitam
tvamatyā matyā vā tad akhilam asau duṣ kṛ ti-cayam |**

imā m̄mudrā m̄jā nan ks apayati naras tam̄sura-ganā
namanty asyā dhī nā bhavati satataṁsarva-janatā ||58||

asau naro manus yaḥ imā m̄mudrā m̄jā nan tad akhilam̄sampūrṇam̄duṣ kṛ ti-cayaṁ
pāpa-rāśimkṣ apayati dūrī karoti yan manasā vācā dehenā matyā jñānena matyā jñānena
vā divā-rātri-vihitam̄divase rātrau vā kṛ tam | yad iha ca purā vāpi vihitam iti pāṭ he iha
janmani janmāntare vā vihitam ity arthah | na kevalam̄pāpaṁdūrī karoti api tu sura-
ganā devā namanti | tathāsyā mudrākartuh satataṁsarvadā sarva-jana-samūho vaśyo
bhavatī ty arthah || 58||

sanā tanah (hari-bhakti-vilā se 6.42) : asau nara imāmbilvā khyā m̄mudrā m̄jā nan tat-
tat-duṣ kṛ ta-nicayaṁpāpa-samūham akhilam̄niḥs es amkṣ apayati vināśayati | kam ?
yammano-vāk-kāyaiḥ iha asmin purā pūrvā-janmani ca amatyā ajñānena matyā vā
jñānena vihitam | divārātri-vihitam iti pāṭ he dine rātrau ca kṛ tam | yat tado
napurisakatvarim̄mahā kavi-svātantryād avyayatvād vā | yad vā, yat yasmāt ks apayati tat
tasmān namantī ty anvayah | mudrā-laks aṇāni ca guhyatvān na likhitāni | tathā
coktam—

gurumprakāśayed vidvān mantramnaiva prakāśayet |
akṣa-mālāmca mudrāmca guror api na darśayet || iti |

atra ca tad-vijñānārtham uddiśyante | tathā **cāgame**—

samyaṅ sampaṭ itaiḥ puṣ paīḥ karābhyām̄kalpito’ñalih |
ā vā hanī samākhyātā mudrā deśika-sattamaiḥ ||
adho-mukhī -kṛ taiḥ sarvaiḥ sthā panī ti nigadyate |
āśliṣ t a-muṣ t i-yugalā pronnatā īguṣ t ha-yugmakā |
sannidhāne samuddiṣ t ā mudreyam̄tantra-vedibhiḥ |
āīguṣ t ha-garbhīnī saiva saṁmirodhe samī ritā ||
āīgair evāīga-vinyāsaḥ sakalī -karaṇī matā |
savya-hasta-kṛ tā muṣ t ir dī rghādhomukha-tarjanī ||
avaguṇṭ hana-mudreyam abhitobhrāmitā yadi |
anyonyābhīmukhāḥ sarvāḥ kaniṣ t hānāmikāḥ punaḥ ||
tathā tarjanī -madhyāś ca dhenu-mudrā prakī rtitā |
anyonya-grathitā īguṣ t hā prasārita-karā īgulih |
mahā -mudreyam uditā paramī karaṇe budhaiḥ ||
vāmā īguṣ t harīvidhṛ tyaivammuṣ t inā dakṣ inēna tu |
tan-muṣ t aiḥ pṛṣ t hato deśe yojayec caturaīgulih ||
kathitā śaṅkha-mudreyam̄vais ṣavārcana-karmaṇi |
anyonyābhīmukhāḥ īguṣ t ha-kaniṣ t ha-yugale yadi ||
vistṛ tāś cetarā īgulyas tadaḥ sau darśinī matā |
anyonya-grathitā īgulya unnatau madhyamaū yadi |
saṅagnau ca tadaḥ mudrā gadeyam̄parikī rtitā ||
padmākārāv ābhīmukhyena pāṇī
madhy’īguṣ t hau śayitau karṇikāvat |

padmā khyeyamsauva sariłagna-madhyā
spr̄ s̄ t ā īguş t hā bilva-sarijñāiva mudrā ||
agre tu vāma-muş t eś ca itarā tu yadā matā |
tadeyarinkṛ tibhir mudrā jñeyā muş ala-sarijñātā ||
vā mastha-tarjanī -prāntamadhyamānte niyojayet |
prasārya tu karamvā mamidakṣ iñāmikaram eva ca ||
niyojya dakṣ iñā-skandhe bā ḥa-preranavat tataḥ |
tarjany-aīguş t hakā bhyā mīca kuryād eś ā prakī rtitā ||
śā rīga-mudreti munibhir darśayet kṛ s̄ ḥa-pūjane |
kaniṣ t hānāmike dve tu dakṣ aīguş t ha-nipī dite |
śeṣ e prasārite kṛ tvā khaḍga-mudrā prakī rtitā ||
pāśākārāmniyojyaiva vāmā īguş t hā īga-tarjanī m |
dakṣ iñē muş t im ādāya tarjanī mīca prasārayet ||
tenaiva sāmīpr̄ ūen mantrī vāmā īguş t hasya mūlakam |
pāśa-mudreyam uddiṣ t ā keśavārcana-karmaṇi ||
tarjanī m ī s ad ākuñcya śeṣ eñāpi nipī ḫayet |
ārkuśamdarśayet tadvad gr̄ hī tvā dakṣ a-muş t inā ||
anyonya-pr̄ s̄ t he sariyojya kaniṣ t he ca paramparam |
tarjany-agramīsamamirkṛ tvā kaniṣ t hā gramtathaiva ca ||
ī s ad ālambitamirkṛ tvā itarau pakṣ avat tataḥ |
prasārya gā rudī mudrā kṛ s̄ ḥa-pūjā-vidhau smṛtā ||
anyonya-sammukhe tatra kaniṣ t hā-tarjanī -yuge |
madhyamānāmike tadvad aīguş t hena nipī ḫayet ||
darśayed dhṛ daye mudrā myatnāc chrī vatsa-sarijñātām |
anyonyābhimukhe tadvat kaniṣ t he sariyojyet |
tarjany-anāmike tadvat karau tv anyonya-pr̄ s̄ t hagau ||
utsiktānyonya-sariłagnau vakṣ ah-sthita-karā īgulī h̄ |
vidhāya madhya-deśe tu vāma-madhyama-tarjanī |
sariyojya mañibandhe tu dakṣ iñē yojyet tataḥ ||
vāmā īguş t he tu mudreyamprasiddhā **kaustubhā hvayā** |

kvacic ca—

anāmā pr̄ s̄ t ha-sariłagnā dakṣ iñasya kaniṣ t hikā |
kaniṣ t hyānyayā baddhā tarjanyā dakṣ ayā tathā ||
vāmānāmīca badhnī yād dakṣ aīguş t hasya mūlakē |
aīguş t ha-madhyame vāme sariyojya saralāh parāh ||
catasro'nyonya-sariłagnā mudrā **kaustubha-sarijñātā** ||
oṣ t he vāma-karā īguş t ho lagnas tasya kaniṣ t hakā |
dakṣ iñā īguş t ha-sariyuktā tat-kaniṣ t hā prasāritā |
tarjanī -madhyamānāmāh kīñcīt sañkucya cālitāh ||
veṇu-mudreyam uddiṣ t ā suguptā preyasī hareḥ |
aīgaṁprasāritamirkṛ tvā sp̄ s̄ t a-sākhamvarānane |
prātmukhamantu tataḥ kṛ tvā **abhayaṁparikī rtitam** ||
dakṣ ambhujaṁprasāritvā jānūpari niveśayet |
prasṛ tamdarśayed devi varah sarvārtha-sādhakah ||
uttāna-tarjanī bhyāmītu ūrdhvādhaḥ prakrameṇa tu |

mālāvat krama-vistārā vanamālā prakī rtitā ||

krama-dī pikāyām(2.57)—

aiguş t̄ hainvā mam uddanđitam itara-karā īgus t̄ akenā tha vadhvā
tasā grampī ḍayitvā īgulibhir api tathā vāma-hastā īgulibhiḥ |
baddhvā gāḍhamihṛ di sthā payatu vimala-dhī r vyāharan māra-bī jam
bilvākhyā mudrikaiś ā sphaṭ am iha kathitā gopanī yā vidhijñāḥ ||

agastya-sarīhitā yāmca—

āvā hinī msthā panī m̄sannidhī karaṇī m̄tathā |
susarīnirodhinī m̄mudrā m̄sammukhī -karaṇī m̄tathā ||
sakalī -karaṇī m̄caiva mahā-mudrān tathaiva ca |
śaṅkha-cakra-gadā-padma-dhenukos tu bhagārudāḥ ||
śrī vatsamvana-mālāmca yoni-mudrāmca darśayet ||
mūlādhārād dvādaśāntam ānī taḥ kusumāñjaliḥ |
tri-sthāna-gata-tejobhir vinī taḥ pratimādiś u ||
āvā hanī yā mudrā syād eṣārcana-vidhau mune |
eṣaivā dho-mukhī mudrā sthāpane śayyate punaḥ ||
unnatā īgus t̄ ha-yogena muṣ t̄ ī kṛta-kara-dvayam |
sannidhī -karaṇāmāma mudrā devārcane vidhau ||
aiguş t̄ ha-garbhiṇī saiva mudrā syāt sarīnirodhinī |
uttāna-muṣ t̄ ī-yugalā sammukhī -karaṇī matā ||
aīgair evā īga-vinyāsaḥ sakalī -karaṇī tathā |
anyonyā īgus t̄ a-saṅlagnā vistārita-kara-dvayī ||
mahā -mudreyam ākhyātā nyūnādhika-samāpanī |
kaniṣ t̄ hānāmikā -madhyāntaḥsthā īgus t̄ hāntare'grataḥ ||
gopitā īguli-madhye samantān mukulī -kṛtā |
kara-dvayena mudrā syāc chaṅkā khyeyamisurārcane ||
anyonyābhīmukha-sparśa-vyatayayena tu veṣ t̄ ayet |
aīgulī bhiḥ prayatnena maṇḍalī -karaṇāmīmune ||
cakra-mudreyam ākhyātā gadā -mudrā tataḥ param |
anyonyābhīmukhāśliṣ t̄ īgulī pronnata-madhyamā ||
athā īgus t̄ ha-dvayaṁmadhye dattvāpi paritaḥ karau |
maṇḍalī -karaṇāmasyag-aīgulī nāmītapodhana ||
padma-mudrā bhaved eṣā dhenu-mudrā tataḥ param |
anāmikā -kaniṣ t̄ hābhyāmītarjanī bhyāmīca madhyame |
anyonyābhīmukhāśliṣ t̄ e tataḥ kaustubha-saṅjñītaḥ ||
kaniṣ t̄ hānyonya-saṅlagnēbhīmukhe'pi parasparam |
vāmasya tarjanī -madhye madhyānāmikayor api ||
vāmānāmika-saṅspr̄s t̄ ī tarjanī -madhya-śobhitā |
paryāyeṇā natā īgus t̄ ha-dvayī kaustubha-lakṣaṇā ||
kaniṣ t̄ hānyonya-saṅlagnā viparī tamviyojītā |
adhaṣtāt sthāpitā īgus t̄ hā mudrā garuḍa-saṅjñītā ||
tarjany-aīgus t̄ ha-madhyasthā madhyānāmikā-dvayī |
kaniṣ t̄ hānāmikā -madhyā tarjany-agre kara-dvayī ||

mune śrī vatsa-mudreyamvanamā lā bhavet tataḥ |
kaniṣṭha-nāmikā-madhyā muṣṭi ir unnī ta-tarjanī ||
paribhrāntā śirasyuccais tarjanī bhyāmdivaukasah |
mudrā yoniḥ samākhyātā saṅkocita-kara-dvayī ||
tarjany-aiguṣṭha-madhyāntah-sthitānāmika-yugmakā |
madhya-mūla-sthitāiguṣṭha-hā jñeyā sastārcane mune || iti |

—o)0(o—

astra-mantram āha—praṇaveti |

praṇava-hṛī dor avasāne sa-caturthi-
sudarśanam-tathā stra-padamca |
uktvā phaṭ-antam amunā kalayen
manunā stra-mudrayā daśa-haritah ||59||

praṇava onīkārah | hṛī t namah | etayor avasāne'nte sa-caturthi-sudarśanam-caturthī -
vibhakti-sahitaṁsudarśanam iti padam etasyānte tathā stra-padam-caturthy-antam
astra-padam | punah kī dṛī k ? phaṭ-antam phaṭ -śabdāntam uktvā amunā manunā anena
mantreṇa astra-mudrayā daśa-haritah kalpayet daśa-dig-bandhanam-kuryād ity arthaḥ
||59||

—o)0(o—

prāk kṛī tamnyāsa-jātam upasatiḥaran agnim apaṭ ale vakṣ yamāṇaṁdhyānam
sūcayati—itī ti |

iti vidhāya samasta-vidhim jagaj-
jani-vināśa-vidhāna-viśāradam |
śruti-vimṛgyam ajam manu-vigraham
smaratu gopa-vadhū-jana-vallabham ||60||

ity anena prakāreṇa samasta-vidhimpūrvoktam akhila-nyāsādikam-vidhāya nirvartya
gopa-vadhū-jana-vallabham-kṛīṣṇam-smaratu cintayatu | kī dṛī śamkṛīṣṇam ? jagad-
utpatti-sthiti- vināśa-karaṇa-dakṣam | punah kī dṛī śam ? śruti-vimṛgyam upaniṣad-
gamyam | punah kī dṛī śam ? ajam utpatti-rahitam | punah kī dṛī śam ? manu-vigraham
manu-śarīram ity arthaḥ ||60||

iti śrī-keśavācārya-viracitāyāmukrama-dī pikāyāmdivitī yaḥ paṭ alaḥ |
||2||

-o)0(o--

(3)

tr̄ tī ya-paṭ alaḥ

idā nī m̄mantra-dvaya-sādhā raṇamdevatā-dhyānam āha—

atha prakaṭ a-saurabhodgalita-mā dhvī kotphullasat-
prasūna-nava-pallava-prakara-namra-śā khair drumaiḥ |
praphulla-nava-maṄjarī -lalita-vallarī -veṣ ṭ itaiḥ
smarec chiś iritamś ivam̄sita-matis tu vṛ ndā vanam ||1||

athā nantaramsita-matiḥ nirmala-matiḥ vṛ ndā vanam̄smarec cintayet | kimbhūtam ?
drumaiḥ vṛ kṣ aiḥ śiśiritaṁśī talī -kṛ tam | drumaiḥ kī dṛ śaiḥ ? prakaṭ eti udbhaṭ a-
saurabham | atha ca udgalito mādhvī ko madhu yasmin tat | atha ca utphullam
praphullam | atha ca sad-dedī pyamānam etādṛ śam̄prasūnampuṣ paṁtathā nava-
pallavah anayor yaḥ prakaraḥ samūhaḥ | tena namrāḥ sākhā yeś āṁte tathā taiḥ |
prakaṭ a-saurabhākulita-matta-bhṛ ḫgollasat-prasūneti pāṭ he prakaṭ a-
saurabheṇākulitam̄sarvato vyāptam | atha ca matta-bhṛ ḫgollasan matta-bhramareṇa
śobhamānam etādṛ śam̄yat prasūnam ity arthaḥ | punah kī dṛ śaiḥ ? praphullā vikasitā
yā nava-maṄjarī tayā lalitā manoharā yā vallarī latāgra-śākhā tasyāś ceṣ ṭ itam̄calanam
yeś u taiḥ | punah kī dṛ śam? śivam̄kalyāṇa-pradam ||1||

sanā tanah: itaḥ-prabhṛti ye 36-ślokāḥ prāpyante te śrī-hari-bhakti-vilāse uddṛtāḥ śrī-
sanātana-gosvāmi-prabhupādānāmvyākhyātāś ca | teśām̄vyākhyāyāś tu atratyāyā
nātivisādṛśyatvāt sātra noddhriyate | tatraiva te draṣṭavyāḥ |

--o)0(o--

punah kī dṛ śam ?

vikāś i-sumano-rasā svā dana-maṄjulaiḥ sañcarac-
chilī mukhodgatair mukharitā ntaramjhaṅkṛ taiḥ |
kapota-śuka-śārikā para-bhṛ tā dibhiḥ patribhir
virāṇitam itas tato bhujaga-śatru-nṛ tyākulam ||2||

vṛ ndāvanamjhaṅkṛ taiḥ śabda-viśeṣ air mukharitāntaramśabdāyamānābhyantram |
kī dṛ śaiḥ ? jhaṅkṛ taiḥ vikāśinyāḥ praphullāyāḥ sumanasah puṣ pasya yo rasah madhu
tasya yad-āsvādanam avalehanam̄tena maṄjulair manoharaiḥ | punah kī dṛ śaiḥ ?
sañcareti sañtaranto bhramanto ye śilī mukhodgatair bhramarāś teś ām̄mukhebhyā
udgataiḥ samutthitaiḥ | punah kī dṛ śam ? vṛ ndāvanam̄kapoteti pārāvata-śuka-śārikā-
kokila-prabhṛ tibhiḥ pakṣ ibhir itas tato virāṇitam̄abdāyitam | punah kī dṛ śam ?
bhujaga-śatrur mayūras tasya nṛ tyenākulam̄vyāptam ||2||

--o)0(o--

punah kī dṝ śam ?

kalinda-duhitus calal-lahari-viprus ā mā vā hibhir
vinidra-sarasī -ruhodara-rajaś cayoddhūsaraiḥ |
pradī pita-manobhava-vraja-vilā sinī -vā sasā m
vilolana-parair niṣ evitam anā rataṁ mā rutaiḥ ||3||

mā rutair vā yubhiḥ anā ratam-sarvadā niṣ evitam | kī dṝ śair mā rutaiḥ ? kalindeti kalinda-duhitur yamunāyāś calantyo yā laharyah tāsā myā viprus o jala-bindavah tāsām vā hibhiḥ | etena vāyoḥ saityam uktam | punah kī dṝ śaiḥ ? vinidreti vinidram praphullam-iyat sarasī ruhaṁ padmaṁ tasya yad udaram abhyantaraṁ tatra yo rajaś cayo dhūlī -samūhaḥ tena uddhūsaraiḥ, etena saurabhyaṁ uktam | punah kī dṝ śaiḥ ? pradī piteti pradī pito'tiśayito manobhavaḥ kā mo yāsā mā vāraja-vilā sinī nā mgopa-sundarī nā mātā sā myā ni vāsā riṣi vastrā ni teṣ ā mā vilolana-paraiḥ cālanā -śaktaiḥ | etena mānyam uktam ||3||

--o)0(o--

punah kī dṝ śam ?

pravā la-nava-pallavaṁ marakata-cchadaṁ vajra-mau-
ktika-prakara-korakaṁ kamala-rā ga-nā nā -phalam |
sthaviṣ ṭ ham akhila-rtubhiḥ satata-sevitam kā madam
tad-antaram api kalpakā īghripam udañcitam cintayet ||4||

tad-antar api vṝ ndā vana-madhye kalpakā īghripam api cintayet | kī dṝ śam ? udañcitam ucchritam | punah kī dṝ śam ? sthaviṣ ṭ ham sthūlataram | punah kī dṝ śam ? pravālo vidrumah sa eva nava-pallavaḥ kisalayaṁ yasya tam | punah kī dṝ śam ? marakato yo maṇi-viṣeṣ ah sa eva chadampatram yasya tam | punah kī dṝ śam ? vajraṁ hī rakam māuktikam-muktāḥ | anayor yaḥ prakaraḥ samūhaḥ sa eva korakah puṣ pa-kalikā yatra tam | punah kī dṝ śam ? kamala-rāgaḥ padma-rāga-maṇih sa eva nānā-vidhamphalam yatra tam | punah kī dṝ śam ? akhilair ṭ tubhiḥ ṣ adbhīr api ṣ tubhiḥ satataṁ sevitam-sadā parigṛ hī tam | etena sarva-puṣ pānvitavāṁdarśitam | punah kī dṝ śam ? kā madam ākāṅks ita-pradam ||4||

--o)0(o--

suhema-śikharā valer udita-bhā nuvad-bhā svarā m
adho'sya kanaka-sthalī m amṛ ta-śī karā sā riṇah |
pradī pta-maṇi-kuṭ ṭ imā mākusuma-reṇu-puñjōjjvalā m
smaret punar atandrito vigata-ṣ aṭ tanaīgā mā budhah | ||5||

budhaḥ paṇḍitaḥ atandritaḥ nirālasyaḥ ālasya-rahitaḥ san asya kalpa-vṛ kṣ asyādhastāt |
 kanaka-sthalī mīsuvaraṇa-mayī mbhūmim | punah smaret cintayet | kimbhūtāṁ
 suhemeti | śobhamānā suvaraṇa-śrīga-paikti r yasya | tathā tasmād udāyā calād udita-
 bhānuvat prakaṭ ita-sūryavat prakaṭ ita-sūryavat bhāsvaraṁdedī pyamānāṁsuhe-
 sikhārācale'py uditeti pāṭ he śobhanāṁhema-śrīgaṇyatra acale parvate tasmin api-
 śabdo bhinna-kramah kanaka-sthalī m ity asyānantaraṁndraś t avyam | asya kī dṛśasya
 amṛ teti ? amṛ tasya yah sī karah kaṇas tasyāsāro yah samūhah patanaṁtac-chālim
 yathā syāt tathā tasyāmṛ ta-kaṇa-samūha-sarivarṣ inah | kī dṛśī m ? pradī ptaih
 pī pyamāna-maṇibhiḥ padma-rāgādibhiḥ baddha-bhūmim | punah kī dṛśī m ? kusumeti
 kusuma-reṇu-puṇjair ujjvalām | punah kī dṛśī m ? vigateti vigatā dūrī bhūtā ṣaṭ -
 taraiṇāḥ kāma-krodhādayah aśanāyāpi pāsāsoka-moha-jarā-mṛ tyavo vā yasyās tām ||5||

--o)0(o--

tad-ratna-kuṭ t ima-niviṣ t a-mahiṣ t ha-yoga-
 pī t he's t a-patram aruṇāṁkamalaṁvicintya |
 udyad-virocana-sarocir amuṣ ya madhye
 sañcintayet sukha-niviṣ t ham atho mukundam ||6||

tasyāḥ kanaka-sthalyāḥ yad-ratna-kuṭ t imamratna-baddha-bhū-bhāgah | tatra niviṣ t am
 sthitamahiṣ t haṁmahad yoga-pī t haṁtratrāś t a-patram aś t au patrāṇi yatra tat
 tathāruṇāṁlohitam | ata evodyatāditya-sannibham | evambhūtāṁpadmarāṁvicintya |
 athānantaram amuṣ yāruṇā-varṇāś t a-dala-kamalasya madhye mukundamkr̄ ṣṇam
 cintayet | kī dṛśam ? sukha-niviṣ t haṁsukhāsī nam ādi-kulakam ata ārabhya ||6||

--o)0(o--

punah kī dṛśam ?

sūtrā ma-ratna-dalitā ūjana-megha-puṇja-
 pratyagra-nī la-jalajanma-samā na-bhā sam |
 susnidha-nī la-ghanā-kuṛita-keśa-jālam
 rājan-manojñā-śiti-kanṭ ha-śikhaṇḍa-cūḍam ||7||

sūtrāma-ratnam indranī la-maṇih dalitā ūjanambhinnā ūjanamghṝ s t a-kajjalam iti
 megha-puṇjo megha-samūhah pratyagra-nī la-jalajanma navī na-nī la-padmam eś ām
 samānā bhā dī ptir yasya tam | punah kī dṛśam ? susnidheti susnidhāḥ sucikkaṇā
 nī lāḥ ūyāmā ghanā nividāḥ kuṛitāḥ kuṭ ilāḥ ye keśāś tes āmījālāmsamūho yatra tam |
 punah kī dṛśam ? rājanī iti | rājat śobhamānaṁmanojñāmīmanoharamyac-chiti-
 kanṭ ha-śikhaṇḍammayūra-picchamītad eva cūḍāyāmyasya tam ||7||

--o)0(o--

punah kī dṛśam ?

rolambalā lita-sura-druma-sūnu-kalpi-
 tottarīsam utkaca-navotpala-karṇa-pūram |
 lolā laka-sphurita-bhā la-tala-pradī pta-
 gorocanā -tilakam uccala-cilli-mā lam ||8||

rolambo bhramaras tena lālitāmpri tyā sevitam�at sura-druma-prasūnampārijā ta-
 puś paṁtena kalpitah racita uttarīsaḥ śiro-bhūṣ anam�ena sa tathā tam | punah
 kī dṝ śam ? utkacanvikasitam yan navotpala-karṇa-pūram | tad eva karnābharaṇam
 yasya sa tathā tam | punah kī dṝ śam ? lolāś cañcalā alakāḥ keśa-viśeś ās taiḥ sphuritam
 śobhamānamyad-bhāla-talamlalāṭ a-talamtatra pradī ptamgorocanā-tilakam yasya sa
 tathā tam | punah kī dṝ śam ? uccala- cilli-mālamcañcalā-bhrū-latā kam ||8||

--o)0(o--

punah kī dṝ śam ?

ā pūrṇa-śā rada-gatā ūka-śā ūka-bimba-
 kā ntā nanam kamala-patra-viśā la-netram |
 ratna-sphuran-makara-kuṇḍala-raś mi-dī pta-
 gaṇḍa-sthalī -mukuram unnata-cā ru-nā sam ||9||

āpūrṇah sampūrṇah śāradah śarat-sambandhī gatā ūkah śaśā ūka-bimbaś candra-
 maṇḍalas tadvat kāntam manoharam ānanāmmukhaṇyasya tathā tam | punah
 kī dṝ śam ? kamala-patravad viśale vistī rne netre yasya sa tathā tam | punah kī dṝ śam ?
 ratneti ratnaiḥ sphuranc chobhamānamyān makara-kuṇḍalātmakarākāra-kuṇḍalam
 tasya ye raśmayah taiḥ pradī ptā śobhamānā gaṇḍa-sthalī sa eva mukuro darpaṇo yasya
 tathā tam | punah kī dṝ śam ? unnateti unnatā manoharā nāsā yasya sa tathā tam ||9||

--o)0(o--

punah kī dṝ śam ?

sindūra-sundaratarā dharam indu-kunda-
 mandā ra-manda-hasita-dyuti-dī pitā ūgam |
 vanya-pravāla-kusuma-pracayā vakl pta-
 graiveyakojjvala-manohara-kambu-kaṇṭ ham ||10||

sindūravan manoharo adharo yasya sa tathā tam | punah kī dṝ śam ? indu-kundetī
 induś ca kundamkunda-puś paṁmandārah śukla-mandārah arka-puś paṁvā tadvan
 manda-hasitam īś ad-dhāsyamtasya dyutir dī ptih tathā dī pitā śobhitā āśā diśo yena sa
 tathā tam | punah kī dṝ śam ? vanyeti vanyamvanyodhbavam�at pravāla-kusumam
 nava-pallava-puś paṁtasya yaḥ samūhas tenāvakl ptamampāditam�ad graiveyakam
 kaṇṭ hābharaṇamtenojjvalo dedī pyamāno manoharah kambu-kaṇṭ haḥ trirekhaṇkitah
 kaṇṭ ho yasya sa tathā tam ||10||

--o)0(o--

punah kī dṝ śam ?

matta-bhramara-jus ṭ a-vilambamā na-
santā na-kapra-sava-dā ma-pariṣ kṛ tā nīsam |
hā rā valī -bhagaṇa-rājita-pī varoro-
vyoma-sthalī -lasita-kaustubha-bhā numantam ||11||

mattāḥ kṛ ta-madhu-pānā bhramantaś carantau ye bhramarāś tair juṣ ṭ amsevitam | atha
ca vilambamānam evambhūtāmyat-santāna-kapra-sava-dāma kalpa-vṛ kṣ a-puṣ pa-dāma
tena dāmnā pariṣ kṛ taḥ svalaṅkṛ to arīṣo yasya sa tathā tam | punah kī dṝ śam ? hārāvaly
eva bhagaṇo nakṣ atra-samūhaḥ | tena rājitarīśobhitāmpī varāmīmā nīsalāmyad-uro
hṛ dayāmtad eva vyoma-sthala ākāśa-bhūmiḥ tayā lasitah śobhitah kaustubha eva
bhānuḥ sūryas tena yuktam | atra rūpakālaṅkāra eva nopamālaṅkāraḥ nakṣ atra-gaṇa-
sūryayor asambandhatvāt | evāmīca saty eka-kāle dvayoh śobhā labhyata iti bhāvah
||11||

--o)0(o--

punah kī dṝ śam ?

śrī vatsa-lakṣ aṇa-sulakṣ itam unnatā nīsam
ājā nu-pī na-parivṛ tta-suṭā ta-bā hum |
ā bandhurodaram udā ra-gambhī ra-nā bhim
bhṛ iṅgā iṅanā -nikara-majūla-roma-rājim ||12||

śrī vatsa-lakṣ aṇa-sulakṣ itam unnatā nīsam ājā nu-pī na-parivṛ tta-suṭā ta-bā hum
ā bandhurodaram udā ra-gambhī ra-nā bhimbhṛ iṅgā iṅanā -nikara-majūla-roma-rājim
||12||

--o)0(o--

punah kī dṝ śam ?

nā nā -maṇi-praghaṭ itā iṅgada-kaṅkaṇormi-
graiveya-sā ra-sana-nū pura-tunda-bandham |
dvyā iṅa-rā ga-paripañjaritā iṅa-yaṣ ṭ im
ā pī ta-vastra-parivī ta-nitamba-bimbam ||13||

nānā-maṇibhir indranī lādibhir ghaṭ itāḥ sambaddhāḥ | aṅgadā bāhu-valayāś tathā
kaṅkaṇā ūrmir mudrikā graiveyaṁgrī vālaṅkāraḥ rasanayā kṣ udra-ghanṭ ikayā saha
āsamantāt vartate yau nūpurau tunda-bandhaḥ udara-bandhanārthaṁsuvarna-
ḍorakam ete alaṅkārā yasya sa tathā tam | punah kī dṝ śam ? divyāḥ paramotkṛṣṭo
yo’nurāgaḥ sugandhi-cūrṇamīntena piñjaritā nānā-varṇā aṅga-yaṣ ṭ i-raṅga-latā yasya sa
tathā tam | punah kī dṝ śam ? āpi tam atīśayena pī tamyad vastramīntena parito vī to

ves t ito nitamba-bimbo yena sa tathā tam | yadyapi strī -kaṭ yā ṛmitamba-pada-prayogah
koṣe dṝ syate tathāpi tadvan manoharatayā puniṣṭaṭ yām api prayogo na viruddhaḥ
||13||

--o)0(o--

punah kī dṝ śam ?

cā rū ru-jā num anuvṝ tta-manojñā-jarīgha-
kā ntonnata-prapada-nindita-kū rma-kā ntīm |
mā ḥikya-darpaṇa-lasan-nakharā ji-rā jad-
raktā īguli-cchadan-sundara-pā da-padmam ||14||

kāntau kamanī yau unnatau uccau yau prapadau pādā grau tābhyaṁninditā tiraskṛ tā
kūrmasya kacchapasya kāntih dī ptir yena sa tathā tam | punah kī dṝ śam ? mā ḥikya-
ghaṭ ito yo darpaṇas tadval lasantī śobhamānā nakha-paṅktih tathā rājantyah
śobhamānā yā raktā īgulayas tā eva cchadanāni patrāṇi taiḥ sundarampāda-padmam
yasya sa tathā tam ||14||

--o)0(o--

punah kī dṝ śam ?

matsyā īkuśā ra-dara-ketu-yavā bja-vajra-
saṅlakṣ itā runa-karā īghri-talā bhirā mam |
lā vanya-sā ra-samudā ya-vinirmitā īga-
saundarya-nirjita-manobhava-deha-kā ntīm ||15||

matsyo mī nah aīkuśo astra-viśeṣ ah̄ arīś cakro darah̄ śaṅkhah̄ ketur dhvajah̄ yavaḥ
prasiddhaḥ abjaṁpadmamvajrah̄ kuliśākāras trikonah̄ etaiḥ sulakṣ itāṁsamyak
vihitamiyad aruṇatarā īghri-talamlohitatara-caranā-talamitenā bhirā mah̄ sarva-jana-
priyas tam | punah kī dṝ śam ? lā vanyasya saundaryasya yah̄ sāra-samudāya utkṝ ṣ t a-
bhāga-samudāyah̄ tena vinirmitamghaṭ itāṁyad aīga-saundaryamtena ninditā
tiraskṛ tā manobhavasya kāmadevasya kāntih śāri ra-śobhā yena sa tathoktam ||15||

--o)0(o--

punah kī dṝ śam ?

ā syā ravinda-paripūrita-veṇu-randhra-
lolat-karā īguli-samī Rita-divya-rā gaiḥ |
śāśvad-dravī -kṛ ta-vikṛ ṣ t a-samasta-jantu-
santā na-santatim ananta-sukhā mbu-rā śim ||16||

śāśvan nityamdravī -kṛ tānayatī -kṛ tā vikṛ ṣ t a ākṛ ṣ t a samasta-jantoh̄ prāṇinah̄ santā na-
santatiḥ santāna-paramparā yena sa tathā tam | kaiḥ ? āsyam evā ravindampadmaṁ

tena paripūritam�ad venu-randhramवर्णी -randhram atra lolantī cañcalā yā
karāगुलिस tayā samī ritāḥ samutpāditā ye divyā utkṛṣṭā rāgā dhvanayah svarās tair ity
arthah | punah kī dṛśam ? ananteti | aparimitā nanda-samudram ||16||

--o)0(o--

punah kī dṛśam ?

gobhir mukhā mbuja-vilī na-vilocanā bhi-
rū dhobhara-skhalita-manthara-mandagā bhiḥ |
dantā gra-das ṭ a-pariśiṣṭa a-tṛṇā kurā bhir
ā lambi-vā ladhi-latā bhir athā bhivī tam ||17||

athā nantaramgobhir abhivī tam-sarvato-veṣṭi itam | kimbhūtā bhiḥ ? mukhāmbuje
parameśvara-mukha-padme vilī ne sambadde locane yāsāṁtās tathā tābhiḥ | punah
kī dṛśabhiḥ ? ūdhobhareti stana-gaurava-skhalana-sālasālpa-gamana-śī lābhiḥ | punah
kī dṛśabhiḥ ? dantā greṇa das ṭ ah pariśiṣṭa a-tṛṇā kurō bhakṣaṇāvaśiṣṭa a-tṛṇā kurō yābhish
tās tathā tābhiḥ | punah kī dṛśabhiḥ ? ā lambī ti ālambinī lambamānā vāladhi-latā yāsāṁ
tās tathā tābhiḥ ||17||

--o)0(o--

punah kī dṛśam ?

sa-prasrava-stana-vicūṣaṇa-pūrṇa-niśca-
lā syāvat a-kṣa arita-phenila-dugdha-mugdhaiḥ |
venu-pravartita-manohara-mandra-gī ta-
dattocca-karṇa-yugalair api tarṇakaiś ca ||18||

tarṇakaiś caika-vārs ikaiś cābhivī tam iti pūrvenānvayaḥ | kī dṛśaiḥ ? prasraveṇa kṣ arad-
dugdhenā saha vartate yat stana-vicūṣaṇaṁdantoḥ t̄ hena stanā karṣaṇāntena
paripūrṇo niścalah sthiraś ca ya āsyāvat aḥ mukha-vivaramitataḥ kṣ aritaṁgalitam�at
phenilamisa-phenamidugdhamitena mugdhair manoharaiḥ | punah kī dṛśaiḥ ? veṇv iti |
veṇur variśī tena pravartitā cālitā manoharā āhlāda-kāriṇī mandrānalpā yā gī tir gānam
tatra dattam uccāmkarṇa-yugalam�ais tathā taiḥ ||18||

--o)0(o--

punah kī dṛśam ?

pratyagra-śṛiṅga-mṛdu-mastaka-samprahā ra-
saṁrambha-valgana-vilola-khurā gra-pā taiḥ |
ā medurair bahula-sāsna-galair udagra-
pucchaiś ca vatsatara-vatsatari-nikāyaiḥ ||19||

vatsatarah traivārṣ iko balī vardah | vatsatarī traivarṣ ikī gauḥ | etayor nikāyaīḥ samūhaiḥ
pratyagramnavī namśṛ ḫamīyasmīn evambhūtamyat mṛ du mastakam̄tatra yaḥ
samprahāraḥ abhighātah anya-vatsatarasya yudhyataḥ tena yaḥ sairambhah
krodhātiśayas tena yad valganam itas tato vicalanāntena vilolah anavasthitah
khurāgra-pāto yeś āmte tathā taiḥ | punah kī dṛ śaiḥ ? āmeduraiḥ susnigdhaiḥ puṣṭ air iti
vā | punah kī dṛ śaiḥ ? bahulātiśayitā sāsnā yatra sa evambhūto galo yeś āmte tathā taiḥ
| sāsnā ca gala-kambalaḥ | punah kī dṛ śaiḥ ? udagra-pucchaiḥ ||19||

--o)0(o--

punah kī dṛ śam ?

hambā -rava-kṣ ubhita-dig-valayair mahadbhi-
rapy ukṣ abhiḥ pṛ thu-kakudbhara-bhā ra-khinnaiḥ |
uttambhita-ś rutī-puṭ ī -paripī ta-vamśa-
dhvā nā mṛ toddhṛ ta-vikāśi-viśā la-ghoṇaiḥ ||20||

mahadbhir ukṣ abhir balī vardair apy abhivī tam | kī dṛ śaiḥ ? hambā -raveṇa svara-
viśeṣ ena kṣ ubhitah kṣ obhamprāpito dig-valayo dik-samūho yais te tathā taiḥ | punah
kī dṛ śaiḥ ? pṛ thur atiśayito yaḥ kakudbharaḥ apara-gala-bharaḥ sa eva bhāras tena
khinnaiḥ alasaiḥ | punah kī dṛ śaiḥ ? uttambhītē ūrdhvamstambhitā utthāpitā yā
śruti-puṭ ī tayā paripī tam atiśayena śrutam̄yad vanīasya dhvānāmṛ tamśabda-
rūpāmṛ tamtenodvṛ ttā ūrdhvamprāpītā vikāśinī prasphuṭ ā viśālā dī rghā ghoṇā nāsā
yeś āmte tathā taiḥ ||20||

--o)0(o--

punah kī dṛ śam ?

gopaiḥ samā na-guṇa-śī la-vayo-vilā sa-
veśaiś ca mūrcchita-kala-svana-veṇu-vī ṣaiḥ |
mandroccatā ra-paṭ a-gā na-parair vilola-
dor-vallarī -lalita-lā sya-vidhā na-dakṣ aiḥ ||21||

gopaiś cābhivī tam | kī dṛ śaiḥ ? samāneti guṇa udayādiḥ śī lamdhairyādi vayo bālyādi
vilāsaḥ krī danamīveśaḥ saṁsthāna-viśeṣ ah samānāḥ tulyāḥ guṇa-śī lādayo yeś āmte
tathā taiḥ | punah kī dṛ śaiḥ ? mūrcchāmprāpītā kalōvyakta-madhuraḥ svaro rāgo
yatramēnuś ca vī nā ca | veṇu-vī ṣair mūrcchita-kala-svare veṇu-vī ne yeś ām̄taiḥ tathā |
tad uktam—

svaraḥ sammūrchito yatra rāgatāmpratipadyate |
mūrchanām iti tāmprāhuḥ kavayo grāma-sambhavām |
sapta-svarās trayo grāmā mūrchanās tv eka-viniṣatiḥ ||

punaḥ kī dṝ śaiḥ ? mandrocceti mandraṁī caiḥ uccam atiśāyitamītā ro yati-viśeṣ as tena
paṭ u spaṣ t̄ arṇyad gānarīttat-parais tad-āsaktaiḥ | punaḥ kī dṝ śaiḥ ? viloleti vilolā yā
dor-vallarī bāhu-latā tayā yal lalitaṁmanoharamlā syamnṛ tyamtaśya vidhānam
karaṇamītatra dakṣ aiḥ kuśalaiḥ ||21||

--o)0(o--

punaḥ kī dṝ śam ?

jaīghā nta-pī vara-kaṭ ī ra-taṭ ī -nibaddha-
vyā lola-kirkiṇi-ghaṭ ā rāṭ itair aṭ adbhiḥ |
mugdhais tarakṣ u-nakha-kalpita-kaṇṭ ha-bhūṣ air
avyakta-maṄju-vacanaiḥ pṝ thukaiḥ parī tam ||22||

pṝ thukair bālakaiḥ parī tamveṣ t̄ itam | kī dṝ śaiḥ ? jaīghā-samī pe pī varā mārīṣalā yā
kaṭ ī ra-taṭ ī kaṭ ī -sthali tasyāmni baddhā vyālola cañcalā yā kirkiṇi-ghaṭ ā kāmī -
samūhaḥ, tasya rāṭ itaiḥ śabdair aṭ adbhiḥ | punaḥ kī dṝ śaiḥ ? mugdhair manoharaiḥ |
punaḥ kimbhūtaiḥ ? tarakṣ u-nakhena vyāghra-nakhena kalpitā sampāditā kaṇṭ ha-
bhūṣ ā kaṇṭ hā laṅkāro yaś te tathā taiḥ | bālakā nāmrakṣ ārthamkaṇṭ he vyāghra-nakha-
bandhanamīkriyate yataḥ | punaḥ kī dṝ śaiḥ ?
avyaktam aspaṣ t̄ am atha ca maṄjularīmanoharam evambhūtarīvacanamīyeś āmte
tathā taiḥ ||22||

--o)0(o--

punaḥ kī dṝ śam ?

atha sulalita-gopa-sundarī ḥā m
pṝ thu-nivirī ṣ a-nitamba-mantharā ḥā m |
guru-kuca-bhara-bhaīgurā valagna-
trivali-vijṝ mbhita-roma-rā ji-bhā jā m ||23||

athā nantaramīmanohara-gopa-strī ḥā m ālī bhiḥ paiktibhiḥ samantāt sarvataḥ satataṁ
nitya-sevitam ity aṣ t̄ ama-ślokenānvayaḥ | kimbhūtānām ? pṝ thu bṝ han nivirī ṣ o niviḍo
yo nitambah̄ kaṭ i-paścād-bhāgah̄, tena mantharā ḥā mīgamanāśaktānām | punaḥ
kimbhūtānām ? gurur atiśayito yaḥ kuca-bharaḥ stana-gauravarītena bhaīguram ī ṣ an
nāmyad avalagnamīmadhya-pradeśah̄ tatra yad-bali-trayamītatra vijṝ mbhitā vitatā
roma-paiktir yā sāmītā sām ||23||

--o)0(o--

punaḥ kī dṝ śī nām ?

**tad-atimadhura-cā ru-venu-vā dyā-
 mṛ ta-rasa-pallavitā īgajā īghri-pā nā m |
 mukula-visara-ramya-rūḍha-romod-
 gama-samalaikṛ ta-gā tra-vallarī nā m ||24||**

tasya śrī -kasyā timadhuramatiprī ti-dā yakamcāru manoharamyad veṇu-vādyām
 vanī -ravaḥ sa evāmṛ ta-rasah amṛ ta-rūpa-jalaintena pallavito vṛ ddhy-unmukhaḥ
 aīgajā īghripaḥ kāma-vṛ kṣ o yāsāmtās tathā tāsām | aīgajā īghripasyeti pāṭ haḥ | punah
 kimbhūtānām ? mukula-visarah kalikā-samūhaḥ tadvad ramyo manoharo yo rūḍha
 upacito romodgamo romothānaṁtena samalaikṛ tā gā tra-vallarī deha-latā yāsāmtās
 tathā tāsām ||24||

--o)0(o--

punah kimbhūtānām ?

**tad-atirucira-manda-hā sa-candrā-
 tapa-parijṛ mbhita-rā ga-vā riñā ś eḥ |
 taralatara-taraīga-bhaīga-vipruṭ -
 prakara-sama-ś rama-bindu-santatā nā m ||25||**

tasya kr̄ s̄ nasyā timanoharo ya ī s̄ ad-dhāsaḥ sa eva candra-raśmis tena parijṛ mbhita
 ucchalo yo rāga-samudras tasyā ticañalo yas taraiṅah kallolah tadi yā ye jala-kaṇāḥ
 teṣ āmyah samūhas tena samas tulyo yaḥ śrama-bindur gharma-jala-binduh tena
 santatānāmvyāptānām ||25||

--o)0(o--

punah kimbhūtānām ?

**tad-atalalita-manda-cilli-cā pa
 cyuta-niś itekṣ aṇa-mā ra-vā ṣa-vṛ ṣ t yā |
 dalita-sakala-marṇa-vihvalā īga-
 pravisṛ ta-duḥsaha-vepathu-vyathā nā m ||26||**

tasya śrī -kr̄ s̄ nasyā timanoharo mandaḥ anatidī rḡho yaś cilli-cāpo bhrū-latā saiva
 dhanus tasmād udgatamī kṣ ṣamkaṭ ākṣ ah̄ sa eva kāma-bāṇas tasya vṛ ṣ t yātyanta-
 pātena dalitamūrṇitam̄yaṭ sakalām̄arma tenānā yattam̄yad aīgam̄tatra prasṛ tā
 vyāptā duḥsahā kampa-vedanā yāsāmtās tathā tāsām ||26||

--o)0(o--

punah kimbhūtānām ?

tad-atirucira-karma-rūpa-ś obhā -

mṛ ta-rasa-pā na-vidhā na-lā lasā bhyā m |
 praṇaya-salila-pūra-vā hinī nā m
 alasa-vilola-vilocanā mbujā bhyā m ||27||

pranayenaiva premṇaiva yo jala-pravāhas tarinvahanti yās tathā tāsām | kābhyām ?
 lajjādinārdha-nimī lita-padmalocanābhyāmsa-vilāsa-cañcalita-netra-padmābhyām ity
 api pāṭ haḥ | kimbhūtānām ? tasya parameśvarasyā tirucirāmyat karma śrīgāra-ces tā-
 viśeṣ ah rūpa-śobhā kāminī -mano-rajikā kāntih te evāmṛta-rasau taylor yat pānam
 atyanta-cakṣ ur-vyāpāras tat-karaṇe sākāīks ābhyām | subhaga-kamreti pāṭ hāntaram |
 subhagah sundarah kamrah kamanī yah subhaga-kamanī yaylor eka-paryāyaylor
 grahaṇam adbhitatvād rūpasyeti tripāṭ hinah ||27||

--o)0(o--

punah kimbhūtānām ?

viśramīsat-kavarī -kalā pa-vigalat-phulla-prasūna-s ravan-
 mā dhvī -lampaṭ a-cañcarī ka-ghaṭ ayā sañsevitā nā m muhuḥ |
 mā ronmā da-mada-skhalan-mṛ du-girā m ālola-kā ūcy-uchvasan-
 nī vī -viślathamā na-cī na-sicayā ntā virnitamba-tviṣ ā m ||28||

viśramīsat skhalan yah keśa-pāśas tasmāt prabhrarīṣyad yad vikasitarīpuṣ parītasmād
 galantī yā mādhvī puṣ pa-rasah tatrātyantāsakto yaś cañcarī ko bhramaras tasya
 samūhena muhur vāramīvā ramīsañsevitānām | punah kim-bhūtānāmīreti |

kāma-kṛ tonmādena yā mattatā tayā skhalantī aspas tā mṛ dvī komalā manoharā gī rvāṇī
 yāsāmītās tathā tāsām unmāda-madau śrīgāra-viśeṣ au | tad uktamīśrīgāra-tilake—

śvāsa-prarodanotkampair bahudhālokanair api |
 vyāpāro jāyate yatra sa unmādaḥ smṛ to yathā ||

evamīmadasyāpi lakṣ aṇāmboddhavyam iti kecit | punah kī dṛśī nām ? ālolā cañcalā yā
 kāñcī -rasanā tathā ucchvasantī dṛḍhā bhavantī yā nī vī vastra-granthih | nī vī strī -
vasana-granthāv iti koṣāt | tayā viślathamānamīcī na-sicayamīcī na-deśotpannam
 sūkṣ ma-vastrāntasyānte madhye āviḥ prakaṭ ā nitamba-tviṭ nitamba-kāntir yāsāmītās
 tathā tāsām ||28||

--o)0(o--

punah kimbhūtānām ?

skhalita-lalita-pādā mbhoja-mandā bhīghā ta-
 kvaṇita-maṇi-tulā koṭ yā kulāśā-mukhānām |
 calad-adhara-dalā nā m kuḍmalat-pakṣ malā kṣ i-
 dvaya-sarasi-ruhaṇām ullasat-kuṇḍalānām ||29||

skhalitam anāyattam̄lalitarim̄manoharam̄yat pāda-padmarintasya yo manda ī s ad
abhighātah ābhighāta-kvaṇita-maṇi-tulākoṭ yākulāśā-mukhānām calad-adharā-
dalānām̄kuḍmalat-pakṣ malākṣ i-dvaya-sarasi-ruhaṇām ullaṣat-kuṇḍalānām ||29||

--o)0(o--

punaḥ kimbhūtānām ?

drā ghiṣ t ha-śvasana-samī raṇā bhi-tā pa-
pramlānī -bhavad-aruṇoṣ t ha-pallavānām |
nānopāyana-vilasat-karāmbujānām
ālī bhiḥ satata-niṣ evitam̄samantāt ||30||

dīrgho yaḥ śvāsa-vāyus tena yo'bhitāpaḥ tena pramlānī -bhavan raktauṣ t ha-pallavo
yāsām̄tās tathā tāsām | punaḥ kimbhūtānām ? vividhopāyanena śobhamānāni hasta-
kamalāni yāsām̄tās tathā tāsām ||30||

--o)0(o--

punaḥ kī dṝśam ?

tāsām āyata-lola-nī la-nayana-vyākośa-nī lāmbuja-
sragbhiḥ samparipūjītā khila-tanum̄nānā -vilāsā spadam |
tan-mugdhānana-paikaja-pravigalan-mā dhvī -rasā svādanīm
bibhrāṇām̄praṇayonmadākṣ i-madhukṛ n-mālām̄manohāriṇīm ||31||

mukundam̄tāsām̄gopa-sundarīnām āyataindī rghairlolam̄cañcalam̄nī lam̄śyāmaṁ
yan nayanam̄tad eva vyākośam̄nī lotpalam̄praphullam̄nī lāmbujam̄tes ām̄sragbhir
mālābhiḥ samparipūjītā adhikataram arcitā sakalā tanur yasya sa tathā tam | punaḥ
kī dṝśam ? vividha-vilāsa-sthānam | punaḥ kī dṝśam ? tan-mugdhānaneti tāsām̄yan
manoharam̄mukham̄tad eva padma-samūhas tasmāt vigalan sravan yo mādhvī -raso
makarandah tam āsvādayitum̄sī lam̄yasyāḥ tām̄ praṇayena prītyā udgata-madaṁyad
akṣ i-yugalamsaiva bhramara-mālā paiktiṣ tām̄manohāriṇīm̄bibhrāṇām ||31||

--o)0(o--

adhunā parameśvara-dhyānānantaram upāsakāmara-prabhṛtīnām̄ndhyānam āha—

gopī -gopa-paśūnām̄bahih
smared agrato'sya gī rvāṇā-ghaṭām̄ |
vittārthīnīm̄virīṭī-trinayana-
śatamanyu-pūrvikām̄stotra-parām ||32||

asya parameśvarasyā grato gopī -go-paśūnāmbahir gī r-vāṇa-ghat a-deva-samūham
smaret yadyapi bahiḥ-śabda-yoge pañcamī jñāpitā tathāpi jñāpaka-siddhamna
sarvatreti ṣaṣṭhi -prayoge'pi na doṣ ah | kim-bhūtām ? vittārthīnī mīnārthīnī mvā
dhanārthīnī myad vā parameśvara-cittāpaharaṇa-parāmyad vā dharma-kāma-
mokṣārthīnī m | punah kim-bhūtām ? virañcir brahmā ī sah śakrah tat-pramukhām |
punah kim-bhūtām ? stavana-parām ||32||

--o)0(o--

tad-dakṣ iṇato muni-nikaram
dṛḍha-dharma-vāñcham āmnāya-param |
yogī ndrān atha pr̄ṣṭhe mumukṣ a-
māṇān samādhinā sanakādyān ||33||

tasya parameśvarato dakṣ iṇato dakṣ iṇa-vibhāge tadvad iti pāṭ he tenaiva prakāreṇa
muni-nikarammuni-samūhamsmaret | kī dṛśam ? āmnāya-paramvedādhyayana-
param | punah kī dṛśam ? niścalā dharma-vāñchā yasya tarīyat tu mananāt munir ity
abhidhānāt es āmīdharma-vāñchā na yuktā tena muni-śabdo'tra ṣy-upalakṣ aka iti tan
na, dharma-śabdenātrātma-jñānābhidhānāt | tad uktamīyājñāvalkyena—[ayamtu](#)
[paramo dharmao yad yogenātma-darśanam](#) iti |

athānantaramparameśvarasya paścād-bhāge sanakādyān yogeśvarān smaret | kim-
bhūtān ? mokṣ aika-parān | punah kim-bhūtān ? samādhinopavishṭān ||33||

--o)0(o--

savye sakāntān atha yakṣ a-siddha-
gandharva-vidyā dhara-cāraṇāniś ca |
sakinnarān apsarasaś ca mukhyāḥ
kāmārthino nartana-gī ta-vādyaiḥ ||34||

athānantaramdeva-vāma-bhāge sa-strīkān yakṣādīn smaret | kim-bhūtān ? kinnara-
sahitān | punah kim-bhūtān ? sarva-nartana-gī ta-vādyaiḥ karaṇa-bhūtair
vāñchitārthinaḥ | tathā pradhāna-bhūtā apsarasaḥ urvāśī -mukhyāḥ smaret ||34||

--o)0(o--

śākhendu-kunda-dhavalān sakalā gamajñām
saudāmanī -tati-piśaiga-jatā -kalāpam |
tat-pāda-parkaja-gatām acalāñca bhaktim
vāñchāntam ujjhitatarānya-samasta-saṅgam ||35||

nabhasi ākāśe dhāṭ -sutāṁbrahma-putramsmaret | katham-bhūtam ? śākhādivat
śvetamīrmalam | punah kī dṛśam ? sampūrṇāgama-vettāram | punah kī dṛśam ?
saudāmanī vidyut tasyās tatiḥ dīptis tadvat piśaiga kapilā yā jatā tasyāḥ kalāpah

samudāyo yatra tam | punah kī dṝ śam ? bhaktim icchantam | kim-bhūtām ? sthirām |
punah kī dṝ śam ? atyanta-parityakta-parameśvara-bhinna-sakala-sambandham ||35||

--o)0(o--

punah kī dṝ śam ?

nā nā -vidha-śruti-gaṇā nvita-sapta-rā ga-
grā ma-trayī -gata-manohara-mūrchanā bhiḥ |
sañprī ḥayantam uditā bhir amumāhatyā
sañcintayen nabhasi dhātr̄ -sutam̄mūnī ndram ||36||

amumānānā-prakārah ṣ aṭ -trin̄śad-bhedātmako yaḥ śruti-gaṇah nāda-samūhas
tenānvitā ye sapta rāgāḥ niṣāda-r̄ś abha-gāndhāra-ṣ adja-madhyama-dhaivata-
pañcamākhyāḥ svarāḥ tatra trayāḥāmṛāmāḥāṁsamāhāro grāma-trayī tatra grāma-
trayyāmṛatāḥ prāptāḥ yā mūrchanā manoharā ekatrin̄śati-prakārās tābhiḥ
sañprī ḥayantam |

sapta-svarās trayo grāmā mūrchanās tv ekavirñśatiḥ |
sañmūrchitāḥ svaro yatra rāgatāmṛatipadyate |
mūrchanām iti tāmṛāhuḥ kavayo grāma-sambhavām ||

kimbhūtābhiḥ ? mahatyā sapta-tantrī -yuktayā nārada-vī ḥayā uditā bhir udgatābhiḥ
||36||

--o)0(o--

adhunā prakṛ tam upasārharan ātma-pūjā -kramam āha—

iti dhyā tvā tmā nam̄paṭ u-viśada-dhī r nanda-tanayam
puro buddhyaivā rghya-prabhṛ tibhir anindyopahṛ tibhiḥ |
yajed bhūyo bhaktyā sva-vapus i bahiṣ ṭ haiś ca vibhavair
vidhānam̄tad brūmo vayam atula-sānnidhya-kṛ d atha ||37||

iti pūrvokta-dhyāna-prakāreṇa paṭ u-viśada-dhīḥ samarthā vicāra-kṣamā atha ca
nirmalā evambhūtā buddhir yasya sa tathā ātmānam̄nanda-tanayaṁgopāla-kṛ ṣ na-
rūpañdhyātvā ātma-nanda-tanayayor abhedam̄cintayitvā puraḥ prathamato
buddhyaiva manasaivā rghya-prabhṛ tibhir anindyopahṛ tibhiḥ arghya-pādyādibhir
upahṛ tibhir aninditopacāraiḥ yathopadeśam̄pūjayet | tripāṭ hinas tu abhinandyeti
pāṭ he dhṛ tvā pūjayed ity artham āhuḥ | bhūyaḥ punar api sva-śarī re sākṣād
bāhyopacārair arghyādibhiḥ pūjayet | athānantaram̄tad-vidhānam̄bahiṣ ṭ ha-
vibhavārcana-prakāraṁvayaṁbrumah | kī dṝ śam ? parameśvarātyanta-sānnidhya-
dātāram ||37||

--o)0(o--

śaṅkha-pūraṇa-vidhiṁdarśayati—

ā racayya bhuvi gomayā mbhasā
sthaṅḍilamnijam amutra viś t̄ aram |
nyasya tatra vihitā spado'mbhasā
śaṅkham astra-manunā viś odhayet ||38||

bhuvi p̄t̄ thivyāṁsthāṅḍilaṁpūjā-sthalamgomaya-sahitena jalenāracayya upalipyā
amutra sthaṅḍile nijamsvī yanviś t̄ aram āsanamvastra-kambalādikamnyasya
saṁsthāpya tatra viś t̄ are vihitāspadaḥ kṛ tā sano jalena śaṅkham astra-manunā
mūlamantrāstra-mantreṇa astrāya phaṭ iti mantreṇa vā pralepayet ||38||

--o)0(o--

tatra gandha-sumanokṣ atā n atho
nikṣ iped dhṛ daya-mantram uccaran |
pūrayed vimala-pā thasā sudhī r
akṣ araiḥ pratigataih̄ śiro'ntakaiḥ ||39||

vāma-bhāga-kṛ ta-vahni-maṇḍalā dhārake śaṅkhe sudhī h̄ subuddhi-sādhakah h̄ daya-
mantram mūla-mantram eva h̄ daya-mantram kevalam h̄ dayāya nama iti vā uccārya
gandha-puṣ pa-yava-taṇḍulān nikṣ ipet | tathā vimala-pā thasā nirmala-jalena pūrayet |
mantram āha—pratigatair iti | pratiloma-gataih̄ pratiloma-paṭ hitair mātṛ kākṣ araiḥ kṣ a-
kārādyair akārāntaiḥ śiro'ntakaiḥ sa-bindukaiḥ | bindv-antakair iti laghu-dī pikākārah |
svāhāntair iti vidyādhārācāryaḥ vikrāya svāheyt antair iti tripāṭ hinah̄ ||39||

--o)0(o--

pī t̄ heti—

pī t̄ ha-śaṅkha-salileś u mantra-vid
vahni-vā sara-niśā -kṛ tā m̄kramā t̄ |
maṇḍalā ni viś akaś ravokṣ arair
arcayed vadana-pūrva-dī pitaiḥ ||40||

pī t̄ he śaṅkhe salile ca yathā-kramamvahni-sūrya-candrāṇāṁmaṇḍalāni viś amma-
kārah kamśiras tatra nyasyamāno'kārah śravah̄ śrotrarāṁtatra nyasyamāno-kāra ebhir
akṣ arair mantra-vid upāsakah krameṇa pūjayet | kī dī śaiḥ ? vadana-pūrva-dī pitaiḥ
vadana-pūrve śirasi nyasyamānam ambindur iti yāvat tena dī pitaiḥ sānusvārair ity
arthah̄ | prayogas tu—māmavahni-maṇḍalāya daśa-kalātmane namah̄ | amarka-
maṇḍalāya dvādaśa-kalātmane namah̄ | umsoma-maṇḍalāya ṣ odaśa-kalātmane namah̄
||40||

--o)0(o--

tatra tī rtha-manunabhivā hayet
tī rtham uṣ ḥa-ruci-maṇḍalā tataḥ |
svī ya-hṛ t-kamalato harimtathā
gālinī mca śikhayā pradarśayet ||41||

tatra śaṅkha-jale vaks yamāṇa-tī rtha-mantreṇa sūrya-maṇḍala-tī rtham āvāhayet tathā tataḥ svī ya-hṛ t-padmāt kṛ s ḥam āvāhayet | anantaramśikhā-mantreṇa vaks yamāṇāṁ gālinī m̄mudrām̄pradarśayet ca-kārāt dhenu-mudrāmca | vāma-hasta-tale dakṣ iṇa-tarjanyā tāḍanamprabodhanam ||41||

--o)0(o--

taj-jalam nayana-mantra-vī kṣ itam
varmaṇā samavaguṇt hya dor-yujā |
mūla-mantra-sakalī kṛ tamnyased
aīgakaiś ca kalayoddiś o'strataḥ ||42||

taj-jalamśaṅkha-jalamvaṣ ad iti nayana-mantreṇa vī kṣ itam�atra nayana-mantrah sambhavati tatraiva nayana-mantreṇa vī kṣ aṇam iti tripāṭ hinaḥ | varmaṇā hum iti kavaca-mantreṇāguṇt hya mūla-mantra-sakalī kṛ tammūla-mantrāīga-sambandham | etasyaiva vivaraṇamnyased iti | devatāīge ṣ ad-aīgānāmnyāsah syāt sakalī -kṛ tir iti rudradharaḥ | yad vā, mūla-mantra-dhyānenā sadaivatam iti tripāṭ hinaḥ | aīgakaiś ca nyased iti mūla-mantrasya ṣ ad-aīga-nyāsaīkuryād ity arthaḥ | anantaramśaṅkhasya daśa diśah astra-mantreṇa choṭ ikayā badhnī yāt ||42||

--o)0(o--

akṣ atā di-yutam acyutī kṛ tam
saṁspṛ ṣ an japatu mantram aṣ t aśah |
kimca nikṣ ipatu vardhanī -jale
prokṣ ayen nija-tanumtato'mbunā ||43||

taj-jalam abhagna-taṇḍula-candan-puṣ pa-sahitamviṣ ḥu-svarūpatāmī tamspṛ ṣ an mūla-mantram aṣ t a-kṛ tvo jaret | anantaram ardha-jalasya kiṭit sva-dakṣ iṇa-bhāga-sthāpita-vardhanī -jale prokṣ aṇī ya-pātra-jale nikṣ ipet | tad uktam—

dakṣ iṇe prokṣ aṇī -pātram ādāyādbhiḥ prapūjayet |
kiṭid arghyāmbu saīgr hya prokṣ aṇy ambhasi yojayed || iti |

tad-anantaram argdha-pātra-jalena vāra-trayaṁnija-śarī ramprokṣ ayet | vardhanī -
ghaṭ a-jaleneti vidyādharācāryāḥ ||43||

--o)0(o--

triḥ kareṇa manunā khilaṁtathā
 sā dhanam̄ kusuma-candanā dikam |
 śaṅkha-pūraṇa-vidhiḥ samī rito
 gupta eṣ a yajanā graṇī r iha ||44||

tathā mūla-mantraṇa dakṣ a-hastena puṣ pa-candanā dikampūjopakaraṇa-dravyam
 vāra-trayaṁproks ayet | upasatiḥarati śaṅkheti | eṣ a śaṅkha-pūraṇa-prakārah samī ritah
 uktaḥ | kī dṝ śah ? iha āgama-śāstre yajanāgraṇī h̄ prathama-vidhāne yah śreṣṭ̄ hatarah
 ||44||

--o)0(o--

adhunā tī rtha-mantrāndarśayati—

gaige ca yamune caiva godā vari sarasvati |
 narmade sindhu-kā veri jale'smin sannidhim kuru ||45||
 eṣ a tī rtham anuprokto duritaugha-nivāraṇah |
 kaniṣ t̄ hārīguṣ t̄ hakau saktau karayor itaretaram ||46||
 tarjanī -madhyamā nāmā h̄ saṁhatā bhugna-samjītā h̄ |
 mudrais̄ ā gālinī proktā śaṅkhasyopari cālitā ||47||

eṣ a tī rthāvāhana-mantrah kathitah duriteti pāpa-samūha-vināśakah | adhunā gālinī
 mudrāyā lakṣ anam āha—kaniṣ t̄ hety ādinā | hastayor anyonya-kaniṣ t̄ hārīguṣ t̄ hakau
 sambandhau tathā tarjanī -madhyamā nāmikā h̄ saṁhatā h̄ kṛ tvā bhugnā h̄ kiñcid
 ākuñcitā h̄ parasparsa-saṁsaktā h̄ kāryā ity arthaḥ | evānica sati eṣ ā gālinī mudrā proktā
 | śaṅkhasyopari cālitā satī devatā-prī timṣampādayatī ty arthaḥ ||45-47||

--o)0(o--

adhunā sva-dehe pī t̄ ha-pūjā-kramam āha—

atha mūrdhani mūla-cakra-madhye
 nija-nāthān gaṇa-nāyakaṁsamarcyā |
 nyasana-kramataś ca pī t̄ ha-mantrair
 jala-gandhākṣ ata-puṣ pa-dhūpa-dī Paiḥ ||48||

athānantarammūrdhani svakī ya-sirasi mūla-cakra-madhye mūlādhāra-cakre yathā-
 kramāṁsva-nāthān sva-gurūn gaṇapatimcā pūjayitvā pūrvokta-nyāsa-krameṇa pī t̄ ha-
 mantrair ādhāra-śaktim ārabhya pī t̄ ha-mantrāntāntat-tan-mantrair jala-gandhākṣ ata-
 puṣ pa-dhūpa-dī Paiḥ sva-śarī re pī t̄ ha-pūjanām kuryāt ||48||

--o)0(o--

prayajed atha mūla-mantra-tejo
 nija-mūle hṝ daye bhruvoś ca madhye |

tritayaṁsmarataḥ smaret tad-ekī -
kṛ tam ā nanda-ghanamtađil-latā bham ||49||

athā nantaramtan-mūlā dhā ra-hṛ daya-bhrū-madhya-gata-tejas-tritayaṁmūla-
mantrā tmakaiṁparamijyotiḥ smarataḥ kā ma-bī jena klī m ity anenaikī bhūtamcintayet |
kī dṛ śam? ānanda-ghanamcid-ānandam | punaḥ kī dṛ śam? vidyut-prabham ||49||

--o)0(o--

tat-tejo'igaiḥ sā vayavī -kṛ tya vibhūtyā dy-
aīgā ntamvinyasya yajed ā sana-pūrvaiḥ |
bhūṣ ā ntair bhūyo jala-gandhā dibhir arcā m
kuryā d bhūty-ā dy-aīga-vidhā nā vadhi mantrī ||50||

tad ekī kṛ tamtejah pañcāīgaiḥ sā vayavī -kṛ tya śarī ra-yuktamīsampādya tatra
vibhūtyā dy-aīgā ntamvibhūti-pañjaram ārabhyāīga-nyāsa-paryantaṁsva-śarī re
vinyasya āsanādi-bhūṣ āntair upacārair devaṁpūjayet | bhūyah punar api jala-
gandhā dibhir vibhūti-pañjara-mūrti-pañjara-karastha-sr̄ ṣ t i-sthitī-daśa-pañcāīga-
nyāsa-sthāneś u nyāsa-krameṇaiva tan-mantrair eva pūjayet ||50||

--o)0(o--

bhūyo veṇumvadana-sthamvaks o-deśe vana-mā lā m |
vakṣ ojo'rdhamprayajec ca śrī vatsamkaustubha-ratnam ||51||

bhūyah punar api mukha-sthamveṇumpūjayet hṛ daye ca vanamālā mīkanṭ ham
ārabhya pāda-dvayam avalambini mīpatra-puṣ pa-mayī mīmālām | tad uktam—
kanṭ ham ārabhya yā tiṣ ṣ het pāda-dvaya-vilambini |
patra-puṣ pa-mayī mālā vana-mālā prakī rtiti |
stanasyopari śrī vatsamkaustubhamica prapūjayet ||51||

--o)0(o--

śrī khaṇḍa-niḥsyanda-vicarcitā īgo
mūlena bhā lā diś u citrakā ni |
likhyā d atho pañjara-mūrti-mantra-
ranā mayā dī pa-śikhā kṛ tī ni ||52||

athā nantarammūla-mantraṇa candana-paṅka-liptāīgah pūjaka eva lalāt ādiś u mūrti-
pañjara-nyāsa-sthāneś u citrakā ni tilakā ni dī pa-śikhā kā rāni anāmikayā mūrti-pañjara-
mantraiḥ amomkeśava-dhātṛ bhyāmnama ity ādinā dvādaśa-mūrtibhir likhyāt kuryād
ity arthaḥ ||52||

--o)0(o--

adhunā puṣ pāñjali-vidhiṁdarśayati—

puṣ pāñjaliṁ vitanuyād atha pañca-kṛtvo
mūlena pāda-yugale tulasi -dvayena |
madhye hayā ri-yugalena ca mūrdhni padma-
dvandvena ṣadbhir api sarva-tanau ca sarvaiḥ ||53||

athā nantarampañca-kṛtvāḥ pañca-vārān mūla-mantraṇa puṣ pāñjaliṁ vitanuyāt |
tulasi -dvayena śveta-kṛṣṇa-tulasi -dvayena pāda-yugale krameṇa dakṣiṇa-vāma-pādayor
ity añjali-dvayaṁ madhye hṛdi hayā ri-yugalena śveta-rakta-kara-vī rābhyām ity
eko'ñjaliḥ mūrdhni padma-dvayena śveta-rakta-padmābhyaṁ ity aparo'ñjaliḥ
sarvatanau sarvaiś ca ṣadbhir api tulasi -dvaya-karavī ra-dvaya-padma-dvayaiś cāñjaliṁ
tanuyād iti pañcamo'ñjaliḥ ||53||

--o)0(o--

adhunā śveta-kṛṣṇa-tulasy-ādī nām-pradāna-vibhāgaṁdarśayati—

śvetā ni dakṣiṇa-bhāge sita-candana-paṅkila ni kusumā ni |
raktā ni vāma-bhāge ruṇa-candana-paṅka-siktā ni ||54||

śvetāni tulasy-ādī ni puṣ pāñi śveta-candana-paṅka-yuktāni dakṣiṇa-vibhāge deyāni
raktāni tulasy-ādī ni rakta-candana-paṅka-yuktāni vāma-vibhāge deyāni ||54||

--o)0(o--

upacāraṁdarśayati—

tadvac ca dhūpa-dī pau samarpya dhinuyāt sudhā-rasaiḥ kṛṣṇam |
mukha-vāsā dyāṁdattvā samarcayet sādhu-gandhā dyaiḥ ||55||

dhūpa-dī pau samarpya sudhā-rasair brahma-randhra-sthita-śāśāṅka-bimba-galitāmṛta-
dravair dhinuyāt prīṇayet | sudhā-rasair mantra-kṛta-jalair iti rudradharaḥ | śrī-kṛṣṇam
prīṇayet | anantarammukha-vāsādyāṁgandha-vat ikāṁdattvā gandha-puṣpaiḥ
pūjayet ||55||

--o)0(o--

tāmbūla-gī ta-nartana-vādyaiḥ
santoṣya culuka-salilena |
brahmā rpaṇā khya-manunā
kuryāt svātmā rpaṇam mantrī ||56||

tatas tad-anantaraṁmantrī sādhakaḥ upāsakaḥ tāmbūla-gī tādibhiḥ śrī -kr̄s ṣaṭ
paritoṣ ya culukodakena brahmārpaṇa-mantreṇa vakṣ yamāṇa-svātma-samarpaṇaṁ
kuryād ity arthaḥ ||56||

vimarśaḥ : brahmārpaṇa-mantro, yathā—
brahmārpaṇaṁbrahma-havir brahmāgnau brahmaṇā hutam |
brahmaiva tena gantavyaṁbrahma-karma samādhinā || iti ||

--o)0(o--

athāśaktainpratyāha—

athavā sarikucita-dhiyām ayamvidhir mūrti-pañjarārabdhah |
yady aṣṭādaśa-lipinā sārṇa-padāigaiś ca veṇu-pūrvaiḥ proktah ||57||

athavā mandamatī nāmpūjakānāmpūjā-prakāro mūrti-pañjarādibhir ukta iyam
daśākṣareṇa pūjā aṣṭādaśākṣara-pūjām āha | yady aṣṭādaśākṣara-mantreṇa pūjā tadā
kaca-bhuvi lalātādi-sthāneṣu mantrākṣara-nyāsa-pada-pañcāigā-nyāsair veṇvādibhiḥ
ca proktah ||57||

--o)0(o--

japa-vidhiṁdarśayati—

suprasannam atha nanda-tanūjaṁ
bhāvyan japatu mantram ananyah |
sārtha-saṁśmr̄ti-yathā vidhi-saṅkhyā-
pūraṇe'suyamanāṁvidhadhī ta ||58||

athānantaramantrārtha-smaraṇa-pūrvakarīmūla-mantrajapatu | kiṁkurvan ?
suprasannaṁpūrvokta-rūpam ātma-bhinnamkr̄ṣṇamīḥ di bhāvyan | punah
kimbhūtaḥ ? ananyas tat-parāḥ yathokta-japa-saṅkhyā-pūraṇe sati asuyamanāṁ
prāṇāyāmāmīkuryāt japaṁrambhe cātra vidyādharācāryaḥ bāhya-pūjā-śaktau ātmā-
pūjānantaramjapamīkuryāt śaktau tu pūjānantaram ity āha ||58||

--o)0(o--

prayoga-pūrvā-kṛtyam āha—

praṇava-puṭitamībījamjaptvā śatāṁsahitāṣṭākam
nija-guru-mukhādāttān yogān yunaktu mahāmatih |
sad-amṛta-cid-ānandātmātho japaṁca samāpayed
iti japa-vidhiḥ samyak proktō manu-dvitayāśritah ||59||

kāma-bījamprāṇava-puṭitamsahitāṣṭākamśatām
nija-guru-mukhāt prāptān yogān ātma-para-devatā-samāveṣa-lakṣaṇān aṣṭāma-paṭale

vakṣ yamāṇān mahāmatir yunaktu karotu | prakṛ tam upasariharati—anantaramśad-
amṛ ta-cid-ānandātmāmumjapanīśamāpayet ity anena prakāreṇa manu-dvitī yāśritah
daśākṣ arāś tādaśākṣ arāśritah pūjā-prakārah samyak prakāreṇoktaḥ ||59||

--o)0(o--

ya imam bhajate vidhim naro
bhavitā sau dayitah śarī riṇām |
api vā k-kamalaika-mandiram
paramamte samupaiti tan-mahaḥ ||60||

yo naro manus ya imam pūjā-prakāraṁsevate'sau śarī riṇām vallabho bhavis yati | tadā
saravatī -lakṣ myor āvāso bhavitā ante deha-pātānantaramtejah samupaiti tad-rūpo
bhavatī ty arthah ||60||

sanā tanah : vidhirividhānam puraś caraṇa-lakṣ aṇam | acirāt śī ghrāṇkamalāyāḥ sarva-
sampatter ekam mukhyam mandiram ca bhājanam bhavati | api vā k-kamalaika-
mandiram iti pāt hāntare vācaḥ saravatīyāḥ kamalāyāś caika-mandiram api bhavati
||60|| (hbv 17.15)

iti śrī -keś avā cā rya-viracitā yā mākrama-dī pikā yā mā
caturtha-paṭ alah
||3||

--o)0(o--

(4)

caturtha-paṭ alam

atha mantra-japādau dī kṣ itasyaivādhikāraḥ tad-uktam āgamāntare –

dvijānām anupetānāṁsva-karmādhyayanādiṣ u |

yathādhikāro nāstī ha syāc copanayanād anu ||

tathātrādī kṣ itānāṁtu mantra-devārcanādiṣ u |

nādhikāro 'sty atāḥ kuryād ātmānamśiva-saṁśutam || iti |

ato mantra-japa-pradhānāṅga-bhūtāṁdī kṣ āṁkathayāmī ty āha—

kathyate sapadi mantra-varyayoh
sā dhanāṁsakala-siddhi-sā dhanam |
yad vidhāya munayo mahī yasā m
siddhim ī yur iha nāradādayah ||1||

sapadi sāmpratāmmanu-varyayoh daśākṣ arāś tākṣ arayoh sādhyate vāñchitam aneneti |
sādhanāṁdī kṣ aṇāṁkathyate | kī dṝśam ? sakala-phala-sādhanāmyat kṝtvā nāradādayo
munayaḥ mahatī māsiddhim iha jagati prāptavantah ||1||

-o)O(o-

dī kṣ āyā guru-sādhyatvādau guru-lakṣaṇam āha—

viprampradhvasta-kā ma-prabhṝ ti-ripu-ghaṭ amānirmalā īgaṁgariṣ tāhā m
bhaktim kṝṣṇā īghri-pañkeruha-yugala-rajorā giṇī m udvahantam |
vettā ramveda-śāstā gama-vimala-pathā māsammataṁsatsu dāntam
vidyā myaḥ saṁvivitsuh pravaṇa-tanu-manā deśikaṁsaṁśrayeta ||2||

yo vidyā māsati vivitur mantraṁsamyak jñātum icchatī sa etādṝśamīdeśikaṁgurum
saṁśrayet seveta | kī dṝśam ? viprambrāhmaṇa-jātam upadeśe kṣ atriyāder
anadhihikārāt |

punah kī dṝśam ? prakarṣ eṇa dūrī bhūtā kāmādy-ari-ś ad-varga-ghaṭ ā tayā pūtam
śarī ramyasya tathā tamkāma-krodhau lobha-mohau mada-matsarau ete ripavah
kāmādayah lobhādy-upahata-cittasya nirantarāmpratyavāyotpattyā sevyatvābhāvāt |

punah kī dṝśam ? śrī-kṝṣṇa-caraṇa-kamala-yugale yad-rajas- tatra rāga-yuktām
atiśāyitāṁbhaktim dhārayantam abhyaktasya puruṣārthānavāpteḥ |

punah kī dṝśam ? veda-śāstrāgama-sambandhi-vimala-mārgāṇām jñātāram anyathā
āgama-śāstra-vicārānupapatteḥ | punah kī dṝśam ? satsu Janeṣ u madhye sammataṁ

sajjanatvena prasiddham anyathā khalatvāt śuśrūṣ ānarhatvāt sac-chabdārtha eva na syāt |

punaḥ kimbhūtam ? dāntarīvaśī kṛ tendriyam avaśī kṛ tendriyasya devatā-
parātmukhatvāt | kī dṛśah ? praṇatānamrā vinī tātanuh kāyo mano hr̄ dayanica yasya sa
tathā atrādhikāmmat-kṛ ta-śāradā-tilake'vagantavyam ||2||

sanā tanah (hbv 1.34) — nirmalā īgamvyādhi-rahitaṁ veda-śāstrāgamānāmye
vimalāḥ panthāno mārgāś teṣātmīvettāram | satsu satātmīmatāmsammamatam | vidyāṁ
sanīśāra-duḥkha-taraṇādy-upāyammantram | pravaṇā namrā vinī tā deśikaika-parā vā
tanur manaś ca yasya tathābhūtaḥ san | deśikāmgorum | evampravaṇa-tanu-manas-
tvādi śruty-ukta-samitpāṇītvādi ca gurūpasatter ādya-prakāro jñeyah ||2||

-o)O(o-

guru-sevā-prakāram āha—

santoṣ ayed akuṭ ilā dretarā ntarā tmā
taṁsvair dhanaiś ca vapus ḥāpy anukūlavā ḥnyā |
abda-trayaṁkamalanā bhadhiyā 'tidhī ras
tuṣṭe vivakṣ atu gurāv atha mantra-dī kṣām ||3||

athānantaram ukta-lakṣaṇāmgorumvatsara-trayāmpadmanābha-buddhyā santos ayet |
kaiḥ ? svī ya-dravyaiḥ tathā śarī reṇa tathā priya-vacanena | kī dṛśah ? sudhī rāh paṇḍitaiḥ
| punaḥ kī dṛśah ? avakro'tsnigdho antarātmā antahkaranāmyasya sa tathā
athānantaramtuṣṭe vivakṣ atu gurau mantra-dī kṣām vivakṣ atu vaktum icchatu śiṣya eva yat tv
anyatrotktam —

ekābdēna bhaved vipro bhaved abda-dvayān nr̄ paḥ |
bhaved abda-trayair vaiśyah śūdro varṣa-catusṭayaiḥ || iti |

anyathā tu —

triṣ u varṣ eṣ u vīprasya ṣad-varṣ eṣ u nr̄ pasya ca |
viśo navasu varṣ eṣ u parī kṣ eteti śasyate |
samāsva api dvādaśasu teṣāmye vṛṣalādayaḥ || iti boddhavyam |

vihita-nakṣatrādikāmmat-kṛ ta-śāradā-tilakodyote boddhavyam ||3||

-o)O(o-

kalāvaty-ādi-bhedena dī kṣāyā bahu-vidhatvāt mayā punar atra prapañca-sāroktā
kriyāvatī dī kṣaiva saṅkṣepeṇa pradarśyate ity āha—

prapañca-sāra-prathitā tu dī kṣā
saṁsmāryate samprati-sarva-siddhyai |
ṛte yayā santata-jā pino'pi

siddhim na vai dā syati mantra-pūgah ||4||

samprati dī kṣ ā kriyāvatī sanis̄māryate tasyāḥ smaraṇa-mātramkriyate na tu samyag
abhidhī yate | atra hetuh yataḥ prapañca-sāre viviccyuktā | kim artham abhidhī yate ?
sarves āṁphalānāṁprāptyai yayā dī kṣ ayā vinā sarvadā japa-kartuh puruṣ asya mantra-
samūhaḥ phalamyasmān na dadāti | yad āhuḥ –

mantra-vargānusāreṇa sākṣ āt-kṛ tyeṣṭa-devatām |
guruś ced bodhayec chiṣ yaṁmantra-dī kṣ eti socyate || iti |

—o)O(o—

atha śodhita-śālādi-sthāne maṇḍapa-pūrva-kṛ tyāmvāstu-balim āha—

atha puro vidadhī ta bhuvaḥ sthalī m
adhi yathā vidhi vā stu-balimbudhah |
acala-dor-mitam atra tu maṇḍapam
maṣṭa-vedikam āracayet tataḥ ||5||

athā nantaramprathamambhuvaḥ sthalī m adhi pṛ thivyām upari yathā vidhi yathokta-
prakāreṇa vāstu-balimbudho puro dadyāt | atra bali-dānādi-vidhiś ca mat-kṛ ta-śāradā-
tilakoddyote boddhavyah | tatas tad-anantaram atra saṅskṛta-bhūmau maṇḍapam
kuryāt | kī dṛśam? acala-dor-mitam sapta-hasta-parimitam | tu-śabdo anukta-
samuccayārthaḥ | tena pañca-hasta-parimitaṁnavā-hasta-mitaṁceti boddhavyam |
punah kī dṛśam? maṣṭa-vedikāṁcikkāṇa-vedikam uktr̄ṣṭa-vedikam ity arthaḥ ||5||

—o)O(o—

triguṇa-tantu-yujā kuśa-mālayā
parivṛtamprakṛti-dhvaja-bhūṣitam |
mukha-catuṣ ka-payas-taru-toraṇam
sita-vitāna-virājitam ujjvalam ||6||

punah kī dṛśam? kuśa-mālayā veṣṭitam | kimbhūtayā? śveta-rakta-śyāma-varṇa-tantu-
yuktayā yad vā triguṇī -kṛta-sūtra-yuktayā | punah kī dṛśam? asṭabhir dhvajair
śobhitamprakṛti-asṭa-saṅkhayā | punah kī dṛśam? mukha-catuṣ ke dvāra-catuṣṭaye
payas-tarubhir kṣīra-vṛkṣaiḥ toraṇāmbahir dvāramyatra tādṛśam | kṣīra-vṛkṣās tu
aśvatthodumbara-plakṣa-nyagrodhākhyāḥ | punah kī dṛśam? śubhra-candrātapena
śobhitam | punah kī dṛśam? ujjvalatāṁnirmalam ||6||

—o)O(o—

kuṇḍa-vidhim āha—

vasu-triguṇitā iṣṭula-pramita-khāta-tārāyā tam

vasor vasupater atho kakubhi-dhiś nyam asmin budhaḥ |
 karotu vasu-mekhalam̄vasu-gaṇā rdha-konam̄pratī cy-
 avasthita-gajā -dhara-pratima-yoni-samlakṣ itam ||7||

athānantaram asmin maṇḍape budhaḥ vasor vahner dhiś nyamkuṇḍaṁkarotu |
 kī dṝ śam? vasur aṣ ṭ a-saṅkhyā aṣ ṭ au vasavah̄ iti prasiddheḥ | teṣ āṁvasūnāṁtriguṇāni
 caturviiśā īgulāni, taiḥ pramitam̄tā-pramāṇam̄khā tasya gartasya uccatvarīvistāraś
 ca yatra tādṝ śam | kutra ? vasupateḥ kuberasya kakubhi diśi uttarasyām | punah̄
 kī dṝ śam? vasu-mekhalam | atra vasu-śabdena agnir ucyate | sa ca
 gārhapatyā havanī yety ādi trividhah̄ | punah̄ kī dṝ śam? vasu-gaṇārdha-konam̄
 catuṣ konam̄ | punah̄ kī dṝ śam? paścima-diśy avasthitāngajo’s ta-sadṝ śa-
 dvādaśā īgulāyāmā yā yonis tayā bhūṣ itam | tad uktam—dvādaśā īguli-rūpatvād yonih
 syād dvādaśā īgulih̄ iti | aparo’tra viśeṣ ah̄ ūradā-tilakato’vagantavyah̄ ||7||

—o)0(o—

adhunā rāsi-maṇḍala-vidhim—

tato maṇḍape gavya-gandhā mbu-sikte
 likhen maṇḍalam̄samyag aṣ ṭ a-cchadā bjam |
 sa-vṝ tta-trayam̄rā śi-pī ṭ hā īghri-vī thi-
 caturdhā ra-ś obhopaś obhā sra-yuktam ||8||

tato maṇḍapānantaram asmin maṇḍape samyak yathokta-prakāreṇa maṇḍalam̄likhet |
 kī dṝ śe ? gavyaiḥ pañca-gavyaiḥ ūradā-tilakokta-vaiś nava-gandhāś t̄ aka-jalena proks̄ ite |
 kī dṝ śam? aṣ ṭ a-dala-padma-sahitam | punah̄ kī dṝ śam? vṝ tta-traya-sahitam | punah̄
 rāśayo meṣ ādayah pī ṭ haṁkalasa-sthāpana-sthānaṁtasyā īghri-pī ṭ ha-pātra-catuṣ t̄ ayam
 catasro vī thayah̄ catvāri-dvārāni śobhā upaśobhā asram̄konam̄ etair yuktam | ayam
 arthaḥ—sārdha-hasta-dvaya-pramāṇena samarīcatur-asram bhū-bhāgarīpariṣ kṝtya
 tatra pūrvāparāyatāni saptadaśa-sūtrāṇi pālayet | evam̄satī s aṭ -pañcaāśad uttaram̄dvī-
 śataṁkoṣ t̄ hānāṁbhavati | tatra koṣ ṭ ha-vibhāgo madhye s odaśabhiḥ koṣ ṭ hair vṝ tta-
 trayānvitāmpadmaṁlikhet | (tatra ca padmopari-śis t̄ e pī ṭ haṁtad-aigam̄ca likhet |
 tad-bahir aṣ ṭ ādhika-catvāriśatā-dvādaśa-rāśī n likhet | tad-bahiḥ s aṭ -triṁśatā-pī ṭ ham
 pī ṭ hāigam̄ca likhet | (tad-bahir aśi tibhiḥ padair likhet |) atredambodhavyam
 padmasya dalāgra-stham̄v ttam̄pi ṭ ha-śaktiś ca etayor madhye pūrva-dakṣ iṇa-
 paścimottaram̄sūtra-catuṣ t̄ ayam̄dadyāt | anantaram̄dvādaśādhikaiḥ śatapadair dvāra-
 śobhopaśobhā-konāni vilikhet | tatra sarvasyā m̄diśi dvāraṁs aṭ -padam | tatra prakārah
 bāhya-paṅkti-gata-madhyā-koṣ ṭ ha-dvayāntad-antargata-paṅkti-gatamadhyā-koṣ ṭ ha-
 dvayam iti dvārasyaikasmin bhāge koṣ ṭ ha-catuṣ t̄ ayenaikā śobhā bhavati | tatra bāhya-
 paṅkti-gatam eka-koṣ ṭ haṁtad-antargata-paṅkti-gataṁkoṣ t̄ ha-trayam iti | evam̄
 koṣ ṭ ha-catuṣ t̄ ayenaikopaśobhā bhavati | atra bāhya-paṅkti-gata-koṣ ṭ ha-traya-tad-
 antargata-paṅkti-gatam ekam̄koṣ t̄ ham iti tathā koṣ ṭ ha-s aṭ kena konam̄ iti | evam̄
 aparasmin bhāge’pi śobhopaśobhā-konāni boddhavyāni | evam̄dik-catuṣ t̄ aye’pi militvā
 dvādaśādhikam̄satambhavatī ti | atrānuktam̄ ūradā-tilake bodhyam ||8||

—o)0(o—

tato deś ikaḥ snā na-pūrvamvidhā nam
vidhā yā tma-pūjā vasā namvidhijñāḥ |
sva-vā mā grataḥ śaṅkham apy arghya-pādyā-
camā dyā ni pātrā ḥi sampūritā ni ||9||

vidhā yā nyataḥ puṣ pa-gandhā kṣ atā dyam
kara-kṣ ā lanampr̄ s t̄ hatas cā pi pātram |
pradī pāvalī -dī pite sarvam anyat
sva-dṝ g-gocare sā dhanamcā dadī ta ||10||

tad-anantaramvidhijñāḥ āgamokta-prakārajanāḥ deśiko guruḥ snāna-pūrvakam
vidhānamsva-gṝ hyoktādi-snāna-vidhim ātma-pūjā-paryantam samāpya sva-vāmāgre
śaṅkhārghya-pādyā-camānī ya-pātrā ḥi jalādi-svaccha-dravyaiḥ sampūritāni | kṛ tvā
yathottaramsthāpayitvānyato dakṣ iṇa-bhāge puṣ pānī pūjā-dravyānī nidhāya kara-
prakṣ ālaṇa-pātram ekampr̄ s t̄ ha-deśe nidhāya sarvam anyat sādhanam upakaraṇam
sva-dṝ g-gocare cakṣ ur-gocare pradī pa-śreṇi-virājite sthāpayet | atrā paro viśeṣ ahī śrī -
paramānanda-bhaṭ t̄ ācārya-kṝ te **prapañca-sāra**-vivaraṇe draṣ t̄ avyāḥ ||9-10||

—o)0(o—

vā yavyā sā dī śa-paryantam arcya-
pī t̄ hasyodag-gauravī pañktir ādau |
pūjyo'nyatrā py āmbikeyah karā bjaiḥ
pāśam dantamś r̄ ḥya-bhī tī dadhānah ||11||

pī t̄ hasya rāśi-pī t̄ hasya udak uttara-bhāge vāyavya-konādī sāna-konā-paryantam gurum
sambandhinī pañktir ādau prathamataḥ pūjyā | prayogas tu omgurubhyo namaḥ iti |
anyatra dakṣ iṇa-bhāge āmbikeyo gaṇapatih pūjyah | kī dṝ śam? hasta-padmaiḥ sva-
dantamś r̄ ḥya abhayam dadhānah ||11||

—o)0(o—

adhunā kalaśa-sthāpana-prakāramdarśayati yato deśika ity ādinā—

ārādhyā dhāra-śakti-ā dy-amara-caraṇa-pā vadhyatho madhya-bhāge
dharmā dī n vahnir akṣ ahī-pavana-śiva-gatān dikṣ v adharmā dikā mī ca |
madhye śeṣ ābja-bimba-tritaya-guṇa-gaṇā tmā dikāmkeś arā ḥām
vahner madhye ca śaktī r̄ nava-samabhiyajet pī t̄ ha-mantreṇa bhūyah ||12||

athānantarammaṇḍala-madhyā-bhāge ādhāra-śaktim ārabhya kalpa-vṝ kṣ a-paryantam
ārādhyā pūjayitvā pī t̄ ha-nyāsa-krameṇa vahnī ti agny-ādi-koṇa-gatān dharmādī n
pūrvādi-caturdikṣ u adharmādī n tathā madhye śeṣ ampadmāmtathā sūrya-soma-
vahnī nāmbimba-trayamdv̄ adaśa-ś odaśa-daśa-kalā-vyāptammaṇḍala-trayam

tathā tmā di-catus t̄ ayam pūjayed | atha keśarā nā īmmadhye karṇikā yā mīcca vimalā dyā
nava-śaktī h̄ pūrvā di-krameṇa pūjayed | bhūyah̄ punar̄ api pūrvoktena pī t̄ ha-mantreṇa
pī t̄ hampūjayed ity arthaḥ ||12||

—o)0(o—

tataḥ śālī n madhyekamalam amalā nīś taṇḍula-varā n
api nyasyed darbhā nīś tad upari ca kūrcā kṣ ata-yutā n |
nyaset prā dakṣ iṇyā t̄ tad-upari kṛ sā nor daśa kalā -
ya-kā rā dy-arṇā dyā yajatu ca sugandhā dibhir imā h̄ ||13||

tad-anantarammadhye-kamalamkamala-madhye śālī n āḍhaka-parimitā n tathā
śubhrān śāly-aṣ t̄ a-bhā ga-parimitā n taṇḍulān śreṣ t̄ hān nyasyet sthāpayet | yad uktam—
śālī n vai karṇikāyā mīca nikṣ ipyā ḍhaka-saṁmitā n |
taṇḍulā nīś ca tad-aṣ t̄ ariśān darbhaiḥ kūrcaiḥ pravinyaset || iti |

tad-upari taṇḍulopari kūrcā kṣ ata-yuktān darbhān vinyaset | kuśa-traya-ghaṭ ito
brahma-granthih kūrcā-sabdenocaye kūrcāh kuśa-muṣ t̄ ir iti tripāt̄ hinah̄ | tad-upari
kūrcopari kṛ sānor vahner daśa kalā ya-kārādayo daśa-varṇā ādyāḥ̄ prathamā yāsāmītāḥ
prādakṣ iṇyena nyaset tad-anantarammī daśa kalā gandhā dibhiḥ pūjayed |

tāś ca—

dhūmrārcir-ūṣ mā-jvalinī -jvālinī -visphuliṅginī |
suśrī h̄ surūpā kapilā havya-vahā kavyavahā || iti |

prayogas tu dhūmrārciṣ e nama iti ||13||

—o)0(o—

nyaset kumbham̄tatra triguṇita-lasat-tantu-kalitam̄
japamīś tā ramā dhūpaiḥ suparimalitam̄ joṛkaṭ amayaiḥ |
kabhā dyaiḥ kumbhe'smin t̄ ha-ḍa-vasitibhir varṇa-yugalaiḥ
tathā nyasyā bhyarcyā s tad-anu kha-maṇer dvā daśa kalā h̄ ||14||

tatra daśa-kalā-maye kūrce t̄ aram oīkāram uccaran kumbham̄nyaset | kumbhas tu
suvarṇādi-nirmitāḥ | tad uktam—
sauvarṇāmīrājatāmīvāpi mī ḥmayāmīvā yathoditam̄ |
kṣ āṇayed astra-mantreṇa kumbham̄samyak sureśvari || iti |

kī dṝ śam ? grī vāyām̄triguṇitā lasantaḥ śobhamānā ye tantavaḥ kanyā-kartita-kārpāsa-
sūtrāṇi taiḥ kalitam astra-mantreṇa veṣ t̄ itam | punah̄ kī dṝ śam ? joṛkaṭ a-mayaiḥ
kṛ sāguru-pradhānair dhūpaiḥ sudhūpitāntad-anantaramkhamaneḥ sūryasya
dvā daśa-kalā asmin kumbhe nyasya anantarampūjyāḥ | kaiḥ ? varṇa-yugalaiḥ |
kī dṝ śaiḥ ? kabhā dyaiḥ ka-kāra-bha-kārādyaiḥ | punah̄ kī dṝ śaiḥ ? t̄ ha-ḍa-vasitibhiḥ
t̄ ha-kāra-ḍa-kārāvasānaiḥ | ayam arthaḥ—anuloma-paṭ hita-ka-kārādy-ekaikam

akṣ arampratiloma-paṭ hita-bha-kārādy-ekaikam akṣ areṇa sahitāṁtapiny-ādiś u
dvādaśa-kalāsu sariyojya nyāsādikāṁkāryam | tāś ca—

tapanī tāpanī dhūmrā bhrāmarī jvālinī ruciḥ |
suṣ umṇā bhogadā viśvā bodhinī dhāriṇī kṣamā || iti |

prayogas tu—kāmbhāṁtapinyai namaḥ | kāmavāntāinyai namaḥ ity ādi
kāryam ||14||

—o)0(o—

evaṁsaīkalpyā gnim ā dhāra-rūpam
bhānum tadvat kumbha-rūpam vidhijñaiḥ |
nyasyet tasminn akṣatā dyaiḥ sametam
kūrcāṁsvarṇai ratna-varyaiḥ pradīptam ||15||

evam anena prakāreṇādhāra-rūpam agniṁsaīkalpya tadvat kumbha-rūpam bhānum
vicintya tasmin kumbhe vidhijñā āgamokta-prakārābhijñaiḥ mūla-mantrenākṣatādyaiḥ
sahitāṁkūrcāmpūrvokta-laks aṇaiḥ suvarṇa-ratna-varyair nava-ratnaiḥ śobhitam
nyaset | tad uktāṁbhairaveṇa—

etān nayitvā tan-madhye śukla-puṣ parīṣitākṣatām |
nava-ratnaiḥca kūrcāṁca mūlenaiva vinikṣipet || iti ||15||

—o)0(o—

atha kvātha-toyaiḥ kṣakārādi-varṇair
akārāvasānaiḥ samāpūrayet tam |
svamantra-trijāpāvasānam payobhir
gavām pañca-gavyair jalaiḥ kevalair vā ||16||

athānantarampi ṭha-kumbhator aikyam vicintya pañcāśad-varṇair os adhi-toyaiḥ
palāśa-tvag-jalaiḥ kṣīra-druma-tvak-kvātha-jalair vā sarvaus adhi-jalair vā gavām
payobhir vā pañca-gavyair vā kevala-jalaiḥ karpūrādi-jalair vā tīrtha-jalair vā kṣa-
kārādi-varṇair akārāvasānair viloma-māṭrākābhiḥ sva-mantra-trijapāvasānam mūla-
mantra-vāra-traya-jap, antaranyathā syād evaṁpūrayet ||16||

—o)0(o—

kalaśa-jale'smin vasu-yuga-saīkhyāḥ
svara-gaṇa-pūrvā nyasatu tathaiva |
udupa-kalās tāḥ salila-sugandhā-
kṣata-sumanobhis tad-anu yajeta ||17||

tasmin kalaśa-jale uḍupa-kalāś candra-kalāḥ vasu-yuga-saṅkhyāḥ s odaśa-saṅkhyāḥ
svara-gaṇa-pūrvā a-kārādi-varṇa-pūrvā nyasatu | tad-anu tad-anantaraṁtāś candra-
kalāś tathaiva krameṇa puṣ pāñjalibhiḥ pūjayet | tāś coktāḥ—

amṛtā mānadā pūṣā tuṣṭih puṣṭī ratir dhṛtiḥ |
śaśinī candrikā kāntir jyotsnā śrīḥ prītir aṅgadā |

pūrnā pūrnāmṛtā ca || iti |

—o)0(o—

adhunā vaisṇava-gandhāś tākam āha—

udī cyā-kuṣṭha-kuṭumāmbu-loha-sajjaṭā muraiḥ |
saśī tam ity udī ritamhareḥ priyāś tāgandhakam ||18||

udī cyam usī ramkuṣṭha-kuṭumam ambu-bālā netra-bālā lohaḥ kṛṣṇā gurur jaṭayā
saha murā jaṭā mārisī ca etaiḥ saha śī tamcandanam iti hareḥ priya-kāri-gandhāś tākam
uktam ||18||

—o)0(o—

śaṅkha-pūraṇam āha—

kvā tha-toya-paripūritodare
saṅviloḍya vidhināś tāgandhakam |
soma-sūrya-sikhināṁpr̥thak-kalāḥ
seca-karma viniyojayed kramāt ||19||

udare śaṅkhe vidhinā gamokta-prakāreṇa mūla-manteṇa pūrvokta-kvātha-jalena
paripūrite gandhā, as tākātīnamo-mantreṇa savilodya dattvā soma-sūrya-vahnī nām
kalāḥ pṛthak samāvāhya seca-karma prāṇa-pratiṣṭhaḥ-karma krameṇa viniyojayed
kuryāt ||19||

—o)0(o—

tadvad ākṣara-bhavās tu kādibhiḥ
tādibhiḥ punar ukārajāḥ kalāḥ |
pādibhir malipijās tu bindujāḥ
śādibhiḥ svara-gaṇena nāda-jāḥ ||20||

pūrvokta-prakāreṇa ākṣara-bhavā a-kārākṣara-bhavā daśa kalāḥ kādibhiḥ ka-
kārādibhir daśabhir akṣaraiḥ sahitāḥ punar u-kārajā u-kārākṣara-bhavā daśa kalāḥ
tādibhir daśabhir akṣaraiḥ sahitās tathā malipi-jā ma-kārākṣara-bhavā daśa kalāḥ
pādibhir daśabhir akṣaraiḥ sahitās tathā bindujā bindu-prabhavāḥ catasrah kalāḥ

sādibhiś catur-aks araiḥ sahitāḥ tathā nādajā nāda-prabhavāḥ s odaśca kalāḥ svara-samūhena s odaśabhiḥ svaraiḥ sahitāḥ śaikha-salile nyasyāḥ | tāś ca—

sr̥ s̥ t̥ ir̥ ṛ ddhiḥ smr̥ tir̥ medhā kāntir̥ lakṣ mī r̥ dhṛ̥ iṭh̥ sthirā |
sthitiḥ siddhir̥ akārotthāḥ kalā daśa samī ritah̥ ||
jarā ca pālinī sāntir̥ aiśvarī rati-kāmike |
varadā hlādinī prī tir̥ dī rghā cokāra-jāḥ kalāḥ ||
tī kṣṇā raudrā bhayā nidrā tantī r̥ kṣ ut krodhanī kriyā |
utkārī caiva mṛtyuś ca makārākṣ arajāḥ kalāḥ ||
nivṛttiś ca pratiṣṭhāḥ ca vidyā sāntis tathaiva ca |
indhikā dī pikā caiva recikā mocikā parā ||
sūkṣmā sūkṣmāmṛtā jñānājñānā cāpy āyanī tathā |
vyāpinī vyoma-rūpā ca anantā nāda-sambhavāḥ || iti |

prayogaś ca kaṁśr̥ s̥ t̥ yai nama ity ādi ||20||

—o)0(o—

samāvā hanā nte'susamīsthā panāt prāk
ṛcas tatra tatrābhijapyā budhena |
samabhyarcya tās tāḥ pṛthak tac ca pātho
'rpayen mūla-mantreṇa kumbhe yathā vat ||21||

samāvā hanasyā nte'susamīsthā panāt prāk prāṇa-pratiṣṭhāḥ pūrvamītatra tatra sthāne
paṇḍitena dhāryāś cābhijapyāḥ pat hanī yāḥ | ayam arthaḥ—śaikha-jale'kāra-prabhava-
ka-kārādi-kalāvā hanā nantaramprāṇa-pratiṣṭhāḥ pūrvamīharisah śuciṣ ad iti ṛcam
paṭhet | u-kāra-prabhava-tādi-kalāvā hanā nantarampratad viṣṇuḥ iti ṛcampaṭhet | ma-
kārādi-prabhava-pā-kārādi-kalāvā hanā nantarampratad viṣṇuḥ iti ṛcampaṭhet | nāda-
prabhava-ta-kārādi-kalāvā hanā nantarampratad viṣṇuḥ iti ṛcampaṭhet | anantaram
mūla-mantramśaikha-jale vilomena jaret | tās tāḥ kalāḥ pṛthag ekaikaśah yathāvat
yathā-vidhi sampūjya tac ca pṛthak tac-chaikhodakāmīmūla-mantrampaṭ hitvā
kumbhe vinikṣipet ||21||

—o)0(o—

sahakāra-bodhi-panasa-stavakaiḥ
śatamanyu-vallik-kalitaiḥ kalaśam |
pidadhātu puṣ pa-phala-taṇḍulakair
abhipūrṇayā pi śubha-cakrikayā ||22||

sahakāra āmrāḥ | bodhir aśvatthāḥ | panasaḥ kanṭ aki-phala-vṛkṣ ah | eteś āinstavakaiḥ
pallavaiḥ śatamanyu-valli-kalitair indavallī -baddhaiḥ kalaśamkalaśa-mukham
suradruma-dhiyā pidadhātu samācchādayatu tathā puṣ pādibhiḥ paripūrṇayā śubha-
cakrikayā śobhamāna-śarāveṇa tad-upari pidadhāt ||22||

—o)0(o—

abhiveş ṭ ayet tad-anu kumbha-mukham
nava-nirmalā riś uka-yugena budhaḥ |
samalaṛkṛ te'tra kusumā dibhir apy
abhivā hayet parataram ca mahaḥ ||23||

tad anu tad-anantaramnūtana-mala-rahita-vastra-dvayena parith kumbha-mukham
abhiveş ṭ ayet | anantaramkumbhe puṣ pādibhir alaikṛ te paramotkṛ s t arīmahas tejah
pūjya-devatā-svarūpam āvā hayet āvāhanādikamkuryāt | yathā śrī -kr̄ s nehāgaccheha
tiṣ ṭ ha iha saṁnidhehi ||23||

—o)0(o—

sakalī -vidhā ya kalaś a-stham amuṁ
harim arṇa-tattva-manu-vinyasanaih |
paripūjayed gurur athā vahitah
parivāra-yuktam upacāra-gaṇaih ||24||

amumkalaśasthamharimsakalī kr̄ tya devatā īge s ad-aigānāmnyāsaḥ syāt sakalī kr̄ tir
iti | uttamā īgaṁvidhāya varṇa-tattvam anv iti akṣ ara-maya-tattva-mantra-nyāsaiḥ
saheti rudradharaḥ | arṇa iti sr̄ s t i-sarīhāra-bhedenā aigulyāropaṇa-bhedenā ca
mantra-varṇa-vinyāso'rṇa-nyāso manu-nyāsaḥ manu-puṭ ita-māṭ kā-nyāsa ity arthaḥ |
ity ādi-nyāsais tat-tejo-rūpa-dharamsakalāṁsaguṇamśarī ramkuryād iti bhairava-
tripāṭ hinaḥ | vidyādharo'py evam āha—pi ṭ ha-nyāsa-kara-nyāsau vināpi prathama-
dvitī ya-paṭ ala-prokta-nyāsādi-jātair iti | kecit aṣ t ādaśākṣ are pakṣ e tattva-nyāsa-sthāne
mantrākṣ ara-nyāso draṣ t avyāḥ | athā nantaram avahitah sāvadhāno guruḥ sa-parivāram
āvaraṇa-sametam upacāra-gaṇaiḥ s odaśa-paṭcopacārānyatamopacārena pūjayed ||24||

—o)0(o—

pūjā-kramam āha—

dattvā sanāṁsvā gatam ity udī yaḥ
tathā dhyapā dyā camanī yakā ni |
deyā ni pūrvam madhuparka-yūñji
nandā tmajā yā camanā ntakā ni ||25||

sthā naṁca vā saś ca vibhūś aṇā ni
sā īgā ya tasmai viniyojya mantrī |
gā tre pavitrair atha gandha-puṣ paīḥ
pūrvam yajen nyā sa-vidhā nato'sya ||26||

tasmai sā īgāya nandā tmajā ya kr̄ s nyāya āsanāmpadmādi-kusuma-rūpamndattvā
svāgatam ity udī rya svāgatam iti śabdam uccārya anantarampūrvam

prathamato'rghya-pādyā camanī yakā ni madhuparka-sahitā ni deyā ni ācamanā ntakā ni
madhu-parkamāndattvā punar ācamanī yaṁdeyaṁsnā namgandha-jalā dibhiḥ kāryam
vāso vastra-yugalamśarī re deyamvibhūṣ aṇā ni kuṇḍalā dī ni yathā-sthānam
viniyojyāni | athā nantaram asya parameśvarasya gātre śarī re pūrvamprathamataḥ
pavitraih śuddhair gandha-puṣ pair nyāsa-prakāreṇa yajet pūjayet ||25-26||

—o)0(o—

pūjā-prakāram evāha—

sṛ ṣ ṭ i-sthitī svā Ṱiga-yugamca veṇum
mā lā m abhijñāna-varā śma-mukhyau |
mūlena cā tmā rcanavat prapūjya
samarcayed āvaraṇā ni bhūyah ||27||

varaṇa-nyāsa-mantrair yathā-kramam pūjayet | omgoṁomnamah ity ādi | sṛ ṣ ṭ i-sthitī
pūrvoktaṁsvā Ṱiga-yugampañcā Ṱiga-daśā Ṱiga-nyāsau veṇum mālā māvanamālā m
abhijñāna-varamśrī vatsalā Ṱahanam iti aśma-mukhyah kaustubhah | etāni sampūjya
mūlena cā tmā rcanavat yathā tmani parameśvara-pūjā mūla-mantreṇa pañca-kṛ tvah
tulasyādi-puṣ pāñjalibhiḥ pada-dvayādiś u kṛ tā tathā kumbhastham api sampūjya
bhūyah punar api āvaraṇāni vakṣ yamāṇāni pūjayet | aṣṭ ādaśārṇa-pakṣe sṛ ṣ ṭ y-ādi-
sthāneś u varṇa-nyāsa-pada-nyāsānā māpūjā kāryeti boddhavyam ||27||

—o)0(o—

āvaraṇa-pūjā-kramam āha—

dikṣ v atha dā ma-sudā mau vasudā mah̄ kirkiṇī ca sampūjyāḥ |
tejo-rūpā s tad-bahirāṅgā ni ca keśareś u samabhiyajet ||28||

athā nantaram karṇikāyā mādevasya pūrvādi-catur-dikṣ u dāmādayaś catvārah pūjyāḥ |
kī dṛśāḥ ? tejo-rūpā dedi pyamāṇāḥ | prayogas tu—oṁdāmāya nama ity ādi |
dvitī yāvaraṇam āha tad-bahir iti | karṇikā-koneś u aṅgāni samabhiyajet ||28||

—o)0(o—

pūjā-vidhānam āha—

hutavaha-nirṛti-samī ra-śiva-dikṣ u hṛ dā di-varma-paryantam |
pūrvādi-dikṣ v athā stramkrameṇa gandhā dibhiḥ suśuddha-manāḥ ||29||

agny-ādi-konā-catus ṭ ayeś u hṛ dayādi-kavacāntāni catvāry aṅgāni athā nantaram
pūrvādi-catur-dikṣ u astram aṅgam pūjayet ||29||

—o)0(o—

aīga-devatā-dhyānam āha—

muktendu-kā nta-kuvalaya-
hari-nī la-hutā śa-sabhā h̄ pramadā h̄ |
abhaya-vara-sphurita-karā h̄
prasanna-mukhyo'īgadevatā h̄ smaryā h̄ ||30||

aīga-devatā dhyeyā h̄ | kimbhūtā h̄ ? pramadā h̄ strī -svabhāvā h̄ | punah kimbhūtā h̄ ?
muktā h̄ indukāntaś candrakānta-mañih kuvalayaṁnī la-padmamharinī lah̄ indranī la-
mañih hutāśo vahniś ca eteś āṁsamānābhā prabhā varṇo yāsāntās tathā | kimbhūtā h̄ ?
abhayena vareṇa ca śobhitā h̄ karā yāsāmtā h̄ | kimbhūtā h̄ ? prasanna-vadanā h̄ ||30||

—o)0(o—

tṛ tī yam āvaraṇam āha—

rukmiṇy-ā dyā mahiṣī r
aś t̄ au sampūjayed daleś u tatah |
dakṣiṇa-kara-dhṛi ta-kamalā
vasu-bharita-supā tra-mudritā nya-karā h̄ ||31||

tatas tad-anantaraṁdales u pūrvādi-patreś u rukmiṇy-ādyā h̄ aś t̄ au mahiṣī r mukhyā
mahā-devī h̄ sampūjayet | kimbhūtā h̄ ? dakṣiṇa-karaṁ dhṛi tāni kamalāni yābhis tās
tathā | punah kimbhūtā h̄ ? vasu-pūrita-pātrair mudritā h̄ pūritā anye vāma-karā yāsāṁ
tās tathā ||31||

—o)0(o—

aś t̄ au varṇayati—

rukmiṇy-ā khyā satyā sa-nā gnijity-ā hvayā sunandā ca |
bhūyaś ca mitravindā sulakṣ maṇā ṛkṣ ajā suśī lā ca ||32||

ṛkṣ ajā jāmbavatī ||32||

—o)0(o—

tāsāṁrūpāṇi darśayati—

tapanī ya-marakanatā bhā h̄ susita-
vicitrā mbarā dviś as tv etā h̄ |
pṛi thu-kuca-bharā lasā īgyā vividha-
maṇi-prakara-vilasitā bharaṇā h̄ ||33||

etā rukminy-ādyā dviśah̄ yugmaśah̄ krameṇa kāñcana-marakatayor ivābhā dī ptir
yāsāṁtās tathā | punah̄ kimbhūtāḥ ? śobhamānāni śuklāni nānā-prakārāṇi vastrāṇi
yāsāṁtās tathā | punah̄ kimbhūtāḥ ? acalā ye kucās teṣāṁgauraveṇa alasāni
niṣ kriyāṇi aigāni yāsāṁtās tathā | punah̄ kimbhūtāḥ ? nānā-prakāro maṇi-prakara
indranī lādi-samūhas teṣu viśeṣeṇa śobhitāni ābharaṇāni yāsām ||33||

—o)0(o—

caturthāvaraṇam āha—

tato yajed dalā greṣ u vasudevāṁca devakī m |
nanda-gopamyaś odāṁca balabhadraṁ subhadrikā m |
gopān gopīś ca govinda-vilī na-mati-locaṇān ||34||

tatas tad-anantaraṁdalāgres u pūrvādi-krameṇa vasudevādīn sampūjayet | kī dṛśāḥ ?
govinde vilīnā sambaddhā matir locanāmyeṣāmte tathā ||34||

—o)0(o—

eteṣām āyudhā nidarśayati—

jīna-na-mudrā bhaya-karau pitarau pīta-pāṇḍarau |
divya-mālyā mbarā lepa-bhūṣaṇe mātarau punah̄ ||35||

jīna-mudrā abhayāṁca kareṣu yayos tau pitarau vasudeva-nanda-gopau | kī dṛśau ?
haridrābha-śvetau mātarau devakī -yaśode | kī dṛśyau ? divyāni devārāṇi mālyāmbara-
bhūṣaṇāni yayos tādṛśyau ||35||

—o)0(o—

dhā rayantyau ca varadaṁpāyasā pūrṇa-pātrakam |
arunāśyā male hāra-maṇi-kuṇḍala-maṇḍite ||36||

varadanvara-dānammudrā-viśeṣaṁpāyasā-pūrṇa-pātrāṁca dhārayantyau | punah̄
kimbhūte ? arunāśyā male | punah̄ kī dṛśyau ? hāra-kuṇḍalābhyāṁśobhite ||36||

—o)0(o—

balaḥ śaikhendu-dhavalō musalaṁlā ṛgalāṁdadhat |
hālālolo nīla-vāsā helāvān eka-kuṇḍalah ||37||

balō balabhadrah̄ śaikhendu-dhavalah̄ śvetah̄ lā ṛgalāṁmusalaṁbibhrāṇah̄ | punah̄
kī dṛśāḥ ? hālā mādhwī tasyāḥ pāne lolah̄ cañcalah̄ amṛṣya-kārī | punah̄ kī dṛśāḥ ? nī la-
vāsāḥ | punah̄ kī dṛśāḥ ? helāvān līlāvān | punah̄ kī dṛśāḥ ? eka-kuṇḍala-dhārī ||37||

—o)0(o—

kalā ya-syā malā bhadrā subhadrā bhadra-bhūṣ aṇā |
varā bhaya-yutā pī ta-vasanā rūḍha-yauvanā ||38||

subhadrā kalāya-syā malā bhadrā samī cī nā bhadra-bhūṣ aṇā śobhamānā bharaṇā | punah
kimbhūtā ? varā bhaya-yutā | punah kimbhūtā ? pī ta-vasanā | punah kimbhūtā ?
praudha-yauvanā ||38||

—o)0(o—

veṇu-vī ḥā-vetra-yaṣ t i-saikha-s ū igā di-pā ḥayah |
gopā gopyaś ca vividha-prabhṛ tā tta-karā mbujā h |
mandā rā dī mī ca tad-bā hye pūjayet kalpa-pā dapā n ||39||

veṇur variśī | vī nā tantrī | vetramyaṣ t ih śaikhaḥ ū igādi nānā-vastu pā ḥau kare yes ām
evamviśiṣ t ā gopāḥ gopyaḥ punar nānā-prakāramiyat-prābhṛ tam upaḍhaukanām
tenāttam āyattarīvaśī kṛ tamkarābjamīyāsāmītā h |

pañcamāvaraṇam āha—mandā rā dī n iti | tad-bā hye tad-anantarammandā rā dī n agre
vakṣ yamā ḥān kalpa-vṛ kṣ ān pūjayet ||39||

—o)0(o—

mandā ra-santā naka-pā rijā ta-
kalpa-drumā khyā n karicandanaṁca |
madhye caturdikṣ v api vā ūchitā rtha-
dā naika-dakṣ ān phala-namra-śā khā n ||40||

tān evāha mandāreti | kutra kah pūjanī yaḥ tatrāha madhye iti | madhye karṇikāyām
prathama-parityāge mānābhāvāt prathama-nirdiṣ t avat pūjā caturdikṣ u pūrvādi-catur-
dikṣ u etādṛ ūān vā ūchitā ākā ūkṣ itā ye arthās tes āmīdāne ekaṁadvitī yā dakṣ āh tān tathā
phalaiḥ namrāḥ ūākhā yes u tān | yad vā, ākā ūkṣ ita-dāne advitī ya-samarthān tathā
phalaiḥ namrāḥ ūākhā yes u tān ||40||

—o)0(o—

ṣ as t hāvaraṇam āha—

hari-havya-vā t -taraṇija-kṣ apā carā py
ativā yusoma-śiva-s eṣ a-padmajā n |
prayajet svadikṣ v amala-dhī h svajāty adhī -
śvaraheti-patra-parivā ra-samīyutā n ||41||

harir indraḥ havya-vād-agniḥ taranijo yamaḥ kṣ apā caro niśā caro nirṛtih appatir varuṇah vāyuḥ somah ī śah śeṣ o'nantah padmajo brahmā etān sva-dikṣ u pūrvādi-dikṣ u nirmala-matiḥ pūjayed | atra nirṛti-varuṇayor madhye'nantamśomeśānayor madhye brahmā naṁsvā dikṣ v atikathanāt anyatra kalpita-pūrvādi-dikṣ u pūjā vagamyate | tad uktam āgamāntare—

devāgre svasya vāpy agre prācī proktā ca deśikaiḥ |
prācī prācy eva vijñeyā muktaye devatārcanam || iti |

kī dṛśān ? sva-jātiḥ indratvādiḥ | adhī śvaro'dhipatiḥ hetiḥ śastrāmpatramvā hanam parivāro gaṇaḥ etaiḥ saṁyuktān eteśāṁca bījāni uccārayitavyāni | prayogas tu laṁ indrāya sarva-surādhipataye sāyudhāya savāhanāya saparivārāya nama evam anyatrāpy uhanīyah ||41||

—o)0(o—

idānī mīvarṇam āha—

kapiśa-kapila-nī la-syā mala-śveta-dhūmrā -
mala-sita-śuci-raktā varṇato vā savādyāḥ |
kara-kamala-virājat-svāyudhā divya-veśā
vividha-maṇi-gaṇo'sra-prasphurad-bhūṣaṇādhyāḥ ||42||

kapiśaḥ kanaka-varṇaḥ kapilas tāmra-varṇābhaḥ syāmalah kṛṣṇaḥ śvetah śuklaḥ dhūmrōśita-bhedah amala-sitaḥ śvetah śucir api śveta eva raktō lohita ete vāsavādyāḥ varṇato varṇena yathā-kramāṁpūrvokta-kramataḥ | punaḥ kī dṛśāḥ ? hasta-padme śobhamānāni āyudhāni yeśāmte | punaḥ utkṛṣṭa-veśā nānā-prakāra-maṇi-samūhānām padma-rāgādīnām usreṇa kiraṇena prasphurad-dedī pyamānāniyad bhūṣaṇām tenādhyā upacitāḥ śobhamānā ity arthaḥ ||42||

—o)0(o—

saptamāvaraṇam āha—

dambholi-śakty-abhidha-daṇḍa-kṛṣṇa-pāśa-
caṇḍārkuśāhvaya-gadā-triśikhāri-padmāḥ |
arcyā bahir niija-sulakṣita-mauli-yuktāḥ
sva-svāyudha-bhaya-samudyata-pāṇipadmaḥ ||43||

dambholiḥ vajraṁśakty-abhidhamśakti-nāmakam astrāndāṇḍaḥ kṛṣṇaḥ khadgaḥ caṇḍārkuśāhvayaḥ ugrārkuśākhyāḥ gadā triśikhāmtriśūlam ari cakramāpdmāmca etāni vahni-vāsavādito bahiḥ sampūjyāni | dambholi-prabhṛtayaḥ kī dṛśāḥ ? niija-sulakṣita-mauli-yuktāḥ vajrādi-lāñchita-mukuṭāḥ | punaḥ sva-svāyudhair astrair abhayena ca samudyatāmṣulakṣitāmasta-padmāmyeśāmte tathā ||43||

—o)0(o—

vajrādī nā mvarṇam āha—

kanaka-rajata-toyadā bhra-campā -
ruṇahima-nī la-javā -pravā la-bhā saḥ kramataḥ |
kramata iti rucā tu vajra-pūrvā -
rucira-vilepana-vastra-mā lya-bhūṣ āḥ ||44||

vajra-pūrvāḥ vajrādyāḥ rucā varṇena kramato'nukrameṇaivamṛupā jīvāḥ | punaḥ
kī dṛśāḥ ? kāñcanamraupyamtoyado meghāḥ abhramcampaka-puṣ pam aruṇo raktah
himamśvetah nī laḥ śyāmalah javā auṇḍra-puṣ patmopravālo nava-pallavah evambhūtā
dī ptir yeś āṁte tathā | punaḥ kī dṛśāḥ ? rucirammanoharamvilepanamcandanādi
vastramālyambhūṣ aṇamca yeś āṁte tathā ||44||

—o)0(o—

pūrvoktam upasāñharati—

kathitam āvṛti-saptakam acyutā -
rcana-vidhāv iti sarva-sukhā vaham |
prayatād athavā ṛga-purandarā -
śani-mukhais tritayā varanām tv idam ||45||

iti pūrvokta-prakāreṇa viś nu-pūjā-vidhau āvaraṇa-saptakamkathitam | kī dṛśam?
sakala-sukhārtha-dāyakam | aśaktampratyāha prayajatād iti | pūrvoktāśaktah
tritayā varanām āvaraṇa-traya-sahitamprayajet | kaiḥ ? aīgam indra-vajram etan-
mukhair etat pradhānair ity arthaḥ ||45||

—o)0(o—

prakṛ tam upasāñharan pūjāntaram āha—

ity arcayitvā jala-gandha-puṣ paīḥ
kṛṣṇāśṭākenāpy atha kṛṣṇa-pūjām |
kuryād budhas tāni samāhvayāni
vakṣyāmi tādādi-namo'ntikāni ||46||

iti pūrvokta-prakāreṇa jala-gandha-puṣ paīḥ pūjayitvā athānantaramkṛṣṇāśṭākena
vakṣyamāṇena budhaḥ paṇḍitah kṛṣṇa-pūjām kuryāt tāni | samāhvayāni nāmāni
praṇavādi-namo'ntikāni vakṣyamāṇāni omkṛṣṇāya nama ity ādī ni ||46||

—o)0(o—

tāny eva darśayati—

śrī -kṛṣṇo vā sudevaś ca nārāyaṇa-samāhvayah |
 devakī -nandano yadu-śreṣṭho vā rṣeṇya ity api ||47||
 asurāntaka-śabdānte bhārahārī ti saptamah |
 dharma-saṁsthāpakaś cāśte au caturthy-antāḥ kramādime ||48||

asurāntaka-śabdānte bhāra-hārī ty arthaḥ | ime kṛṣṇādayah śabdāḥ kramād ekaikaśah
 praṇavādyāś caturthy-antā namo'ntakāś ca vijñeyāḥ ||47-48||

--o)0(o--

atyantāśaktampratyāha—

ebhir evā thavā pūjā kartavyā karīṣa-vairiṇah |
 saṁsāra-sāgarottī rtyai sarva-kāmāptaye budhaiḥ ||49||

athavā ebhir eva kṛṣṇādibhiḥ śabdaiḥ karīṣavairiṇah śrī -kṛṣṇasya pūjā budhaiḥ |
 pañditaiḥ kartavyā | kim artham ? saṁsāra eva sāgaraḥ tasya uttī rtyai uttarāṇaya |
 punah kim artham ? sakala-manoratha-prāpty-artham ||49||

--o)0(o—

dhūpa-dāna-vidhiṁdarśayati—

sārāṅgāre gṛhīta-vilulitair jarjarai saṁvīkīṁair
 guggulvādyair ghana-parimalair dhūpam āpādyamantrī |
 dadyān nīcīrī danuja-mathanāyā pareṇātha doṣṇā
 ghanṭāṁgandhākṣīata-kusumakair arcītāṁvādayānah ||50||

sārāṅgāre dṛḍha-kāśte hāṅgāre | khādirāṅgāre iti tripāṭhinah | saṁvīkīṁraiḥ kṣiptaiḥ
 guggulvādyaiḥ gugguluśarkarā-madhu-candanāguru-śīraiḥ gṛhīta-vilulitair dhūta-
 plutaiḥ jarjaraiḥ kuṭṭanena cūrṇitair ghana-parimalair nivida-saurabha-śālibhiḥ
 dhūpam āpādyā kṛtvā mantrī upāsakah nīcīrī nābhi-pradeśe danuja-mathanāya
 gopāla-kṛṣṇāya dadyāt | kim kurvan ? athānantaram apareṇāvāmena doṣṇā hastena
 gaja-dhvani-mantra-mātāḥ svāheti ghanṭāṁvādayan | kimbhūtām ? gandhākṣīata-
 puṣpaiḥ pūjitām ||50||

--o)0(o--

dīpa-dāne vidhiṁdarśayati—

tadvad dīpam surabhi-gṛhīta-saṁsikta-karpūra-vartyā
 dīptaṁdṛṣṭyādyativiśad adhīḥ padma-paryantamuccaiḥ |
 dattvā puṣpāñjalim apīca vidhāyārpayitvā ca pādyam
 sācāmīkalpayatu vipula-svarṇa-pātre nivedya ||51||

tadvad āpādya dī pañkuryāt | kayā ? surabhi sugandhi yad ghṛ tarintena siktā ukṣ itā
karpūra-sahitā vartis tayā | kī dṛ śam ? dṛ ṣ t yā dī ptam | dṛ ṣ t i-manoharam iti
rudradharaḥ | padma-paryantām mastaka-paryantamuccair upari dattvā dṛ ṣ t yā dī ti
dakṣ inā vartena padma-paryantam | caraṇa-kamala-paryantam iti tripāṭ hinah | pāda-
paryantam iti kvacit pāṭ hah | anantaraṁpuṣ pāṭjalim api śirasi dattvā pādyā camanī ye
ca dattvā vipula-svarṇa-pātre bṛ hat-kanaka-bhājane naivedyāmkalpayatu
sampādayatu | sācāmam ācamana-sahitaṁprathamaṁvadanety ādibhir ācamanām
dattvā anantaraṁnaivedyām dadātv ity arthaḥ ||57||

--o)0(o--

naivedya-svarūpaṁdarśayati—

surabhitareṇa dugdha-haviṣ ā suśṛ tena sitā-
samupadeś akai rucira-hṛ dy-avicitra-rasaiḥ |
dadhi-nava-nī ta-nūtana-sitopala-pūpa-puli-
ghṛ ta-guḍa-nā rikela-kadalī -phala-puṣ pa-rasaiḥ ||52||

atisurabhiṇā dugdhānnena suśṛ tena supakvena sitā-samupadeśakaiḥ śarkarā-
vyajanaiḥ saha | śarkarayā saha upadaniśakair vyajanair iti tripāṭ hinah | asmin pakṣe
śucitena sitā-samupadanīśakair iti pāṭ hah | rucira icch, akarah hṛ dyah susvādah vicitro
madhurādi-raso yeṣ u taiḥ nūtanamśreṣ t hamṣitopalāmκhanḍādi-prasiddhampuṣ pa-
raso madhu etair dravyair naivedyāmkalpayatu ||52||

--o)0(o--

kimviśiṣ t atīnaivedyāmkalpayatu, tatrāha—

astrokṣ itam tad-ari-mudrikayā bhirakṣ ya
vā yavyatī yapariś oṣ itamagnidoṣ nā |
sandhya vā ma-kara-saudharasā bhipūrṇam
mantrā mṛ tī kṛ tam athā bhimṛ s an prajapyā t ||53||

manum aṣ t aśaḥ surabhi-mudrikayā
paripūrṇam arcayatu gandha-mukhaiḥ |
harim arcayed atha kṛ ta-prasavā ūjalir
ā syato'sya prasarec ca mahāḥ ||54||

mūla-mantrāstra-mantrenāstrāya phaṭ-ity anena vā ukṣ itamsiktāmca-
mudrayābhirakṣ ya vāyavetyi vāyu-bī ja-japtodaka-prokṣ aṇa-pariś oṣ ita-dos am agni-
doṣ nā sandahyeti ram iti vahni-bī jābhijapta-dakṣ inā-karena spr̄ ṣ t vā dos ān dagdhvā
vāma-kara-saudha-rasā bhipūrṇam iti vāma-hastena pidhāya bañbī ja-japenā mṛ ta-
rasā bhipūrṇam vicintya mūla-mantrēnā mṛ ta-rūpam vicintyā thānantaramtad etā dṛ śam
naivedyam abhimṛ ūsan spr̄ ṣ t vā manurīmantram aṣ t aśaḥ aṣ t a-vāramprajapatu surabhi-

mudrikayā dhenu-mudrikayā paripūrṇaiṇnaivedyaṁvicintya gandha-mukhaiḥ
candanādyaiḥ pūjayatu | dāna-prakāraīndarśayati—harim ity ādinā | kṛta-prasavāñjalir
hariṁpratyarcayet naivedya-grahaṇāyāsyatas tejo nihsaratv iti prārthayet |
athānantaram asya harer āsyato mukhatas tejo nihsaret prasaratv iti cintayet | naivedye
saniyojayed iti tripāṭ hinah ||53-54||

--o)0(o--

vī tihotradayitā ntam uccaran
mūla-mantram atha nikṣipej jalām |
arpayet tad amṛtā tmakāṁhavir
dor-yujā sukusumāṁsamuddharan ||55||

athānantaramvī ti-hotra-dayitāntamsvāhā-kārāntammūla-mantram uccaran kīrtij
jalaṁtad-upari ks ipet proks ayet | atra svāhānte'pi mantre punah svāhā-pada-prayogah
kāryah etad-balād eva anantara-dor-yujā hasta-dvayena sa-kusumam̄sa-puṣ pam
samuddharan uttolayan tad-amṛtā tmakāṁhavī samarpayet ||55||

--o)0(o--

naivedyārpaṇa-mantram āha—

nivedayā mi bhagavate juṣāñedamhavir hare |
nivedyā rpaṇamantro'yaṁsarvārcāsu nijākhyayā ||56||

ayaṁmantrah sarvāsu devānāmpūjāsu nijākhyayeti hare ity asmin sthāne yasmai
devāya dī yate tan-nāma-grahaṇāṁkartavyam iti nijākhyā-śabdārthaḥ | nivedyākhyayeti
kecit ||56||

--o)0(o--

bhojanopayogi-mudrā-viśeṣaīndarśayati—

grāsa-mudrāṁvāma-doṣṇā vikacotpala-sannibhām |
pradarśayed dakṣiṇēna prāṇādīnāmca darśayet ||57||

vāma-doṣṇā grāsa-mudrāīndarśayet | kimbhūtām ? praphullotpala-sadṛśīm |
anantaramdakṣiṇā-hastena prāṇādīnāmvakṣyamāṇāmudrāīndarśayet iti ||57||

--o)0(o--

spṛśet kaniṣṭhopakaniṣṭhe dve
aṅguṣṭha-mūrdhnā prathameha mudrā |
tathāparātarjanī-madhyame syād
anāmika-madhyamike ca madhyā ||58||

anā mīka-tarjānī -madhyamāḥ syāt
 tadvac caturthī -sa-kaniṣṭḥ hikāś taḥ |
 syāt pañcamī tadvad iti pradiṣṭāḥ
 prāṇādi-mudrā nija-mantra-yuktāḥ ||59||

kaniṣṭḥ hopakaniṣṭḥ he kaniṣṭḥ hānāmike dve svāigusṭḥ ha-mūrdhnā spṛśet | iha mudrā prathamā tathā tarjānī -madhyame svāigusṭḥ ha-mūrdhnā spṛśet anāmīka-madhyamike ca tena spṛśed evamvyāna-mudrā anāmā-tarjānī -madhyamāḥ tena spṛśet | caturthī udānasya tās tisrah kaniṣṭḥ hā-sahitāḥ | tadvat svāigusṭḥ ha-mūrdhnā yadi spṛśet tadā samāna-mudrā ity anena prakāreṇa prāṇādi-mudrāḥ pradiṣṭāḥ kathitāḥ | kimbhūtāḥ ? yathāyoga-sva-mantra-sahitāḥ mantra-sāhityena tāsāmudrātvambhavati bilva-mudrāvad ity arthaḥ ||58-59||

--o)0(o--

ke te mantrā ity ākāśāyāmprāṇādīnāmmantrānāha—

prāṇāpāna-vyānodāna-samānāḥ kramāc caturthy-antāḥ |
 tārādhārā vadhvā ceddhāḥ kṛṣṇādhvanas tvime manavaḥ ||60||

prāṇādayah pañca kramāc caturthī -vibhakti-sahitāḥ tathā tārā-dhārāḥ orikārādhārāḥ prāṇavādyā ity arthaḥ | tathā kṛṣṇādhvano'gner vadhvā priyayā iddhā uddīptāḥ sambaddhāḥ svāhā-kārāntā ity arthaḥ | evamica sati omprāṇāya svāhā ity ādyāḥ pañca mantrā bhavatī ty arthaḥ ||60||

--o)0(o—

nivedya-mudrāmpradarśayan mantramca darśayati—

tato nivedya mudrikāmpradhānayā kara-dvaye |
 spṛśann anāmīkāmijnāmmanumjapan pradarśayet ||61||

tatas tad-anantaramnivedya-mudrāmpradarśayet | kimkurvan ? kara-dvaye karayor anāmīkāmpradhānayāigusṭḥ hena spṛśan | punaḥ kimkurvan ? nijāṁsvī yāmmanum mantramprajapan ||61||

—o)0(o—

mantram uddharati—

nandajo'mbu-manu-bindu-yuñnatih
 pārśva-rā-marud-avātmane ni ca |
 ruddha-īre-yuta-nivedyam ātma-bhūr

mā sa-pā rśvam anilas tathā 'mi-yuk ||62||

nandajah ṭ ha-kāraḥ ambuḥ va-kāraḥ manuḥ au-kāraḥ binduḥ etair yuktā natir namah pārśvah pa-kāraḥ rā iti svarūpaṁmarut ya-kāraḥ avātmane iti ani svarūpaṁruddham iti svarūpaṁtē caturthī aniruddha-śabdaś caturthī -yukta ity arthaḥ | nivedyam iti trayah ātma-bhūḥ ka-kāraḥ māniṣo la-kāraḥ pārśvah pa-kāraḥ la-kāra-ya-kārābhyaṁ yukto'nilo ya-kāraḥ amī ti svarūpaṁtathā ṭ hvaumnamah paryāvātmane aniruddhāya naivedyamkalpayāmi iti mantraḥ ||62||

—o)0(o—

maṇḍalam abhito mantrī
bī jā ḫkura-bhā janā ni vinyasya |
piṣ ṭ amayān api dī pān
ghṛ ta-pūrṇān vinyaset sudī pta-śikhān ||63||

maṇḍala-parito bī jā ḫkura-pātrāṇi sanīsthāpya tathaiva piṣ ṭ a-kṛtān ghṛ ta-paripūrṇān prajvalita-śikhān pradī pān sthāpayet ||63||

—o)0(o—

dī ksāṅga-homa-vidhimdarśayati—

atha saṁskṛ te hutavahe'mala-dhī r
abhivāhya samyag abhipūjya harim |
juhuyāt sitā ghṛ ta-yutena payah
parisā dhitenā sita-dī dhitinā ||64||

aṣ ṭ ottaraṁ sahasraṁ samāpya
homāṁ punar balīṁ dadyāt |
rāśiṣ v adhinā thebhyo
nakṣatrebhyas tataś ca karaṇebhyah ||65||

athānantaramśāstroktasamīkṣāraiḥ samīkṣte vahnau nirmala-buddhiḥ yathokta-rūpaṁharim āvāhya gandhādibhiḥ ca yathāvidhi sampūjyāṣ ṭ ottara-sahasraṁjuhuyāt | kena sita-dī dhitinā bhaktena kī dī śena payah-parisādhitenā dugdha-paripācitena paramānnenet y arthaḥ | punaḥ kī dī śena ? sitā-ghṛ ta-yutena śarkarā-ghṛ ta-sahitena anantaramyathokta-homāṁsamāpyāvaśiṣ ṭ a-paramānnena rāśiṣ u meṣādiṣ u adhinā thebhyo rāśi-devatābhyo maigalādibhyah nakṣatrebhyo'svinyādibhyah karaṇebhyo vavādibhyo balīmdadyāt | prayogas tu meṣa-vṛścikādhipataye maigalāya eṣa a balir namah evamīvr̥ṣa-tulādhipataye śukrāya mithuna-kanyādhipataye budhāya karkaṭādhipataye candrāya siṁhādhipataye sūryāya danur-mīnādhipataye gurave makara-kumbhādhipataye śanaye eva balir namah | evamāśvanī-bharaṇī - kṛttikāpādī ya-meṣa-rāśaye eṣa a balir nama ity ādi | evamvavavālakī lavataitila-garavanija-viṣ ṭ ibhyah eṣa a balir namah ||64-65||

--o)0(o--

pūjā nantaramprakāram āha—

sampā dya pā nī ya-sudhā m̄ samarpya
dattvā mbha udā sya mukhā rcir ā sye
naivedyam uddhṛ tya nivedya viṣ vak
senā ya pṛ thvī m upalipyā bhūyah | 66 ||

pānī Yam eva dhenu-mudrayā sudhā m̄kṛ tvā pānārtha m̄kṛ s nāya samarpyāmbho dattvā
jalām ācamanārtha m̄dattvā mukhārcir-deva-mukhān naivedye'vatāritaṁteja āsyē
deva-mukhe udvāsyā naivedyam uttolya viśvaksenāya deva-gaṇāya naivedyam
samarpyā pṛ thivī m upalipyā | 66 ||

--o)0(o--

gaṇḍūś a-danta-dhavanā camanā sya-hasta-
mṛ jyā nulepamukhavā sakamā lya-bhūś āḥ |
tā mbūlam apy abhisamarpya suvā dya-nṛ tya-
gī taiḥ sutr ptam abhipūjayatā t punar eva | 67 ||

bhūyah punar api gaṇḍūś arīculūkodakam̄danta-dhavanām̄danta-kāṣṭham | danta-
dhavanām̄danta-dhāvanam iti tripāṭ hināḥ | ācamanām̄sēs ācamane dvir-ācamanam
āsyā-hastayor mṛ jyāmukha-hastayoh proṭhana-vastram anulepaś candanādiḥ
mukhām̄vāsyate surabhi kriyate aneneti mukha-vāsam̄karpūrādi mālyām̄pus paṁ
bhūś ālaṅkaraṇām̄tāmbūlam api samuccaye etāni samarpya punar eva yathā-pūrvam
pūjā kṛtā evaṁsuvādya-nṛ tya-gī taiḥ sutr ptam̄hariiṁnatvā bhipūjayet | 67 ||

--o)0(o--

gandhā dibhiḥ saparivā ram athā rgħam asmai
dattvā vidhāya kusumā ījalim ā dareṇa |
stutvā praṇamya śirasā culukodakena
svā tmā nam arpayatu tac caraṇā bja-mūle | 68 ||

kaiḥ ? gandhādibhiḥ saparivāram pūrvoktāvaraṇa-sahitam athānantaram asmai haraye
arghyām̄dattvā ādareṇa puṣ pā ījalim dattvā stutvā śirasā praṇamya sac-caraṇā ravinda-
mūle svātmānaṁculukena argha-śes a-jalena samarpayatu | 68 ||

--o)0(o--

ātmanah samarpaṇa-mantram āha ita ity ādinā svātma-samarpaṇe ity antena
granthena—

itah pūrvamprāṇa-buddhi-deha-dharmā dhikā rato jā grat-svapna-sus upaty-avasthā su
manasā vā cā karmaṇā hastā bhyā mīpadbhīyā m udareṇa śiśnā yat smṛtam
yat kṛtāntat sarvam brahmā rpaṇāmbhavatu svā hā mā mīmadī yāmca sakalam
haraye samyag arpaye om̄tat sad iti ca prokta-mantraḥ svā tma-samarpaṇe ||

--o)0(o--

etac ca mantra-trayaṁspas t̄ atvān na likhyate—

anusmaran kalaśagam acyutamjapet
sahasrakārmmanum atha sā ṣ t̄ akārbudhaḥ |
vapus y atho ditijā jitah samāvṛtī r
vilāpya tās tad api nayet sudhātmatā m ||69||

athā nantaram budhaḥ pañditaḥ kalaśagarāṅkumbhā di-niṣ t̄ harīharimcintayan
sā ṣ t̄ akam aṣ t̄ a-sahitam sahasraṁ manum mantramjapet | athā nantaram ditija-jitah śrī -
kṛ ṣ nasya vapuṣ i śarī re tāḥ pūrvoktāḥ samāvṛtī h āvaraṇa-devatā vilāpy vilī nā iti
vicintya tad api deva-vapuh sudhātmatā m amṛtātā m nayet ||69||

--o)0(o--

dhvaja-torāṇa-dik-kalaśā di-gatā m
api maṇḍapa-maṇḍala-kuṇḍa-gatā m |
abhiyojya citimkalaś e kusumaiḥ
paripūjya jape punar aṣ t̄ aśatam ||70||

kalaśe citimmantra-devatā mcaitanya-rūpam abhiyojya kusumaiḥ puṣ pail sampūjya
punar aṣ t̄ a-sahitam sataṁjapet | kimbhūtā m ? citimdhvaja-torāṇa-dik-kalaśādi-gatā m
na kevalam dhvajādi-gatā m api tu maṇḍale maṇḍape kuṇḍa-gatā m ||70||

--o)0(o--

atha śiś ya upoṣ itah prabhā te
kṛ ta-naityaḥ susitā mbaraḥ suveśaḥ |
dharaṇī -dhana-dhā nya-gokulair
dhinuyā d vipra-varā n hareḥ prasattyaiḥ ||71||

athā nantaram upoṣ itah kṛ topavāsaḥ śiś yaḥ prabhā te prātaḥ-kāle kṛ ta-nitya-kṛ tyah
śukla-vastra-dharaḥ suveśaḥ śobhana-bhūṣ aṇaḥ dharaṇī pṛ thivī dhanam suvarṇādi
dhā nya īvrī hy-ādi gaur dogdhrī dukūlam pāṭ t̄ a-vastram etair yathā-yogaṁvipra-
varān brāhmaṇa-śreṣ t̄ hān dhinuyāt pṛi nayet | kim-artham ? hareḥ śrī -kṛ ṣ nasya
prasādārtham ||71||

--o)0(o--

bhūyah pratarpya pranipatya deśikam
tasmai parasmai puruṣāya dehine |
tāṁvitta-sāt hyaṁparihṛtya dakṣiṇām
dattvā tanumāsvāṁca samarpayet sudhīḥ ||72||

bhūyah punar api pratarpya brāhmaṇān santoṣ ya punah kathanam atyanta-tarpaṇārthaṁparī tyeti pāṭ he pradakṣiṇī -kṛtyety arthaḥ | deśikamguruṁpranipatya namaskṛtya tasmai gurave dehine deha-dhāriṇe parasmai puruṣāya śrī -kṛṣṇāya dhanasāt hyaṁparihṛtya vaibhavānusāreṇā tāṁprasiddhāṁvittārdhaṁcaturthāṁśamvā dattvā na tu dakṣiṇām iva mantrādānānantaram eva tat-prasaigāt svāṁsvī yāṁtanum subuddhiḥ samarpayet ||72||

--o)0(o--

athā bhiṣeka-maṇḍape sukhopavisṭamāsane |
gurur viśodhayed amūḍpureva śoṣaṇādibhiḥ ||73||

athā nantaraṁgurur amūḍis yāḍpureva pūrvavad eva śoṣaṇādibhir bhūta-śuddhyādibhir viśodhayet | kī dṛśam ? abhiṣeka-maṇḍape āsane sukhopavisṭamāsane ||73||

--o)0(o--

pī ṭha-nyāsā vasānamvapuṣi vimala-dhī r nyasya tasyāsikāyā
mantrenābhyarcya dūrvākṣata-kusuma-yutāṁrocanāṁke nidhāya |
āśīrvādair dvijānāmviśada-paṭ u-ravair gīta-vāditra-ghosair
māigalyair ānayattamākalaśam abhivṛtas tat-samīpampratītah ||74||

tasya śis yasya vapuṣi śarī re pī ṭha-nyāsāvasānampī ṭha-nyāsa-paryantamakalam nyāsainvinyasya āsikāyā āsanasya mantrenāsanampūjayitvā rocanāṁmatake nidhāya tilakamīkārayitvā | kī dṛśīmrocanām ? dūrvākṣata-puṣpa-sahitām | anantaram dvijānām āśīrvādair gīti-maigalādi-śabdaiḥ | kī dṛśair etaiḥ ? viśada-paṭ u-ravaiḥ spaṣṭottama-śabdaiḥ tathā anyair api māigalyair maigalasyopayuktaiḥ sahitāntam kalaśam abhivṛta ācāryatvena vṛtih tat-samīpamśis ya-samīpam ānayet | kī dṛśah ? śis yātmīyatayā pratīto viśvāsānvito yah kaścid ity arthaḥ ||74||

--o)0(o--

tenābhilīna-maṇi-mantra-mahauṣadhenā
dhāmnāperaṇāparamāmṛta-rūpa-bhājā |
sampūrayanvapuramuṣya tato vitanvan
tat-sāmarasyamabhiṣecayatād yathāvat ||75||

kumbhasya palvalān śis ya-śirasi nidhāya tena kalasenety arthād yathāvat yathā-yukta-prakāreṇābhiṣecayet abhiṣecanamkuryāt | tad uktam—

vidhivat kumbham uddhṛtya tan-mukhasthān sura-drumān |
śiṣoh̄ śirasi vinyasya mātṛ kāmmanasā japet || iti |

kimbhūtena ? abhilī naḥ sariṇī naḥ maṇir nava-ratnāni mantraḥ ṛk mahauṣ adhaṁ
divya-pippalī -prabhṛti yatra tena | kī dṛśena ? pareṇa dhāmnā para-tejah-svarūpeṇa |
punah̄ kī dṛśena ? paramāmr̄ta-rūpa-bhājā paramāmr̄ta-rūpa-mayena | kiṁkurvan ?
amuṣ ya śiṣor vapuh̄ śarī ramprūrayan | kiṁkurvan ? tatas tad-anantaramtat-
sāmarasyamtena tena tejo-rūpeṇa kalaśaikyamvitavan ||75||

--o)0(o--

abhiṣ ekam āha—

kṣādyairāntairvarṇairabhipūrṇa-tanus trir ukta-mantrāntaiḥ |
parihita-sitatara-vamana-dvitīyo vā caniyamah̄ samācāntaḥ ||76||

kṣādīr yesāmtaiḥ āntaiḥ a-kārānto yesāmtair varṇair mātṛ kākṣ arair mūla-mantra-
tri-japāvasānair abhiṣ ikta-śarīrah̄ śis yah̄ dhṛta-navī nātiśukla-vasana-yugalah̄ maunī
kṛta-dvīr-ācamanaḥ ||76||

--o)0(o--

bahuśah̄ praṇamya deśika-nāmānamharim athopasārīgamyā |
tad-dakṣiṇata upāstām abhimukham ekāgra-mānasah̄ śis yah̄ ||77||

bahu-vāraindeśika-nāmānamguru-rūpamharim natvā athānantaram upasārīhya
guru-caraṇau vyatyasta-hasta-dvayamkṛtvā tad-dakṣiṇato guru-dakṣiṇe abhimukham
guru-saṁmukham ekāgra-mānasah̄ eka-cittas tiṣṭhet upaviṣet ||77||

--o)0(o--

nyāsair yathā vidhi tam acyuta-sādvīdhāya
gadnhākṣatādibhir alarikṛta-varṣmaṇo'sya |
ṛṣyādi-yuktam atha mantra-varamyathā vad
brūyāt triśo gurur anarghyam avāma-kareṇa ||78||

athānantaramyathā-vidhi yathokta-prakāreṇa nyāsaiḥ pañcāṅga-nyāsādibhiḥ te
śis yam acyuta-sād-vidhāya śrī-kṛṣṇa-rūpamkṛtvā gandhākṣata-puṣpaiḥ vibhūṣita-
śarīrasyāsyāvāma-karṇe dakṣiṇa-karṇe ṛṣi-cchando-devatā-sahitam anarghyam
amūlyamāntra-varamāntra-śreṣṭhaṁtriśah̄ tri-vārambrūyāt yathāvat yathokta-
prakāreṇa sa ca prakārah̄ prathamāndakṣiṇa-haste gurur jalāndadāti amuka-
mantrāndadāmīti anena śis yopīdadasva iti brūyāt tato mantrāndadyād iti
atrāvaśyāmāra-trayaṁguruṇā mantrah̄ paṭhanīyah̄ datte yāvac chīṣyasya mantrah̄
svāyatto bhavati tāvat paṭhanīyah̄ iti ||78||

--o)0(o--

mantra-grahaṇā nantaramś iṣ ya-kṛtyamdarśayati—

guruṇā vidhivat prasāditaṁ
manum aśṭaḥ ordhvā-śatamprajapya bhūyah |
abhvā dya tataḥ śr̥notu samyak
samayān bhakti-bhareṇa namra-mūrtih ||79||

yathā-vidhi guruṇā hetunā prāptammantramprasādhitam anugraheṇa dattam iti
tripāṭhinaḥ | aśṭau ūrdhvamnyasya tasya tad aśṭādhika-śatamprajapya bhūyah punar
api gurum abhvādyaṁnamaskṛtya daṇḍavat praṇamya tato gurutah samayān ācārān
samyak kṛtvā śr̥notu yat tu vidyām aśṭa-kṛtvo japed iti tat-tan-nyūna-saṅkhyā-kala-
japa-niṣ edha-param | kī dṛśah ? bhaktyātiśayena namra-śarīrah ||79||

--o)0(o--

mantra-dānā nantaramguru-kṛtyam āha—

dattvā śiṣyāya manum nyasyātha guruḥ kṛtā tma-yajana-vidhiḥ |
aśṭottaram sahasram sva-śaktihā nya-navā ptaye japyāt ||80||

athā nantaramguruḥ śiṣyāya mantrāndattvā nyasya nyāsādikamkṛtvā kṛtā tma-yajana-
vidhiḥ kṛtābhyantra-yāgah aśṭādhikamsahasram sva-sāmarthya-hāny-anavāptaye sva-
sāmarthya-rakṣārthaṁdatta-mantramjapet ||80||

--o)0(o--

śiṣyā-kṛtyam āha—

kumbhā dikāṁca sakalamgurave samarpya
sambhojayed dvija-varān api bhojya-jātaiḥ |
kurvantyḥ anena vidhinā ya ihā bhiṣekam
te sampadāṁnilayanamhi ta eva dhanyāḥ ||81||

kumbhādikāṁsakalamāṇḍala-sahitāmāṇḍapāvasthita-dravyamgurave samarpya
dattvā bhojya-samūhair dvija-śreṣṭhān santoṣayet etat-karaṇasya phalam āha—iha
jagati anena vidhinā anayā paripāṭyā ye abhiṣekam kurvanti te sampadāṁsarva-
samṛddhīnāṁnilayanaṁsthānamta eva dhanyāḥ puruṣārtha-bhāginaḥ ||81||

--o)0(o--

uktam artham upasariharati—

saṅkṣipya kiñcid uditā dīkṣā

sam̄smaraṇā ya hi viśada-dhiyā m |
etā īpraviśya mantrī sarvā n
japej juhotu yajec ca manū n ||82||

kinic̄it saṅkṣ ipya dī kṣ ṁ uktā kathitā viśada-dhiyā īnirmala-buddhī nā īmsaīsmaraṇāya
etā īndī kṣ ṁ īpraviśya prāpya mantrī sādhakah sarvā n mantrān japej juhotu ||82||

iti śrī -keśavā cārya-viracitā yā īnkrama-dī pikāyā m
dī kṣ ṁ-pūjā-nāma caturtha-paṭ alah
||4||

--o)0(o--

(5)

pañcamah paṭ alah

adhunā dī kṣ itasya mantra-vidhiṁdarśayati—

caitre kṛ tvaitan mā si karmā ccha-pakṣ e
puṇya-rkṣ e bhūyo deśikā t prāpya dī kṣ ā m |
tenā nujñā taḥ pūrva-sevā m dvitī ye
mā si dvā daśyā m ā rabhetā malā yā m ||1||

caitre māsi puṇya-rkṣ e śubha-nakṣ atre accha-pakṣ e śukla-pakṣ e etat karma mantra-dī kṣ ātmakāṁkarma kṛ tvā bhūyah punar api deśikāt guror dī kṣ ām mantropadeśam prāpyānantaraṁtena guruṇānūjñātaḥ dvitī ye māsi vaiśākhe dvādaśyām tithau pūrvasevāmpuraścaraṇam ārabhet | **caitre duḥkhāya dī kṣ ā syāt** iti vacanaṁgopāla-mantrabhinna-dī kṣ a-viś ayam ||1||

--o)0(o--

kṛ tvā snā nā dyāṁkarma dehā rcanā ntam
vartmāśritya prāg ī ritam̄ mantri-mukhyah |
śuddho maunī san brahmacārī niśāśī
japyā c chāntā tmā śuddha-padmā kṣ a-dā mnā ||2||

kṛ tveti | mantri-mukhyah sādhakah snānam ārabhyātma-yogāntam̄karma kṛ tvā prāg ī ritam̄vartmāśritya pūrvokta-pūjā-prakāram āśritya śuddho gāyatrī -japena niś pāpo brāhmaṇādy-ukta-bāhyāntara-śauca-yukto maunī vāg-yato brahmacārī aṣṭa a-vidha-maithuna-tyāgī niśāśī rātri-bhojī sāntātmā anuddhata-cittah śukla-padma-bī ja-mālayā japyāt |

atraivam āgamāntaroktaṁboddhavyam | śubhe dine krośāṁkrośa-dvayamvā kṣ etram vihārārthaṁparikalpya kṣ ī ra-druma-bhava-vitasti-parimitāṣṭa a-kī lakāḥ pratyekam ekadaiva vā daśa-kṛ tvah śata-kṛ two vā japidvā aṣṭa a-dig-devatāḥ sampūjya madhye kṣ etre kṣ etra-pāla-balim̄dattvā pūjāṁkṛ tvā pūrvādy-aṣṭa a-dikṣu tān nikhanyāt tatra tatra tat-tan-nāmnā dik-pati-balīnca dattvā dī pakāmīca dattvā japa-pūrva-divase eka-bhojanam upavāso vā guruṁbrāhmanāniś ca tarpayet |

tathā ca **sanat-kumāra-kalpe**—
viprāniś ca bhojayed anna-bhojanācchādanādibhiḥ |
bahubhir vastra-bhūṣābhiḥ sampūjya gurum ātmanah |
ārabheta japaṁpaścāt tad-anujñā-puraḥsaram || iti |

tato'grima-dine snānādikāṁkṛ tvā saṅkalpaṁkuryāt omadyorinnama ity ādy uccāryāmuka-mantrasya siddhi-kāma iyat saṅkhyāka-japa-tad-daśāniśāmuka-dravya-

homa-tad-daśāniśāmuka-dravya-tarpana-tad-daśāniśāmukābhiś eka-tad-daśāniśā-brāhmaṇa-sampradānaka-bhojya-dānātmaka-puraścaraṇa-karma kariṣye iti saṅkalpaṁ kuryāt | tato mantra-rśi-chando-devatānāmkāma-sthāne puraścaraṇa-jape viniyoga iti | jape cāyamṇiyamah—

nairantarya-vidhiḥ prokto na dināñvyatilaīghayet |
śayanamdarbha-śayyāyāniśuciḥ prayata-mānasah |
divasātikrame doṣah siddhi-bādhah prajāyate ||

nāradī ye—

śanaiḥ śanair avispaṣṭaiḥ drutaiḥna vilambitam |
na nyūnaiḥnādhikarinīpi japaṁkuryād dine dine ||

tathānyatra—

ananya-mānasah prātaḥ kālān madhyandināvadhi |

nāradī ye tathaiva ca—

na vadān na svāpan gacchan nānyat kim api satiṣmaran |
na kṣe ujjīrmbhaṇa-hikkādi-vikalī -kṛta-mānasah ||
mantra-siddhim avāpnōti tasmād yatna-paro bhavet |
uṣṇīṣo kañcukī nagno mukta-keśah tathaiva ca ||
prasārita-pāṇi-pādo nocca-pādāsano bhavet ||

tathā vaiśampāyana-saṁhitāyām—

snānamṛtri-savānamproktam aśaktau dvih sakṛt tathā |
asnātasya phalaṁnāsti na vā tarpayataḥ pitṛn ||
nāsatyam abhibhāṣeta nendriyāṇi pralobhayet |
śayanamdarbha-śayyāyāniśuciḥ prayata-mānasah ||
tad-vāsaḥ kṣe ālayen nityam anyathā vighnam āvahet |
naikavāsā jaben mantrambhāvastārī kadācana ||
upary-adho bahir vastre puraścaraṇa-kṛd bhajet ||

tathā nāradī ye—

stri -śūdrābhyāmna sambhāṣed rātrau japa-paro na ca |
jaben na sandhyā-kāleṣu pradoṣe nobhayesu ca |
brāhmaṇānī ta-vastra-śuddha-jalena karmakṛd bhavet ||2||

--o)0(o--

api tu kṛtyam āha—

tanvan śuśrūṣāmgoṣu tābhyaḥ prayacchan
grāsaṁbhūteṣu prodvahaś cānukampām |
mantrādhiṣṭhātāmdevatāmvdamāno
durgāmduḥodha-dhvānta-bhānumgurumca ||3||

goş u śuśrūṣ āṁgo-paricaryā īndhūma-kandūyanādi-rūpā īnsevā īnvistā rayan | kim
kurvan ? tābhyo gobhyo grāsa īprayacchan gopāla-mantra eva grāsā dikam
atropādānād anyatrā nukteś ca | bhūteś u prāṇiś u karuṇā īndhā rayan mantrā dhiś t hā tr -
devatā īndurgām ajñānāndhakāra-sūrya īnguruṁca vandamānah ||3||

--o)0(o--

kurvann ātmī yamkarma varṇā śrama-stham
mantramjaptvā triḥ snāna-kā le'bhiś iīcet |
ācāman pāthas-tattva-saikhyā-prajaptam
bhuñjā naś cānnamṣapta-japtā īcanādi ||4||

svī yamvarṇā śramoktām karma kurvan ātmī yamātmano yo varṇo brāhmaṇādir yo
vāśramo brahmacaryādis tatra tatrasthām karma vihitāmtat tat kurvann ity arthaḥ |
mantra-japta-jalena kāle vāra-trayaṁsvātmānam abhiś iīcet tattva-saikhyā-prajaptam
dvātriṁśat-saikhyā-prajaptam-paīta-viniśati-prajaptamvā tathā jalām ācāman ittham
evānnambhujānah | punah kī dṛiśah ? sapta-japtam ajanādi-kajjalādi yasya sa tathā
ādi-śabdena gandha-mālyādī nāmparigrahaḥ | ajanādya iti kvacit pāṭhah ||4||

--o)0(o--

japa-sthānam āha—

adreh śrīge nadyās taṭ e bilva-mūle
toye hr̄ daghne gokula-viśnu-gehe |
aśvatthā dhastād ambudheś cāpi tīre
sthāneś v eteś v āśī na ekaikaśas tu ||5||

prajaped ayuta-catuś kamdaśā kṣaramanu-varaṁpṛ thak kramaśah |
as t ādaśā kṣaramced ayuta-dvayam ity udī ritā saikhyā ||6||

parvata-śrīge nadī -tī re bilva-vṛ kṣa-samī pa-deśe hr̄ daya-pramāṇa-jale goś t he viśnu-
pratimādhiś t hita-gehe pippala-vṛ kṣa-samī pa-deśe samudrasya tī re as t asu sthāneś u
āśī na upavis t ah ekaikaśah ekaikasmin sthāneś sthāneś u kramaśah krameṇa pṛ thak
ayuta-catuś kamkṛ tvā daśākṣara-mantrānjapet yadāś t ādaśākṣara-mantrāḥ tadāyuta-
dvayamkṛ tvā iti japa-saikhyodī ritā atra na pratisthānam ayuta-catuś kāyuta-dvaya-
japah kintu yathā japtavyamiyena sarvatra jepena tāvaty eva saikhyā bhavati
anyathāś t asu sthāneś u jepenāś t ādaśāksare ṣ odaśāyuta-japah syāt | **prapaīta-sāre'pi-**
ayuta-dvitayā vadhi-japah syād iti | yadyapy as t ādaśākṣara iyam saikhyā tathāpi tulya-
nyāyād daśākṣara'pi iyam eva vyavastheti rudradharaḥ ||5-6||

--o)0(o--

uktes u sthāneś ūuy krameṇāhāra-niyamam āha—

sā kam mūlam phalaṁgo-stana-bhava-dadhinī bhaikṣ am annamca saktum
 dugdhā nnaṁcety adā naḥ kṣ iti-dhara-ś ikerā dau kramāt sthā na-bhede |
 ekam̄caiṣ ām aśaktau gaditam iha mayā pūrvā sevā-vidhā nam
 nirvṛ tte'smin punaś ca prajapatu vidhivat siddhaye sā dhakeś ah ||7||

kṣ iti-dhara-śikharā dau pūrvokta-parvata-śrīgādau sthāna-višeṣ e kramād ekaikam
 krameṇa vihitam̄sā kamvāstukādi mūlam̄śūraṇādi phalaṁmrādi go-stana-bhavam
 dugdham̄dadhi ca dvandvah bhaikṣ ambhikṣ āta upalabdham annamca praśastam
 haimatikam̄sitāsvinnamsaktumbhṛṣṭa-yava-cūrṇam̄dugdhānnampāyasamādāno
 bhakṣ amāṇo japaṁkuryāt mitodanam |

śastānnamca samaśnī yān mantra-siddhi-samī hayā |
 tasmān nityam̄prayatnena śastānnāśī bhaven narah || iti |

aśaktam̄praty āha—ekam iti | aśaktau caiṣ ām adri-śrīgādy-aṣṭa-sthānānāmmadhye
 ekam̄sthānam̄samāśritya sākādy-aṣṭa-vidheś v ekambhojanam āśritya japaṁkuryāt |
 tad uktam̄nāradī ye—

mṛdu koṣ ṣaṁsupakvamca kuryād vai laghu-bhojanam |
 nendriyāṇāmyathā vṛddhis tathā bhuji ta sādhakah ||
 yad vā tad vā parityājyaṁdusṭānāṁsaigamaṁtathā ||

iha granthe pūrva-sevāvidhānam̄mayā gaditam̄kathitam asminn nivṛ tte sampūrṇe
 puraścaraṇa-jape punaś ca prajapatu siddhaye viśiṣṭa-phala-siddhaye vidhivat
 yathokta-prakāreṇa atra kecid asmin pūrva-sevārambhe karmaṇi nirvṛ tte samāpte
 punah puraścaraṇa-japamkarotv ity āhuḥ ||7||

--o)0(o--

dehā rcanānte dinaśo dinādau
 dī kṣ okta-mārgā nyataram̄vidhānam |
 āśritya kṛṣṇam̄prayajed vivikte
 gehe niṣ anṇo huta-śiṣṭa-bhojī ||8||

dehā rcanānte deha-pūjāvasāne dinaśah pratidinam̄dinādau prātar dī kṣ okta-mārges u
 s odaśa-pañcopacārādis u anyataram ekam̄vartmāśritya kṛṣṇam̄prayajet pūjayatu
 āvaraṇa-bhedād vartma-bhedah | kī dṛśah ? vivikta ekānte gṛhe niṣ anṇa upaviṣṭah |
 punah kī dṛśah ? huta-śiṣṭa-bhojī prātyahika-japa-daśāniṣa-homāvaśiṣṭa-bhojī ||8||

--o)0(o--

prakārāntaram api mahate phalāya puraścaraṇam āha—daśa-lakṣam iti rudradharah |
 vayamtu paśyāmah | prakṛta-yathokta-puraścaraṇam āha—

daśa-laks am aks aya-phala-pradaṁmanum
 pratijapya śikṣ ita-matir daśā kṣ aram |
 juhuyā d gudājya-madhu-samplutair navair
 aruṇā mbujair hutavahe daśā yutam ||9||

śuddha-matiḥ sādhakah akṣ aya-phaladāmoks a-phalaṁdaśā kṣ arammanumdaśa-
 laks ampratijapya hutavahe saniskṛ tāgnau aruṇā mbujair aruṇa-kamalair daśā-yutam
 laks am ekāṁjuhuyāt | kī dṛśaiḥ ? gudājya-madhu-samplutaiḥ guda-ghṛ ta-madhu-
 sanīuktaiḥ ||9||

--o)0(o--

śuṣ ira-yugala-varṇāmīcēn manum pañca-lakṣ am
 prajapatu juhuyā c ca prokta-kl ptyā rdha-lakṣ am |
 amala-matir alā bhe pā yasair ambujā nā m
 sahita-ghṛ ta-sitair evā rabhed dhoma-karma ||10||

śuṣ ira-yugala-varṇāmīsuṣ iraṁchidramnav-a-saṅkyā tmakāṁtasya yugalam
 dvandvarnaś t ādaśā kṣ aramjapet tadā pañca-lakṣ amprajapatu prokta-kl ptyā pūrvokta-
 paripāt yā cārdha-lakṣ am juhuyāt yathokta-homa-dravyā labhe dravyāntaram āha
 amala-matir iti śuddha-matiḥ ambujā nāmpadmā nām alābhe'prāptau pāyasiḥ
 paramānnair homam ārabheta | kī dṛśaiḥ ? sahite ghṛ ta-site yes u taiḥ ghṛ ta-śarkarā-
 sahitair ity arthaḥ | svāhāntena homa-pūjeti sarvatra boddhavyamhomādeś
 cānuś t hāna-prakāro mat-kṛ ta-homānuś t hāna-paddhater avagantavyaḥ | nāradī ye,
 yathā—

japaṣya tu daśāniṣena homaḥ kāryo dine dine |
 athavā lakṣ a-paryantamhomaḥ kāryo vipaścītā || iti ||10||

--o)0(o--

homāśaktampratyāha—

asaktā nā m home nigama-rasanā gendra-guṇito
 japaḥ kāryaś ceti divja-nṛ pa-viśām āhur apare |
 sahomaś ced es āmīsama iha japo homa-rahito
 ya ukto varṇā nā mīsa khalu vihitas tac-cala-dṛśām ||11||

tāvad dravyādy-asampattyā homa-karmani asamarthā nā mībrāhmanā-kṣ atriya-
 vaiśyānāmyathā-saṅkhyāmīnigamā vedāś catvāraḥ rasāḥ s at nāgandrā as t au etair
 guṇitair japyo'nuś t heya ity apare ācāryā āhuḥ | tatra kṛ ta eva japaḥ etair guṇita iti
 rudradharaḥ | vastutas tu—

homāśaktau japaṁkuryād dhoma-saṅkhyā-caturguṇam |
 ś ad-guṇāmīcāś t a-guṇitamīyathā-saṅkhyāmīdvijātayaḥ ||
 iti puraś caraṇa-candrikoktam eva yuktamīpaśyāmaḥ |
 homa-karmani aśaktā nā mīviprāṇāmīdviguṇo japaḥ |

itäres āṁtu varṇā nāṁtriguṇo hi vidhī yate || iti |

eteś āṁmatā peks ayā apara ity uktam | eteś āṁca mate tarpaṇādi-vyatirekeṇa mūla-bhūta-japa-dviguṇa-japenaiva puraścaraṇa-siddhir bhavati tathaiva granthāntare'bhidhānāt | eṣ āṁbrā hmaṇādī nāṁhoma-sahitaś cej japaḥ tada trayāṇām api ayuta-catuṣ ṭ ayādi-samānam eva varṇānāṁbrā hmaṇādī nāṁhoma-rahito ya ukto japaḥ | atra homa-rahito yaś caturguṇo japa iti bhaṇava-tripāṭ hinah | sa eva tac-cala-dṛśāṁtat-patnī nāṁvihitah ||11||

sanā tanah : home asamarthānāṁvipra-kṣ atriya-vaiśyānāmyathā-saṅkyam nigamādevāś catvārah, rasāḥ ṣaṭ nāgendrā aṣṭau, etair guṇito japaḥ kāryah | tv-arthe vā-śabdah | apara iti—homa-karmany asugamam eveti || (hbv 17.205 ṭīkā)

--o)0(o--

śūdraṁpraty āha—

yaṁvarṇam āśrito yaḥ śūdraḥ sa ca tan-nata-bhruvām |
vidadhī ta japaṁvidhivac chraddhāvān bhakti-bharā vanamra-tanuh ||12||

brāhmaṇādī nāṁmadhye yaṁvarṇamśūdraḥ samāśritaḥ sa tan-nata-bhruvāṁteś ām eva dvijāty-ādī nāṁstrī nāṁvihitamjapamvidhivat kathita-prakārenā vihitamkuryāt | kī dṛśah ? śraddhā-yutah | punah kī dṛśah ? bhakti-bhareṇā bhakty-atiśayena namro tanuh śarī ramyasya sa tathā | japaś cāyāṁhoma-rahita iti rudradharaḥ ||12||

--o)0(o--

puraścaraṇottara-kṛtyam āha—

punar abhiṣ ikto guruṇā vidhivad viśrāṇya dakṣ iṇāṁtasmai |
abhyavahārya ca viprān vibhavaiḥ samprī ṣayec ca bhakti-yutah ||13||

guruṇā punar api vidhivat yathokta-vidhinā abhiṣ iktah kṛtābhiṣ ekaḥ tasmai gurave dakṣ iṇāṁviśrāṇya dattvā viprān abhyavahārya bhojayitvā bhakti-yutah san samprī ṣayet dhana-dhānyādibhiḥ prītiṁkuryāt ||13||

--o)0(o--

siddha-mantrasya kṛtyam āha—

iti mantra-vara-dvitayā nyataram
parisādhya japā dibhir acyuta-dhīḥ |
prajapet savana-tritaye dinaśo
vidhinā tha mukundam amanda-matiḥ ||14||

ity anena prakāreṇa mantra-dvitayā nyataraṁmantra-dvitayayor madhye ekaṁ
japādibhir japa-pūjā-homa-tarpaṇādibhiḥ parisādhya sādhayitvā acyuta-dhī r acyute
śrī -kṛṣṇē dhī r buddhir yasya sa tathā | yad vā , acyutā na kṣaritā viśṇau buddhir yasya
sa tathā savana-tritaye sandhyādi-traye dinaśah pratidināvidhinā ukta-prakāreṇa
mukundamkr̄ṣṇāṁprajayet pūjayatu amanda-matiḥ śuddha-matiḥ ||14||

--o)0(o--

pūjāyāmprātah-kālikā-dhyānam āha—

atha śrī mad-udyāna-saṁvīta-haima-
sthalodbhā si-ratna-sphuran-maṇḍapāntaḥ |
lasat-kalpa-vṛkṣādha uddīpta-ratna-
sthali -dhiṣṭhitāmbhoja-pītādhīrūḍham ||15||

sapta-ślokāntamkulakam | athānantarambhakti-namraḥ bhakty-atīśayena namra-
dehaḥ prage prātah-kāle kathita-rūpamkr̄ṣṇam anusmr̄tya dhyātvā tad-aigendra-
vajrādibhiḥ tasya kṛṣṇasyāigāni pūrvoktāni hṛdayādīni indrādayo daśa dik-pālāḥ
vajrādayas tad-āyudhāni ca taiḥ saha pūjayitvā tamkr̄ṣṇāṁśitā śarkarā mocā kadalī -
višeṣaḥ haiyaigavī namsadyo-jāta-ghṛtam | ebbis tathā dadhnā vimiśreṇa dadhi-
sariyuktena dogdhena pāyasena ca mantri samprīṇayet | kī dṛśam? śrī mat śobhā-
yuktāṁśyad udīyanamkrī dāvanamtena saṁvītaṁvesṭitāṁśyad-dhaima-sthalamlasat-
kāñcana-bhūmis tatrodhbhāsī ni udgata-kiraṇāni yāni yāni ratnāni taiḥ sphurat
dedī pyamāno yo maṇḍapas tasyāntar-madhye dedī pyamāno yaḥ kalpa-vṛkṣas
tasyādhaś chāyāyām udgatā dīptir yasya tādṛśāṁśratna-mayaṁyat sthānamtad-
adhiṣṭhitāṁśyad ambhojāmpadyāmīntad eva pītāhaṁtatrādhirūḍham
upavisṭam ||15||

--o)0(o--

mahā-nī la-nī lābham atyanta-bālam
guḍa-snigdha-vaktrānta-visrasta-keśam |
ali-vrāta-paryākulotphulla-padma-
pramugdhānanamśrī mad indī varākṣam ||16||

punaḥ kī dṛśam? mahā-nī la indra-nī laḥ | tadvan nī lābhamśyāmam | punar atyanta-
bālāmpañca-vārsikam | punaḥ, guḍāḥ kuṭilāḥ snigdhāḥ cikkaṇāḥ karṇānte kapole
visrastāḥ paryākulāḥ | vaktrānteti pāṭhe visrastā mukhāvalambitāḥ keśā yasya tam | ali-
vrātena bhramara-samūhenā paryākulamīcañcalāmīvyāptarīvā yat phullamīvikasitam
padmarīntadvat pramugdhāmānōharāmānanamīmukhāmīyasya tam | punaḥ
kī dṛśam? śrī mat dos a-rahitāṁśyad indī varāmīnī la-padmaṁtāt-sadrīśe akṣīnī yasya
tam ||16||

--o)0(o--

punaḥ kī dṝ śam?

calat-kuṇḍalollā si-samphulla-gaṇḍam
sughoṇam suś onā dharamsusmitā syam |
anekā ś maraś my-ullasat-kaṇṭ ha-bhūṣ ā-
lasantam vahantaṁ nakham pauṇḍarī kam ||17||

cañcale ye kuṇḍale tābhyaṁ unnatau ullasitau śobhamā nau samphullau vikāśitau
gaṇḍau yasya tam | punaḥ śobhamā nā ghoṇā nāsā yasya tam | punaḥ suśono
lohitodharo yasya tam | punaḥ śobhanam�at smitam ī s ad-dhāsas tad-yuktam āsyam
yasya tam | punaḥ anekāni yāny aśmāni indranī la-prabhṛ tī ni ratnāni teṣ āmye
raśmayaḥ kiraṇāḥ tair ullasantī yā kaṇṭ ha-bhūṣ ā tayā lasantamśobhamānam | punaḥ
pauṇḍarī kamvyāghra-sambandhi-nakhamvahantaṁdhārayantam ||17||

--o)0(o--

punaḥ kī dṝ śam?

samuddhū sarorah-sthalamdhenu-dhūlyāḥ
supuṣ tā īgam aś tā padā kalpa-dī ptam |
kaṭ ī ra-sthale cāru-jaighānta-yugme
pinaddham kvaṇat-kirkiṇī -jāla-dāmnā ||18||

dhenu-dhūlyā go-rajasā samuddhūsaramdhūsaritam uraḥ-sthalaṁyasya tamgavām
anugamanāt sus t hu puṣ t am aīgam yasya tam | kī dṝ śam? aś t āpadākalpa-dī ptam
suvarṇa-ghaṭ itālaṅkāreṇa śobhamānam | punaḥ kī dṝ śam? kvaṇat-kirkiṇī -jāla-dāmnā
śabdāyamāna-kṣ udra-ghaṇṭ ikā-samūha-mālayā kaṭ i-sthale śroni-taṭ e cāru-jaighānta-
yugme manohara-gulpha-dvayordhva-pradeśe pinaddham baddham ||18||

--o)0(o--

punaḥ kī dṝ śam?

hasantam hasad-bandhu-jī va-prasūna-
prabhā māpā ni-pā dā mbujodā ra-kā ntyā |
kare dakṣ inē pā yasam vā ma-haste
dadham nam navamś uddha-haiyaīgavī nam ||19||

pāṇi-pādāmbujodāra-kāntyā hasta-caraṇa-padma-vipula-śobhayā hasad-bandhu-jī va-
puṣ pa-kāntimhasantam upahasantam | punaḥ kī dṝ śam? dakṣ inē kare haste pāyasam
savya-haste vā ma-kare navamnūtanamś uddhamniś kalus aīhaiyaīgavī nam
navanī tamhyo go-dohanodbhavaṁghr tamdadhānaīndhārayantam ||19||

--o)0(o--

punaḥ kī dṝ śam?

maḥī bhāra-bhūtām arārāti-yūthān
anaḥ-pūtanādīn nihantumpravṛttam |
prabhūm gopikā-gopa-go-vṛnda-vītam
surendrā dibhir vanditām deva-vṛndaiḥ ||20||

maḥī-bhāra-bhūtām arārāti-yūthān pṛthivī-bhāra-rūpa-daitya-samūhān anaḥ-pūtanādīn śakāt āsura-prabhṛtīn nihantumpravṛttam | punaḥ kī dṝ śam? prabhūm samartham īśvaram | punaḥ kī dṝ śam? gopikā gopa-strī, gopāḥ gauḥ eteśāṁsamūhenā vītarīvesṭitam | punaḥ kī dṝ śam? indrādibhir deva-samūhair namaskṛtam ||20||

--o)0(o--

prage pūjayitvettyanusmr̄tya kṛṣṇam
tad-aigendra-vajrā dikair bhakti-namraḥ |
sitā-moca-haiyaigavī nais ca dadhnā
vimiśreṇa daugdhena samprī ṣayet tam ||21||

pūrva-śloke vyākhyātam api kramānurodhena vyākhyāte prage prātaḥ-kāle ukta-prakāreṇa kṛṣṇam anusmr̄tya dhyātvā upacāraiḥ sampūjya aṅgādy-āvaraṇaiḥ saha sampūjya naivedyāṁdadyāt | naivedyā-dravyam āha—siteti | sitā śarkarā mocā kadali haiyaigavī namdaugdhena pāyasena ||21||

--o)0(o--

prātaḥ savana-pūjā-phalam āha—

iti prātar evārcayed acyutamīyo
narāḥ pratyahāṁśāśvad āstikya-yuktāḥ |
labhetā cireṇaiva lakṣmīṁsamagrām
iha pretya śuddhamparamādhāma bhūyāt ||22||

ity anena prakāreṇa pratyahāṁśāśvat sarvadā āstikya-yuktāḥ san yo narāḥ prātaḥ-kāle acyutam arcayet tam evāvaśyam pūjayati sa iha loke acireṇaivālpa-kālenaiva samagrām sampūrṇāmlakṣmīṁsamapadamlabhatē prāpnōti pretya dehamparityajya param śuddhambrahmākhyāṁmahaḥ bhūyāt prāpnōti tat-sarūpo bhavatī ty arthaḥ ||22||

--o)0(o--

prātaḥ pūjāyām eva naivedyāṁtarpaṇāmca darśayati—

aho-mukhe'nudinam ity abhipūjya śaurim
dadhnā tha vā guḍa-yutena nivedya toyaiḥ |

**śrī man-mukhe samanutarpya ca tad-dhiyā tam
japyā t sahasram atha sā ṣ t akam ā dareṇa ||23||**

athavā śabdah pāda-pūraṇe iti pūrvokta-prakāreṇa ahno-mukhe prātah-kāle anudinam
pratyahamśaurimkṛ ṣ ṣam abhipūjya guḍa-sahitena dadhnā naivedyaṁdattvā jalais
tad-dhiyā guḍa-sahita-buddhyā śrī mataḥ kṛ ṣ ṣasya mukhe samanutarpya athā nantaram
tammantram ādareṇa sā ṣ t akāṁsahasraṁs t ottara-sahasraṁjapet ||23||

--o)0(o--

madhyandina-savana-dhyānam ā ha—

**madhyam̄dine japa-vidhā na-viśiṣṭ a-rūpam
vandyam̄surarś i-yati-khecara-mukhya-vṛ ndaiḥ |
go-gopa-gopa-vanitā -nikaraiḥ parī tam
sā ndrā mbuda-cchavi-sujā ta-manoharā īgam ||24||**

caturtha-śloka-stha-kriyayā yojanā evam anena prakāreṇa madhyandine madhyāhne
nandajamkṛ ṣ ṣamdhya tvā indirā śrī s tasyā āpty-arthaṁarcayatu | kī dṛ ūam? japa-
vidhānena viśiṣṭ t amrūpamyasya tamjapārtham̄yat dhyānam | atha prakaṭ a-
saurabhety ādi tī ya-paṭ alokta-dhyānaṁtad evā trāpī ti tripāt hinaḥ | punah kī dṛ ūam?
vandyam̄reṣ t ham | punah kī dṛ ūam? surā indrādaya ṣ ayo nāradādayah yatayah
sanakādayah khecarāḥ svarga-vāsinah eteṣ ām̄mukhyāḥ śreṣ t hāḥ teṣ ām̄vṛ ndaiḥ
samūhaiḥ tathā gauḥ gopah gopa-strī ca eteṣ ām̄nikaraiḥ samūhaiḥ parī tamveṣ t itam
sāndro niviḍo yo ambudo meghas tadvac chavir yasya tat | atha ca sujā tamdoṣ a-
rahitam | atha ca manoharamnetrotsava-kārakam aīgāmyasya ||24||

--o)0(o--

punah kī dṛ ūam?

**mayūra-patra-parikl pta-vatam̄sa-ramya-
dhammillam ullasita-cillikam ambujā kṣ am |
pūrṇendu-bindu-vadanam̄maṇi-kuṇḍala-śrī -
gaṇḍam̄sunā sam atisundara-manda-hā sam ||25||**

mayūrasyedam̄māyūrampatrampakṣ aḥ māyūramca tat-patramceti māyūra-patram
tena parikl pto yo vatarisah śiro-bhūṣ aṇam | vaṣ t i-bhāgurirallopam
avāpyorupasargayoh ity akāra-lopah | tena ramyo dhammillah keśa-pāśah yasya tam |
punah kī dṛ ūam? ambujavat padmavat akṣ inī yasya sa tathā tam | punah kī dṛ ūam?
sampūrṇo ya indu-bimbaś candra-maṇḍalam̄tadvad vadanaṁmukham̄yasya sa tathā
tam | punah kī dṛ ūam? maṇi-mayam̄yat kuṇḍalam̄tena śrī -yuktau śobhā-sahitau
gaṇḍau yasya tam | punah kī dṛ ūam? śobhanā nāsā yasya tam | punah kī dṛ ūam?
manohares ad-hāsyā-yuktam ||25||

--o)0(o--

punah kī dṝ śam?

pī tā mbaramrūcira-nū pura-hā ra-kā ūtī -
keyū rakomikāt akā dibhir ujjvalā īgam |
divyā nulepana-piś aīgitamasarā jad-
amlā na-citra-vanamā lam anaīga-dī ptam ||26||

pī tā mbaramvāstraṁyasya tam | punah kī dṝ śam? manohara-nūpurādibhiḥ śobhitam
aīgam yasya tamhā ro muktāvalī kā ūtī ks̄ udra-ghaṇṭ ikā keyūram aīgadām ūrmir
mudrikā kat̄ akaḥ kaīkaṇā ādi-padena kirī t̄ ādī nāmparigrahaḥ | punah kī dṝ śam? deva-
sambandhinā nulepanena kuīkumādinā piś īgītampiśaritam arīṣe skandhe rājantī
śobhamānā amlānā akliṣ t̄ ā citrā nānā-prakārikā vanamālā patr-puṣ pa-mayī āpāda-
lambinī mālā yasya tam | punah kī dṝ śam? anaīgavat kāmavat dī ptam ||26||

--o)0(o--

punah kī dṝ śam?

veṇūm̄dhamantam athavā sva-kare dadhānam
savyetare paś upa-yaś t̄ im udāra-veś am |
dakṣ e maṇi-pravaram ī psita-dāna-dakṣ am
dhyā tvaivam arcayatu nandajam indirā ptyai ||27||

veṇūm̄dhamantam vādayantam | athavā pakṣ āntare sva-kare savyetare vā me go-
rakṣ aṇa-dāṇḍāmdadhānamtathā dakṣ e dakṣ iṇe ī psita-dāna-dakṣ ammaṇim
dadhānam | punah kī dṝ śam? udāra-veś am | udbhaṭ a-veś am iti rudra-dharah | vastutas
tu veṇūm̄vādayantam ad eva darsayati atheti vāma-kare savyam̄dakṣ iṇa-vāmayor ity
abhidhānāt dvayor evātra-tantreṇa saīgrahaḥ tatra savye dvitī ya-vāma-haste paś upa-
yaś t̄ imparaśurakārthaṇiyas t̄ imdāṇḍāmtathā savye dakṣ iṇe haste maṇi-pravaram
maṇi-śres t̄ harīcintā maṇiṁdadhānam | kī dṝ śam? maṇi-pravaram ī psita-dāna-dakṣ am
vāñchitārtha-dāna-kṣ amam ity arthaḥ ||27||

--o)0(o--

āvaraṇa-naivedya-dāna-prakāram āha—

dāmā dikā īga-dayitā suhṝ daīghripendra-
vajrā dibhiḥ samabhipūjya yathā-vidhānam |
dī ks̄ ā-vidhi-prakathitam̄ca nivedya-jā tam
haime nivedayatu pā tra-vare yathāvat ||28||

dāma ādir yasya | ādi-padena sudāmādī nāmparigrahaḥ | aīgāni pūrvoktāni paīta
dayitā rukmiṇy-ādyāḥ suhṝ do vasudevādyāḥ aīghripā mandarādyāḥ pūrvoktā

indrādayo daśa dikpālāḥ vajrādī ni ca teṣāṁ yudhāni pūrvoktāni | etair yathā-
vidhānamyathokta-prakāreṇa kṛṣṇāṁsampūjya dīkṣā-vidhāne kathitāṁnaivedya-
samūhamhaimāṁsuvarṇa-maye pātra-śreṣṭhe yathāvat nivedayatu ||28||

--o)0(o--

homādikam āha—

as t̄ ottaramśatam atho juhuyāt payo'nnaiḥ
sarpiḥ-plutaiḥ susita-śarkarayā vimiśraiḥ |
dadyād balimca nija-dikṣ u surarś i-yogi-
vargopadaivata-gaṇebhya udagra-cetāḥ ||29||

anantarampayo'nnaiḥ pāyasaiḥ sarpiḥ-plutaiḥ susita-śarkarayā vimiśraiḥ atiśubhra-
śarkarayā militaiḥ as t̄ ādhikamśatam juhuyāt homāṁkuryāt | sāhacaryāt kalpanā-
lāghavāc ca homokta-dravyenaiva nija-dikṣ u sva-sva-dikṣ u surarś i-yogi-
vargopadaivata-gaṇebhyo baliṁdadyāt | tatra surā virañci-prabhṛ tayaḥ pūrva-dik-
sthāḥ ṛṣayo nāradādayo daksīṇa-dik-sthāḥ yogi-vargaḥ sanakādiḥ paścima-diksthāḥ
upadeva-gaṇāḥ yakṣa-siddha-gandharva-vidyādharādyāḥ uttara-dik-sthā iti tripāṭ hināḥ
| upadeva-gaṇāḥ daśa-dik-pālā iti rudradharaḥ | udagra-cetā ubhāt a-cittāḥ sotsāha ity
arthāḥ ||29||

--o)0(o--

navanī ta-milita-pāyasa-dhiyā rcanā nte jalair mukhe tasya |
santarpya japatu mantrī sahasram as t̄ ottara-śatamvāpi ||30||

arcanā nte pūjāvasāne tasya devasya mukhe navanī tena militāṁsambaddhamiyat
pāyasaṁtad-buddhyā jalaiḥ santarpya tarpaṇāṁkṛ tvā mantrī sādhakah as t̄ ādhikam
sahasram śatamvā japatu ||30||

--o)0(o--

etat-phalam āha—

ahno madhye vallavī -vallabhamtam
nityāṁbhaktyā bhyarcayet yo narāgryāḥ |
devāḥ sarve tamnamasyanti śāśvat
varteran vai tad-vaśe sarva-lokāḥ ||31||

yo narāgryo nara-śreṣṭhaḥ ahno madhye madhyāhne tamvallavī -vallabhamgopī -
priyatāṁnityāṁsarvadā bhaktyā sāttvikena bhāvenārcayet | tamnara-śreṣṭhaḥ hamśarve
devāḥ namasyanti | tathā śāśvat sarvadā sarve janā eva tad-vaśe varteran tad-vaśyāḥ
syur ity arthaḥ ||31||

--o)0(o--

medhā yuḥ-s rī -kā nti-saubhā gya-yuktaḥ
putrair mitrair gomahī -ratna-dhā nyaiḥ |
bhogaiś cā nyair bhū ribhiḥ sannihā ḍhyo
bhūyān bhūyo dhā ma tac cā cyutā khyam ||32||

tathā iha loke medhā dhāraṇāvatī buddhiḥ āyuḥ jī vanam śrī h laks mī h | kāntih śarī ra-
śobhā, saubhāgyaṁsarvajana-priyatā | etaiḥ yuktah sambaddhaḥ tathā putrair
aurasaiḥ mitraih suhṛ dbhir gauḥ prthivī ratnamdhānyamvrī hyādih | etaiś
catathānyair bhūribhiḥ pracūraih sukhair āḍhyah upacitah san punah dehāvasāne
acyutākhyāmkr̄ ṣ na-nāmakāntejo maho bhūyān tad-rūpo bhavatī ty arthaḥ ||32||

--o)0(o--

tr̄ tī ya-kā la-pūjā-vyavasthām āha—

tr̄ tī ya-kā la-pūjāyām asti kā la-vikalpanā |
sāyāhne niśi vety atra vadanty eke vipaścitaḥ ||33||

tr̄ tī ya-kā la-pūjāyām kālasya velāyāmnikalpanā vikalpo'sti tam evāha—sāyāhne
sandhyāyāmniśi rātrau veti atra eke vipaścito vadanti ||33||

--o)0(o--

kiṁtatrāha—

daśākṣ areṇa ced rātrau sāyāhne's tā daśārṇataḥ |
ubhayī m ubhayenaiva kuryād ity apare jaguḥ ||34||

ced yadi daśākṣ areṇa mantraṇa pūjādikāṁtadā rātrau yad as tā daśārṇato
as tā daśākṣ areṇa mantraṇa tadā sāyāhne ity ekeś āmmatam | apare ca punah ubhayī m
ubhaya-pūjām ubhayenaiva daśākṣ areṇās tā daśākṣ areṇa ca tat kuryād iti jaguḥ
kathayanti | tathā caicchiko vikalpa iti bhāvah ||34||

--o)0(o--

sāyāhna ity ādi | atra nava-ślokāntarīkulakam |

sāyāhne dvā ravatyām tu citrodhyā nopaś obhite |
dvyaś tā-sā hasra-saṅkhyā tair bhavanair abhisamīv te ||35||
harīsa-sā rasa-saṅkī rṇaiḥ kamalotpala-sā libhiḥ |
sarobhir amalā mbhobhiḥ parī te bhavanottame ||36||
udyat-pradyotana-dyota-sadyutau maṇi-maṇḍape |
mr̄ dvā stare sukhā sī namhemā mbhojā sane harim ||37||

**nā radā dyaiḥ parivṛ tam ā tma-tattva-vinirṇaye |
tebhyo munibhyah svāṁdhā ma diś antam param akṣ aram ||38||**

sāyāhne evam etā dṝ śa-veṣ a-dhāriṇāṁhariṁdhyā tvārcayet | kī dṝ śam? mṝ dvāstara-komalāsana-rūpe hemāmbhojāsane kanaka-padmāsane samāśī nam upaviṣṭam
kutrāvasthitāmmani-maṇḍape | kimviśiṣṭe? udgacchan yaḥ pradyotanaḥ sūryaḥ tasya
dyotasya samānā dyutir yasya tasmin | kutra? bhavanottame gṝ ha-śreṣṭhe | kimviśiṣṭe?
? citrodyānopaśobhite bahudhopavana-sevite | punah kimviśiṣṭe? dvāravatyāṁ
vidyamāne | punah kimviśiṣṭe? bhavanair gṝ hair abhisāṁvṛte | kī dṝ śaiḥ? dvyaṣṭa-sa-
sāhasra-saṅkhyātaiḥ |

punah kimviśiṣṭe? sarobhiḥ sarovaraiḥ parīte | kī dṝ śaiḥ? amalāmbhobhir nirmala-
jalaiḥ | punah kī dṝ śaiḥ? harīśā-sārasa-saṅkīrṇaiḥ harīśādi-pakṣi-gaṇair vyāptaiḥ |
punah kī dṝ śaiḥ? kamalotpala-sālibhiḥ padmotpala-sahitaiḥ |

harimkī dṝ śam? nāradādyair munibhiḥ parivṛtam veṣṭitam | kim-artham? ātma-tattva-
vinirṇaye ātma-tattva-niścaye nimitte | punah kī dṝ śam? tebhyo nāradādibhyah svāṁ
dhāma jñāna-svarūpam ātmānamkathayantam | punah kī dṝ śam? parama-vidyā-tat-
kārya-rahitam | punah kī dṝ śam? akṣaram avināśi ||35-38||

--o)0(o--

punah kī dṝ śam?

**indī vara-nibhāṁsaumyāṁpadma-patroruṇekṣaṇam |
snigdha-kuntala-sambhinna-kirīṭa-mukuṭojjvalam ||39||**

indī vara-nibhāṁnī lāmbhoja-sadr̄śaṁsaumyāṁugratā-rahitam | punah kī dṝ śam?
padma-patravad āyate dīrghe ī kṣeṇe yasya tam | punah snigdhāḥ cikkaṇā ye kuntalāḥ
keśās taiḥ sambhinne milite kirīṭa-mukuṭe tābhyaṁ ujjvalaiḥ dedī pyamānam | tatra
kirīṭa-sabdena lalāṭaśritah tri-śrīgo'laṅkāra-viśeṣaḥ kathyate | mukuṭa-sabdena ca
mūrdhni madhya-bhāgāśritam tac ca dīpaśikhā-kāro'laṅkāra-viśeṣaḥ kathyate ||39||

--o)0(o--

punah kī dṝ śam?

**cāru-prasanna-vadānaṁsphuran-makara-kuṇḍalam |
śrī vatsa-vakṣaśaṁbhrāja-kaustubhaṁvanamālinam ||40||**

cāru manoharamprasannamphala-dāyi vadānamyasya tam | punah sphurati
dedī pyamāne makarākṛtī kuṇḍale yasya tam | punah śrī vatso vipra-pāda-prahāra-kṛta-
cihna-viśeṣo vakṣasi yasya tam | punah bhrājan dedī pyamānah kaustubho maṇi-viśeṣo
yasya tam | punah vanamālā-dhāriṇam ||40||

--o)0(o--

kā ś mī ra-kapiś oraskam pī ta-kauś eya-vā sasam |
hā ra-keyū ra-kaṭ aka-rasanā dyaiḥ pariṣ kṛ tam ||41||

kāśmī reṇa kuṅkuma-varṇam uro yasya tam | punaḥ pī ta-vastra-dhāriṇam | punaḥ
hāraḥ muktā hāraḥ keyūram aigadambāhv-alākāraḥ | kaṭ akaḥ kaṅkaṇaḥ | rasanā
kṣ udra-ghanṭ ikā ādi-sabdenāīgulī yakādeḥ parigrahaḥ etaiḥ pariṣ kṛ tamśobhitam ||41||

--o)0(o--

punaḥ kī dṝ śam?

hṝ ta-viśvambharā bhū ri-bhā rāmudita-mā nasam |
śaṅkha-cakra-gadā -padma-rājad-bhuja-catuṣ ṭ ayam ||42||

hṝ to'panī to viśvambharāyāḥ pṝ thvyā bhūri-bhāro bṝ had-bhāro'surādi-lakṣ aṇo yena
tam | punaḥ muditaṁhṝ ṣṭ arīmā nasanīyasya tam | punaḥ śaṅkha-cakra-gadā -padmaiḥ
śobhitam̄bāhu-catuṣ ṭ ayam yasya tam ||42||

--o)0(o--

evam̄dhyā tvā rcayen mantrī tad-aīgaiḥ prathamā vṝ tim |
dvitī yā m̄mahiṣ ī bhis tu tṝ tī yā yā m̄ samarcayet ||43||
nā radam̄parvataṁjiś nūmniśaṭ hoddhava-dā rukā n |
viśvakṣenam̄ca saineyam̄dikṣ v agre vinatā -sutam ||44||

atra pūjā yā m̄aīgaiḥ pūrvoktaiḥ pañcāīgaiḥ prathamāvaraṇam̄bhavati |
dvitī yāvaraṇam̄mahiṣ ī bhiḥ rukmiṇy-ādibhiḥ | tṝ tī yā yām āvṝ tau dikṣ u pravādi-dikṣ u
vakṣ yamāṇān nāradādīn agre ca vinatā-sutam̄garuḍam̄pūjyet | parvata-nāmā muni-
višeṣ ah | jiś nur arjunah | niśaṭ ho yādava-višeṣ ah | uddhavo'pi tathā | dārukah kṝ ṣ na-
sārathih | viśvakṣenah bhāṇḍāgārikah saineyah sātyakiḥ ||43-44||

--o)0(o--

lokeśais tat-praharaṇaiḥ punar āvaraṇa-dvayam |
iti sampūjya vidhivat pāyasena nivedayet ||45||

lokeśair indrādibhir ekam āvaraṇam | tat-praharaṇais tad-āyudhair vajrādibhir
aparāvaraṇam | evam̄krameṇāvaraṇa-dvayam ity anena prakāreṇa pañcāvaraṇakena
sampūjya vidhivad dī kṣ ā-kathitam̄pāyasaṁdadyāt ||45||

--o)0(o--

tarpaṇa-prakāraṇjapa-saṅkhyām̄ca darśayati—

tarpayitvā khaṇḍa-miś rair dugdha-buddhyā jalair harim |
japed aś t a-satammantrī bhāvayan puruṣ ottamam ||46||

khaṇḍena śarkarayā vimiśraṁ militānyad dugdhaṁtad-buddhyā jalaiḥ kṛ ṣ ḥaṁ
tarpayitvā puruṣ ottamaiṁbhāvayan dhyāyan mantrī sādhakāḥ aś t ādhika-śataṁjapet |
yadyapi tarpaṇasya ktvā-pratyayena pūrva-kālatā pratī yate tathāpi prathamam japaḥ
tad anu tarpaṇāṁkāryaṁtathaivā nukramāt sampradāyāc ceti rudradharaḥ ||46||

--o)0(o--

pūjā su homaṁsarvā su kuryān madhyandine’thavā |
ā sanād arghya-paryantamkṛ tvā stutvā namet sudhī h ||47||

sarvāsu tisṛ ṣ v api pūjāsu homaṁkuryāt | pakṣ āntaram āha—athaveti | madhyandine
madhyāhn-pūjāyāmā homaṁkuryād ity arthaḥ | āsanād iti | āsana-mantrād
ārabhyārghya-paryantamkṛ tvā stutvā stavaṇamkṛ tvā namet daṇḍavat praṇamet |
avasānārghyam avaśeṣ ayitvā madhye homaṁkṛ tvā tataḥ pūjāšeṣārghyam
avasānārghyā-saṁjñākamparāmukhārghyāpara-paryāyamdadyād ity arthaḥ ||47||

--o)0(o--

samarpyā tmā nam udvāsya tat sve hṛt-sarasī ruhe |
vinyasya tan-mayo bhūtvā punar ātmā nam arcayet ||48||

ātma-samarpaṇa-mantreṇa svātmānaṁparameśvare samarpya tat parameśvara-tejaḥ
pūjā-sthānād udvāsya udvṛttya svakī ya-hṛdaya-padme vinyasya tan-mayo bhūtvā
punar ātmā nam pūjayet ||48||

--o)0(o--

sāyāhna-pūjā-phalam āha—

sāyāhne vā sudevamyo nityam eva yajen naraḥ |
sarvān kāmān avāpyānte sa yāti paramāmgaṭim ||49||

yo naraḥ sāyāhne vāsudevamityaṁsarvadā evamkathita-prakāreṇa yajet pūjā-
tarpaṇa-homādibhiḥ paritoṣayet sarvān kāmān vāñchitān arthān avāpya dehāvasāne
parāmgaṭimviṣ ṣnu-sāyujyāmprāpnōti ||49||

--o)0(o--

rātrau cen manmathā krānta-mānasāṁdevakī -sutam |
yajed rāsa-pariśrāntamgopī -maṇḍala-madhyagam ||50||

ced yadi rā trau pūjā kriyate tadā rāsaḥ krī dā-viśes as tena pariśrāntarīdevakī -
nandanaṁyajet manmathena ākrāntarīmānasamīḥ dayamīyasya tam | punah
gopī nāmīmaṇḍalaṁgoṣ t̄ hī -viśes ah̄ tasya madhye sthitam ||50||

--o)0(o--

rāsa-krī dā mīdarśayati—

pṛ thūṁsuvṛ ttāṁmasṛ ḥāṁvitasti-
mā tronnatam kau vinikhanya śaikum |
ākramya padbhyaṁ itaretarā tta-
hastair bhramo'yaṁkhalu rā sa-goṣ t̄ hī ||51||

itaretarātta-hastaiḥ paraspara-gṛ hī ta-hastaiḥ ayaṁbhramo bhramaṇamīrāsa-goṣ t̄ hī |
kimkṛ tvā ? kau pṛ thivyāmīpṛ thūṁsthūlātūṁsuvṛ ttāṁvartulā kāraṇīmasṛ ḥāṁ
snigdhamīvitasti-mātrotthitaṁdvādaśāīgula-pramāṇenordhvamīsthitamīśaiku
kāṣ t̄ ha-khaṇḍamīvinikhanya | punah kimkṛ tvā ? padbhyaṁśaikum ākramya
niyantrya ||51||

--o)0(o--

dhyānam āha—

sthala-nī raja-sūna-parāga-bhṛ tā
laharī -kaṇa-jā la-bhareṇa satā |
marutā paritā pahṛ tā dhyuṣ ite
vipule yamunā-puline vimale ||52||

dvādaśa-ślokāntaṁkulakam | kalyāṇa-maya-svarūpam ajāṁvicintya prathamodita-
pī t̄ ha-vare pūrvokta-dī kṣā-sambandhi-pūjā-pī t̄ ha-śreṣ t̄ he vidhivat yathāvidhi
prayatnena pūjayet | kī dṛśām? yamunā-puline yamunā-tat̄ e itaretara-baddha-kara-
pramadā-gaṇa-kalpita-rāsa-vihāra-vidhau anyonya-baddha-hasta-strī-samūha-
parikalpita-krī dā-viśes a-vidhau maṇi-śaikugairīmaṇimaya-śaiku-madhyā-gatam |
kī dṛśe ? puline vāyunādhuyuṣ ite ākrānte | kī dṛśena ? sthala-nī rajāṁsthala-kamalam
taṁpuṣ pa-parāga-bhṛ tā tat-keśara-saṁikṛṣ t̄ a-puṣ pa-rajo-yuktēna anena
saugandhyāṁvarṇitaṁpunah laharī -taraīgas tasya kaṇa-jālambindu-samūhah tasya
bhareṇa prakarṣ ena satām | utkṛṣ t̄ ena yukteneti tripāṭ hinah | anena śaityam uktam |
punah paritāpa-hṛ tā kheda-vināśakena anena māndyam uktam | punah kī dṛśe puline ?
vipule vistīrṇe punah vimale śuddhe ||52||

--o)0(o--

punah kī dṛśām?

aśarī ra-niśāta-śaronmathita-
pramadā-śata-kot̄ ibhir ākulite |

uḍunā tha-karair viśadī kr ta-dik-
prasare vicarad-bhramarī -nikare ||53||

aśarī raḥ kā mah tasya yo niśā ta-śaras tī ks ṣa-bā ṣas tena unmāthitā vyagrī kr tā yāḥ
pramadāś tāśā niśata-koṭ ibhir ākulitī kr te itas tato'vyāpteḥ | punah kī dṝ śe ? uḍunā thaś
candras tasya karaiḥ kiraṇair viśadī kr taḥ prakāśito dik-
prasaro dig-avakāśo yatra tasmin | punah kī dṝ śe ? vicarantī bhramantī yā bhramarī
tasyā nikarah samūho yatra tasmin ||53||

--o)0(o--

punah kī dṝ śam?

vidyā dhara-kinnara-siddha-suraiḥ
gandharva-bhujaīgama-cā raṇakaiḥ |
dā ropahitaiḥ suvimā na-gataiḥ
svasthair abhivṝṣṭi a-supuṣ pa-cayaiḥ ||54||

vidyā dhara-prabhṛ tayo yathā prasiddhāḥ tathā bhujāgamaḥ hasta-pādādi-śarī rānvito
nāga-loka-sthāḥ sarpaḥ etair dāropahitaiḥ sastrī kaiḥ śobhana-vimāna-gataiḥ ākāśa-
niṣṭhaiḥ kr ta-puṣ pa-vṝṣṭi i-samūhaiḥ ākulite ||54||

--o)0(o--

punah kī dṝ śamkr̄ṣṇam?

itaretara-baddha-kara-pramadā-
gaṇa-kalpita-rāsa-vihāra-vidhau |
maṇi-śaikū-gam apy amunā vapus ḥ
bahudhā vihita-svaka-divya-tanum ||55||

amunā vapus ḥ anena maṇi-śaikū-gaatena śarī reṇa nānā-prakāra-kr̄ ta-svī ya-divya-
śarī ram ||55||

--o)0(o--

punah kī dṝ śam?

sudṝśām ubhayoh pṝthag-antaragam
dayitā-gaṇa-baddha-bhuja-dvitayam |
nija-saṅga-vijṝmbhad-anaraṅga-śikhī-
jvalitā īga-lasat-pulakā li-yujā m ||56||

sudṝśām kāminī nām ubhayor dvayoh pṝthak dvaya-dvaya-krameṇa antaragam
madhya-gatam | punah kī dṝ śam? dayitā-gaṇena nārī -samūhenā baddhamsva-
hastenānyo'nyamgrathitambhuja-dvitayaṁyasya tam etenaitad uktambhavati

kāminyor madhye kāminī nām eva hastena gr̄ hī ta-hastah paramēśvara iti api
samuccayena kevalamśaīkugamīkā minī nām api antareṇa yuktam iti bhāvah | kī dṛ śām
? nija-saīgena gopāla-kṛ ṣa-saīgena vijṛ mbhamāṇah prajvalito yo anaīga-śikhī
kāmāgnis tena jvalitampradī ptainyad āīgantatra lasantī śobhamānā yā pulakālī¹
romāñca-paīktis tayā yujyante iti tad-yujas tāsām ||56||

--o)0(o--

punaḥ kī dṛ śām?

vividha-śruti-bhinna-manojñatara-
svara-saptaka-mūrcchana-tā la-gaṇaiḥ |
bhramamāṇam amūbhī udāra-maṇi-
sphuṭ a-maṇḍana-śiñita-cā rutaram ||57||

amūbhī gopī bhiḥ saha bhramamāṇam bhramī kurvāṇam kaiḥ ? vividho nānā-
prakārah śrutir nāma-svarā rambhakā vayavah śabda-viśeṣah tena bhinnamśaīgataṁ
manojñataram ati-hṛ daya-grāhi yat svara-saptakamīnis ādety ādi tasya yā mūrcchanā
ekaviniśati-prakārikā bhāga-tālāśvatāla-paritālādayah ūna-paīcāśat eteś āmgaṇaiḥ
samūhaiḥ | punaḥ kī dṛ śām? udāra udūdho yo maṇis tasya sphuṭ ampravyaktam
atitejasvitayā yan maṇḍanamītasya śiñitarīśabdītarīntena cārutaram
hṛ dayaīgamam ||57||

--o)0(o--

punaḥ kī dṛ śām?

iti bhinna-tanum maṇibhir militam
tapanī ya-mayir iva bhā rakatam |
maṇi-nirmita-madhyaga-śaīku-lasad-
vipulā ruṇa-paīkaja-madhyā-gatam ||58||

iti bhinna-tanum | anena prakāreṇa gopī bhir milita-dehaīgopāla-kṛ ṣaṇīkam iva
tapanī ya-mayaīḥ suvarṇa-mayaīḥ maṇibhir militamgrathitammarakata-maṇim iva |
punaḥ kī dṛ śām? maṇi-nirmito madhyā-gato yaḥ ūṇīkuḥ tal lagnamīlasad
dedī pyamānamīyad vipulamībṛ had-aruṇa-paīkajaītasya madhyā-gatam ||58||

--o)0(o--

punaḥ kī dṛ śām?

atasī -kusumā bha-tanum taruṇam
taruṇā ruṇa-padma-palāśa-dṛ śām |
nava-pallava-citra-suguccha-lasac-
chikhi-piccha-pinaddha-kaca-pracayam ||59||

atasī -prasiddhā tasyāḥ kusumānī vābhā dī ptir yasyās tanos tādṛ śī tanur yasya tam |
punah kī dṛ śam? taruṇeti nūtanāruṇa-padma-patra-sadṛ ūa-netram | punah kī dṛ śam?
naveti nūtana-pallava-nānā-vidha-stavaka-śobhamāna-mayūra-puccha-sambaddha-
keśa-samūham ||59||

--o)0(o--

punah kī dṛ śam?

caṭ uṭa-bhruvam indu-samā na-mukham
maṇi-kuṇḍala-maṇḍita-gaṇḍa-yugam |
śaśa-rakta-sadṛ k-daś ana-cchadanam
maṇi-rājad-aneka-vidhā bharaṇam ||60||

caṭ uṭa-bhruvaṁcalad-bhrū-latā kam | punah kī dṛ śam? śukla-pakṣī ya-pūrṇa-candra-
sadṛ sānanam | punah kī dṛ śam? maṇi-maya-kuṇḍala-śobhita-gaṇḍa-dvayam | puṇah
kī dṛ śam? śaśa-śoṇita-tulyādharam | punah kī dṛ śam? maṇinā śobhamāna-nānā-
prakārābharaṇam ||60||

--o)0(o--

punah kī dṛ śam?

asana-prasava-cchadanojjvalasad-
vasanam̄suvilā sa-nivā sa-bhuvam |
navā-vidruma-bhadra-karā īghri-talam
bhramarā kula-dā ma-virā ji-tanum ||61||

asano vṛ kṣ a-višeṣ ah tasya prasavah puṣ patintasya chedanainpatramica tadvad ujjvalam
śobhamānaṁmanoharamvastramiyasya tam | punah kī dṛ śam? śobhana-krī dā-
vicitra-sthānam | punah kī dṛ śam? navo nūtano yo vidrumah pravālas tadvat bhadram
manoharamkarā īghri-talamiyasya tam | punah kī dṛ śam? bhramarair ākulam
vyāptamiyat puṣ pa-dā ma-mālā tena virājitaṁbhuja-dvayaṁiyasya tamyad vā mālayā
virājitā tanur yasya tam ||61||

--o)0(o--

punah kī dṛ śam?

taruṇī -kuca-yuk-parirambha-milad-
ghusṛ ṣā ruṇa-vakṣ asam ukṣ a-gatim |
śiva-veṇu-samī rita-gā na-param
smara-vihvalitam bhuvanaika-gurum ||62||

yuvatī nāmstana-dvayā liṅgana-sambaddha-kuṅkumāruṇitam uraḥ-sthalamiyasya tam |
punah kī dṛ śam? ukṣ a-gatimvṛ ṣ abha-gatim | punah kī dṛ śam? śivah kalyāṇa-prado
yo veṇur varīśas tena samī ritam̄sampāditarimyad gānarīgī tamtat-paramitad-āsaktam |

punaḥ kī dṝ śam? smareṇa kāmena vihvalitam anāyattam | punaḥ kī dṝ śam? bhuvana-trayasya ekam advitī yaṅgurum ||62||

--o)0(o--

prathamodita-pī ṭ ha-vare vidhivat
prayajed iti rūpam arūpam ajam |
prathamam paripūjya tad-aṅga-vṛ ttim
mithunā ni yajed rasagā ni tataḥ ||63||

iti rūpam ajamprathamodite pī ṭ ha-vare pūrva-kathita-devatā -kLpta-pī ṭ he yajet
arūparūpnirguṇam | āvaraṇāni darśayati—prathamam iti | tad-aṅga-vṛ ttim
pūrvoktā ṭāvaraṇamprathamamparipūjya tatas tad-anantarammithunāni keśava-
kī rtyādī ni rāsa-krī ḍā-gatāni ||63||

--o)0(o--

dala-ṣ odaśake svaram ūti-gaṇam
saha-ś aktikam uttama-rā sa-gatam |
saramā-madanam sva-kalā-sahita-
mithunā hvam athendra-pavi-pramukhā n ||64||

dala-ṣ odaśake ᷣ odaśa-patre pūjayet—mithunam eva kathayati svara-mūrti-gaṇam iti
svara-bhavā akārādi-varṇa-bhavāḥ keśavādi-ṣ odaśa-mūrtayah | svara-mūrti-gaṇam
kī dṝ śam? saha-śaktikāmī rtyādi-śakti-sahitam | punaḥ kī dṝ śam? uttamo yo rāsaḥ
tatra gatam | kvacid uttara-rāsa-gatam iti pāṭ hah | tatra madhya-rāse parameśvara-pūjā
uttarādi-rāse keśavādikampūjayed |

punaḥ kī dṝ śam? ramā śrī -bī jarimadanaḥ kāma-bī jarinetā bhyāṁsahitam | punaḥ
kī dṝ śam? svakī yā yāḥ kalāḥ ᷣ odaśa-svarāḥ taiḥ sahitam | prayogaś ca—śrī māklī mām
keśava-kī rtibhyāṁnamah ity ādi | punaḥ kī dṝ śam? mithunā hvam mithuna-
sanjñākam | athā nantaram indra-pavi-pramukhān indrādī n vajrādī niś ca pūjayed ity
arthah | ||64||

--o)0(o--

pūrvoktā vṛ ti-saṅkhyā-pūrvakamnaivedyamkathayati—

iti samyag amūṁparipūjya hariṁ
caturāvṛ ti-saṁvṛ tam ārdra-matiḥ |
rajatā racite caṣ ake sa-sitāṁ
suśṛ taṁsupayo'sya nivedayatu ||65||

anena prakāreṇa caturāvaraṇa-veṣ ṭ itam amūṁhariṁsamyaκ yathāvidhi sampūjya
śraddhāvān rajatā-racite rūpya-nirmite caṣ ake pātre asya hareḥ sa-sitarīṣa-śarkaram

sa-ghṛ tamghṛ ta-sahitāmpāt hāntaram | suśṛ tam āvartitāmpayo dugdhamīnivedayatu
||65||

--o)0(o--

vibhave sati kāṁsyamayeṣ u pṛ thak
caṣ akeṣ u tu ṣ odaśasu kramaśah |
mithuneṣ u nivedya payaḥ sa-sitāṁ
vidadhī ta purovad atho sakalam ||66||

vibhave sati yadi tādṛ śam aiśvaryāmbhavati tadā kāṁsyā-ghaṭ iteṣ u pṛ thak ekaikam
ṣ odaśasa-caṣ akeṣ u krameṇa mithuna-gaṇeṣ u sa-sitāmpayo nivedya athānantaram
purovat nivedayāmi bhagavate ity ādy-ukta-prakāreṇa sakalam-pūjā -viśeṣ am
samāpayet ||66||

--o)0(o--

rāsa-pūjā-phalam āha—

sakala-bhuvana-mohnāṁvidhimyo
niyatam amumniśi niśy udāra-cetāḥ |
bhajati sa khalu sarva-loka-pūjyah
śriyam atulāṁsamavāpya yāty anantam ||67||

amumvidhimrāsa-pūjā-prakāraṁsakala-bhuvana-mohnāṁsakala-bhuvana-
vaśyakarāṁniyatam abādhena yo niśi niśi prati-rajanī udāra-cetāḥ prasanna-manāḥ
san samyak bhajati kuryāt sa sarva-loka-pūjyah san atulām atiśayitāṁśriyam
samṛ ddhīṁsamavāpya anantamviś ḥnumyāti prāpnōti ||67||

--o)0(o--

niśi vā dinā nta-samaye
prapūjayen nityaś o'cyutāṁbhaktyā |
sama-phalam ubhayāṁhi tataḥ
saṁsārā bdhīṁsamuttītī rś ati yaḥ ||68||

yah pumān sariśāra-sāgaramtaritum icchati so'cyutāṁbhaktyā niśi vā dinā nta-samaye
vā sandhyāyāmpūjayen nityaśah pratyahamhi yataḥ ubhaya-niśā-sandhyā-pūjana-
dvayaṁsama-phalam tatas tasmād dhetoḥ niśi vā dinānte vā pūjayed ity arthaḥ ||68||

--o)0(o--

uktam upasāṁharati—

ity evam manu-vigrahāṁmadhu-ripumyo vā trikā lamyajet
tasyaivā khila-jantu-jā ta-dayitasyā mbhodhijā -veś manah |

**haste dharma-sukhā rtha-moks a-taravah sad-varga-samprā rthitā h
sā ndrā nanda-mahā -rasa-drava-muco yes ā mphala-s reṇayah ||69||**

ity amunā prakāreṇa yah pumān mantra-śarī rammadhusūdanam̄tri-kā laṁvā pūjayed
tasya nānā-vidha-prāṇi-samūha-vallabhasya ambhodhijā -veśmano lakṣmī -nivāsasya
dharmādi-puruṣārtha-catuṣṭaya-vṛkṣā hastे bhavantī ti śeṣ ah | kī dṛśāḥ ? satānivargah
samūhah tena prārthitāḥ | saṁsargī ti pāṭhe sasargibhir nikaṭ asthair yadyapi moksasya
phalam̄nsti tathāpi moks a-padena tad-dhetu-bhūtaṁtattva-jñānam uktameyes āṁ
vṛkṣānāmphala-paiktayah nityānanda-brahma svarūpa-mahā-rasa-dravadāḥ ||69||

--o)0(o--

**athocaye pūrva-samī ritā nā m
pūjā vasāne param asya purisah |
kalpas tu kā myes v api tarpaṇā nā m
vinā pi pūjā m̄khalu yaiḥ phalam̄tat ||70||**

athā nantaramparamasya purisah śrī -gopāla-kṛṣṇasya pūjā vasāne pūjā nantarampūrva-
samī ritā nāmśī man-mukha-ity-ādi-kathitā nām̄nitya-tarpaṇā nām̄kalpah prakārah
kāmyes v api tarpaṇeṣ u prakāra ucyate yais tarpaṇaiḥ pūjām̄vināpi tat-phalam̄pūjā-
phalam̄prāpnoti yathā-pūjā tathaiva tarpaṇam ||70||

--o)0(o--

**santarpya pī t ha-mantraiḥ sakṛ t prathamam acyutam̄tatra |
āvāhya pūjayed tamtoyair evā khilaiḥ samupahāraiḥ ||71||**

prathamam̄pī t ha-mantrair ādhāra-śaktyādi-mantraiḥ pī t hāṅga-bhūta-devatām̄sakṛ t-
sakṛ d ekaika-vāram̄santarpya anantaram̄tatra toya-maye pī t he acyutam̄ āvāhya jalair
eva gandhādi-sakalopacārātmakaiḥ pūjayed ||71||

--o)0(o--

**baddhvā tha dhenu-mudrā m̄toyaiḥ sampādya tarpaṇa-dravam |
tad buddhyā ījalinā tam̄suvarṇa-caṣ akī -kṛ tena tarpayatu ||72||**

tato dhenu-mudrāmbaddhvā toyais tarpaṇādhyam̄sampādya tad-dravya-rūpatayā
toyam̄bhāvayitvā tad-buddhyā tat-kathita-dravya-tarpaṇa-dravya-buddhyā tam
kṛṣṇam̄tarpayatu kenāījalinā kī dṛśena suvarṇa-caṣ akatayā vicintitenety arthah ||72||

--o)0(o--

**vināśatir aṣṭ opetā kā la-traya-tarpaṇeṣ u sar̄khyoktā |
bhūyah svakā la-vihitān sakṛ t tarpayec ca parivārān ||73||**

kāla-traya-tarpaṇeṣ u trikāla-tarpaṇeṣ u ekasmin kāle's topetā as t āviniśatih tarpaṇasya
saṅkhyoktā punah sva-kāla-vihitān svamī prātar madhyāhnādau ye ye vihitāḥ
parivārā āvaraṇa-devatās tān sakṛ d ekaika-vāramṣantarpayet ||73||

--o)0(o--

kāla-trayasya tarpaṇa-dravyam āha—

prātar dadhi-guḍa-miśramadhyā hne pāyasaṁsa-navanī tam |
kṣī ramtṛ tī ya-kāle sasitopalam ity udī ritam̄dravyam ||74||

guḍa-sahitaṁdadhi prātaḥ-kāle navanī ta-sahitaṁpāyasaṁmadhyā hne sasitopalam
śarkarā-vikāra-sahitaṁkṣī ramtṛ tī ya-kāle ity amunā prakāreṇa dravyam̄tarpaṇa-
dravyam̄kathitam ||74||

--o)0(o--

tarpaṇa-mantram āha—

tarpayā mi-padaṁyojyāṁ mantrā nte sveṣ u nā masu |
dvitī yā nteṣ u tu tataḥ pūjā śeṣ aṁsamā payet ||75||

mantrānte mūla-mantrāvasāne svakī yāni tarpaṇī ya-devatānāṁnāmāni teṣ u tat-
samī peṣ u dvitī yā nteṣ u amuka-devatām ity ādi-rūpeṣ u tarpayā mī ti-padaṁyojyam
anantarampūjā śeṣ aṁsamā payet ||75||

--o)0(o--

uttara-kṛtyam āha—

abhyukṣ ya tat-prasādā dbhir ātmā namprativedapah |
taj japtvā tam athodvā sya tan-mayah prajapen manum ||76||

tat-prasādādbhiḥ parameśvara-prasāda-tat-tarpaṇa-jalaiḥ ātmā namśarī ramṣiktvā taj
japtvā mantrajaptvā apah prapibet | athā nantarāṁtarāṁdevam udvāsyā sva-hṛdaye
sanyojya tan-mayah san-mantranājapet ||76||

--o)0(o--

sa-prakāraṁsa-dravyam̄kāmyaṁtarpaṇam āha—

atha dravyā ni kā myeṣ u vakṣ yante tarpaneṣ u tu |
tā ni prokta-vidhānānām āśrityā nyatarambhajet ||77||

athā nantaramkā myeś u tarpaṇeś u yā ni nā radā dibhiḥ kathitā ni dravyā ni tā ni vaks yante prokta-vidhānā nām trikālokta-vidhānā nām anantaram ekaṁvidhānam āśritya kāmya-tarpaṇa-karma bhajet ||77||

--o)0(o--

dravyaiḥ ś odaśabhir amum̄pratarpayed ekaśaś catur-vāram |
sa catuh-ks̄ i rā dy-antaiḥ sakṛ j-jalā dy-antam acyutam̄bhaktyā ||78||

ś odaśabhir dravyair amum̄śrī -kṛ ṣ nām ekaśaś catur-vāram tad-dravya-buddhyā jalair eva tarpayet | kī dṛ śaiḥ ? catvāri ks̄ i rā ni ādyar̄myeś āṁtaiḥ | ś odaśa-dravyā nām ādau dugdhā ījali-catuṣ ṭ ayam ante ca catuṣ ṭ ayam ity arthaḥ | sakṛ j-jalādy-antam iti kriyā-viśeś anām | tathā ca prathamam eka-vāraṁjalena tataś caturvāraṁtataḥ caturvāraṁ ks̄ i raiḥ tataḥ sakṛ j jalena iti paryavasannam ||78||

--o)0(o--

ś odaśa-dravyā ny āha-pāyasam iti |

pāyasa-dā dhika-kṛ saram̄ gaudā nnapayodadhi ni navanī tam |
ājyaṁkadalī mocā rajasvalā cocamodakā pūpam ||79||
pr̄ thukam̄lā jopetaṁdravyā nā m̄kathitam iha ś odaśakam |
lājā nte'ntya-ks̄ i rā t prāk samarpya sitopalā-puñjaiḥ ||80||

pāyasaṁparamānnam | dā dhikam̄dadhnā pariṣ kṛ tam annam | kṛ saram̄mudgaudanām gauḍā nnāmguḍodaka-pakvam annam | payo dugdham̄dadhi prasiddharinnavanī tam ājyaṁghṛ tamkadalī campā-kadalī mocā svarṇa-kadalī rajasvalā kadalī -viśeś ah | coco'pi kadalī -viśeś ah | modako laḍḍukah | apūpam pūlikā pr̄ thak cipiṭ akarīlā ja-sametamlāja-sahitam iti dravyā nā m̄s odaśakam̄kathitam iha grantheti lājeti | lājatarpaṇā nantaram antya-catuh-ks̄ i ra-tarpaṇāt pūrvam̄sitopalā-puñjaiḥ śveta-śarkarā-samūhaiḥ bhāvanayā toya-bhāvā pannaiḥ sakṛ t santarpayet ||79-80||

--o)0(o--

ukta-kāmya-tarpaṇasya phalam āha—

prage catuh-saptati-vāram ity amum̄
pratarpayed yo'nudinar̄m̄naro harim |
ananyadhī s tasya samasta-sampadah
kare sthitā maṇḍalato'bhibhivā ūchitā h ||81||

ity anena prakāreṇa prage prātah-kāle catuh-saptati-vāram amum̄harimkṛ ṣ nāmyo nāro'nudinar̄m̄pratyaham ananya-dhī h ekāgra-cittah san santarpayet tasya puriṣah maṇḍalataḥ ekonapañcāśad-divasāt arvāg iti tripāṭ hinah aṣ ṭ a-catvārin̄śad-divasābhyantara iti laghu-dī pikā-kārah | pañcatriṁśad-divasābhyantara iti rudradharaḥ

| abhivāñchitā ākāñkṣ itāḥ sakala-siddhi-samṛ ddhayah hasta-sthitā bhavanti atra
sitopalā-puñjasya gañanā na kāryā ||81||

--o)0(o--

kāmya-tarpañānantaram āha—

dhā roś ḥa-pakva-payasī -dadhi-navanī te gṝtāmca daugdhā nnam |
matsyañdī -madhv-amṛ tamdvā daśaśah tarpayen navabhir ebhiḥ ||82||

dhā roś ḥa-pakve tadānī ntanam eva niś pāditarindugdhamtathā pakvam payah
sādhitairindugdhamdhā roś ḥa-pakve ca payasī ca amū dhāroś ḥa-pakva-payasī | dadhi
prasiddhamnavanī tamgṝtāmca daugdhā nnam pāyasañmatsyañdī śarkarā-viśeś ah
śarkarañvinaś ṭ a-dugdham iti tripāṭ hinah | madhu prasiddham amṛ tam etair navabhir
dravyair dvādaśaśa-vāramtarpayet ||82||

--o)0(o--

etasya phalam āha—

tarpañā-vidhir ayam aparah pūrvodita-sama-phalo's taśa-saṅkhyah |
kārmaṇa-karmaṇi kī rtau jana-saṁvanane viśeś ato vihitah ||83||

ayam tarpañā-prakāraḥ pūrvokta-tarpañā-prakāra d bhinnah | kī dṝśah ? pūrva-kathita-
tarpañā-phala-sama-phalah | punah kī dṝśah ? as ṭ ottara-śata-pramāñakah tato navabhir
dravyair dvādaśa-kṝtvā tarpañenāś ṭ ottara-saṅkhyā bhavati | punah kī dṝśah ? kārmaṇa-
karmaṇi vaśya-karaṇa-karmaṇi tathā kī rtau sat-kathā yāmijana-saṁvanane loka-vaśī -
karaṇe loka-priyatvena vā viśeś ena vihitah ||83||

--o)0(o--

tarpañānantaram āha—

sakhañḍa-dhāroś ḥa-dhiyā mukundam
vrajan pura-grāmam api pratarpya |
labheta bhojyam sa Sarasam̄sa-bhṝtyair
vā sāṁsi dhānyāni dhanāni mantrī ||84||

sakhañḍa-dhāroś ḥa-dhiyā mukundam̄vrajan pura-grāmam api pratarpya labheta
bhojyam̄sa Sarasam̄sa-bhṝtyair vāsāṁsi dhānyāni dhanāni mantrī ||84||

--o)0(o--

tarpañasyāśeś a-phala-dātṛ tām̄tarpañottara-kṝtyamca darśayati—

yā vat santarpayen mantrī tā vat-saṅkhyamjapen manum |
tarpaṇenaiva kā ryā ni sā dhayed akhilā ny api ||85||

akhilāni samastāni kāryāni vāñchitāni tarpaṇenaiva vināpi pūjā-homānsādhayet | atra
yāvat-saṅkhyamtarpaṇāṁkaroti tā vat-saṅkhyammantrajapet ||85||

--o)0(o--

prayogā ntaram āha—

dvijobhikṣ ā vṛ ttir ya iha dinaś o nanda-tanayah
svayaṁbhūtvā bhikṣ ā m aṭ ati viharan gopa-sudṛ śām |
amā cetobhiḥ svvair lalita-lalitair narma-vidhibhir
dadhi-ksī rā jyā ḍhyā mpracuratara-bhikṣ ā msa labhate ||86||

bhikṣ ā-vṛ ttir jī vanopāyo yasya sa dvijo traivarṇiko dinaśah pratidināṁsvayaṁnanda-
tanayo bhūtvā tad-rūpenā tmā namvicintya iha bhikṣ ām aṭ ati yācate | kiṁkurvan ?
svakī yair lalita-lalitaiḥ atimano haraiḥ narma-vidhibhiḥ krī dā-karmabhir gopa-sudṛ śām
gopa-strī ṣām cetobhiḥ sārdhamviharan amā-sabdaḥ sahārthe sa-dadhi-dugdha-ghṛ ta-
pracurāmbahu-bhikṣ āmprāpnōti ||86||

--o)0(o--

madhye koṇeṣ u s aṭ sv apy anala-puṭ asyā likhet karṇikā yā m
kandarpaṁsā dhya-yuktam vivara-gata-ṣ ad-arṇamdvīś ah keśares u
śakti-śrī -pūrvakā ni dvi-nava-lipi-manor akṣ arā ni cchadā nā m
madhye varṇān daśā nā m daśa-lipi-manu-varyasya caikekaś o'bjam ||87||

daśa-dala-padmaṁvilikhya karṇikāyā mṣ aṭ -koṇarivahni-gr̄ haṁvilikhya vahni-gr̄ ha-
yugmasya madhye s aṭ -koṇeṣ u vilikhet | lekhana-prakāram āha—karṇikāyā mmadhye
sādhya-nāma-sahitam amukasyāmukamśidhyatv ity anena sahitamkandarpaṁkāma-
bī jaṁvilikhet | tathā vivara-gataṁs ad-arṇamṣ aṭ -koṇa-gata-vaks yamā ṣā-ṣ ad-akṣ aram
vilikhet tathā keśares u daśa-dala-muleś u dviśah dvau kṛ tvā dvi-nava-lipi-manor
as t ādaśākṣ ara-mantrasya śakti-śrī -pūrvakāni bhuvaneśvarī -bī ja-śrī -bī jādyāny akṣ arāni
vilikhet | tathā daśā nā m pātrā ṣām madhye daśa-lipi-manu-varyasya daśākṣ ara-mantra-
śreṣ t hasya varṇān ekaikaśo vilikhet tato'bjam padmam ||87||

bhū-sadmanā bhivṛ tam asragamanmathena
gorocanā bhilikhitaṁtapanī ya-sūcyā |
paṭ t e hiraṇya-racite gulikī -kṛ tamātad
gopāla-yantram akhilā rthadam etad uktam ||88||

bhū-bimbena catur-asreṇa veṣ t itamkuryāt | kī dṛśena ? bhū-sadmanā asraga-
manmathena koṇa-gata-kāma-bī jena etad akhilā rthadam gopāla-yantram uktam

kī dṝ śam ? suvarṇa-śalākayā gorocanādinā suvarṇa-racite paṭ t e likhitam | anantaram
vartulī kṛ tam ||88||

--o)0(o—

sampā ta-siktam abhijaptam idam mahadbhir
dhā ryāṁ jagat-traya-vaśī karaṇaika-dakṣ am |
rakṣ ā-yaś ah-suta-mahī -dhana-dhā nya-lakṣ mī
saubhā gya-lipsubhir ajasram anarghya-vī ryam ||89||

idam mantraṁ sampā ta-siktam ā hūti-dā na-śeṣ a-purah-sthita-ghṛ ta-siktaṁtathā
mantreñā bhimantritam rakṣ ā-bhaya-nivāraṇaṁyaśah sat-kathā-prakāśah sutah putrah
mahī pṝ thivī dhanaṁsuvarṇādi lakṣ mī h sarva-sampattiḥ saubhāgyaṁsarva-jana-
priyatvam etat prāptum icchadbhir mahadbhiḥ śauca-yuktaiḥ satataṁdhāraṇī yam |
ayam arthaḥ—yathoktaṁyantranāṁ sampādya prāṇa-pratiṣ t hāṁkṛ tvā pañcāmṛ tādibhiḥ
abhiṣ icya aṣ t ottara-śatāṁsa hasraṁvā sampā ta-ghṛ ta-siktaṁkṛ tvā yathokta-saṅkhyam
japtvā dhārayed iti kī dṝ śam? jagat-traya-vaśī karaṇaika-kuśalam | punah anarghya-
vī ryāṁmahā-prabhāvam ||89||

--o)0(o--

yantrasya darśayati dhāraṇād anyatrāpy upayogam—

bhū tonmā dā pasmṛ ti-viṣ a-mūrcchā -vibhrama-jvarā rtā nā m |
dhyā yan śirasi prajapen mantram imamjhaṭ iti śamayitum vikṛ tim ||90||

bhūtaḥ śamsāna-deśa-vartī adṝ sya-rūpo’niṣ t a-kārī unmādaś citta-vibhramah apasmṛ tir
apasmāraṇa-yogaḥ viṣ arimūrchā kāri-sthāvaraṁjaīgamarīca mūrcchā aceṣ t ā
vibhramah prasādah jvaro roga-viṣeṣ ah etair ārtā nāmṛ pī dītā nāmṛ irasi mastakopari
idam yantra-rūpaṁdhya yan imamgopāla-mantramjapet kimkartum ? vikṛ timjhaṭ iti
śī ghrāmśamayitum nāśayitum ||90||

--o)0(o--

yantra s ad-akṣ ara-mantram uddharati—

smara-trivikramā krā ntaś cakrī s nā ya-hṝ d ity asau |
s ad-akṣ aro’yaṁ samproktah sarva-siddhi-karo manuh ||91||

smaraḥ kāma-bī jaṁtrivikramah r̄-kārah tena krāntah sambaddhah cakrī ka-kārah
tathā kṝ iti s nā yeti svarūpamhṝ n namaḥ ity anena prakāreṇāsau s ad-akṣ aro’yaṁ
mantraḥ samproktah sarva-siddhi-karaḥ akhila-kāmadaḥ ||91||

--o)0(o--

śakti-bī jam uddharati—

krodo'gni-dī pto mā yā vī -lava-lā īchita-mastakah |
saiś ā śaktih parā sūkṣ mā nityā sanīvit-svarūpiṇī ||92||

krodo ha-kārah | kī dṝ sah ? agninā rephena dī ptah | punah māyāvī dī rgha-ī -kārah tad-yuktah | punah lena bindunā lā īchitam mastakam yasya sah | tathā sānusvāra ity arthaḥ | es ā śaktih parā utkṝ ṣ tā sūkṣ mā mr̄ ḥāla-tantu-sadr̄ sī nityā janma-nāśa-rahitā sanīvit-svarūpiṇī sva-prakāśa-svarūpiṇī ||92||

--o)0(o--

śrī -bī jam uddharati—

asthy-agni-govinda-lavair lakṣ mī -bī jaṁsamī ritam |
ābhyaṁ as ṣ tā daśa-lipiḥ syād viṁśaty akṣ aro manuh ||93||

asthi śa-kārah agnih rephaḥ govindo dī rgha-ī -kārah lavo binduh etaiḥ sanyuktaiḥ śrī - bī jaṁsamī ritam kathitam | ābhyaṁ śakti-śrī -bī jābhyaṁ sahitah pūrvoktā ṣ tā daśākṣ aramantraḥ viṁśaty akṣ aro bhavati ||93||

--o)0(o--

parameśvara-pūjā-sthāna-niyatimdarśayati—

śālagrāme maṇau yantrē maṇḍale pratimāsu ca |
nityam pūjā hareḥ kāryā na tu kevala-bhūtale ||94||

śālagrāme prasiddhe maṇau gomeda-padmarāgādau yantrē sminn eva gopāla-yantre maṇḍale sarvato-bhadrādau soma-sūryāgni-maṇḍale veti rudradharah | pratimāsu suvarṇādi-gopāla-pratimāyām | atra harer nityam sarvadā pūjā kāryā na tu kevalāyām bhūmau ||94||

--o)0(o--

kathita-prakārā ḥāmpalamdarśayati—

iti japa-huta-pūjā -tarpaṇā dyair mukundam
ya iha bhajati mavor ekam āśritya nityam |
sa tu suciram ayatnāt prāpya bhogān viśeṣān
punar amalatarantaddhāma viś ḥoh prayāti ||95||

iti śrī -keśava-bhaṭ ṣ tā cārya-viracitā yāṁkrama-dī pikā yāṁpañcamah paṭ alah |

iti kathita-prakārair japa-homa-pūjā-tarpaṇaiḥ ādi-padād abhiṣ ekādinā yo mukundam
nityamsevate | kimkṛ tvā ? manvor daśāś t̄ ādaśākṣ arayor ekaṁgr hī tvā iha loke ayatnāt
sucirāmsarva-kālaṁsarvān bhogān prāpya punar ante prasiddhamnirmalamitejaḥ
prāpnōti tad-dhāmā bhavatī ty arthaḥ ||95||

iti śrī -vidyāvinoda-govinda-bhaṭ t̄ ācārya-viracite krama-dī pikāyā vivaraṇe
pañcamah paṭ alah
||5||

--o)0(o--

(6)

ş aş ḥ ha-paṭ alam

athaivavāṁśādhita-mantrayoh prayogādī n darśayati—

viniyogān atho vakṣ ye mantrayor ubhayoh samān |
tad-artha-kāriṇo'nanta-vī ryān mantrāṁś ca kāṁścana ||1||

atho'nantarammantrayor daśāś tādaśākṣ arayoh samān dhyāna-viśeṣ eṇa viniyogān tathā
tad-artha-kāriṇo'nanta-vī ryān bahu-phala-dātṛ n kāṁścin mantrān vakṣ ye ||1||

--o)0(o--

prayogārthaṁdaśāś tādaśākṣ arayor dhyānam āha—

vande tamdevakī -putramśadyo-jā tamdyu-saprabham |
pī tā mbarāṁkara-lasac-chaṅkha-cakra-gadā mbujam ||2||

ukta-rūpamprasiddhamdevakī -putramśadyo-jā tambālakamdyu-saprabham ākāśa-
samāna-kāntimśyāmāmpī ta-vastramkare lasanti śobhamānāni śaṅkha-cakra-gadā-
padmāni yasya tamvande namaskaromi ||2||

--o)0(o--

evamdhya tvā japel lakṣ aṁmantraṁbrā hme muhūrtake |
svādu-plutaiś ca kusumaiḥ palāśair ayutamhunet ||3||

evam amunā prakāreṇa brāhme muhūrtake udayāt prāk daṇḍa-dvaye daṇḍa-catuṣ taya
iti kaścit mantram ubhayor eka-lakṣ aṁjapet | anantarampalāśa-puṣpaiḥ svādu-plutair
ghṛta-madhu-śarkarā-sahitair daśa-sahasramjuhuyāt ||3||

--o)0(o--

phalam āha--

manvor anyatareṇaivavāṁkuryā d yaḥ susamā hitaḥ |
smṛtiṁ medhāṁ mati-balāṁ labdhvā sa kavirā ḍ bhavet |
syān manus tat samajapadhyā na-homa-phalo'parah ||4||

manvor daśāś tādaśākarayor anyatareṇa ekena susamā hitaḥ susanyataḥ san ya evam
kuryāt sa smṛtiṁ maraṇāṁ medhāṁ dhāraṇāvatīṁ buddhimatīṁ samyak jīvānam
balāṁ mahā-prāṇatvam etat sarvamprāpya kavirā ḍ kavi-śreṣṭaḥ ho bhavati syād iti
aparo'gre vakṣ yamā ṣa-mantrah kathita-mantra-dvaya-samāna-japa-dhyāna-homa-
phalo bhavati ||4||

--o)0(o--

mantram āha—

śrī man-mukunda-caraṇau sadeti śaraṇam tataḥ |
ahamprapadya ity ukto maukundo's t ā daśā kṣ arah ||5||

śrī man-mukunda-caraṇau sadeti svarūpaṁtatas tad-anantaramśaraṇam iti svarūpam
ahamprapadya iti svarūpam ity anena prakāreṇa maukundo mukunda-sambandhī¹
aś t ā dśā kṣ aro mantraḥ kathitah ||5||

mantroddhā rāḥ: śrī -mukunda-caraṇau sadā śaraṇam ahamprapadye |

--o)0(o--

r̥ṣ y-ādikam āha—

nā rado'sya tu gā yatrī mukundaś caś i-pūrvakāḥ |
prā taḥ prā taḥ pibet toyamjaptamyo's tottaramśatam |
anena ś adbhīr mā saiḥ sa bhavet chrutadharo narah ||6||

asya mantrasya nā rado munir gāyatrī -chando mukundo devatā r̥ṣ i-pūrvakāḥ r̥ṣ y-ādyāḥ
r̥ṣ i-cchando devatā ity arthaḥ | te ca nā radā dayah | prayogam āha—prā taḥ pratyaham
aś t ottaramśatamjaptammantra-japtamjalaṁpibet | sa naro anena vidhānena ś adbhīr
mā saiḥ śruta-dharo bhavet ||6||

--o)0(o--

prayogāntaram āha—

upasāñhṛ ta-divyā īgam purovan mā tur aṅkagam |
calad-doś caraṇam bā laṁnī lā bham sam̥maran jape ||7||

upasāñhṛ ta-divyā īgamyakta-caturbāhu-rūpaṁdhṛ ta-bāhu-dvayaṁpurovat yathā-
vasudeva-sadmani bhī tena divyā īgam upasāñhṛ tamā tur aṅkagamdevakī -krode
sthitaṁcalad-doś-caraṇamcaṅala-hasta-pādambālaṁśiśumnī lā bhamkam
saṁsmaret ||7||

--o)0(o--

ayutamītā vad evā jyair juhuyā c ca hutā śane |
sa labhed acalāṁbhaktimś raddhā mśāntim ca śāśvatī m ||8||

ayutamijapet tāvad evāgnāv ājyair ghṛtair juhuyāt yaḥ sa sthirāmparameśvara-
viṣayinī mārādhyatva-buddhimśuddhāṁśāstra-bodhite'rghe'vaśyambhāvi-
niścayātmikā śāntimoks a-rūpāṁśāśvatī mnityāmprāpnōti daśāś tādaśākṣarayor
viśeṣa-dhyānam idamprayogārtham iti bhairava-tripāṭhinaḥ ||8||

--o)0(o--

mantrāntaram āha—

manunaitat-samastā nte marun-namita-śabditaḥ |
bā la-lī lātmane humphaṭ nama ity amunā thavā ||9||

athavāmunā vakṣ yamāṇa-mantraṇaitat-prayoga-jātāṁśādhayet | mantram āha—
samasteti | svarūpam asyānte marun-namita iti svarūpam | etasmāc chabdāt bāla-
lī lātmane humphaṭ iti svarūpaṁnama iti svarūpam | ayam apy aś tādaśākṣaraḥ
daśāś tādaśākṣara-samānah ||9||

mantroddhārah: samasta-manrun-namitaḥ bāla-lī lātmane humphaṭ svāhā |

--o)0(o--

ṛṣy-ādīn āha—

nalakūvara-gāyatrī -bāla-kṛṣṇā itī ritāḥ |
ṛṣyādyāḥ siddhayāḥ sarvāḥ syur japaḥ dyair iḥā munā ||10||

asya mantrasya ṛṣy-ādyāḥ ṛṣih chando devatā nalakūvara-prabhṛtayāḥ | tatra
nalakūvaro munir gāyatrī chandah bāla-kṛṣṇo devatā iti | iha bhuvane japaḥ dyaiḥ
sarvāḥ siddhayo bhavanti ||10||

--o)0(o--

lambitāṁbāla-śayane rudantāṁvallavī -janaiḥ |
prekṣ yamāṇāmduḍgha-buddhyā tarpayet so'snute'sanam ||11||

bāla-śayane āndolikāyāṁlambitāṁsthitaṁrudantaṁkrandamānaṁvallavī -janair
gopī bhiḥ prekṣ yamāṇāmduḍgha-buddhyā jalena tarpayet | aśanāṁbhakṣya-vastu aśnute prāpnōti ||11||

--o)0(o--

mantrāntaram āha—

amunā vā nna-rūpā nte rasa-rūpa-padarāvadet |
tuṣṭa-rūpa namo dvandvam annādhipataye mama |
annamprayaccha svāheti trimśad-arṇo'nnado manuḥ ||12||

amunā mantreṇa pūrvoktamkuryāt | mantram āha—anna-rūpa iti śabdānte rasa-rūpa
iti svarūpamtuṣ ṭ a-rūpeti svarūpamnamo dvandvam iti namo nama svarūpam
ānnādhipataye mamānnamprayaccha svāheti trīśad-akṣ aro annada-mantraḥ
daśāṣ ṭ ādaśākṣ ara-samānah ||12||

mantroddhārah: anna-rūpa rasa-rūpa tuṣ ṭ a-rūpa namo namah annādhipataye
manānnamprayaccha svāhā |

--o)0(o--

r̄ṣ y-ādī n āha—

nā radā nuṣ ṭ ub-annā dhipatayo'syarś i-pūrvakā h̄ |
bhūta-bā la-grahonmā da-smṛti-bhranśā dy-upadravaih |
pūtanā-stana-pātā ramgrasta-mūrdhni smaran japet ||13||

asya mantrasya nārādo muniḥ, anuṣ ṭ up-chandaḥ, annādhipatir devatā | prayogam
āha—bhūteti | bhūta-piśācādir bāla-graho roga-viśeṣaḥ | unmādaś citta-bhrāmaḥ smṛti-
bhranśāḥ sammohaḥ | etair upadravair upatāpair grasta-mūrdhni upatapta-mastake
pūtanā-stana-pāyinamkṛṣṇānsmaran mantrajapet ||13||

--o)0(o--

tāmpūtanāmrudatī mkrandamānāmbhāvayet—

sā su-cūṣ aṇa-nirbhinnasarvāigī mrudatī mca tām |
āviśya sarve muktvā tamvidravanti drutamgrahāh ||14||

punaḥ kī dṛśī m ? sāsu-cūṣ anaṁsaha prāṇena yat cūṣ aṇaṁsamākarṣ aṇaṁtena
nirbhinnam anāyatamisarvāigamiyasyāḥ sā | tathā tāmkiṁbhūtvā jape ? āviśya aham
eva harir iti bhāvayitvā | anantaraṁtāmgraſtaṁsarve grahā upadravā muktvā
parityajya drutamśī ghrāmvidravanti palāyante | atra daśāṣ ṭ ādaśākṣ arayor viśeṣa-
dhyānam idamprayogārtham iti tripāṭ hinah ||14||

--o)0(o--

prayogāntaram āha—

juhuyāt khara-maṁjaryā maṁjarī bhir vibhāvasau |
susnā taḥ pañca-gavyā dbhiḥ pūtanā hantur ānane ||15||

khara-maṁjaryā apāmārgasya maṁjarī bhir agra-bhāgaiḥ pañca-gavya-jalaiḥ siktair
vibhāvasau vahnau pūjanā-hantuḥ kṛṣṇānāna-rūpe juhuyāt ||15||

--o)0(o--

prā śayec chiṣ ṭ a-gavyam̄tat-kalaś enā bhiṣ ecayet |
sā dhyāṁsaḥasra-japtena sarvopadrava-śā ntaye ||16||

homāvaśiṣ ṭ ampañca-gavya-sādhyam̄prā śayet sahasra-japtena pūrvokta-vidhinā
sādhitena kalaśena vābhiṣ ecayet sarvopadra-nivṛ tty-artham ||16||

--o)0(o--

mantrāntaram āha—

amunaitad dvā daśā rṇam̄hum̄phaṭ svā hā ntakena vā |
ṛ ṣ y-ā dyā brahma-gā yatrī -graha-ghna-harayo'sya tu ||17||

etat-pūrvokta-prayoga-dvayam̄vakṣ yamāṇa-mantreṇa vā kuryāt | mantram āha—
dvā daśeti—pūrvokta-vāsudeva-dvā daśākṣ arānte hum̄phaṭ svāheti ṣ odaśākṣ aro
mantrah daśāś ṭ ādaśākṣ ara-samānah | ṣ y-ā dikam āha—ṛ ṣ yādyā iti | ṣ i-prabhṛ tayo
brahmādayah | tatra brahmā ṣ ih | gāyatrī cchandah | grahaghna-rūpo harir devatā
||17||

mantroddhārah: orīnamo bhagavate vāsudevāya hum̄phaṭ svā hā |

--o)0(o--

nija-pā dā mbujā kṣ ipta-śakaṭ am̄cintayan japeṭ |
ayutam̄mantrayor ekamsarva-vighnopaśantaye ||18||

nija-caraṇa-kamala-nikṣ ipta-śakaṭ am̄hariṁcintayet | mantrayoh pūrva-mantrāpara-
mantrayor ekam ayutam̄japeṭ | kim-artham ? sakala-vighnopaśamanārtham
daśāś ṭ ādaśākṣ arayor eva sarva-vighna-śānty-arthamviśeṣ a-dhyānam iti tripāṭ hinaḥ
||18||

--o)0(o--

aīgā ny amī ṣ ā m̄mantrā nā m ā cakrā dibhir arcanā |
aīgair indrā di-vajrā dyair uditā sampade sadā ||19||

amī ṣ ām̄kathita-mantrā nā m ā cakrā dibhir daśākṣ ara-kathitair aīgāni kāryāni arcanā
pūjās tu aīgais tathendrādyais tad-āyudhaiś ceti sampatty-artham̄sadā kathitā ||19||

--o)0(o--

mṛ tyuñjaya-vidhimdarśayati—

bā lo nī la-tanur dorbhyā mādadhy-utthāmpā yasaṁdadhat |
harir vo'vyā d dvī pi-nakha-kirkiṇī -jā la-maṇḍitah ||20||

daśāś t ādaśākṣ arayor vā rogyārthaṁviśeṣa-dhyānam āha—bāla ity ādineti tripāṭ hinah |
harir vo yuṣ mān rakṣ atu | kī dṝśo bālah ? pañca-varṣī yaḥ | punah kī dṝśah ? nī la-tanuh |
punah kī dṝśah ? hastābhyā mādadhy-utthānnavanī taṁpā yasaṁparamānnamca
dhārayet | punah kī dṝśah ? vyāghra-nakha-kṣ udra-ghanṭ ikā-samūhābhyām alaṅkṛtah
||20||

--o)0(o--

dhyā tvaivā gnau juhuyā t śatavī ryā īkura-trikaiḥ |
payah-sarpīḥ-plutair lakṣam ekamītā vaj jafen manum ||21||

evambhūtaṁhariṁdhyātvā vahnau śatavī ryā īkurair durvā īkuraiṣ tribhiḥ | kī dṝśaiḥ ?
payo dugdhamśarpi-ghṛ tamītābhyā māplutaiḥ siktaiḥ ekamlakṣ amjuhuyāt lakṣam
ekamījapet ||21||

--o)0(o--

gurave dakṣ inā mādattvā bhojayed dvija-puigavān |
sa hy abdā nā māśatamījī ven na rogo nā tra sanīśayah ||22||

anantaramgurave dakṣ inā mādattvā brāhmaṇān bhojayec ca sa varṣ āṇā māśatamrogā-
rahitaḥ san jī vet—atra sanīśayo nāsti ||22||

--o)0(o--

mantrāntaram āha—

atrā paro manur dvā daśā rṇā nte puruṣ ottama |
āyur me dehi sambhāṣ ya viṣ ḥave prabhaviṣ ḥave ||23||
namo'nto dvy-adhika-trinīśad-arṇo'syā ḥis tu nā radah |
chando'nuṣ t up-devatā ca śrī -kr̄ṣī ḥo'igāny ato bruve ||24||

etādṝśe kārye'paro mantrō'sti | mantram āha—dvādaśākṣ ara-vāsudeva-mantrānte
puruṣ ottama iti svarūpam āyur me dehī ti svarūpamīṣ ḥave prabhaviṣ ḥave iti
svarūpam | nama ity anto dvy-adhika-trinīśad-arṇo dvā trinīśad-akṣ aro mantraḥ
kathitas tu | punar asya mantrasya nārada ḥiṣ ir anus t up-chando devatā śrī -kr̄ṣī nah iti
ato'nantaram aīgāni bruve vadāmi ||23-24||

mantroddhārah: omnamo bhagavate vāsudevāya puruṣ ottam āyur me dehi viṣ ḥave
prabhaviṣ ḥave namah |

--o)0(o--

ravi-bhūtendriya-vasu-neutrārṇaiś cā tmane yutaiḥ |
mahānanda-pada-jyotir māyā-vidyā-padaiḥ kramāt ||25||

dvādaśa-pañca-pañcas ṭ a-dvi-saṅkhyātair mantrākṣarair ātmanepadāntair
mahānandādi-padaiḥ saha kramena pañcāṅgāni | sahānandety api kvacit pāṭhaḥ ||25||

--o)0(o--

etasya puraścaraṇādim āha—

japtvā lakṣam imāṁmantram ayutamīpāyasair hunet |
pūrvavad dūrvayā juhvad āyur dī rghataramlabhet ||26||

imāṁmantrānlakṣamjaptvā pāyasair ayutamīhunet juhuyāt | evaṁmantraṁ
saṁśādhya pūrvavad dūrvayā īkurakaiḥ dugdha-ghṛta-militair lakṣam ekamjuhuyāt |
japaiś ca dī rghataram atiśayam āyuḥ prāpnōti ||26||

--o)0(o--

dārayantambakamdorbhyāmkr̄ṣṇamṣaṅgr̄hya tuṇḍayoh |
smaranśisūnām ātaīke spr̄ṣṭivā'yataram abhyaset |
taj-japta-tilajābhyaṅgād bhaveyuh sukhinaś ca te ||27||

śisūnāmbālānām ātaīke bhaye samupasthite tān bālān spr̄ṣṭivā kṛṣṇamṣmaran
anyataram uktes v ekaṁmantram abhyasej japyāt | kī dī śaṁkr̄ṣṇam ? karābhyām
tuṇḍayoh sanīgr̄hya baka-nāmānam asuramvidārayantam | tan-mantra-japta-
tailābhyaṅgāt te bālāḥ sukhino bhavanti | smarann iti śuśu-nāmānamkr̄ṣṇamṣmaran,
keśirasi spr̄ṣṭivā japyād iti boddhavya-mantra-daśāṣṭādaśākṣarayor viśeṣa-dhyānam iti
tripāṭhinaḥ ||27||

--o)0(o--

asmīnna eva bāla-rakṣārthe'nyo'pi mantrōstītyāha—

atrāpy anyo manur bāla-vapus e vahni-vallabhā |
gorakṣāyām kvaṇad-veṇumcārayantampaśūṁś tathā ||28||

bāla-vapus e iti svarūpamvahni-vallabheti svāhā asminn arthe gorakṣāyāmca viśeṣa-dhyānam āha—kvaṇad iti | veṇu-vādana-parampaśūṁś cārayantamkr̄ṣṇamṣmaran
japyāt ||28||

--o)0(o--

asmīnna eva bāla-rakṣārthe go-rakṣāyāmca mantrāntaram āha—

uktvā gopālaka-padarām̄ punar veśadharāya ca |
vā sudevāya varmā stra-śirā mṣy as t ādaśākṣ ara ||29||

gopālaka ity uktvā punar veśadharāya ity uktvā vāsudevāyeti vadet varma hum astram̄ phaṭ iti śirah svāhā etāni vadet | evam̄satī as t ādaśākṣ aro bhavati ||29||

mantroddhārah: gopālaka-veśa-dharāya vāsudevāya humphat̄ svāhā |

--o)0(o--

manor nā rada-gā yatrī -kr̄ ṣ ḥa-rṣ yā dir anena vā |
kuryā d gopāla-sam̄rakṣ ām ā cakrā dy-aigīnā budhah ||30||

asya pūrvoktasya ca manor nā rado munir gāyatrī -cchandah śrī -kr̄ ṣ no devatā anena vā
mantreṇa ukta-dravyādinā vā gopāla-rakṣ ām kuryāt | kī dṝ śena ? ācakrādy-aiga-
yuktena ||30||

--o)0(o--

viṣ a-haraṇa-prayogam āha—

kumbhī -nasā di-kṣ vedārtau daś t a-mūrdhni smaran harim |
nṛ tyantam̄kā liya-phaṇā raīge'nyataram abhyaset ||31||
dṝ śā pī yūṣ a-varṣ inyā siñcantam̄tāt tanum̄budhah |
tarjayan vā ma-tarjanyā tam̄drā nm̄ocayate viṣ āt ||32||

kumbhī -nasādi-kṣ vedārtau sarpa-viṣ a-pī dāyām | **kumbhī nasās tu te sarpā ye syur dṝ ṣ t i**
viṣ olbaṇāḥ iti **dharanīḥ** | ādi-padād vṝ śikādi-saṅgraho daś t a-mūrdhni ārta-mastake
spr̄ ṣ t vā kāliyo nāga-višeś as tasya phaṇā saivaa raīga-bhūmis tatra nṛ tyantam̄smaran
anyatama-mantram abhyaset jāpet | kī dṝ śām? hariṁtāt tanum̄śārī ram amṛ ta-varṣ inyā
dṝ ṣ t yā siñcantam | kiñkurvan ? smaret vāma-tarjanyātarjayan | evam̄satī tam̄daś t ām
mantrī drāk sī ghraīnviṣ ān mocayet | atra daśas t ādaśākṣ arayor višeś a-dhyānam iti
tripāṭ hinaḥ ||31-32||

--o)0(o--

prayogāntaram āha—

ā pūrvā-kalaśam̄toyaiḥ smṛ tvā kā liya-mardanam |
japtvā ṣ t a-śatam āsiñced viṣ inam̄sa sukhī bhavet ||33||

kalaśam̄toyair āpūryānantaram̄kāliya-mardanam̄devam̄smṛ tvās t ādhikam̄satām
japtvā tena kalaśena viṣ a-yuktam āsiñset | anantaram̄viṣ āt sukhī bhavati ||33||

--o)0(o--

kāliya-mardana-mantram āha—

kā vya-madhye liyasyā nte phaṇā madhyedi-varṇakā n |
uktvā punar vaden nṛ tyāṁkaroti tam anantaram ||34||
namā mi devakī -putra ity uktvā nṛ tya-śabdataḥ |
rājā nam acyutambrūyā d iti danta-lipir manuh ||35||

kāvya ity akṣ ara-dvayor madhye liyasyeti svarūpam etasyā nte phaṇā-madhyādi iti
svarūpam ity antān vaded anantaram nṛ tyāṁkaroti tam iti | anantaramnamā mi
devakī -putram iti vadet | anantaram nṛ tya-śabdataḥ nṛ tya-śabdānte rājanam acyutam
iti brūyād ity anena prakāreṇa danta-lipir dvā triṇīśad-akṣ aro mantraḥ kathitah ||34-
35||

mantroddhā rah:

kāliya-vyaphaṇā-madhye iti nṛ tyāṁkaroti tam
devakī -putramnamā mi nṛ tya rājānam ucyatam ||

--o)0(o--

asya mantrasya aīgādī ni darśayati—

asyā īgā nyaīghribhir nyastaiḥ samastair nā rado muniḥ |
chando'nuṣ t ub devatā ca kṛ ṣ nah kā liya-mardanah ||36||

asya mantrasya vyastair ekaikam aīghribhiś caturbhiḥ pādaiḥ samastair
mantrātmakaiś cāīgāni paīcāīgāni kathitāni munih nāradah chando'nuṣ t up kālī ya-
mardanah kṛ ṣ no devatā ||36||

--o)0(o--

puraścaraṇam āha—

japyo lakṣ am̄manur ayamhotavyam sarpiṣ ā yutam |
aīga-dikpā la-vajrā dyair arcanā sya samī ritā ||37||

ayammantrah lakṣ am̄japyah sarpiṣ ā ghṛ tena punar ayutamhotavyam | aīga-dik-pāla-
vajrādyais tribhir āvaraṇair arcanā pūjā kathitā ||

--o)0(o--

prayogam āha—

kriyā sarvā ca kartavyā visaghnī pūrvam ī ritā |

sadr̄ ś o'nena jagati nahi ks veda-haro manuh ||38||

pūrva-mantra-kathitā viś aghnī sarvā kriyā amunaiva mantreṇa kartavyā hi yataḥ jagati
saṁśāre anena mantreṇa sadṝ śah samānah ks veda-haraḥ viś aharo nāsti ||38||

--o)0(o--

viś aghnaṁprayogāntaram āha—

aīgaiḥ śukataroh piṣṭ air gulikā dhenu-vā riṇā |
ānanasyā ḥjanā lepair viś aghnī sādhitā munā ||39||

śukataroh karaṇja-vṛt kṣ asyeti bhairava-tripāṭ hinah | kiniśuka-vṛt kṣ asyeti laghu-dī pikā-
kāraḥ | aīgaṁ tvagbhīr iti rudradharaḥ | pañcāīgair iti tripāṭ hinah | dhenu-vāriṇā sa-
vatsā go-mūtreṇa piṣṭ aiḥ sampāditā gulikā amunā mantreṇa sādhitā satī viś aghnī
bhavati kair ānanasyā ḥjanālepa-prakāraih ||39||

--o)0(o--

adhunā prayogāntaramdarśayati—

uddaṇḍa-vā ma-dor-daṇḍa-dhṛ ta-govardhanā calam |
anya-hastā īgulī -vyakta-svara-varīśā rpitā nanam ||40||
dhyāyan harimjapan manvor ekamchatramvinā vrajet |
varṣ a-vā tā śanibhyah syād bhayaṁtasya nahi kvacit ||41||

uttālito yo vāma-bāhu-daṇḍas tena dhṛ to govardhanā calo yena tam anya-
hastā īgkulibhiḥ vyakta-svaro yasya variśasya tatrārpitam ānanarīyenā tam
evambhūtamhāriṁcintayan manvor daśāś tādaśākṣ arayor ekamjapan chatramvinā
vrajet yas tasya vṛṣṭi-vāyu-vajrādibhyo bhayaṁkvāpi na vidyate ||40-41||

--o)0(o--

prayogāntaram āha—

mogha-meghaugha-yatnā pagatendramtamśmaran hunet |
lavaṇair ayuta-saṅkhyā tair anāvṛṣṭi ir na samśayah ||42||

mogho niś phalo yo megha-samūhas tasya yatnah tenāpagataḥ indor yasmāt tam
etādṝ śāṁharimcintayan ayuta-saṅkhyā tair lavaṇair juhuyāt anantaram anāvṛṣṭi ir
bhavati nātra samśayah ||42||

--o)0(o--

prayogāntaram āha—

krī ḍantaṁyamunā -toye majjana-plavanā dibhiḥ |
 tac-chī kara-jalā sā raiḥ sicyamā nam priyā -janaiḥ ||43||
 dhyā tvā yutaṁ payah -siktair huned vā nī ra-tarpaṇaiḥ |
 vṛ ṣ t ir bhavat kā le'pi mahatī nā tra saṁśayah ||44||

yamunā -jale majjanonmajjanaiḥ krī ḍantaṁkrī dāṁkurvantam | punah kī dṝ śam? priyā -janai rukmiṇī -prabhṛ tibhis tac-chī kara-jalā sā raiḥ yaumnā -jala-dhārā -rūpaiḥ sicyamā nam evambhūtamkṛ s ḥamdhāyātvā vānī ra-tarpaṇaiḥ vetasa-samidbhiḥ payah -siktair dugdhokṣ itair ayutamjuhuyāt | evam̄satī akālo'pi mahatī -vṛ ṣ t ir bhavati nātra saṁśayah ||43-44||

--o)0(o--

anenaiva dhyānena prayogāntaram āha—

amum eva smaran mūrdhni viṣ a-sphoṭ a-jvarā dibhiḥ |
 sa-dā ha-mohair ārtasya japec chāntir bhavet kṣ anāt ||45||

dāha-moha-sahitair vuṣ a-sphoṭ a-jvarā dibhir ārtasya mūrdhni mastake amum eva pūrvokta-rūpamdhāyātvā japeṭ anantaramtasya pī dītasya kṣ anād sāntih svāsthyaṁ bhavati ||45||

--o)0(o--

etasyām evārtau prakārāntaram āha—

athavā garuḍā rūḍham bala-pradyumna-saṁyutam |
 nija-jvara-viniṣ piṣ t a-jvarā bhiṣ t utam acyutam ||46||
 dhyā tvā jvarā bhibhūtyasya mūrdhny anyataram abhyaset |
 sāntimvrajed asā dhyo'pi jvarah sopadravah kṣ anāt ||47||

athavā jvarā bhibhūtyasya mastake'cyutam dhyātvā anyataram dvayor madhye ekaṁ mantram abhyaset japeṭ | kī dṝ śam? acyutamgaruḍārūḍham punah kī dṝ śam? bala-pradyumna bhyāṁsaṁyutam | punah kī dṝ śam? nija-jvareṇā vaiṣ ṣava-jvareṇā sī tākhyenāyudha-rūpena viniṣ piṣ t as cūrṇito yo raudra-jvara us ṣākhyāyudha-rūpas tena st utam | anantaramasyāsā dhyo'pi jvarah sī ghrām eva nāśaṁgacchati | kī dṝ śo jvarah ? upadravo gātra-pī dādi tat-sahitah ||47||

--o)0(o--

anenaiva dhyānena prayogāntaram āha—

dhyā tvaivam agnā v abhyarcyā payoktaiś caturaṅgulaiḥ |
 juhuyā d amṛ tā khaṇḍair ayutamjvara-sāntaye ||48||

evam pūrvokta-rūpamkr̄ s ḥāmhyā tvā vahnau sampūjya jvara-śānty-arthaīncatur-
aīgula-parimitair dugdhā-siktair amṛ tā khaṇḍair guḍcī -khaṇḍair ayutamjuhuyāt ||48||
--o)0(o--

prayogāntaram āha—

niśā ta-śara-nirbhinna-bhī ṣ matā pa-nudam harim |
smṛ tvā spr̄ śan japed ā rtam pā ṣibhyā m̄ roga-śā ntaye ||49||

niśātās tī ks ṣo yaḥ śaras tena nirbhinno biddho yo bhī ṣ mas tasya yas tā pas tamharati |
evambhūtam harim dhyā tvā ā rtam jvarā di-pī ḥitam pā ṣibhyā m̄ spr̄ ṣ t vā jvara-nāśārtham
manvōr ekataramjapet ||49||

--o)0(o--

prayogāntaram āha—

apamṛ tyu-vināśā ya sāndī pani-suta-pradam |
dhyā tvā mṛ ta-latā-khaṇḍaiḥ ks ī rāktair ayutam hunet ||50||

sāndī paniḥ kṛ ṣ na-guruḥ | tasya suta-pradam kṛ ṣ ḥāmhyā tvā amṛ ta-latā-khaṇḍaiḥ
guḍcī -khaṇḍaiḥ ks ī rāktair dugdha-siktair ayutam hunet juhuyāt | kasmāi ? apamṛ tyur
akāla-maraṇam tasya vināśāya nivṛ ttaye ||50||

--o)0(o--

prayogāntaram āha—

mṛ ta-putrā ya dadatāṁsūtān viprāya sārjunam |
dhyā tvā lakṣ amjaped ekāṁ manvoh suta-vivṛ ddhaye ||51||

mṛ ta-putrāya viprāya putrān dadatāṁsārjunam arjuna-sahitaṁdhyā tvā manvōr ekāṁ
lakṣ amjapet | kim-artham ? suta-vṛ ddhi-nimittam ||51||

--o)0(o--

prayogāntaram āha—

putra-jī vendhana-yute juhuyā d anale'yutam |
tat-phalair madhurā ktaiḥ syuḥ putrā dī rghāyuṣ o'sya tu ||52||

jī vāputreti yasya prasiddhiḥ tasya indhanena yute sampādite vahnau tat-phalaiḥ putra-
jī vāphalair madhurā ktas tri-madhv-aktair manvōr ekenāyutam juhuyāt | anantaram
asya homa-kartuḥ puttāḥ dī rghāyuṣ o bhavanti ||52||

--o)0(o--

prayogā ntaram āha—

kṣ ī ra-druk-kvā tha-sampūrṇam abhyarcya kalaśamniśi |
japtvā yutamprage nā rī m abhiś iñced dviś aṭ -dinam ||53||
sā bandhyā pi sutān dī rgha-jī vino gada-varjitān |
labhate nā tra sandehas taj-japtājyāśinī satī ||54||

kalaśa-pūraṇa-vidhānena kṣ ī ra-vṛkṣ a-kvāthena sampūrṇam kalaśamniśi rātrau
sampūryāyutamjaptvā prage prātaḥ-kāle putrārthīnī mstriyāmndviś aṭ -dinam dvādaśa-
dināni vyāpyābhiś iñcet | anantaramsābhiś iktā bandhyāpi apatya-janana-samaya-yogya
ajanitāpatyo'pi putrān dī rghāyus o roga-rahitān prāpnoti | kimbhūtā satī ? mantra-
japtājya-bhojinī satī | atrārthe sandeho nāsti ||53-54||

--o)0(o--

prayogā ntaram āha—

prātar vā cañyamā nā rī bodhi-cchada-puṭ e jalām |
mantrayitvā s̄ t ottara-śatāmpibet putrī yatī dhruvam ||55||

prātaḥ-kāle vā cañyamā mauninī putrī yatī ātmanaḥ putram icchantī bodhi-cchada-
puṭ e pippala-patra-puṭ e jalām manvor anyatareñās t̄ ottara-śatāmpibet putrīmā sainvyāpya
pibet | anantaramputramprāpnoti ti śes ah | jala-pāna-mantram āha—devakī -putreti |
atra prasañgāt asmin granthe anukto'pi santāna-gopāla-mantraḥ kathyate | tad yathā—
devakī -putra govinda vāsudeva jagad-guro |
dehi me tanayānīkṛ s̄ na tvām ahanśaraṇaṅgataḥ ||

asya mantrasya nārādo munir anus t̄ up-chandah santāna-prado gopāla-kṛ s̄ no devatā
padair vyastair vā pañcāñgāni | dhyānamyathā—

śaṅkha-cakra-dharamkṛ s̄ namrathasthamca caturbhujam |
sarvābharaṇa-sandī ptampī tavāsasam acyutam ||
mayūra-piccha-sanyuktamviś ṣnu-tejopabṛ mhitam |
samaripayantamviprāya naṣ t̄ ān ānī ya bālakān |
karuṇāmṛ ta-sampūrṇa-dṛ s̄ t̄ yekṣ antamca tamdvijām || iti ||55||

--o)0(o--

prayogā ntaram āha—

prahitā mākā śi-rājena kṛ tyā mchitvā nijā riñā |
tat-tejasā tan-nagarī mādhāntambhā vayan harim ||56||
sva-snehā ktair huned rātrau sarṣ apaiḥ sapta-vā saram |
kṛ tyā kartā ram evā sau kupitā nāśayed dhruvam ||57||

prahitā īpres itā īkāśī śvareṇa kṛtyā īghā takartī īnijā riñā nija-cakreṇa chitvā
anantaramtat-tejasā tasya kāśī śvara-rājasya nagarī īdahantamkṛ ṣaṁbhā vayan sva-
snehā ktair sarṣ apā-taila-yuktaiḥ sarṣ apaiḥ sapta-dinā ni vyāpya rātrau manvor
ekatareṇa juhuyāt | athā nantaraṁasau kṛtyā kruddhā satī dhruvaṁniś citāmkartā ram
eva nāśayet ||57||

--o)0(o--

prayogā ntaram āha—

āśī nam āśrame divye badarī -ś anḍa-maṇḍite |
spr̄ śantaṁpā ṇi-padmā bhyā īghaṇṭ ā karṇa-kalevaram ||58||
dhyā tvā cyutamtilair lakṣ amhunet tri-madhurā plutaiḥ |
muktaye sarva-pā pā nā īśā ntaye kā ntaye tanoh ||59||

badarī -ś anḍo badarī -samūhas tena maṇḍite śobhite divye utkṛṣṭe āśrama āśī nam
upaviṣṭaṁtathā hasta-paṅkajā bhyā īghaṇṭ ā karṇasya mahādeva-mūrteḥ kasyacit
mahādeva-bhaktasya vā kalevaram śarī raṁspr̄ śantam acyutaṁdhyā tvā tilais tri-
madhurā plutair ghṛta-madhu-śarkarā-miśritair manvor ekena lakṣ amjuhuyāt | kim-
artham ? mokṣāya tathā sakala-pāpā nā īvināśārthaṁtathā tanor dehasya kā ntaye
dīpty-artham ||58-59||

--o)0(o--

prayogā ntaram āha—

dveś ayantaṁrukmi-balau dyūtā saktau smaran harim |
juhuyād iṣṭayor dviṣṭayai gulikā gomayodbhavāḥ ||60||

dyūtāsaktau dyūta-karma kurvantau rukmi-balabhadrau dveś ayantaṁparasparam
dveś am utpādayantaṁharimsmaran gomayotpannā gulikā manvor ekena juhuyāt |
atra sahasra-homo boddhavyāḥ | *anuktāyāṁtu saṅkyāyāṁsaḥsaṁtatra nirdiśet* iti
vacanāt | kim-artham ? iṣṭayor mitrayor dviṣṭayai vidveś anārtham ||60||

--o)0(o--

prayogā ntaram āha—

jvalad-vahni-mukhair bāṇair varṣ antaṁgaruḍadhvajam |
dhāvamā nam ripu-gaṇam anudhāvantam acyutam ||61||
dhyā tvaivam abhyasen manvor ekāṁsapta-sahasrakam |
uccāṭa anāṁbhaved etad-ripūṇā īsaptabhir dinaiḥ ||62||

jvalan dedī pyamā no yo vahnis tadvan mukhamyeś āṁtair bā ṇair varṣ antari
tā ḍayantamitathā garudā rūḍhamitathā dhā vamā namś atru-samūham anupaścād
dhā vantamharimdhya tvā manvor daśāś tā daśākṣ arayor ekamsapta-sahasrakam
abhyaset jape | evamīkṛ te sati etasya śatrūṇāṁsaptabhir dinair uccāt anāmībhavati
sva-deśād apayānamībhavati ||62||

--o)0(o--

prayogāntaram āha—

utkṣ iptavatsakamīndhyā yan kapittha-phala-hā riṇam |
ayutamīprajapet sā dhyam uccāt ayati tat-kṣ aṇāt ||63||

utkṣ ipta ūrdhvamīkṣ ipo vatso vatsa-rūpo vatsakāsuro yena tathā kapitthasya phalam
haratī ti kṛ ṣ ḥamīndhyā tvā manvor madhye ekamayutamījapet | anantaramit-kṣ aṇāt
śī ghrām eva sādhyam uccāt anī yam uccāt ayati ||63||

--o)0(o--

prayogāntaram āha—

ā tmā namkarīsa-mathanaṁdhyā tvā mañcān nipā titam |
karīsa tmā nam arīm karṣ an gatā sumprajapen manum ||64||
ayutamījuhuyād vā sya janmoḍutaru-tarpaṇaiḥ |
api sevita-pī yūṣ o miyate'rī na sariśayah ||65||

ā tmā namkarīsa-mathanaṁkṛ ṣ ḥamīndhyā tvā karīsa-mathanāt manor aikyamīvicintya
tathā ripumīkarīsa-svarūpaṁapagata-prā ḥamīndhyā tvā ripu-karīsayor abhedam
vicintyeti bhāvah | mañcād adhaḥ-kṛ tamā karṣ ayan ā karṣ aṇamībhāvayan manvor ekam
ayutamījapet | asya ripoh janmoḍutarutarpaṇaiḥ samidbhīr juhuyāc ca |

kāraskaro'tha dhā trī syād udumbara-taruh punah |
jambū-khadī ra-kṛ ṣ ḥa khyā vanīsa-pippala-sanjīvīkau ||
nāga-rohita-nāmā nau palāśa-plakṣ a-sanjīvīkau |
ambaś t ha-bilvā junākhyaṁvikaṭkata-mahī ruhah ||
bahalaḥ savalaḥ kharjur bhaṇḍilah panasārkakau |
śamī ka-dambāmra-nimba-madhukā ṣ kṣ a-sākhinah ||

iti saptaviniśati-nakṣ atrā ṣāmīv kṣ āḥ | janma-nakṣ atra-vṛ kṣ a evamīkṛ te seivta-pī yūṣ o'pi
mīriyate nā tra sariśayah ||64-65||

--o)0(o--

idamprayojanamprakārā ntareṇāpi bhavatī ti darśayati—

athavā nimba-tailā ktair huned adhobhir aks ajaiḥ |
ayutamprayato rā trau maraṇā ya ripoḥ ks aṇā t ||66||

nimba-taila-siktair aks ajaiḥ vibhī taka-samidbhiḥ prayataḥ pavitraḥ san rā trau manv
ekena ayutamhunet | kim-artham ? śatrah śī ghra-vināśāya ||66||

--o)0(o--

asminn evārthe prayogāntaram āha—

doṣ ā riṣ t a-dala-vyoṣ a-kā rpā sā sthi-kaṇair niśi |
huned eraṇḍa-tailā ktaiḥ smaśā nastho’ri-śā ntaye ||67||

doṣ ā haridrā aris t a-dalamvibhī taka-patram iti rudradharaḥ | bhallātaka-patram iti
rudradhaaḥ | nimba-patram iti bhairava-tripāt hinaḥ | vyoṣ aṁtrikāt ukāmīkā rpāsāsthi
kārpāsā-bī jaṁkaṇamippipplā etair militair eraṇḍa-taila-siktaiḥ smaśā nasthah mṛ ta-
sanīkāra-sthā nasthah san niśi rā trau manv ekena juhuyāt | kim-artham? śatru-
nāśārtham ||67||

--o)0(o--

rāgān māraṇa-prayoge prāyaścittam āha—

na śastamā raṇamkarma kuryā c ced ayutamjapet |
huned vā pā yasaīs tā vat śā ntaye śā ntamā saḥ ||68||

māraṇamkarma śis t a-janasya na praśastamtathāpi yadi vā rāgāt kuryāt tadā manv
madhye ekāṁmantraṁayutamjapet paramānnena vā ayutamjuhuyāt | śāntaye pāpa-
nāśāya śānta-mānaso nirmatsaraḥ ||68||

--o)0(o--

prayogāntaram āha—

jaya-kā mo japel lakṣ am̄pā rijā ta-haramharim |
smaran parājayas tasya na kutaścid bhaviṣ yati ||69||

jaya-kā mah pumān balād indra-sakāśāt svargastha-pārijātā pahāriṇamkṛ ṣṇam
bhāvayan manv ekāmlakṣ am̄japet | evamkṛ te tasya bhaigah kasmād api na
bhaviṣ yati ti ||69||

--o)0(o--

prayogāntaram āha—

pārthe diś antamgī tā rthamvyā khyā-mudrā karamharim |
rathasthambhā vayan japyā d dharmā-vṛ ddhyai śamā ya ca ||70||

pārthe'rjune gī tā rthamdiśantamkathayantamtathā vyā khyā-mudrā īmkare yasya tam
uttāna-tarjany-aigus ṭ ha-yutā vyā khyā-mudrā tathā rūḍhamharimbhā vayan
manvor ekamlakṣ aīnjapet | kim-artham ? dharmotpatty-arthaṁmokṣ ārthamca ||70||

--o)0(o--

prayogā ntaram āha—

lakṣ aīmpalā śa-kusumair huned yo madhurā plutaiḥ |
vyā khyā tā sarva-śā strā nā īmsa kavir vā dirā ḍ bhavet ||71||

yah palāśa-puś pair ghṛ ta-madhu-śarkarā-miśrair manvor ekena laks aīnjuhuyāt sa
sakala-śāstrā nā īmvyā khyā tā kavirāt kavi-śreṣ ṭ haś ca bhavet ||71||

--o)0(o--

prayogā ntaram āha—

viśvarūpa-dharamprodyad-bhā nukoṭ i-sama-dyutim |
druta-cā mī kara-nibham agni-somā tmakamharim ||72||
arkā gni-dyota-dā syā īghri-paīkajam divya-bhūṣ aṇam |
nā nā yudha-dharamvyā pta-viś vā kā śā vakā śakam ||73||
rā ḍ ṭ ra-pūr-grā ma-vā stū nā īmśarī rasya ca rakṣ aṇe |
prajapen mantrayor ekataramdhyā tvaivam ā darāt ||74||

viśvarūpa-dharam etad vyā caṣ ṭ e udyad-āditya-koṭ i-samāna-kāntiṁtathā dravī bhūta-
suvarṇa-tulyamtathā agni-soma-svarūpamīl sūrya-somātmakam iti tripāt hinah | tathā
sūryā gnivad ujjvalamukhaṁpāda-padmamiyasya | tathā cāru-bhūṣ aṇaṁtathā
vividha-śastra-dharamtathā vyā pta-sariśārā kāśābhyantaram, etā dī śāṁhariṁdhyātvā
ādarāt mantrayor ekamjapet | kim-artham ? rā ḍ rau deśe pūr nagaramgrāmo'lpā-jana-
vāsa-sthā namivāstu eka-gṛ ha-svāmi-vāsah | ks etram iti govinda-miśrāḥ | vastv iti pāt he
hiran̄yādi | eteś ā īmśarī rasya ca rakṣ aṇe rakṣ ā-nimittam ||72-74||

--o)0(o--

prayogā ntaram āha—

athavā vyasta-sarvā īghri-racitā īgā rjuna-rṣ ikam |
tris ṭ up-chandasikam viś varupa-viś ḥv-adhidaivatam ||75||
japed gī tā-manuṁsthāne hṛ ḍ ī keśā dyam ā jyakaiḥ |
huned vā sarva-rakṣ ā yai sarva-duḥkhopasā ntaye ||76||

athavā sthāne hr̄ sī keśādyamgī tā-manumjapet | kimbhūtarinmanum ? vyastam
ekaikamsarve samastā ye aīghrayah pāda-catus t̄ ayamtaih racitam aīgam
pañcāīgam | arjunah r̄ s̄ ir yatra tamvyasta-sarvāīghri-racitāīgaś cārjuna r̄ s̄ ikaś ceti
dvandvah tamtris t̄ up-chando yatra tamviśvarūpo viś ḥur adhidevatā yasya tam |
ājyakair gh̄r tair huned vā vāśabdah samuccaye hunet | t̄ ī kāntare ukta-prayoges u yatra
japa-homayoh saīkhyā na uktā tatra sarinidhānoktā gr̄ hyate tad-abhāve's totaram
sahasramśataīnvā aş t̄ au sahasrāṇī ty eke | **jagan-mohanākhya-tantra—**

lakṣ aīnvāpy ayutamvāpi sahasramśatam eva ca |
kāryāṇāīngaurvān mantri tat-tad-dhomamsamācaret ||75-76||

iti śrī -keśava-bhaṭ t̄ ācārya-viracitāyāīmkrama-dī pikāyāīm
ş aş t̄ hah paṭ alah |
||6||

--o)0(o--

(7)

saptama-paṭ alam

aneka-mantra-kathanārthamsaptama-paṭ alam upakrāmati—vaks ya ity ādinā |

vakṣ ye'kṣ aya-dhanā vā ptyai pratipattimśriyah pateḥ |
suguptā m̄dhana-nā thā dyair dhanyair yā kriyate sadā ||1||

śriyah pater gopālasya pratipattiṁdhyānammantra-pūjā-dhyānādi-prakāraṁvā
vakṣ ye | yā pratipattir dhana-nā thā dyaiḥ kubera-prabhṛ tibhir mahādhanaiḥ kriyate |
kasyai ? akṣ ayam avināśi yad dhanam̄tat-prāptyai | suguptā nātyanta-prakaṭ itām
dvijair ity arthaḥ ||1||

--o)0(o--

dvā ravatyām ity ādi sapta-ślokair madhya-kulakam |

dvā ravatyāṁsaḥsrā rka-bhā svarair bhavanottamaiḥ |
analpaiḥ kalpa-vṛ kṣ aiś ca parī te maṇḍapottame ||2||

acyuto dhyeyah kutra ? dvā ravatyām mani-maṇḍape mani-sinhāsanāmbuje āśī no
dvā rakā-nagarī-gata-mani-maṇḍapāvasthita-mani-maya-sirihāsanopavis ṭ ah mani-
maṇḍape | kī dṛśe ? bhavanottamaiḥ gr̄ hottamaiḥ kalpa-vṛ kṣ aiś ca parī te veṣ ṭ ite |
kimbhūtaiḥ ? sahasra-sūryāḥ tadvad bhāsvarair dī ptair analpair vistaraiḥ ||2||

--o)0(o--

jvalad-ratna-maya-stambha-dvā ra-toraṇa-kuḍyake |
phulla-srag-ullasac-citra-vitā nā lambi-mauktike ||3||

punah kī dṛśe ? jvalanti dī ptāni yāni ratnāni tan-mayam̄tat-pradhānamstambhaḥ
gr̄ hādhāra-bhūtarāmdvāra-toraṇaṁkuḍyambhittir yatra tasmin praphullā vikāsanī yā
srak puṣ pa-mālā ullasac-chobamānam̄pavitrāmnānā-prakāraṁvitānam̄tatrālambi
mauktikam̄yatra tatra ||3||

--o)0(o--

punah kī dṛśe mani-mandape ?

padma-rā ga-sthalī -rā jad-ratna-nadyoś ca madhyataḥ |
anā rata-galad-ratna-sudhasya svastaror adhah ||4||

padma-rāga-mayī yā sthalī rājad dedī pyamāna-ratna-mayī ca yā nadī taylor madhye
svas-taroh pārijātasyādhaḥ | svas-taror kimbhūtasya ? anārataṁsarvadā galantī
ratnamayī sudhā amṛ tamyasya tasya ||4||

--o)0(o--

punah kī dṝ śe maṇi-mandape ?

ratna-pradī pāvalibhiḥ pradī pita-dig-antare |
udyad-āditya-saṅkāśe maṇi-siṁhā sanā mbuje ||5||

ratna-pradī pāvalibhir jvalad-ratnaiḥ pradī pitam udbhāsitarāndisām antarālam avakāśo
yatramāṇi-siṁhāsane | kimbhūte ? udyat prādurbhavan ya ādityas tasya saṅkāśe
sadṝ śe ||5||

--o)0(o--

acyutah kimbhūtah ?

samāsī no'cyuto dhyeyo druta-hāṭ aka-saṁibhaḥ |
samānodita-candrārka-taḍit-koṭi-sama-dyutiḥ ||6||

druta-hāṭ aka-saṁibhaḥ dravī -bhūta-svarṇa-tulyaḥ samānoditā ekadodgatā yā
candrārka-nāmkoṭi iḥ taḍitām api koṭi iḥ tat-sama-dyutir yasya saḥ ||6||

--o)0(o--

punah kimbhūtah ?

sarvāīga-sundarah saumyah sarvābharaṇa-bhūṣitah |
pi ta-vāsāś cakra-śaṅkha-gadā-padmajvalad-bhujah ||7||

sarvāīgena mukhādinā sundaro ramyah saumyo'nuddhataḥ sarvābharaṇenā
kuṇḍalādy-alāṅkāreṇa bhūṣitah | pi ta-vāsāḥ pi ta-vāsāś yasya saḥ | cakra-śaṅkha-gadā-
padmar ujjvalā dīptā bhujā yasya saḥ ||7||

--o)0(o--

punah kī dṝ śaḥ ?

anā ratocchlad-ratna-dhāraudha-kalaśamśprāśan |
vāma-pādāmbujāgreṇa muṣṇatā pallava-cchavim ||8||

vāma-pādāmbujāgreṇa anārataṁsarvadā ucchalantī yā ratna-dhārā tasyā oghah
pravāho yatra sa cāsau kalasaś ceti karmadhārayah | tamspṝ ūn vāma-pādāmbujāgreṇa
| kimbhūtena ? pallava-cchavim muś ḥatā kiśalaya-kāntimcorayatā ||8||

--o)0(o--

aś ṭ a-mahiś ī -dhyānam āha—

rukmiṇī -satyabhā me'sya mūrdhni ratnaugha-dhārayā |
siñcantlyau dakṣ a-vāma-sthe sva-doh-stha-kalaś otthayā ||9||

rukmiṇī -satyabhāme dhyeye | kimbhūte ? asya harer mūrdhni śirasi ratna-pravāha-
dhārayā siñcantlyau | kī dṝśe ? dakṣ a-vāma-sthe | atra rukmiṇī dakṣ īne satyā vāme |
kimbhūtayā dhārayā ? sva-hasta-stha-ghaṭ odbhavayā ||9||

--o)0(o--

nāgnajitī -sunande ca dhyeye | ete kī dṝśe ?

nāgnajitī sunandā ca diśantyā kalaśau tayoḥ |
tābhyāmca dakṣ a-vāma-sthe mitravindā -sulakṣ maṇe ||10||

tayo rukmiṇī -satyabhāmayoḥ sthāne ratna-ghaṭ au diśantyau dadatyau | kī dṝśe ? dakṣ a-
vāma-sthe | tathā mitravindā -sulakṣ aṇe dakṣ īna-vāma-sthe dhyeye | kimbhūte ?
tābhyāmna gnajitī -sunandābhyām kalaśamdiśantī bhyām kalaśamdadatyau ||10||

--o)0(o--

ratna-nadyā samuddhṝtya ratna-pūrṇau ghaṭ au tayoḥ |
jāmbavatī suśī lā ca diśantyau dakṣ a-vāma-ge ||11||

tathā dakṣ a-vāme jāmbavatī -suśī le ca dhyeye | kimbhūte ? ratna-nadyā ratna-pūrṇau
ghaṭ au samuddhṝtya taylor sulakṣ maṇā -mitravindayor diśantyau ||11||

--o)0(o—

bahiḥ ṣ oḍaśa-sāhasra-saṅkhyā tāḥ paritaḥ striyah |
dhyeyāḥ sakala-ratnaugha-dhārā -yuk-kalaś ojjvalāḥ ||12||

tad-bahiḥ ṣ oḍaśa-sāhasra-saṅkhyā tāḥ priyā dhyeyāḥ | kimbhūtāḥ ? kanakaṁsuvarṇam
ratnāni padmādī ni teṣām oghah samūhah | tasya dhārā myunaktī ti tad-yuk yaḥ kalaśah
tena dī ptāḥ ||12||

--o)0(o--

tad-bahiś cāś t a-nidhayo dhyeyāḥ | kī drśāḥ ?

tad bahiś cāś t a-nidhayah pūrayanto dhanair dharā m |
tad-bahir vṛśṇayah sarve purovac ca surā dayah ||13||

dharāmpr̄ thvī m̄dhanaiḥ pūrayantah tad-bahir vṛśṇayo yādavā dhyeyāḥ | anantaram
purovat dikṣ u sthitāḥ surādayo devarśi-siddha-vidyādhara-gandharva-prabhṛ tayo
ratnābhiḥ ekam̄kurvanto dhyeyāḥ ||13||

--o)0(o--

dhyā tvaivam paramā tmā namvinisaty-arṇam manumjapet |
catur-lakṣam huned ājyais catvā riṁśat-sahasrakam ||14||

evamparamā tma-rūpaṁśarī riṇamdhya tvā vinisaty-akṣ arammantraṁcatur-lakṣ am
japet | ājyair gṛh taiś catvā riṁśat-sahasrakam hunet juhūyāt ||14||

--o)0(o--

vinisaty-akṣ ara-mantram uddharati—

śakti-śrī -pūrvako's t ādaśā rṇo viṁśati-varṇakah |
matrenā nena sadṛśo manur nahi jagat traye ||15||

śaktir bhuvaneśvarī -bī jaṁśrī hī śrī -bī jaṁetad-bī ja-dvaya-pūrvakah
pūrvoktāś t ādaśākṣ ara-mantra eva viṁśaty-akṣ aro bhavatī ty arthaḥ | anena mantrē
sadṛśo mantra jagat-traye nāsti ||15||

--o)0(o--

r̄śy-ādikamdarśayati—

r̄śi brahmā ca gāyatrī -cchandaḥ kṛśnas tu devatā |
pūrvoktavad eva sya bī ja-śakty-ādi-kalpanā ||16||

asya mantrasya bī ja-śakty-ādi-kalpanā pūrvoktavat daśākṣ aravat tathā ca daśākṣ arasya
yad bī jādikamtaḥ asyāpi ty arthaḥ ||16||

--o)0(o--

pūjā-prakāram āha—

kalpaḥ sanat-kumā rokto mantrasyā syocyate'dhunā |
pīt ha-nyā sādikamkṛ tvā pūrvokta-kramataḥ sudhī hī ||17||

asya mantrasya sanat-kumāra-kathitah pūjā-prakārah samprati mayā kathyate |
pūrvokta-kramataḥ daśākṣ arokta-prakāreṇa pī ṭ ha-nyāsa-prāṇāyāmādikamkṛ tvā ||17||

--o)0(o--

kara-dvandvā īguli-taleś v aīga-ṣ aṭ kampravinyaset |
mantreṇa vyā pakamkṛ tvā mā ṭr kā mā manu-sampuṭ ā m ||18||
saihā ra-sṛ ṣ t i-mārgeṇa daśa-tattvā ni vinyaset |
punaś ca vyā pakamkṛ tvā mantra-varṇā s tanau nyaset ||19||

ubhaya-karā īguliṣ u ubhaya-kara-taleś u ca ṣ ad-aīga ni kramān nyaset | mantreṇeti
vinīśaty akṣ ara-mantreṇa vyā pakamīsarvatanau nyāsaihkṛ tvā mā ṭr kā mīmā ṭr kā-nyāsam
manu-sampuṭ ā mīnīśaty-akṣ ara-puṭ ita-pratyakṣ arāmpūrvokta-mā ṭr kā-sthāneś u
vinyaset | prayogaś ca—hrī māmhrī mīnnama ity ā dih | evamībha-paryantañdvir-
āvṛ ttiḥ | tato hrī mīsrī mīhrī mīsrī mīnnamahī | klī mīkrī mīpañkli mīkrī mīnnama ity ā dih |
saihā ra-sṛ ṣ t i-mārgeṇa daśa-tattvā ni mahī -salila-prabhṛ tī ni vinyaset | punar api
vinīśaty-akṣ ara-mantreṇa vyā paka-nyāsaihkṛ tvā vinīśati-mantrākṣ arā ni tanau sva-
śarī re nyaset ||19||

--o)0(o--

akṣ ara-nyāsa-sthānāny āha—

mūrdhni bhāle bhruvor madhye netrayoh karṇayor nasoh |
ānane cibuke kaṇṭ he dor-mūle hṛ di tanduke ||20||
nābhau liṅge tathā dhā re kaṭ yor jānvoś ca jaīghayoh |
gulphayoh pādayor nyaset sṛ ṣ t ir eś ā samī ritā ||21||

mastake bhāle lalāṭ e bhrū-madhye ity ādāv ekaikam akṣ arānnyaset | ādhāre liṅgādhas
trikoṇa-sthāne eś a sṛ ṣ t i-nyāsa-prakāra uktaḥ ||21||

--o)0(o--

sthitir hṛ d-ā dikamīntā saiḥṛ tiś caraṇā dikā |
vidhā yaivamīpañca-kṛ tvāḥ sthity-antamūrti-pañjaram |
sṛ ṣ t i-sthitī ca vinyasya ṣ ad-aīga-nyā sam ā caret ||22||

hṛ d-ādikārisāntā sthitih hṛ dayam ārabhyānisā-paryanta-nyāsaḥ sthitih saiḥṛ tiś
caraṇādikāpādāvārabhyamūrdhānta-nyāsaḥ vidhāyeti | evamīpañca-vārān sthity-antam
nyāsaihkṛ tvā iti gṛ hasthābhiprāyeṇa tathā pūrvokta-murti-pañjara-nyāsaihkṛ tvā
punah sṛ ṣ t i-sthitī vinyasya sṛ ṣ t i-sthitī-prakāreṇa mantra-varṇān vinyasya ṣ ad-aīga-
nyāsam ā caret ||22||

--o)0(o--

s ad-aīgāni darśayati—

guṇā gni-veda-karaṇa-karaṇā kṣ y-akṣ arair manoh |
mudrā īmbaddhvā kirī t ākhyā īndig-bandham pūrvavac caret |
dhyā tvā japtvā rcayed dehe mūrti-pañjara-pūrvakam ||23||

manor mantrasya gunās trayah agnayas trayah vedāś catvārah karanam antah-karaṇa-catus t ayam punah karaṇa-catus t ayam akṣ i-dvayam etair akṣ arair mantra-sambhavaiḥ
s ad-aīgāni kāryāṇī ty arthaḥ | mudrām iti kirī t ākhyā īmkirī t ābhidhā īmbaddhvā kṛ tvā
kirī t ādyām iti pāt he kaustubha-śrī vatsa-mudrayoh parigrahaḥ pūrvavad astra-
mantreṇa dig-bandhanā īnkuryāt |

ātma-pūjām āha—dhyātveti | pūrvoditā īndhyā namkṛ tvā as t ottara-śatamca japtvā
mūrti-pañjara-pūrvakam dehe pūjayet tathā cābhyanṭare prathamaṁ paramēśvarā-
rādhanaṁtad anu mūrti-pañjarasya tad anu sṛṣṭi i-sthiti-nyāsaṁtad anu s ad-
aīgasyeti ||23||

--o)0(o--

bāhya-pūjā-prakāram āha—

athavā hye'rcayed viś ṣūmātad-arthaṁyantram ucyate |
gomayenopalipyorvī ītatra pī t hāmnidhā payet ||24||

athātma-pūjānantarambāhye viś ṣūmpūjayed | tat-pūjārthaṁpūjā-sthānam ucyate |
gomaya-jalena pṛ thivī m upalipyā tatra lipta-sthāne pī t hāmpūjādhāra-priyā īpātram
sthā payet ||24||

--o)0(o--

vilipyā gandha-paṅkena likhed as t a-dalā mbujam |
karṇikā yā ītu s at -koṇāṁsa-sā dhyām̄tatra manmatham ||25||

anantaramtat-pī t hāmcandana-paṅkena vilipyā tatrās t a-dala-padmām̄vilikhya
karṇikā yā īpadmām̄vilikhya madhya-sthāne s at -koṇa-puṭ itam̄vahni-pura-dvayaṁ
likhet | tatra s at -koṇa-madhye sa-sādhyām̄karma-sahitaṁsādhyā-nāma-sahitaṁ
manmathamkāma-bī jaṁlikhet | sādhyā-grahaṇāt dhāraṇārtham apy etad boddhavyam
iti tripāt hinaḥ ||25||

--o)0(o--

śiś t ais tam̄saptadaś abhir akṣ arair veṣ t ayet smaram |
prāg-rakṣ o'nila-koṇeṣ u śriyām̄s iṣ t eṣ u sam̄vidam ||26||

śis t aiḥ sapta saptadaśabhir akṣ arais tamkāma-bī jaṁves t ayet | ṣ at -koṇasya pūrvanairṛ ti-vāyavya-koṇeṣ u śriyamśrī -bī ja-trayamlikhet | śiṣ t eṣ u triṣ u koṇeṣ u paścimeśānāgni-koṇeṣ u sanividam bhuvaneśvarī -bī jaṁvilikhet ||26||

--o)0(o--

ṣ ad-akṣ aramṣandhiṣ u ca keśareṣ u triṣas triṣah |
vilikhet smara-gāyatrī mālā -mantramdalā ṣ t ake ||27||
ṣ adśah samlikhya tad-bāhye veṣ t ayen mātṛ kākṣ araiḥ |
bhū-bimbamca likhed bāhye śrī -māye dig-vidikṣ v api ||28||

sandhiṣ u ṣ at -koṇa-sandhiṣ u ᷣ ad-akṣ aramkāma-bī ja-pūrvaka-kṛ ᷣ nāya nama iti ᷣ ad-akṣ aramlikhet | keśara-sthāne kāma-gāyatrī māvaks yamānāmtriśo'kṣ ara-trayamkṛ tvā vilikhet | patrā ṣ t ake vaks yamānāmālā -mantramṣ adśah ᷣ ad-akṣ arāṇi kṛ tvā vilikhya padma-bāhye mātṛ kākṣ arair veṣ t ayet | mātṛ kāveṣ t ana-bāhya eva vaks yamānā-svarūpam bhū-bimbamca likhet | bhū-bimba-dig-vidikṣ u śrī -māye dikṣ u śrī -bī jaṁkoṇeṣ u bhuvaneśvarī -bī jaṁlikhed ity arthaḥ ||28||

--o)0(o--

etad-yantramhā ṣ akā di-paṭ t eṣ v ālikhya pūrvavat |
sādhitamdhā rayed yo vai so'rcyeta tradaśair api ||29||

etad yantrāmpūjāyām apy upayuktamyo dhārayet sa devair api pūjyate | kimkṛ tvā ? suvarṇa-rajata-tāmrādi-paṭ t eṣ u yathā-kathita-dravyenālikhya pūrvavad yah pūjāsu | yad vā, pūrva-mantravat kṛ ta-prāṇa-pratiṣ t hādi-kriyam | kī dṛśam ? sādhitam�athā-kathita-prakāreṇa sampādita-prajaptamca ||29||

--o)0(o--

kāma-gāyatrī m uddharati—

syād gāyatrī kāma-deva-puṣ pa-bāṇau ca ṣe'ntakau |
vidmahe-dhī mahi-yutau tan no'nigah̄ pracodayāt |
japyāj japaṇau gopāla-mantrānāmjanā-rajanī m ||30||

kāma-deva-puṣ pa-bāṇa-śabdau krameṇa caturthy-antau | kimbhūtau ? vidmahe-dhī mahi-śabda-sahitau | tad-anu tan no'nigah̄ pracodayād iti svarūpam | evamisati kāma-gāyatrī syād bhavati | japyād iti gopāla-mantrānāmjanā-rajanī m ity arthaḥ ||30||

--o)0(o--

mālā-mantram uddharati—naty-anta ity ādinā |

naty-ante kā ma-devā ya ṣe'ntam̄sarva-jana-priyam |
 uktvā sarva-janā nte tu sarimohana-padarītathā ||31||
 jvala jvala prajvaleti prokto sarva-janasya ca |
 hṛ dayam̄ca mama brūyā t vaśam̄kuru-yugam̄ś irah |
 prokto madana-mantrō's ta-catvā riñś adbhir akṣ araiḥ ||32||

namaḥ-śabdānte kāma-devāyeti svarūpam̄tad-anu caturthy-ante sarva-jana-priya-
 śabdam uccārya tad-anu sarva-jana-śabdam uktvā sarimohana-padarīvadet | tad-anu
 jvala prajvaleti svarūpam uktvā sarva-janasya hṛ dayam̄mameti svarūpam uktvā
 vaśam iti svarūpam uktvā kuru kuru iti svarūpam uktvā śirah svāhā iti vadet | evam̄ca
 sati as t a-catvāriñśad akṣ arakair madana-mantrah ||31-32||

--o)0(o--

viniyogaṁdarśayati—

japā dau mā ra-bī jā dyo jagat-traya-vaśī karaḥ |
 bhū-gr̄ haṁcaturasram̄syā t koṇa-vajrā dy-alāṅkṛ tam ||33||

yatra yathodbhūta eva japa-pūjā-homādau tu yadi kāma-bī jādyo bhavati tadā jagat-
 trayavaśī karaṇa-kṣ amāḥ yadāya mantrah svatantraṇa japyate tadeti tripāṭ hinah | bhū-
 gr̄ ham uddharati—bhū-gr̄ ham iti | koṇa-sarīlagnāś t a-vajrālaṅkṛ ta-caturasram̄koṇa-
 catus t aya-sahitambhū-vilambam iti pāṭ ho vā ||33||

--o)0(o--

yantra pūjā-prakāram āha—

pī t haṁpūrvavad abhyarcya mūrti-saṅkalpya pauraśī m |
 tatrā vā hyā cyutambhaktyā sakalī kṛ tya pūjayet ||34||

pūrvavad daśākṣ aravat gurvāpī t ha-pūjāntam abhyarcya tatra pauruśī mīpuruśākṛ tim
 mūrtim̄pārameśvarī mīvicintya tatra mūrtāv acyutam āvāhya sakalī kṛ tya bhaktyā
 pūjayet | suś umnā pravāha-nādyā puś pa-yuktam uttāna-pāṇī -hṛ daya-stha-mūrtes tejaḥ
 sañyojya tejo devatā brahma-randhreṇa deva-śarī ra-gataṁvicintya sva-sva-mudrayā
 bāhye sanīsthāpya sannidhāpya sañniruddhyā vaguṇṭ hya devatā īge s ad-aīga-nyāsam
 kṛ tvā s odaśopacāraiḥ sampūjayed ity arthaḥ ||34||

--o)0(o--

ā sanādi bhūś aṇā ntam̄punar nyā sa-kramā t yajet |
 sṛ s t i-sthitī s ad-aīgam̄ca kirī t aṁkuṇḍala-dvayam ||35||
 cakra-saṅkha-gadā -padma-mā lā -śrī vatsa-kaustubhā n |
 gandhā kṣ ata-prasūnaiś ca mūlenā bhyarcya pūrvavat ||36||

āsanādi vibhūś āntarīyathā syād evaṁpūjayed āsanam ārabhya bhūś āntair upacāraih pūjayed ity arthaḥ | punar nyāsa-kramāt sṛṣṭi y-ādī n yajet | prathamāṁśr̄ṣṭi y-ādī nām nyāsaṁvidhāya tatas tān pūjayed | athavā nyāsa-kramād yathā teṣāṁnyāsah kṛ tas tena krameṇety arthaḥ |

gandhākṣ ateti | akṣatā yavā gandhākṣ ata-puṣ pais ca pūrvavat mūla-mantreṇa kṛṣṇam pūjayitvā saptāvṛti h sampūjayed ity arthaḥ ||36||

--o)0(o--

āvaraṇāny āha—

ādau vahni-pura-dvandva-koneś v aīgā ni pūjayed |
sahṛ c-chirah śikhā-varma-netram astraṁ kramāt ||37||

prathamāṁvahni-pura-yugala-sambandhi-śaṭ-koneś u āgneya-konam ārabhya ṣad-aīgāni pūjayed ity arthaḥ | aīgāny āha—sahṛ d iti | saha-hṛ d āvartata iti sahṛ t hṛ dayam śirah śikhā-varma-kavacaṁnetram astraṁceti prathamāvaraṇam ||37||

--o)0(o--

dvitī yāvaraṇam āha vāsudeva iti—

vāsudevaḥ saṅkarṣaṇaḥ pradyminaś cā niruddhakaḥ |
agny-ādi-dala-mūles u sāntiḥ śrīś ca sarasvatī ||38||
ratiś ca dig-daleś v arcyās tatoṣ tau mahiṣī r yajet |
rukmiṇy-ādyā dakṣa-savye kramāt patrā grakes u ca ||39||

agny-ādi-koṇa-dala-mūles u keśara-sthāneś u vāsudevādayaḥ pūjyās tathaiva pūrvādi-catur-dikṣ u dala-mūles u sānty-ādayaḥ pūjyā ity arthaḥ | tṛtīyāvaraṇam āha—tatoṣ tāv iti | tad-anantaram aṣṭau mahiṣyah pūjyā ity arthaḥ | tāhi rukmiṇy-ādyā iti | pūjā-sthānam āha—dakṣa-savye iti | parameśvarasya dakṣiṇa-bhāge catasrah vāma-bhāge catasrah krameṇa pūjyā ity arthaḥ ||38-39||

--o)0(o--

caturthāvaraṇam āha—tata iti |

tataḥ ṣoḍaśa-sāhasraṁsakṛ d evārcayet priyāḥ |
indrāni la-mukundādyān makarā naīga-kacchapān ||40||
padma-saṅkhādikāṁś cāpi nidhīn aṣṭau kramād yajet |
tad bahiś cendra-vajrād ye āvṛtī samprapūjayed ||41||

pūrvādi-dalāgres u ṣoḍaśa-sahasraṁpriyāḥ deva-patnīḥ sakṛ d eva eka-krameṇaivārcayet | pañcamam āvaraṇam āha—indrāni lādyān aṣṭau nidhīn pūrvādi-

kramena pūjayed | atrendrā di-śabdā nantaraṁpratyekaiṁcaturthy-antamnidhi-padam
deyam | prayogaś ca—omindra-nidhaye namah ity ādiḥ | ṣaṣṭha-saptamāvaraṇa-
dvayam āha—tad bahir iti | tad-bāhye indrādikamvajrādikamca pūjayed ||40-41||

--o)0(o--

āvaraṇāni sandarśya naivedyamdarśayati—

iti saptā vṛtti-vṛtam abhyarcyā cyutam ādarā t |
priṇayed dadhi-khaṇḍā jya-miśreṇa tu payo'ndhasā ||42||

ity anena prakāreṇa saptāvaraṇa-veṣṭitamkṛ ṣaṣṭha-pūrvakamṣampūjya dadhi-
śarkarā-ghṛta-sahitena pāyasena priṇayed ity arthaḥ ||42||

--o)0(o--

rājopacāramdattvā tha stutvā natvā ca keśavam |
udvāsayet sva-hṛdaye parivāra-gaṇaiḥ saha ||43||

chatra-cāmarādī ni dattvā athā nantaraṁstavamkṛ tvā ṣaṣṭha-pūrvakamṣampūjya
praṇamya parivāra-gaṇaiḥ saha keśavamhṛdaye udvāsayet uttolya sthāpayet ||43||

--o)0(o--

nyastvā tmā naṁsamabhyarcya tan-mayah prajapen manum |
ratnā bhiṣeka-dhyānejyā-viṁśatī-arṇāśritēritā ||44||
japa-homā rcanair dhyānair yo'mum̄prabhajate manum |
tad veśma pūryate ratnaiḥ svarṇa-dhānyair anāratam ||45||

nyastvā pūjā pūrvoktaṁśrṣṭi-ādi-nyāsamkṛtvā ātmā-pūjāmvidhāya tan-mayah pūjya-
deva-svarūpo bhūtvā pūjāṛga-mantrāṁjapet | parkṛtam upasamharati—ratneti |
dhyānamca ijjyā ca pūjā ca ity arthaḥ | tathā ca yasyāmṛpūjāyāmṛkṛ ṣaṣṭha
ratnā bhiṣeka-dhyānamtatra kṛ ṣaṣṭha viniṁśatī-akṣaroktā pūjeyam uktā | phalam
darśayati—japeti | japa-dibhir yo amum̄mantramsevate tasya gṛham-padma-
rāgādibhiḥ ratnaiḥ kāraṇair dhānyaiś cānāratam anavarataṁpūryate ||44-45||

--o)0(o--

pṛthvī pṛthvī kare tasya savasasy akulākulā |
putrair mitraiḥ susampannah prayāty ante parāṁgatim ||46||

--o)0(o--

prayogaṁdarśayati—

vahnā v abhyarcya govindamśukla-puṣ paiḥ sa-taṇḍulaiḥ |
ājyā ktair ayutamḥutvā bhasma tan-mūrdhni dhā rayet |
tasyā nnā di-samṛ ddhiḥ syā t tad-vaśe sarva-yoṣ itaḥ ||47||

yathokta-prakāreṇāgnim ādhāya tatra yathokta-prakāreṇa govindamśampūjya
ghṛ tāktais taṇḍula-sahitaiḥ śukla-puṣ pair daśa-sahasrāṇi hutvā homāgni-bhasma yaḥ
pumān mūrdhani dhārayet tasya nānā-samṛ ddhiḥ sampattir bhavati sarvāś ca striyas
tad-āyattā bhavanti ||47||

--o)0(o--

prayogāntaram āha—

ājyair laks amhuned rakta-padmair vā madhurā plutaiḥ |
śriyā tasyaindram aiśvaryamītṛ ṣaleśāyate dhruvam ||48||

ghṛ taiḥ kevalaiḥ ghṛ ta-madhu-śarkarāyutaiḥ rakta-padmair vā yo laks amjuhoti tasya
sādhakasya śriyā laks myā kṛ tvā indra-sambandhi aiśvaryamītṛ ṣa-samānambhavati
dhruvam utprekṣ āyām ||48||

--o)0(o--

prayogāntaram āha—

śuklā di-vastra-lābhā ya śuklā di-kusumair hunet |
trimadhvaktair daśa-śatam ājyā ktair vā ṣ t a-samīyutam ||49||

śuklādi-vastra-prāpty-arthaṁghṛ ta-madhu-śarkarā-sahitaiḥ śukla-puṣ paiḥ ghṛ āktair
vā as ṣ adhika-daśa-śatamjuhuyāt ||49||

--o)0(o--

prayogāntaram āha—

kṣ audra-siktaih sitaiḥ puṣ pair as ṣ ottara-sahasrakam |
hunen nityamīsa ṣ ad-māsān purodhā nr pater bhavet ||50||

madhu-miśritaiḥ śukla-puṣ pair as ṣ ādhika-sahasrampratyahamyo juhuyāt sa ṣ aṭ ke
atī te rājāḥ purohito bhavati ||50||

--o)0(o--

daśā ṣ t ā daśa-varṇoktamjapa-dhyā na-hutā dikam |
vidadhyāt karma cānena tābhyām apy atra kī rtitam ||51||

daśāś t ādaśākṣ arayor uktamjapa-dhyāna-homādikam anena mantreṇa kuryāt | atra
mantra kathitamprayogādikamītābhyaṁca kuryāt ||51||

--o)0(o--

mantrāntaram āha—

śrī -śakti-smara-kṛ ṣ nā ya govindā ya śiro manuh |
ravy-arṇo brahma-gā yatrī -kṛ ṣ nā-ṛ s y-ādir athā sya tu ||52||

śrī -bī jaṁśakti-bī jaṁsmarah kāma-bī jaṁkṛ ṣ nā ya govindā yeti svarūpaṁśiraḥ svāheti
svarūpaṁravyārṇo mantraḥ ṣ ir ādau yeś āmte ṣ s y-ādayo brahma-gāyatrī -kṛ ṣ nā ṣ s y-
ādaya ity arthaḥ | asya brahmā ṣ s ih gāyatrī -cchandah kṛ ṣ no devatā ity arthaḥ | bī ja-
śaktyādi-pūrvavat ||52||

--o)0(o--

bī jais triveda-yugmā rṇair aīga-ṣ at kam ihoditam |
vinīś aty-arṇodita-japa-dhyāna-homā rcana-kriyā h |
mantro'yaṁ sakalaiś varya-kā īkṣ ibhiḥ sevyatā mbudhaiḥ ||53||

iha mantra aīga-ṣ at karīś ad-aīgamkathitamkais tribhir bī jair aīga-trayaṁtathā
triveda-yugmā rṇaiḥ tribhiś caturbhir dvābhyaṁcāparāīga-trayam iti | vinīśeti | ayam
mantraḥ vinīśaty-akṣ ara-mantrokta-japa-dhyāna-homa-pūjā-sahitaḥ sakalaiś varya-
kāmaiḥ paṇḍitair upāsyatām ||53||

--o)0(o--

mantrāntaram āha—

śrī -śakti-kā ma-pūrvo'īgajanma-śakti-ramā ntakah |
daśākṣ arah sarā vā dau syā c cec chakti-ramā -yutah |
mantrau vikṛ tir avyārṇā vā cakrā dy-aīginā v imau ||54||

śrī -bī jaṁbhuvaneśvarī -bī jaṁkāma-bī jaṁca | ete pūrve yasya daśākṣ arasya tathāīga-
janma kāma-bī jaṁśaktir bhuvaneśvarī -bī jaṁramā-śrī -bī jaṁ—ete ante yasya
daśākṣ arasya | evambhūtādy-anta-viśiṣṭ o daśākṣ aro ṣ odaśākṣ ara-mantor bhavati tathā
sa eva daśākṣ aro mantraḥ ādau śakti-ramā -yutah bhuvaneśvarī -śrī -bī ja-sahitaś cet tadā
dvādaśākṣ ara-mantro bhavati | evamīca sati imau vikṛ tir avyārṇau ṣ odaśākṣ ara-
dvādaśākṣ arau mantrau ācakrādy-aīginau daśākṣ aroktāni ācakrādy-aīgāni yayos
tādṛśau jīvayau ||54||

--o)0(o--

vinīś aty-arṇokta-yajana-vidhau dhyā yed athā cyutam |

varadā bhaya-hastā bhyā mś lis yantaṁsvā īkage priye |
padmotpala-kare tā bhyā mś lis t̄ amcakra-darojjvalam ||55||

viriśaty-aks ara-kathita-pūjā-prakārāv etau athānantaram acyutamāncintayet | kī dṛ śam? svā īkage sva-kroda-sthite priye lakṣ mī -sarasvatyau | yad vā, rukmiṇī -satyabhāme ślis yantam āliigantam | kābhyām ? varadābhaya-hastā bhyāmvaraṁdadātī ti varadaḥ | na vidyate bhayaṁyasmāt sa varadābhayau ca tau hastau ceti varadābhaya-hastau tābhyām ity arthaḥ | priye kī dṛ śe ? padmaṁsā mānya-paikajam utpalamnī la-padmaṁ te karayor yayos te tādṛ g-vidhe | punah kī dṛ śam? tābhyām̄priyābhyām̄sliš t̄ am āliigitam | punah kī dṛ śam? ūkha-cakrābhyām ujjvalam ||55||

--o)0(o--

puraścarāṇa-japādikam āha—

daśa-lakṣ amjaped ājyais tā vat-sahasra-homataḥ |
siddhāv imau manū sarva-sampat-saubhāgyadau nṛ ṣām ||56||

daśa-lakṣ a-saikhyamjaped ājyair ghṛtais tā vat-sahasra-homato daśa-sahasra-homataḥ siddhau imau mantrau manus yā ṣām̄sarvaiśvarya-sarva-jana-priya-pradau bhavataḥ ||56||

--o)0(o--

idānī mīkrameṇa mantram uddharati—

mā ra-śakti-ramā-pūrvah śakti-śrī -mā ra-pūrvakah |
śrī -śakti-mā ra-pūrvāś ca daśārṇo manavas trayah ||57||

annādyah kāma-bhuvaneśvarī -śrī -bī ja-pūrvā daśākṣ arah bhuvaneśvarī śrī r mārah pūrvo yasyeti dvitī yah śrī - bhuvaneśvarī -kāma-bī ja-pūrvo daśākṣ ara iti t̄ tī yah ||

--o)0(o--

eteś ā mīmanu-varyā ṣām aīga-r̄s yā di-daśā rṇavat |
śarkha-cakra-dhanur-bā ṣāpāśā īkuśa-dharo'ruṇah |
veṇumīdhaman dhṛ tamīdorbhyā mīkṛ s̄ ṣo dhyeyo divākare ||58||
ā dye manau dhyānam evamīdvitī ye vimīśad-arṇavat |
daśārṇavat t̄ tī ye'īga-dik-pālā dyaiḥ samarcanā ||59||
paīca-lakṣ amjapet tā vad ayutaṁpāyasair hunet |
tataḥ sidhyanti manavo nṛ ṣām̄sampatti-kānti-dāḥ ||60||

eteś ām ity ādi sugamam | divākare sūrya-maṇḍale ||58-60||

--o)0(o--

spaṣṭ ammantrāntaram uddharati—

as t ā daśā rṇo bhārā nto manuh sutā-dhana-pradah |
ṛ s y-ā dy-as t ā daśā rṇoktaṁmā rā rūḍha-svaraiḥ kramāt |
aīgā ny asya manor aīga dikpālā dyaiḥ samarcanā ||61||

kāma-bījāntah pūrvoktās t ādaśākṣara-mantraḥ sutā-dhana-pradah mārārūḍhair
napurisaka-rahita-kāma-bīja-sahitaiḥ dīrgha-svara-śat kaiḥ krāmkṛīm ity ādi śat kaiḥ
kramād asya manoh śat-aīgāni ||61||

--o)0(o--

dhyānam āha—

pāṇau pāyasa-pakvam āhita-rasambibhran mudā dakṣine
savye śāradā-candra-maṇḍala-nibhamhaiyaigavī namdadhat |
kaṇṭhe kalpita-puṇḍarīka-nakharam umaty uddāma-dī ptimvahan
devo divya-digambaro diśatu vah saukhyamyaśodā-sisuh ||62||

pāṇau pāyasa-pakvam-supakvam-pāyasaṁsusvādv ity arthaḥ | atyuddāma-dī ptim
atyudbhāt a-kānti | divya iti divyaś cāsau digambaraś ceti samāsaḥ | divya-deva-svarūpa
iti ||62||

--o)0(o--

dinaś o'bhyarcya govindam dvā trimś al-lakṣamā nataḥ |
japtvā daśāṁśamjuhuyāt sitājyena payo'ndhasā ||63||

sitājyena payo'ndhasāśarkarā-ghṛta-sahitena paramānnena ||63||

--o)0(o--

padmasthamdevam abhyarcya tarpayet tan-mukhāmbuje |
kṣī reṇa kadalī-pakvair dadhnā haiyaigavena ca ||64||
sutārthī tarpayed evamvatsarāl labhate sutam |
yad yad icchati tat sarvamtarpaṇād eva siddhyati ||65||

kṣī reṇety ādinā tarpaṇam�ad uktamītaj-jalenaiva kṣī rādi-dravya-buddhyā kāryam
||64-65||

--o)0(o--

mantrāntaram uddharati—

vā g-bhavam mā ra-bī jaṁca kṛ s nā ya bhuvaneśvarī |
govindā ya ramā gopī janavallabha-īre-siraḥ ||66||

vāg-bhavam aim iti bī jaṁmāra-bī jaṁklī mīkṛ s nāyeti svarūpambhuvaneśvarī -bī jaṁ hrī mīgovindāyeti svarūpamramā-srī -bī jaṁgopī -jana-vallabha iti svarūpamīcaturthy-eka-vacanamśiraḥ svāhā śuklaḥ śa-kāraś caturdaśa-svarūpenopeta au-kāra-sahitaḥ śukra iti pāṭ he dantya-sa-kāraḥ saṁsukrātmane nama iti | nyāsa-vidhānāt sargī visarga-sahitaḥ | tad-ūrdhvata iti tasya ūrdhvamītasya ekaviniśaty-aks arasya ūrdhvataḥ prathama-bī jam etad iti rudradharaḥ ||66||

--o)0(o--

caturdaśasv aropetaḥ śuklaḥ sargī tad-ūrdhvataḥ |
dvā viṁśatī-aks aro mantra vāg-ī śatvasya sā dhakaḥ ||67||

vāg-bhavam aim iti bī jaṁmāra-bī jaṁklī mīkṛ s nāyeti svarūpambhuvaneśvarī -bī jaṁ hrī mīgovindāyeti svarūpamramā-bī jaṁgopī -jana-vallabha iti svarūpamīcaturthy-eka-vacanamśiraḥ svāhā śuklaḥ śa-kāraś caturdaśa-svareṇopeta au-kāra-sahitaḥ śukra iti pāṭ he dantya-sa-kāraḥ saṁsukrātmane nama iti | nyāsa-vidhānāt sargī visarga-sahitaḥ tad ūrdhvata iti tasya ūrdhvamītasya ekaviniśaty-aks arasya ūrdhvataḥ prathama-bī jam etad iti rudradharaḥ |

tad-ūrdhvataḥ—svāhā-kārordhvataḥ iti laghu-dī pikākāraḥ | anena bī jena saha dvā viṁśatī-aks aro mantra bhavati | kī dīrśo'yan ? vacaneśvaratva-dātā ||66-67||

--o)0(o--

aś t ā daśā rṇavat sarvamīga-rṣ y-ā dikam asya tu |
pūjā ca viṁśatī-ārṇoktā pratipattis tu kathyate ||68||

asya ṛśi-cchandodhiṣ t ā tr̄ -devatā-bī ja-śakty-ārīgāni sarvāṇi aś t ā daśā rṇavat yathāś t ā daśāks ara-mantre tathā trāpī ty arthaḥ | pūjā punah viṁśatī-aks ara-kathitā boddhavyā pratipattir dhyānamkathyate punah ||68||

--o)0(o--

vā mordhva-haste dadhatamvidyā-sarvasva-pustakam |
aks amā lā mīca dakṣ ordhve sphā t iki mīmā tr̄ kā -mayī m ||69||
ś abda-brahma-mayaṁvenum adhaḥ-pā ṣi-dvayeritam |
gā yantaṁpī ta-vasanamś yā malamkomala-cchavim ||70||
barhi-varha-kṛ tottaṁsāṁsarvajñāṁsarva-vedibhiḥ |
upā sitām muni-gaṇair upatiṣ t hed dhariṁsadā ||71||

śloka-trayenā trādi-kulakam | harim upatiṣ t het dhyāyet | vā mordhva-haste vidyā-sarvasva-pustakamīvedānta-pustakamīdhā rayantarīdakṣ ordhve pañcāśat-saṅkhya-

mā tṛ kāks ara-samitā īpañśat-sphat ika-baddhām akṣ a-mālā mādhā rayantam | punah
kī dṛ śam? adhaḥ sthita-kara-dvayena ī ritamvā ditamśabda-brahma-mayaṁśabda-
brahma-svarūpamveṇu-randhraṁdadhānam | punah kī dṛ śam? veṇunaiva gāyantam
| punah kī dṛ śam? pī ta-vastre yasya tamśyā ma-varṇāmcā | punah kī dṛ śam? komalā
manoharā chavir yasya sa tathā tam | punah kī dṛ śam? barhī mayūras tasya barham
piccharintena kṛta uttarasah śirobhūṣ aṇāniyena tam | punah kī dṛ śam? sarva-
sākṣ inām punah kī dṛ śam? sarvadā upāsitamsevitam | kaiḥ? sarva-vedibhiḥ
atī tānāgatajñaiḥ muni-gaṇaiḥ sanakā dibhiḥ ||69-71||

--o)0(o--

puraścaraṇam āha—

dhyā tvaivampramadā -veśa-vilā sambhuvaneśvaram |
caturlakṣ amjapen mantram imām mantrī susamiyataḥ ||72||

evampūrvoktaṁbhuvaneśvaramśrī -kṛṣṇampramadā strī tasyā veśah sanisthāna-
viśeṣ ah | tasya vilāsa āhlādo yasya tampramadā -rūpa-dhāriṇam ity arthaḥ | yad vā,
strī -rūpa-dharamstrī -vilāsamcā dhyātvā imāmmantramlakṣa-catus ṭ ayamjapet
susamiyataḥ san pūrvokta-puraścaraṇavān ||72||

--o)0(o--

homam āha—

palāśa-puṣ paīḥ svādvaktaiś catvāriṇīśat sahasrakam |
juhyāt karmaṇā nena manuh siddho bhaved dhruvam ||73||

ghṛta-madhu-śarkarānvitaiḥ palāśa-puṣ paīś catvāriṇīśat-sahasrakam juhuyāt | anena
vidhinā avaśyammantrah sidhyati ||73||

--o)0(o--

phalamdarśayati—

yo'smin niṣṇāta-dhī r mantrī vartate vaktra-gahvaram |
gadya-padya-mayī vāṇī tasya gaṅgā-pravāhavat ||74||

yo mantrī asmin mantre niṣṇāta-dhī r datta-matir vartate tasya sādhakasya vaktra-
gahvarāt mukha-madhyato gadya-padya-mayī vāṇī pravartate gaṅgā-pravāhavat
viśuddhānavara-tattvena gaṅgā-pravāheṇopamā ||74||

--o)0(o--

sarva-vedeś u śāstres u saṅgī teṣ u ca paṇḍitah |

saṇivittiṁ paramā mīlabdhvā cā nte bhūyā t param padam ||75||

sarveṣ u ṣ g-vedādiṣ u śāstres u vedāntes u paṇḍito viveka-buddhi-yuktaḥ san saṇivittim utkṛṣṭa-jñānamprāpya ante dehāvasāne viṣṇu-lokāmprāpnoti ||75||

--o)0(o--

mantrāntaram āha—

tā ram hṛ d bhagavān r̄e'nto nanda-putra-padam tathā |
anandā nte vapus e'sthy-agnim āyā nte daśa-varṇakah ||76||
as t āvinīśat� akṣ aro'yambruve dvā trinīś ad-akṣ aram |
nanda-putra-pada r̄e'ntam s̄yā malā īgām padam tathā |
r̄e'ntā bāla-vapuh kṛṣṇa-govindā daśa-varṇakah ||77||

tāramprāṇavah hṛt namah r̄e'ntaś caturthy-anto bhagavān bhagavata iti svarūpam
nanda-putramtathā r̄e'ntamcaturthy-antamnanda-putrāyeti padānte ānanda iti
śabda-śeṣ e vapus e iti svarūpam | asthi śa-kārah agnī rephah māyā dī rgha-ī -kārah tathā
ca śrī -bī jam asyā nte daśārṇakah daśākṣ ara-mantraḥ etenāyammantraḥ as t āvinīśat�
akṣ aro bhavati |

adhunā dvā trinīśa-mantram uddharati—nandeti | nanda-putra-padamcaturthy-antam
śyāmalā īgāmpadam api caturthy-antam bāla-vapuh kṛṣṇa-govinda-śabdāś ca
pratyekamcaturthy-antāḥ | anantarampūrvokta-daśākṣ ara-mantraḥ | etena
dvā trinīś ad-akṣ aro mantro bhavati ||76-77||

vimarśaḥ—omniamo bhagavate nanda-putrāya ānanda-vapus e śrī māgopī -jana-
vallabhāya svāhā ||76||

nanda-putrāya śyāmalā īgāya bāla-vapuh e kṛṣṇa-govindāya gopī janavallabhāya svāhā
||77||

--o)0(o--

ṛṣy-ādikamdarśayati |

anayor nārada ṛṣiḥ chandas tris t ub-anus t ubhau |
ācakrādyair aīgam aīga-dik-pālā dyaiś ca pūjanam ||78||

anayor nārada ṛṣiḥ | yathā-kramamtris t ub-anus t up-chandasī ācakrādyaiḥ pūrvoktair
aīga-pāñcakam aīga-dik-pāla-vajrādyair āvaraṇa-pūjanampī t ha-pūjā tu pūrvavat ||78||

--o)0(o--

dhyānamdarśayati—

dakṣ inē ratna-caṣ akarīvā me sauvarṇa-vetrakam |
kare dadhā namdevī bhyā m āśliṣ ṭ amcintayed dharim ||79||

hariṁcintayet | kī dṝ śam? dakṣ ina-haste ratna-pā traṁvā ma-haste suvarṇa-ghaṭ ita-
vetramdadadhānam | punah kī dṝ śam? devī bhyā mlakṣ mī -sarasvatī bhyā īrukmiṇī -
satyabhāmā bhyā īvā āliigitam ||79||

--o)0(o--

japel lakṣ aṁ manu-varau pā yasair ayutamhunet |
evaṁsiddha-manur mantrī trailokyaiś varya-bhāg bhavet ||80||

mantra-śreṣṭhāt hau pratyekamīlakṣ amjapet | anantaramparamānnena daśa-sahasram
juhuyāt anena siddhau mantro yasya mantrī loka-trayiśvarya-bhājanambhavati ||80||

--o)0(o--

mantrāntaram āha—

tā ra-śrī -śakti-bī jā ḍhyām namo bhagavate padam |
nanda-putra-pada-īr̄'ntaṁbhūdharo mukha-vṝ tta-yuk |
māsānte vapus e mantra ūnaviṁśati-varṇakah ||81||

tāraṁpranavah śrī -bī jaṁbhuvaneśvarī -bī jam etad-bī ja-trayāḍhya namo bhagavate iti
svarūpamitataś caturthy-anta-nanda-putra-padaṁbhūdharo ba-kārah mukha-vṝ ttam
ā-kārah tad-yuktah māniśo la-kāras tad-ante vapus e iti svarūpam etena ūnaviṁśati-
varṇako mantra uddhṝto bhavati ||81||

mantroddhārah: omśrī mīhrī mīnamo bhagavate nanda-putrāya bāla-vapus e ||

--o)0(o--

ṝś ir brahmā nuṣṭi up-chandas tathā nyad uditaṁsamam |
ayaṁca sarva-sampatti-siddhaye sevyatā mbudhaiḥ ||82||

asya mantrasya brahmā ṝś iś chando'nuṣṭi ub anyad uditaṁ | anyat sarvamīsamānam
pūrvoktavad veditavyam ity arthaḥ ||82||

--o)0(o--

mantram uddharati—

tā ramhṝt bhagavān īr̄'nto rukmiṇī -vallabhas tathā |
śiro'ntah ṣ odaśā rṇo'yamrukmiṇī -vallabhā hvayah ||83||

tāraḥ praṇavah hṛ n namah caturthy-anto bhagavān tathā caturthy-anto rukminī - vallabha-śabdah śiro'ntah svāhā-śabdāntah etena rukminī -vallabhākhyah ṣ oḍāśākṣ aro mantrah kathitah ||83||

vimarśah : omnamo bhagavate rukminī -vallabhāya svāhā ||

--o)0(o--

**sarva-sampat-prado mantro nā rado'sya muniḥ smṛtah |
chando'nus t ip devatā ca rukminī -vallabho hariḥ |
eka-dṛ g-veda-muni-dṛ g-varṇair asyā īga-pañcakam ||84||**

asya ṛś ir nāradah anus t up-chandah rukminī -vallabho harir devateti | eketi | asya mantrasya pañcā īgāni bhavanti | kaiḥ ? mantrasya eka-dvi-catuh-sapta-dvi-varṇaiḥ ||84||

--o)0(o--

dhyānam āha—

**tā piccha-cchavi-raīga-gām priyatamāṁsarvana-prabhām ambuja-
prodyad-vāma-bhujāṁsva-vāma-bhujayāśliṣ yan sacintāśmanā |
śliṣ yantīṁsvayam anya-hasta-vilasat-sauvarṇa-vetraś cirām
pāyād vo'sana-prasūna-pīta-vasano nānā-vibhūṣ o hariḥ ||85||**

tāpiccha-cchavis tamāla-kāntir harir vo yuṣ mān pāyāt raks atu | kimkurvan ?
aṅkasthāṁgaurāīgīṁpriyatamāṁcintāmani-ratna-sahitena hastena āliṅgan |
ātmānamdevarinā daks iṇa-kareṇāśliṣ yantī m āliṅgantī m | kī dṛśo hariḥ ?
āliṅganānya-haste kāñcana-dāṇḍo yasya | tathā punah kī dṛśah ? asana-vṛkṣa-a-puṣ pavat
pīte vastre yasya sah | punah kī dṛśah ? nānā-prakāro'laṅkāro yasya ||85||

--o)0(o—

puraścaraṇam āha—

**dhyātvāivāṁrukminī -nā thāṁjapyāl lakṣam imāṁmanum |
ayutāṁjuhuyāt padmair aruṇair madhurā plutaiḥ ||86||**

evāmpūrvoktaṁrukminī -vallabhaṁrukminī -nā thāṁdhyātvā imāṁmantrāṁlakṣam
ekāṁjapatu | ghṛta-madhu-śarkarāsiktaiḥ lohita-padmair api daśa-sahasramjuhuyāt
||86||

--o)0(o--

pūjā mīdarśayati—

arcayen nityam aīgais tamnā radā dyair diśā dhipaiḥ |
vajrā dyair api dharmā rtha-kā ma-mokṣ ā ptaye narah ||87||

pī t̄ ha-pūjā pūrvavat | āvaraṇa-pūjā tu kathyate—pratyaham̄tām̄harim̄pūjayed | kair
aīgair ā cakrādyaiḥ sāyāhna-pūjoktaiḥ nārada-prabhṛ tibhiś ca diśādhipair īndrādyaiḥ
tes ām āyudhair vajrādyaiḥ | kī dṝ śam? puruṣ ārtha-catuṣ t̄ aya-pradam ||87||

--o)0(o--

mantrāntaram uddharati—

lī lā -daṇḍā vadhu gopī -jana-saṁsaktā-doh padam |
daṇḍā nte bā la-rū peti megha-śyā ma-padam̄tataḥ ||88||
bhagavān viś ṣur ity uktvā vahni-jāyā ntako manuh |
ekonatrinīś ad-arṇo'sya munir nārada ī ritah ||89||
chando'nuṣ t̄ up devatā ca lī lā -daṇḍa-dharo harih |
manv-abdhī-karaṇā gny-abdhī-varṇair aīga-kriyā matā ||90||

lī lā -daṇḍā vadhu lī lā -daṇḍa-śabdā nte gopī -jana-saṁsaktā-doh padam anantaram
daṇḍa-śabdā nte bāla-rūpeti padam̄tad anu megha-śyāmeti padam̄tataḥ śabdo'pi
kākākṣ ivat sambadhyate | tad anu bhagavān viś ṣur sambodhanāntam ukhvā svāhā-
śabdā nte ekonatrinīś ad-akṣ aro mantra uddhriyatām ity arthaḥ | asya mantrasya nārada
ṝś ir anuṣ t̄ up chando lī lā -daṇḍo harir devateti | manv-abdhī ti | asya mantrasyāīga-kriyā
manuś caturdaśah abdhīś catuṣ t̄ ayaṁkaraṇāmpaṭa agnis trayaś catvāro'bhir etat-
saṅkhyākair mantra-varṇair matā saṁmatā pañcāīgānī ty arthaḥ ||90||

mantroddhārah : lī lā -daṇḍa-gopī -jana-saṁsaktā-dor-daṇḍa-bāla-rūpa-megha-śyāma
bhagavan viś ṣo svāhā |

--o)0(o--

dhyānam āha—

saṁmohayan nija-kavā makarastha-lī lā -
daṇḍena gopa-yuvatī h̄ sura-sundarī ś ca |
diśyān nija-priyatamā riṣaga-dakṣ a-hasto
devah̄ śriyam̄nihata-kariṣa urukramo vah̄ ||91||

saṁmohayan nija-kavā makarastha-lī lā -daṇḍena gopa-yuvatī h̄ sura-sundarī ś ca diśyān
nija-priyatamā riṣaga-dakṣ a-hasto devah̄ śriyam̄nihata-kariṣa urukramo vah̄ ||91||

--o)0(o--

puraścaraṇam āha—

dhyā tvaivamprajapel lakṣ am ayutamtila-taṇḍulaiḥ |
tri-madhv-aktair huned aīga-dik-pā lā dyaiḥ samarcayet ||92||

evampūrvoktainkṛ ṣ namdhya tvā lakṣ am ekamjapet | tad anu ghṛ ta-madhu-śarkarā-
sahitais tila-taṇḍulair daśa-sahasramjuhuyāt | aigeti | pī ṭ ha-pūjā pūrvavad āvaraṇa-
pūjā-pañcāigair indrādyaiś ceti ||92||

--o)0(o--

prātyāhika-pūjā-phalam āha—

lī lā-danḍamharimyo vai bhajate nityam ā darāt |
sa pūjyate sarva-lokais tambhajed indirā sadā ||93||

yo manus yaḥ pratyahamlī lā-danḍa-dharamharimsevate sa sarva-janaiḥ pūjyate | tam
indirā laks mī h̄ sarvadā bhajate ||93||

--o)0(o--

mantrāntaram uddharati—

trayodaśa-svara-yutaiḥ śāriṇī bhedaḥ sakeśavaḥ |
tathā māriṣa-yugambhā ya śiraḥ saptākṣ aro manuḥ ||94||

trayodaśa-svara onikāras tena yutaḥ śāriṇī ga-kāraḥ medo va-kāraḥ | kī dṛ śaḥ ? sa
keśavaḥ a-kāra-sahitaḥ | tathā māriṣa-yugamila-kāra-dvayam iti bhāya śiraḥ svāhā |
anena saptākṣ aro mantra uktaḥ ||94||

mantra-svarūpaḥ : go-vallabhāya svāhā ||

--o)0(o--

ṛṣy-ādikam āha—

ā cakrādyair aīga-kļ ptir nā rado'sya muniḥ smṛ taḥ |
chanda uṣ ḥig-devatā ca go-vallabha udāhṛ taḥ ||95||

ācakrādyaiḥ pañcāīga-karaṇam | asya mantrasya nārada ṛṣih | uṣnik chandah | go-
vallabhaḥ kṛṣno devateti ||95||

--o)0(o--

dhyānam āha—

dhyeyo'cyutah sa kapilā-gaṇa-madhya-saṁsthah
tā āhvayan dadhad adakṣ ina-dos ni veṇum |
pāśaṁsayas t̄ im aparatra payodanī laḥ
pī tā mbaro'hi-ripu-piccha-kṛ tā vataṁsah ||96||

acyutah kṛ ṣ no dhyeyah | kī dṛ śah ? kapilā-gaṇo go-viśeṣ a-samūhas tasyābhyanṭara-vartī | kiṁkurvan ? tāḥ kapilā āhvayan abhimukhī kurvan | punah kī dṛ śah ? adakṣ ina-dos ni vāma-hastena sa-randhraṁvaniśaiṁvahan | aparatra dakṣ ina-haste daṇḍa-sahita-go-bandhana-rajjumāndhat | punah kī dṛ śah ? payoda-nī lau megha-śyāmaḥ pī ta-vasanah | punah kī dṛ śah ? ahi-ripur mayūrah | tasya picchamśikhaṇḍah | tena kṛ to'vataṁsah karṇālaṅkāraḥ śiro-bhūṣaṇāṁvā yena sa tathā ||96||

--o)0(o--

puraścaraṇam āha—

muni-lakṣaṁjaped etad dhunet sapta-sahasrakam |
go-kṣī ra-riṅga-dik-pāla-madhye'rcye go-gaṇāś t̄ akam ||97||

imāṁmantrāṁmuni-lakṣaṁsapta-lakṣaṁjapet | go-dugdhaiḥ sapta-sahasram
juhuyāt | aīga-pūjānantrāṁdikpāla-pūjāyāḥ prāk go-gaṇāś t̄ akāmpūjanī yamgo-
gaṇāś t̄ akamca prathamādi yathā syāt |

suvarṇa-varṇā kapilā dvitī yā gaura-piīgalā |
tṛtī yā gaura-piīgākṣī caturthī guḍa-piīgalā ||
pañcamī abhra-varṇā syād etāḥ syur uttamā gavām |
caturthī piīgalā sāst hī saptamī khura-piīgalā |
asāt amī kapilā goṣ u vijñeyah kapilā-gaṇah || ity anenoktam ||97||

--o)0(o--

prayogāntaram āha—

as t̄ ottara-sahasramyāḥ payobhir dinaśo hunet |
pakṣāt̄ sa go-gaṇair ādhyo daśā rñenaiś a vā vidhiḥ ||98||

go-dugdhaiḥ pratidinamyo's tādhikam sahasram juhuyāt sa pañcadaśa-dinābhyanṭare
go-samūhena sampanno bhavati | eṣa vidhi-prayogo daśākṣa ara-mantraṇa vā kārya ity
arthah ||98||

--o)0(o--

mantrāntaram āha—

sa-lavo vā sudevo hr t ṛ'ntamca bhagavat-padam |
śrī -govinda-padaṁtadvat dvā daśā rṇo'yaṁ ī ritah ||99||

lavo binduh | tat-sahito vāsudevah orikārah arthāt praṇavah | om̄namah caturthy-
antaṁbhagavat-padaṁtathā śrī -govinda-padaṁcaturthy-antam | etena dvādaśākṣ aro
mantra uddhṛ tah ||99||

mantra-svarūpaḥ : om̄namo bhagavate śrī -govindāya ||

--o)0(o--

ṛṣy-ādikam āha—

manur nā rada-gā yatrī -kr̄ s ḥa-rṣ y-ā dir athā īgakam |
ekā kṣ i-veda-bhūtā rṇaiḥ samastair api kalpayet ||100||

kvacin munir iti pāṭ ho na yuktah | asamanvayāt paunarukutyāc ca kintu manur ity eva
pāṭ hah | ayam iti pāṭ ho yuktyālabhyata iti rudradharaḥ ||100||

--o)0(o--

dhyānam āha—

vande kalpa-dru-mūlā śrita-maṇi-maya-siṁhā sane sanniviṣ ṭ am
nī lābhamīpī ta-vastraṁkara-kamala-lasac-chaikha-vetraṁmurā rim |
gobhiḥ sa-praśravā bhir vṛ tam amara-pati-praudha-hasta-stha-kumbha-
pracyotat-saudha-dhā rā -snapitam abhinavā mbhoja-patrā bha-netram ||101||

murā riinvande | kī dṛ śam? kalpa-vṛ kṣ a-mūlāvasthite padma-rāga-maṇi-ghaṭ ite
siṁhāsane upaviṣ ṭ am | punah kī dṛ śam? nī lābhamīyāmarītathā pī ta-vastraṁtathā
hasta-padme śobhamānau ūaikha-vetrau yasya | tamītathā sa-praśravābhiḥ kṣī ra-
stanābhiḥ gobhir vṛ tamīvē ṭ itam | tathā amara-pater indrasya praudho baliṣ ṭ ho yo
hastas tad-avasthito yaḥ kumbhaḥ ghaṭ as tasmāt prasravad amṛ ta-dhārābhiḥ snapitam
tathābhīnavamītanamyad ambhojāmpadmaṁtasya patravad ābhā kāntir
nayanayor yasya tam ||101||

--o)0(o--

puraścaraṇam āha—

dhyā tvaivam acyutamjaptvā ravi-lakṣ am̄hunet tataḥ |
dugdhair dvā daśa-sā hasramīndinaś o'mūṁsamarcayet ||102||

evampūrvoktam acyutamdhyaḥ tvā dvādaśa-lakṣ am̄japtvā dugdhair dvādaśa-sahasram
juhuyāt | pratyahamīvā amūmpūjayet ||102||

--o)0(o--

āyatanā diś u pūjā-viśeṣ amdarśayati—

goṣ ṭ he pratiṣ ṭ hitamcā tma-gehe vā pratimā diś u |
samasta-parivārā rcā s tāḥ punar viṣ ḥnu-pārṣ adāḥ ||103||
dvā rā gre bali-pī ṭ he'rcyāḥ pakṣī ndraś ca tad-agrataḥ |
caṇḍa-pracaṇḍau prāg dhātṛ -vidhātā rau ca dakṣ iṇe ||104||
jayah sa-vijayah paścād balah prabala uttare |
ūrdhvam dvā ra-śriyamceṣ ṭ vā dvā stheśān yugmaś o'rcayet ||105||
pūjyo vā stu-pumā mīs tatra tatra dvā h-pī tha-madhyā-gaḥ |
dvā rā ntah-pārṣ vayor arcyā gaṅgā ca yamunā nidhī ||106||
koṇeṣ u vighnamdurgā mīca vā nī mīkṣ etreśam arcayet |
arcayed vā stu-puruṣ amveś ma-madhye samā hitaḥ |
devatā rcā nurodhena nairṛtyā mīvā vicakṣ aṇaḥ ||107||

goṣ ṭ he go-sthāne pratiṣ ṭ hitamsthā pitam| tathā ātma-gehe suvarṇādi-ghaṭ ita-
pratimā diś u pratiṣ ṭ hitamviṣ ḥnumpūjayed iti pūrvēṇānvayah | tāḥ pūrvoktā eva
samasta-parivāra-pūjāḥ kāryāḥ | tathā vakṣ yamāñāś ca viṣ ḥnu-pārṣ adāḥ pūrvādi-
caturdvārāgra-bhāge bali-dāna-pī ṭ he dviśaḥ pūjyā atra tripāṭ hinah |

dvā daśākṣ ara-govinda-mantrasya pūjā-prasāgena pūrvokta-dī kṣā-pūjāyā mītathā ikāla-
pūjāysv api pūrvādi-catur-dvāra-pūjā viśeṣataḥ kartavyatvena jñātavyā samasta-
parivārāyā cyutāya namo namah | viṣ ḥnu-pārṣ adebhyo namo namah | anena mantra-
dvayena pūrvādi-caturdvārāgra-bhāge bali-dāna-pī ṭ he pūjayed ity arthaḥ | pakṣī ndro
garudah | tad-agrataḥ bali-dāna-pī ṭ hāgrataḥ pūjyah |

viṣ ḥnu-pārṣ adān darśayati—prāg iti | catur-asra-catur-dvārordhva-bhāge dvāra-śriyam
pūjayitvā caṇḍādī n dvau dvau kṛtvā pūjayed | anukrameṇa pūrva-dvāram ārabhya
dvāra-bali-pī ṭ hayor madhye vāstu-puruṣāya nama iti pūjayed | dvārānta iti catur-dvāra-
madhyobhaya-phalake gaṅgā-yamune pūjye, tathā śaṅkha-nidhi-padma-nidhī ca
pūjyau | tad anu maṇḍape praviśyāgneyādi-koṇeṣ u punar vāstu-puruṣ amṣariyataḥ san
pūjayed ||103-107||

-o)0(o--

astram uddharati—

tā ramśā rīga-padamre'ntamṣa-pūrvamīca śarā sanam |
humphaṭ natir ity uktvā stra-mudrayā gre sthito hareḥ ||108||
puṣ pākṣ atamkṣ iped dikṣ u samāsī nāsane tataḥ |
vidheyam etat sarvatra sthā pites u viśeṣataḥ ||109||

tāraimprāṇavah | śāriṅga-padaṁśe'ntaīcaturthy-antaīsa-pūrvaiśa-śarāsana-
śabdaiścaturthy-antaīhūmphaṭ namaḥ ity uktvā puṣ pākṣ ataiścatur-dikṣ u astra-
mudrayā choṭ ikayā nikṣ ipet | kī dṝ śah ? harer agre sthitah | tataḥ āsane svocite upaviśet
| etat sarvaiśsarva-pūjādau kartavyaiśtāpites u pratimādiś u punar viśeṣ atah
kartavyam eva ||108-109||

--o)0(o--

pī ṭ ha-pūjām āha—

ātmā rcanā ntām kṛ tvā tha guru-paikti-puroktavat |
śrī -gurūn paramā dyā niś ca mahā smat-sarva-pūrvakān ||110||

sva-dehe pūrvokta-svarūpeṇa pī ṭ ham ārabhya sampūjya hṝ di bhagavantam abhyarcya
anantarambāhya-pī ṭ he pūrvavat pūrvokta-dī kṣ ā-prakaraṇa-kathitottara-dig-vibhāge
itivad guru-paiktiṁpūjayet | guru-paiktim evāha—śrī -gurūn iti | śrī -śabda-pūrvān
gurūn parama-gurūn | prayogaś ca—śrī -gurubhyo namaḥ | śrī a-parama-gurubhyo
namaḥ | śrī -mahā -gurubhyo namaḥ | śrī -asmad-gurubhyo namaḥ | sarva-gurubhyo
namaḥ ||110||

--o)0(o--

tat-pā dukā n ā radā dī n pūrva-siddhān anantaram |
tato bhā gavatā niś ces ṭ vā vighnamdakṣ iñato'rcayet ||111||

tat pādukābhyaḥ nāradādibhyaḥ pūrva-siddhebhyaḥ bhāgavatebhya iti laghu-dī pikā-
kārah | śrī -guru-pādukābhyo namaḥ | śrī -parama-guru-pādukā-ādi-guru-pādukā-
mahā -guru-pādukā-asmad-guru-pādukā-sarva-guru-pādukābhyo nama iti tripāṭ hinah |
evaṁguru-paikti-pī ṭ hasyottare samabharyaca daks inē gaṇeśaṁpūjayet ||111||

--o)0(o--

pūrvavat pī ṭ ham abhyarcya śrī -govindam athā rcayet |
rukmiṇī mīsatyabhāmā mīca pārśvayor indram agrataḥ ||112||
pr̄ s ṭ hataḥ surabhiṁces ṭ vā keśares v aīga-devatāḥ |
arcyā hṝ dā di-varmāntā dikṣ v astram koṇakes u ca ||113||

pūrvokta-prakāreṇādhāra-śaktyādi-pī ṭ ha-mantrāntaīsampūjya devam āvāhya
aghādibhir upacāraiḥ pūjayet | āvaraṇa-pūjām āha—rukmiṇī m iti | govinda-dakṣ iñā-
vāmayoh pārśvayoh karṇikāyāmukmiṇī satyabhāmā ca sampūjyā devāgre ca indram
sampūjya deva-pr̄ s ṭ he tu surabhiṁpūrvādi-caturdik-koṇes u keśares u hṝ d-ādi-
varmāntā aīga-devatāḥ pūjyāḥ | keśares u koṇes u punar-astram aīgaṁpūjayet ||112-
113||

--o)0(o--

kā lindī -rohiṇī -nā gnajity-ā dyā h̄ s aṭ ca śaktayah |
 daleś u pī t̄ ha-koṇeś u vahny-ā dy-arcyāś ca kiṛkiṇī h̄ ||114||
 dā mā ni yaṣ t̄ i-veṇuś ca puraḥ śrī vatsa-kaustubhau |
 agrato vanamālā m̄ca dikṣ v aṣ t̄ ā su tato'rcayet ||115||
 pāñcājanyaṁ gadā m̄cakramāvastu devam̄ca devakī m |
 nanda-gopam̄yaś odā m̄ca sa-go-gopāla-gopikā h̄ ||116||

kālindy-ādyāh̄ śaktayo deva-patnyah̄ patreś u pūjyāh̄ | ādi-padena sunandā-mitravindā-
 sulakṣ maṇā-parigrahah̄ āgneyādi-pī t̄ ha-koṇeś u kiṛkiṇi-dāmādī n pūjayed | tatra śrī -
 kṛṣṇa-kṣ udra-ghanṭ ikām agni-koṇe | go-rakṣaṇārthaṁdāmāni nairṛ te go-
 preraṇārthaṁlakuṭ amīvāyau variṣam ī sāna-koṇe devasyāgre śrī vatsa-kaustubhau |
 śrī vatsa-kaustubhāgrataḥ vanamālā m̄tad-upari aṣ t̄ a- dikṣ u pāñcājanyādaya iti |
 pāñcājanyāya namaḥ sa-go-gopāla-gopikābhyo nama ity antāh̄ pūjyāh̄ ādi-padena
 gadā-cakra-vasudeva-devakī nanda-yaśodā-parigrahaḥ ||114-116||

--o)0(o--

indrā dyā h̄ kumudā dyāś ca viśvaksenāṁtathottare |
 kumudāh̄ kumudākṣ aś ca puṇḍarī ko'tha vā manāḥ |
 śarṇu-karṇaḥ sarva-netraḥ sumukhaḥ supratīṣ t̄ hitaḥ ||117||

indrādyāh̄ sva-sva-dikṣ u pūjyāh̄ tad-astrāṇi vajrādī ny ādi-śabda-grāhyāṇi tathā
 kumudādyāś cāṣ t̄ a-gajāh̄ tat-upari sva-sva-dikṣ u pūjyāh̄ tad-bahir-devatottare
 viśvaksenāmpūjayed ||117||

--o)0(o--

pūjā-phalam āha—

eka-kā laṁdvikā laṁvā tri-kā laṁceti goṣ t̄ hagam |
 śrī -govindam̄yajen nityam̄gobhyaś ca yavasa-pradaḥ ||118||
 dī rgha-jī vī nirātāko dhenu-dhānya-dhanā dibhiḥ |
 putrair mitrair ihā dho'nte prayāti parampadam ||119||

goṣ t̄ hagaṁvraja-gaṁkṛiṣṇaṁpratyahāmeka-kā laṁdvikā laṁtri-kā laṁpūjayed |
 gobhyaś ca grāsa-pradaḥ sannihita-loke cirāyur nirbhayo dhenu-dhānya-
 suvarṇā dibhiḥ putra-mitrā dibhiḥ ca sampanno bhavati deha-pātānte ca viśnu-lokaṁca
 gacchati ||118-119||

--o)0(o--

mantrāntaram āha—

ūrdhvad-anta-yutah̄ śāriṇī cakrī dakṣiṇa-karṇa-yuk |

mā mīśām nā thā ya naty-anto mūla-mantro's ta-varṇakah ||120||

ūrdhvad-antah orikārah tena sahitah śārigī ga-kārah cakrī ka-kārah dakṣ iṇa-karṇa-yuk u-kāra-sahitah māśī la-kārah nāthā yeti svarūpaṁnaty-anto namaḥ padāntah ayam as t ākṣ aro mūla-mantra-saṁjñakah ||120||

--o)0(o--

r̥ ṣ y-ādikam āha—

r̥ ṣ ir brahmā ca gā yatrī -cchandaḥ kṛ ṣ ḥas tu devatā |
yuga-varṇaiḥ samastena proktamṣyād aīga-pañcakam ||121||

asya mantrasya brahmā r̥ ṣ ih gāyatrī -cchandaḥ śrī -kṛ ṣ ḥo devatā ca śabdo'nukta-samuccaye tena bī ja-śakty-adhiṣ t hātṛ -devatā daśākṣ aravat tathā asya mantrasya mantrottha-varṇānāṁcaturbhīr yugma-varṇaiś caturaīga-samagreṇa ca mantreṇāīga-pañcakam jñeyam ||121||

--o)0(o--

dhyānam āha—

pañca-varṣ am atidṛ ptam aīgaṇe
dhāvamā nam alakā kulekṣ aṇam |
kiṅkiṇī -valaya-hā ra-nūpurair
aījitaṁsmarata gopa-bā lakam ||122||

gopa-śiśumnamata | kī dṛ śai? pañca-varṣ a-vayahsthaṁtathā atibalis t harītathā
prāīgaṇe dhāvamā naṁtathā cātīcañtalekṣ aṇamtathā kiṅkiṇī kṣ udra-ghanṭ ikā valayaḥ
kaṅkaṇah hāro muktāhārah nūpuras tulākoṭ ir etair aījitaṁbhūṣ itam ||122||

--o)0(o--

puraścaraṇam āha—

dhyā tvaivam prajaped as t a-lakṣ amtā vat sahasrakam |
juhuyāt brahma-vṛ kṣ ottha-samidbhīḥ pā yasena vā ||123||

evam pūrvoktaṁdhyātvā as t a-lakṣ amantraiñjapet | tad anu palāśa-vṛ kṣ a-samidbhīḥ
paramānnena vās t a-sahasraṁjuhuyāt ||123||

--o)0(o--

pūjā-prakāram āha—

prā sā de sthā pitamkr̄ s ṣam amunā nityaś o'rcayet |
dvā ra-pūjā di pī t̄ hā rcanā ntamkr̄ tvokta-mā rgataḥ ||124||

dhavala-gr̄ he sthā pitamkr̄ s ṣam amunā vaks yamā ṣa-prakāreṇa pratyahampūjayet |
dvā ra-pūjām ārabhya pī t̄ ha-pūjā-paryantaṁpūrvokta-mantra-vartmanā kuryāt ||124||

--o)0(o--

madhye'rca-pad dhariṁdikṣ u vidikṣ v aīgā ni ca kramā t |
vā sudevaḥ saṅkarṣ aṇaḥ pradyumnaś cā niruddhakah ||125||
rukminī satyabhā mā ca lakṣ maṇā jā mbavaty api |
dig-vidikṣ v arcayed etā n indra-vajrā dikā n bahiḥ ||126||

padma-madhye harimpūjayet | pūrvādi-dik-keśares u hṛ d-ādy-aīga-catus ṭ ayam |
āgneyādi-vidik-keśares u astram aīgam pūjayed | vāsudeva iti | pūrvādi-dik-patres u
vāsudevādī n pūjayed | āgneyādi-vidik-patres u rukminy-ādyāḥ pūjayed | tad-bāhye sva-
sva-diks u indādī n, tad anu vajrādī n pūjayed ity arthaḥ ||126||

--o)0(o--

phalam āha—

yo'mum mantramjapen nityamvidhinety arcayed dharim |
sa sarva-sampat-sampūrṇo nityamś uddhampadamvrajet ||127||

yah pumān ukta-vidhinā harim arcayet | amurīmantramjapet sa sarvaiśvaryam
sampannah san nityam avināśi śuddham avidyā tat-kārya-rahitampadam
brahmākhyamprāpnōti ||127||

--o)0(o--

mantrāntaram āha—

tā ra-śrī -śakti-mā rā nte śrī -kṛ ṣ ṣā ya-padaṁvadet |
śrī -govindāya tasyordhvamśrī -gopī -jana ity api |
vallabhā ya tatas triḥ śrī -siddhi-gopālako manuḥ ||128||

tārah praṇavah śrī h śrī -bī jarīśakti-bī jarīkāma-bī jā nte śrī -kṛ ṣ ṣāyeti svarūpaṁtad anu
śrī -govindāyeti svarūpaṁtad anu śrī -gopī -jana-vallabhāyeti svarūpaṁśrī -bī ja-trayam
iti siddhi-gopālako mantra uddhṛ taḥ |

--o)0(o--

dhyānam āha—

mā dhavī -maṇḍapā sī nau garudenā bhipā litau ||129||
divya-krī dā su niratau rā ma-kṛ ṣ nau smaran japeṭ |
cakrī vasu-svara-yutah sargy ekā rño manur mataḥ ||130||

rāma-kṛ ṣ nau smaran japeṭ | kī dṝ śau ? mādhavī -latā-maṇḍapa-samupasthitau tathā
garuḍena sevitau | ekākṣ arādi-gopāla-mantrān darśayati—cakrī ti | ka-kāro vasu-svaraḥ
aṣṭāma-svaraḥ ṝ -kāras tena sahita iti laghu-dī pikā -kāraḥ | munisvaraḥ sapta-svaras tena
sahita iti rudra-dharaḥ | sargī visarga-sahitaḥ ity ekākṣ aro mantrah ||129-130||

--o)0(o--

kṛ ṣ ḥeti dvy-akṣ arah kā ma-pūrvas try-arṇaḥ sa eva tu |
sa eva catur-arṇaḥ syāt i᷇nto'nyaś catur-akṣ arah ||131||
vakṣ yate pañca-varṇaḥ syāt kṛ ṣ nā ya nama ity api |
kṛ ṣ nā yeti smara-dvandva-madhye pañcākṣ aro'paraḥ ||132||

kṛ ṣ ḥeti svarūpaṁdvy-akṣ aro mantrah | sa eva dvy-akṣ arah kāma-bī ja-pūrvaś cet tadā
try-akṣ aro mantro bhavati—sa eva try-akṣ arah caturthī -vibhakti-antaś cet tadā catur-
akṣ aro mantrah anyaḥ kṛ ṣ nā yeti svarūpaṁsmara-dvandva-kāma-bī ja-dvayasya
madhye yadā bhavati tadā aparah pañcākṣ aro mantro bhavati ||131-132||

--o)0(o--

gopālā yā gni-jā yā ntah ṣ ad-akṣ arah udā hṝ taḥ |
kṛ ṣ nā ya-kā ma-bī jā ḫhyo vahnijā yā ntako'paraḥ ||133||
ṣ adakṣ arah prāg-uditah kṛ ṣ nā-govindakau punaḥ |
caturthy-antau sapt-varṇaḥ sapt-varṇo'nyaḥ puro'ditah ||134||

gopālāyeti svarūpaṁvahnijāyā svāheti pada-dvayena ṣ ad-akṣ arah kathitah | kāma-bī ja-
sahita-kṛ ṣ nā yeti svāheti pada-dvayena ca ṣ ad-akṣ aro mantra uddhṝ tas tayā paraḥ ṣ ad-
akṣ arah prāg eva kathitah sa ca klī mīkṛ ṣ nā ya namah iti | kṛ ṣ nā-govindakau śabdau
yadi caturthy-antau bhavatas tadā saptākṣ aro mantrō'paraḥ saptākṣ arah prāg uditah sa
ca go-vallabhāya svāheti ||133-4||

--o)0(o--

śrī -śakti-māraḥ kṛ ṣ nā ya māraḥ saptākṣ aro'paraḥ |
kṛ ṣ nā-govindakau i᷇ntau smarā ḫhyāv aṣṭāvaraṇakah ||135||

śrī -śakti-māraḥ śrī -bhuvaneśvarī -māra-bī jāni kṛ ṣ nā yeti māra nō'paraḥ saptākṣ aro
mantrah kṛ ṣ nā-govinda-śabdau i᷇ntau caturthy-antau | kī dṝ śau ? kāma-bī jā ḫhyau iti
vasu-varṇaḥ aṣṭākṣ aro mantrah ||135||

--o)0(o--

dadhi-bhakṣaṇa-īre-vahni-jāyā bhir aparoś takah |
suprasannā tmane proktvā mama ity aparoś takah ||136||

caturthy-anto dadhi-bhaks aña-śabdah vahnijāyā svāhā etair varṇair aparo's tākṣ aro
mantraḥ suprasannātmane svarūpam uktvā nama iti vadet ity aparo's tākṣ aro mantraḥ
||136||

--o)0(o--

prāk prokto mūla-mantraś ca navā rṇaḥ smara-samyutah |
krṣṇa-govindakau ṛe'ntau namo'nto'nyo navā rṇakah ||137||

prāg-uktaś cāś tākṣ aro mūla-mantrah smara-sariyutah kāma-bī ja-yuktah san navākṣ aro bhavati | sa ca klī Ṭngokula-nāthāya nama iti | kṛṣṇa-govindakau ṝntau caturthy-antau smara-sariyutau yadi bhavatas tadā navākṣ aro mantro bhavati | yady etāv eva namo'ntakau namah śabdāntau bhavatas tadā paro navākṣ aro mantrah ||137||

--o)0(o--

klī mṅglaum̄ klī mñś yā malā īgā ya namaś tu syā d daśā rṇakah |
 śiro'nto bā la-vapus e klī mñkṛ s ṣṇā ya smṛ to budhaiḥ ||138||
 uktam̄chandas tu gā yatrī devatā kṛ s ṣṇā ī dītah |
 ka-lā-s adga-dī rghakair aigam athā muñcintayed dharim ||139||

klī mṅglaumkłī mśyā malā īgāya nama iti daśa-varṇako mantrah śiro'ntah svāhāntah
 bāla-vapus e iti padamkłī mṅkṛ s nāyeti ekādaśākṣ aro mantrah budhaiḥ smṛtah |
 uktānām r s y-ādikam āha—eteśām ekākṣ aram ārabhyaikādaśākṣ ara-paryantānām
 dvāviniśati mantrānām r s ir nāradah gāyatrī -chandah śrī -kṛ s no devatā | aīgāny āha—
 kaleti | ka-kāra-la-kārābhyāmś ad-dī rghakair napuriśaka-rahita-s ad-dī rgha-svaraiḥ
 klāmklī mṅklūmklauṁkalah ebhir ity arthat ||139||

--0)0(0--

dhvānam āha—

avyād vyākopa-nī lāmbuja-rucir aruṇā mbhoja-netrā mbujastho |
 bālo jaīghā-katī ra-sthala-kalita-raṇat-kirkiṇī ko mukundah |
 dorbhyāṁhaiyaigavī ṣaṁdadhad ativimalam pā yasaṁviśva-vandyo
 go-gopī -gopa-vī to rurunakha-vilasat-kant ha-bhūs aś ciramvah ||140||

avyād vyākopa-nī lāmbuja-rucir aruṇāmbhoja-netrāmbujastho bālo jaṅghā-kaṭ ī ra-
sthala-kalita-ranat-kiṅkiṇī ko mukundah̄ dorbhyāṁhaiyaigavī ṣaṇḍadhad̄ ativimalam
pāyasatiñvīśva-vandyo go-gopī -gopa-vī to rurunakha-vilasat-kaṇṭ ha-bhūṣ as̄ ciramīvah
||140||

--o)0(o--

eteş āṁpuraścaraṇam āha—

dhyā tvaivam ekam eteş āṁlakṣ amjapyān manumtataḥ |
sarpiḥ-sitopalopetaḥ pāyasair ayutamhunet ||141||

yathoktamdhya naimkṛ tvā eteş āṁmadhye ekammantramlakṣ amjapet | tad anu
ghṛ ta-khaṇḍa-sāra-yuktaḥ paramānnair daśa-sahasramjuhuyāt ||141||

--o)0(o--

tarpayet tā vad anyeş āṁmanūnāṁhuta-saikhyayā |
tarpaṇamvihitamnityamyo'rcayet susamā hitaḥ ||142||
vahny-ādī -sāntam arīgā ni hṛ d-ādi-kavacā ntakam |
arcayet purato netram astramdikṣ u vahniḥ punaḥ ||143||
indravajrā dayaḥ pūjyāḥ saparyaiś ā samī ritā |
ity ekam eś āṁmantrāṇāṁbhajed yo manu-vittamah ||144||
kara-praceyaḥ sarvārthāt tasyā sau pūjyate'maraiḥ |
sadyaḥ phala-pradāmmantramvakṣ ye'nyamcatur-akṣ aram ||145||
sa proktāḥ māra-yugmā ntara-stha-kṛ s ḥna-padena tu |
ṛṣy-ādyam arīga-ṣ aṭ kamca prāg-uktamproktam asya tu ||146||

tad anu tā vad daśa-sahasramtarpayet | evamprakāreṇaikasmin mantre siddhe jāte tad
anyeş āṁsakṛ t puraścaraṇānām ekaviniśati mantrāṇāṁjapa-homa-saikhyayā vinaiva
hutāyutena tarpaṇam eva puraścaraṇamvihitamkaranī yam | eteş āṁmantrāṇāṁ
homa-saikhyayā ayutenaiva tarpaṇamvihitam |

pūjām āha—nityam iti | nityam-sarvadā susamāhitāḥ san pūjayed | vahny-
ādī -sāntam arīgeya-koṇam ārabhya īśāna-koṇa-paryanta-hṛ d-ādi-kavaca-paryantam
arīga-catus ṭ ayaṁpūjayed purato'gre netram astram-pūjayed |

pūrvādi-caturdikṣ u indrādī n pūjayed | tad anu—vajrādī n iti upasatiḥarati | eś āṁ
mantrāṇāṁsaparyā pūjā kathitā |

phalam āha—ity ekam iti | amunā prakāreṇa yaḥ sādhakottama eś āṁmantrāṇāṁ
madhye ekammantrambhajet upāsī ta tasya sarve puruṣ ārthā hasta-prāpyāḥ devaiś
cāsau pūjayed |

mantrāntaram āha—sadya iti | tātkālika-phala-dāyakam aparāmācaturakṣ ara-mantram
vakṣ ye sa-catur-akṣ arāḥ kāma-bīja-dvaya-madhyasthena kṛ s ḥna-padena kathitāḥ |

ṛṣy-ādikam asya ṛṣiś chando daivatam arīga-ṣ aṭ kamca prāg uktam-pūrvamana-
tra-samuhe kathitam-boddhavyam ||142-146||

--o)0(o--

dhyānam āha—

śrī mat-kalpa-dru-mūlodgata-kamala-lasat-karṇikā -saṁsthito yaś
tac-cā khyā lambi-padmodara-vigalad-asākhyā ta-ratnā bhiṣ iktah |
hemā bhaḥ sva-prabhā bhis tri-bhuwanam akhilam bhā sayan vā sudevah
pā yā d vaḥ pā yaśā do'navarata-navanī tā mṛ tā śī vaśī saḥ ||147||

vāsudevo vo yuṣ mān pāyāt | kī dṝ saḥ ? yaḥ śrī -yukta-kalpa-vṝ kṣ a-mūlodgata-padme
śobhamānā yā karṇikā tatropavis ṭ ah | tathā kalpa-druma-sākhālambi yat padmam
tasyodarāntato vigalanti prasaranti yāni asākhyā tāni ratnāni tair abhiṣ iktah | tathā
suvarṇa-gaurah tathā va-kāntibhiḥ samastam̄trailokyāmbhā sayan kṣī rānnāśī tathā svā-
kāntibhiḥ samastam̄trailokyāmbhā sayan kṣī rānnāśī tathā anavaratam anuvelam
nūtanāmnavanī tam evā mṛ tamādā aśnātī ti ||147||

--o)0(o--

puraścaraṇam āha—

dhyatvaivam̄ prajapel lakṣ aṁcatuṣ kamjuhuyāt tataḥ |
trimadhvakter bilva-phalaiś catvā riñśat-sahasrakam ||148||

yathoktam̄dhyānam̄kṛ tvā lakṣ a-catuṣ ṭ ayamjapet | tad anu ghṝ ta-madhu-śarkarāyutair
bilva-phalaiś catvā riñśat-sahasram̄juhuyāt ||148||

--o)0(o--

pūjām āha—

aṅgair nidhibhir indrā dyair vajrā dyair arcanoditā |
tarpayed dinaśah kṝ s ḥam̄svā du-traya-dhiyā jalaiḥ ||149||

ś ad-aṅgair nidhibhir indrā dy-as ṭ a-nidhibhir indrā dyair vajrā dyaiś cānī lārcanā pūjā
kathitā | tarpaṇam āha--tarpayed iti | pratidinam̄svā du-traya-dhiyā ghṝ ta-madhu-
śarkarā-buddhyā jalaiḥ kṝ s ḥampūjayet ||149||

--o)0(o--

mantrāntaram āha—

mā rayor asya mā ḥādhor raktam̄ced aparo manuh |
ś ad-aṅgā nyasya kala-ṣ aṭ -dī rghair mantra-śikhā maṇeh ||150||

asya pūrvokta-caturakṣ ara-mantrasya mā rayor ādy-anta-kāma-bī jayor mā ḥādho la-
kārasyādhastāt ced yadi raktam̄repho bhavati tadā paraś caturakṣ arah klī mkr̄ s ḥa klī m

iti mantraḥ | asya mantra-śikhā maṇe mantra-śiro ratnasya kala-s at -dī rgħa kalā s ad-aigāni kuryād iti śeṣ ah | |150||

mantra-svarūpam: klī mklūmklemkloriklaumiklah ||

--o)0(o--

dhyānam āha—

ā raktodyā na-kalpa-druma-śikhara-lasat-svarṇa-dolā dhirūḍham
gopā bhyā īprekhyamā namvicasita-nava-bandhū ka-sindū ra-bhā sam |
bālamnī lā la-kā ntarni kaṭ i-taṭ a-viluṭ hat kṣ udra-ghanṭ ā vat ā ḍhyam
vande śā rdū la-kā mā īkuśa-lalita-galā -kalpa-dī ptām mukundam | |151||

mukundam vande | kī dr̄ śam? āraktam aruṇatmyad udyānaṁtatra yaḥ kalpa-vṛ kṣ as
tasya śikharam agram̄tatra lasantī yā śobhamānā suvarṇa-mayī dolā tatropavis t am
tathā gopā īganā bhyā īprekhyamā namdolā yamānamvicasitampraphullam
navī namyad bandhu-jī va-pus paṁsindūraṁtaylor iva bhāvam̄yasya tam̄tathā bālam
śiśum̄tathā kṛ ṣ ḥa-keśam̄tathā kaṭ i-taṭ e itas tato gacchantī yā kṣ udra-ghanṭ ikā ghanṭ ā-
kṣ udra-ghanṭ ikā samūhas tena sambaddham̄tathā śārdūlasya vyāghrasya
kā mā īkuśena śobhamānamyat kaṇṭ hābharaṇam̄tena śobhamānam | |151||

--o)0(o--

evam—

dhyatvaivam pūrvā-kṛ ptyainamjaptvā raktotpalair navaiḥ |
madhuttraya-plutair hutvā py arcayet pūrvavād dharim | |152||

pūrvoktaṁmukundam̄dhyātvā enam̄mantrāmpūrvokta-saikhyam eva japtvā rakta-
padmair nūtanair ghṛ ta-madhu-śarkarāyutaiḥ pūrvokta-saikhyam eva hutvā pūrvokta-
prakāreṇa harināpūjayed | |152||

--o)0(o--

ārād uktam̄mantrayoh prayogaṁdarśayati—

madhura-traya-saṁyuktā mā raktā mśā li-maṁjarī m |
juhuyā n nityaś o's t ā rdham̄s atam ekena mantrayoh | |153||
tasya maṇḍalataḥ pṛ thvī pṛ thvī -sasya-kulā kulā |
syā c chā li-puñja-pūrṇam̄ca tad-veśmā śu praṭā yate | |154||

ghṛ ta-madhu-śarkarā miśritāṁlohitāṁhaimantika-dhānya-maṁjarī m as t ottara-
śatamatayor mantrayor madhye ekena mantrēṇa pratyekampratyahamyo juhuyāt
tasya puriṣah maṇḍalataḥ ekona-pañcāśad-dinād arvāk s ad-viñśati-dinād iti laghu-

dī pikā-kāraḥ | pañca-catvāriśad-dinānantaram iti rudradharaḥ | mahatī pr̄ thivī
dhānyādi-samūha-vyāptā bhavati tathā tad-gṛ hamśāli-dhānya-samūha-vyāptam
śī ghrambhavati ||153-154||

--o)0(o--

phalam āha—

yas tv etayor niyatam anyatarambhajeta
bhavnor japā rcana-hutā dribhir āpta-bhaktih |
śrī mān sa manmatha iva pramadāsu vā gmī¹
bhūyāt tanor vipadi tac ca mahocytā khyam ||155||

yaḥ pumān etayor ekamniyataṁniyato bhajeta sādhayet | kaiḥ ? japa-pūjā-
homādibhiḥ | kī dṝ śaḥ ? pr̄apta-bhaktih sa laks mī -yuktaḥ strī s u kāmadevavat utkṛṣṭa-
vacana-bhāg bhavati | tanor vipadi śarī ra-pātānantaramviś ṣnu-lokamca gacchati ||155||

--o)0(o--

iti śrī -keśava-bhaṭṭācārya-viracitāyāmikrama-dī pikāyāṁsaptamah paṭ alah |
||7||

(8)

as t̄ amāmpat̄ alam

athāntaramvaśyakaraḥ prayogaḥ kathyate—

athocyate vaśya-vidhilī purokta-
daśā rṇato's t̄ ā daśa-varṇataś ca |
smṛtyaiva yau sarva-jagat priyatvam
manū manujñasya sadā vidhattah ||1||

pūrvokta-daśākṣ arasyāś t̄ adaśākṣ arasya ca yau mantrau smaraṇa-mātreṇa sādhakasya
sarva-jana-vallabhatvāṁsarvadā kurutah ||1||

—o)0(o—

phullair vanya-pasūnair amum aruṇatarair arcayitvā dinā dau
nityamnitya-kriyā yā māratamathadinamadhyokta-kl ptyā mukundam |
as t̄ opetāṁ sahasraṁ daśa-lipim anuvarya japed yaḥ sa mantrī
kuryād vaśyā ny avaśyāmukhara-mukha-bhuvā māṇḍalā n māṇḍalā ni ||2||

puṣ pitaiḥ vanodbhava-puṣ pair atilohitam amūmmukundamnityaṁsarvadā nitya-
karmānuś t̄ hāna-niś t̄ hamdinā dau prati pratyahaḥ madhyāhnokta-pūjā-prakāreṇa
pūjayitvā yo mantrī daśākṣ arāmmantra-śreṣ t̄ ham as t̄ ādhikāṁsaḥsraṁjapet |
māṇḍalād eva pañcāśad-dinād arvāk mukhara-mukha-bhuvā māvidvad-brāhmaṇānām
māṇḍalāni samūhān avaśyāmvaśyāni kuryād vaśayatī ty arthaḥ ||2||

—o)0(o—

kṣ atriya-vaiśya-sūdrasyāpi prayoga-trayaṁdarśayati—

jātī -prasūnair vara-gopa-veṣ am
krī dā-rataṁrakta-hayā ri-puṣ paiḥ |
nī lotpalair gī ti-rataṁpurovad
is t̄ vā nr̄ pādī n vaśayet krameṇa ||3||

vara-gopa-veṣ amśreṣ t̄ ha-gopa-rūpa-dharamśrī -kr̄ s̄ nāmivicintya jātī -puṣ paiḥ
pūrvokta-prakāreṇa pūjayitvā daśākṣ ara-mantram as t̄ ottara-sahasraṁjaptvā kṣ atriyaṁ
vaśayet krī dāsaktamdhyaṁtvā rakta-karavī ra-puṣ paiḥ pūrvokta-prakāreṇa pūjayitvā
daśākṣ ara-mantram as t̄ ottaraṁsaḥsraṁjaptvā vaiśyāmvaśayet gī ti-rataṁgī tāsaktam
dhyaṁtvā nī lotpalaiḥ pūrvokta-prakāreṇa pūjayitvā daśākṣ ara-mantram as t̄ ottara-
saḥsraṁjaptvā sūdraṁvaśayet ity anena prakāreṇa nr̄ pādī n vaśayed ity arthaḥ ||3||

—o)0(o—

prayogāntaram āha—

sita-kusuma-sametais taṇḍulair ā jya-siktair
daśa-śatam atha hutvā nityaśah sapta-rātram |
kaca-bhuvi ca lalāṭ e bhasma tad dhā-rayannā
vaśayati manujas trīṁśapi nṛṁś tadvad eva ||4||

śveta-puṣ pa-sahitaiḥ śveta-taṇḍulair ghṛta-miśrita-daśākṣ ara-mantraṇa daśa-śatam
hutvā nityaśah sapta-dina-paryantam̄tad anu tad dhoma bhasma kaca bhuvi śirasi
lalāṭ e ca dhā-rayan nā puruṣ ah manuja-strīṁmanuṣ ya-nārī m iti rudra-dharaḥ | taruṇīṁ
striyāṁvāśayatī ti tripāṭ hitaḥ | sāpi strī anena prayogeṇa nṛn vaśayed ity arthaḥ ||4||

—o)0(o—

prayogāntaram āha—

tāmbūla-vastram̄puṣ paṁkajjalāṁcandanaṁca etad yad anyad vastu manvor
japtam̄sahasra-trayam anyatareṇa manvoḥ |
yasmai dadāti manu-vit sajano'sya maikṣ u
syāt kirkarā na khalu tatra vicāraṇī yam ||5||

tāmbūlaṁvāstram̄puṣ paṁkajjalāṁcandanaṁca etad yad anyad vastu manvor
daśāś tādaśākṣ arayor anyatareṇaikena sahasra-trayaṁsaijaptam̄yasmai janāya dadāti
sādhakah sa naro'sya sādhakasya maikṣ u śī ghrāṇvāśyo bhavati | nātra saṁśaya ity
arthaḥ ||5||

—o)0(o—

prayogāntaram āha—

rāja-dvāre vyavahāre sabhāyā
dyūte vā de cāś tā-yuktam̄śatam̄ca |
japtvā vā cam̄prathamām ī rayed yo
vartetā sau tatra tatropavis tān ||6||

rāja-samī pe kraya-vikraye sadasi akṣa-krī dādau vāde ca yo manvor ekam aş t ottara-
śatam̄japtvā prathamata eva yāmīvācam̄vadati tayaiva vācā tatra vādādau upaviṣ tān
asau varteta taj-jayī bhavatī ty arthaḥ ||6||

—o)0(o—

prayogāntaram āha—

āśī nam̄ muramathanaṁkadamba-mūle
gāyantam̄madhurataram̄vrajā īganābhiḥ |
smṛtvā gnau madhu-militair mayūrakedhmair

hutvā sau vaśayati mantravit trilokī m ||7||

kadamba-mūle upaviṣṭa ammuramathanamkr̄ ṣaṅgopī bhir madhurataramgāyantam
dhyātvā vahnau madhu-snutarair mayūra-kedhmair apāmārga-samidbhī hutvā asau
sādhako loka-trayaṁvaśayati ||7||

—o)O(o—

prayogāntaram āha—

**rā sa-madhya-gatam acyutam smaran
yo japed daśa-śatam daśa kṣaram |
nityaś o jhaṭ iti mā sato naro
vāñchitām abhivahet sa kanyakā m ||8||**

yo narah pūrvokta-rāsa-madhyā-gataṁkṛ ṣaṅdhyāyan daśa kṣaram mantram
pratyahamdaśa-śatamjapet sa māsaikena śī gham eva vāñchitām kanyām
prāpnōti ||8||

—o)O(—

prayogāntaram āha—

**tūrīga-kundam adhirūḍham acyutam
vā vicintya dinaśaḥ sahasrakam |
sāṣṭa akamjapati sā hi maṇḍalād
vāñchitarāvaram upaiti kanyakā ||9||**

ucca-kadamba-vṛ kṣa-sthāmvicintya pratyaham aṣṭottara-sahasramdaśa kṣaram
kanyakā jpati sā hi niścayena maṇḍalād ekona-pañcāśad dinād arvāk vāñchita-varām
prāpnōti ||9||

—o)O(o—

samāna-phalamprayogāntaram āha—

**nṛ tyantamvraja-sundarī -jana-karā mbhojā ni saṅgr hya tam
dhyātvā ṣṭa daśa-varṇakammanu-varaṁlakṣam japan mantravit |
lājā nam athavā madhu-plutatarair hutvā yutam cūrṇakair
uddhodhumprajapec ca tāvad acirād a kāñkṣ itām kanyakā m ||10||**

acirāt śī ghrāmāñchitām kanyām pariṇetum mantravit sādhakah gopa-yuvatī -hasta-
padmāni saṅgr hya dhṛtvā nṛ tyantamprasiddhamśī -kr̄ ṣaṅdhyātvā lakṣa-
mātra-parimitam aṣṭa daśa kṣaram mantra-śreṣṭhaḥ hamjapet | athavā lājānām cūrṇair
madhu-drutatarair gṛha ta-madhu-śarkarā-pracurānvitaiḥ madhunā dravī bhūtair iti
rudradharah | daśa-sahasram hutvā tāvad eva saṅkhyām japed ity arthaḥ ||10||

—o)O(o—

prayogāntaram āha—

as t̄ ā daśā kṣ areṇa dvija-tarujaṁ trimadhvaktair ayutam |
kuśais tilair vā sa-taṇḍulair vaśayitumdvijān juhuyāt ||11||

dvijān brāhmaṇān vaśayitum as t̄ ā daśā kṣ ara-mantreṇa dvija-tarujaḥ palāśa-vṛ kṣ a-samudbhavaiḥ samidbhīs tri-madhurāktaiḥ gṛta-madhu-śarkarā-miśritair ayutam daśa-sahasramjuhuyāt athavā tri-madhv-aktaiḥ kuśais tilaiḥ taṇḍulair vā juhuyāt ||11||

—o)0(o—

prayogāntaram āha—

kṛ tamā la-bhavair vaśayen nr̄ patī n
mukulaiś ca kuruṇṭ akajaiś ca tathā |
viśām iks ur akair api pāṭ alajair
itarān api tadvad atho vaśayet ||12||

kṛ ta-māla-bhavaiḥ rāja-vṛ kṣ a-samudbhavaiḥ mukulaiḥ kalikābhiḥ hutvā nr̄ patī n kṣ atriyān vaśayen | kuruṇṭ akajaiś ca jhīṇṭ ī -samudbhavaiḥ mukulair hutvā veśyāṇ vaśayet | iks u-rasaiḥ iks urakair iti pāṭ he kokilākṣ omathī n atha ity arthaḥ | pāṭ ala-samudbhavaiḥ mukulair vā hutvā itarān śūdrān vaśayet | anukta-saṅkyā homasya boddhavyā tasyā eva prakaraṇatvād iti ||12||

—o)0(o—

prayogāntaram āha—

abhinavaiḥ kamalair aruṇotpalaḥ
samadhurair api campaka-pāṭ alaiḥ |
pratihuned ayutamkramaś o'cirā d
vaśayitum mukhajā divarā ṣaganāḥ ||13||

śī ghrāṇmukhajādi-varā ṣaganā brāhmaṇādi-striyo vaśayitum caturbhir dravyaiḥ samadhurair madhura-traya-militaiḥ kramaśah pratyeśamārdha-sahasra-dvayam kṛ tvā daśa-sahasram pratihunet juhuyāt | dravyāṇy āha—nūtanaiḥ śveta-padmaiḥ raktotpalaḥ campaka-puṣpaiḥ pāṭ ala-puṣpaiḥ ||13||

—o)0(o—

prayogāntaram āha—

hayā ri-kusumair navais trimadhusurā plutair nityaś ah
sahasram ṣi-vā saram pratihunen niśī the budhah |

sugarvita-dhiyamhaṭ hā t jhaṭ iti vā rayos ā m asau
karoti nija-kirkarī m̄smara-śilī -mukhair arditā m ||14||

hayā ri-kusumaiḥ karavī ra-kusumaiḥ nūtanaiḥ tri-madhura-miśritaiḥ pratyaham
sahasramṝ ś i-vāsaraṁsapta-vāsarambudhaḥ sādhako niśī the rātrau pratyaham
pratidinamjuhuyāt asau ahaṅkāravatī mīvārayoś āmveśyākāma-vāṇaiḥ pī dītāṁhaṭ hāt
balāt jhaṭ iti śī ghrāmnija-dāsī m̄karoti ||14||

—o)0(o—

prayogāntaram āha—

paṭ u-saṁyutais trimadhurā rdratarair
api sarṣ apair daśa-śatam̄ tritayam |
niśī juhvato'sya hi śacī -dayito'py
avaśo vaśī bhavati kiṁnv apare ||15||

lavaṇa-saṁyutaiḥ kaṭ u-saṁyutair iti pāṭ he kaṭ uka-saṁyutair ity arthaḥ |
madhurā rdratarair gṝh ta-madhu-śarkarā-snigdhaiḥ | apiḥ samuccaye sarṣ apair daśa-
śatam̄tritayaṁtri-sahasramniśī rātrau juhvataḥ puruṣ asya śacī -dayitaiḥ indro'pi avaśo
vaśī bhavati kiṁpunar anye ||15||

—o)0(o—

prayogāntaram āha—

atha bilvajaiḥ phala-samit prasavac-
chadanair madhu-drutatarair havanāt |
kamalaiḥ sitā kṣ ata-yutaiś ca pṛ thak
kamalā mīcīrā ya vaśayed acirāt ||16||

bilva-vṝ kṣ odbhavaiḥ phala-samit-puṣ pa-patrāiḥ śveta-padmair atyanta-madhurāplutaiḥ
sitā kṣ ata-yutaiḥ śarkarā-taṇḍula-miśritaiḥ sitājya-sahitair iti pāṭ he sitāśarkarā ājyam
gṝh tamtat-sahitaiḥ pṛ thak ekaikamvastu-tri-sahasra-homāt cira-kālam acirāt śī ghrām
kamalāmlakṣ mī mīvaśayet | atra saṅkhya-samanantaroktā ||16||

—o)0(o—

prayogāntaram āha—

apahṝ tya gopa-vanitā mbarā ḥyā mā
hṝ dayaiḥ kadambam adhirūḍham acyutam |
prajapet smaran niśī sahasram ānayed
drutam urvaśī m̄ api haṭ hā d daśāhataḥ ||17||

hṛ dayaiḥ amā saha haṭ hāt gopa-yuvatī -vastrāṇy apahṛ tya gr hī tvā kadamba-vṛ kṣ am adhirūḍhamkṛ ṣ ḥarīsmaran niśi rātrau sahasramjapet sa daśāhato daśa-divasa-madhye haṭ hān mantrasya balāt urvāśī m api deva-veśyām api vaśam ānayet nijanikāt am iti śeṣ ah ||17||

—o)0(o—

mantrayor māhātmyam āha—

bahunā kim atra kathitenā mantrayor
anayoḥ sadṛ k na hi paro vaśī kṛ tau |
abhibhūt i-karmaṇī vidagdha-yoṣ itāṁ
kusumā yudhā stra-maya-varṣ maṇor iha ||18||

atra granthe bahunā kathitenā kiṁprayojanam ? anayor daśāś t ādaśākṣ arayoḥ sadṛ k samah vaśī karaṇe iha jagati aparo nāsti | kimbhūtayor nagara-strī ṣām ākarṣ ana-karmaṇī kāmāstra-śarī rayoḥ ||18||

—o)0(o—

mokṣ a-sādhaka-prayogāntaram āha—

vande kundendu-gauraṁtaruṇam aruṇa-pā thoja-patrā bha-netram
cakramśaṅkhamgadā bje nija-bhuja-parighair āyatair ā dadhā nam |
divyair bhūtā ṣāga-rā gair nava-nalina-lasan-mā layā ca pradī ptam
prodyat-pī tā mbarā dhyām munibhir abhivṛ tam padma-saṁsthām mukundam ||19||

mukundam vande | kunda-puṣ pañcandraś ca tadvat śuklāntathā yuvānaṁtathā
rakta-padma-sadṛ ūa-locaṇaṁtathā dī rgair nija-bāhu-parighair mud-garākāra-sva-
bāhubhiḥ ūaṅkhamcakraṅgadā mpañdmānca dhārayantamtathā deva-
yogyālaṅkārā ṣāga-rāgaiḥ navāni yāni padmāni teṣāmīlasantī dedī pyamānā yā mālā tayā
ca pradī ptamtathā dedī pyamāna-haridrābha-vastra-yuktamtathā nāradādibhir
veṣtītāntathā paṅkajāśī nam ||19||

—o)0(o—

evaṁdhyā tvā pumā mīśaṁsphuṭ a-hṛ daya-sarojam āśī nāmā dyām
sāndrā bhoja-cchavimvā druta-kanaka-nibhamvā japed arka-lakṣ am |
manvor ekamdvitā rāntaritamathahuned arka-sā hasram idhmaiḥ
kṣī ra-drutayaiḥ payoktaiḥ sa-madhu-ghṛ ta-sitenā thavā pāyasena ||20||

evamvidhampūrvoktamukundamdhya tvā praphulla-hṛ daya-padmāsanopavis t am
tathā ādyamprathamaṁsa-jala-jalada-śyāmaṁsāndrābhoja-cchavim iti pāṭ he maṣ ṣā-
padma-kāntimvā dhyātvā divtārāntaragamprāṇava-dvaya-madhyā-gataṁmanvor
daśāś t ādaśākṣ arayor ekam arka-lakṣ arīdvādaśa-lakṣ arījapet | atha japaṁnantaram arka-

sahasramidhmaiḥ samidbhiḥ kṣ ī ra-drutyair aśvatthodumbara-plaks a-
nyagrodhā nyatama-samudbhavaiḥ payoktaih̄ dugdha-plutaiḥ athavā ghṛ ta-madhu-
śarkarā-sahitena paramānnena juhuyāt ||20||

—o)0(o—

tato lokā dhyakṣ amdhurva-citi-sad-ā nanda-vapus am
nije hṛ t-pā thoje bhava-timira-sambheda-mihiram |
nijaikyena dhyāyan manum amala-cetāḥ pratidinam
tri-sā hasramjapyāt prayajatu sāyāhna-vidhinā ||21||

tatas tad-anantaramlokādhyakṣ amloka-svāminam | avināśi-jñānamittat-sukha-
svarūpa-śarī ramānsaīsārāndhakāra-viccheda-sūryam amumkṛ ṣ namnija-hṛ daya-padme
nijaikyena svābhedenā bhāvayan amala-cetāḥ nirmalāntahkaraṇah pratidinamtri-
sahasramahasra-trayaṁjuhuyāt tathā pūrvokta-sāyāhna-pūjā-prakāreṇa pūjayatu
homam api karotu ||21||

—o)0(o—

vidhimyo'mumbhaktyā bhajati niyatam susthira-matir
bhavā mbhodhimbhī mamviṣ ama-viṣ aya-grā ha-nikaraiḥ |
tarāigair uttuigair jani-mṛ ti-samā khyāih̄ pravitatam
samuttī ryā nantam vrajati paramam dhāma sa hareḥ ||22||

sa sthira-matiḥ pumān amumvidhirāprakāramniyatam satataṁbhaktyā bhajati
sevate sa bhavāmbhodhimsaīsāra-sāgarāmamsamuttī rya hareḥ ananyamna vidyate
anyo yasmāt sarva-mayam utkṛ ṣ t amdhāma prāpnnoti | kī dṛśam? ambhodhir iva
bhayaṁkaramkair viṣ amā durnivārā ye viṣ ayāḥ śabdādayāmāthavā srak-candana-
vanitādyāḥ ta eva grāha-rūpā makara-kacchapādyās teṣāmnikaraiḥ samūhaiḥ | tathā
janma-maraṇa-nāma-dheyais tarāigair uttuigair mahadbhir vistīrṇam ||22||

—o)0(o—

gr̄ ṣamīs tasya nāmāni śr̄ ṣvamīs tadi yāḥ
kathāḥ sarīsmaramīs tasya rūpāṇi nityam |
namamīs tat-padā mbhoruhāmībhakti-namraḥ
sa pūjyo budhair nitya-yuktāḥ sa eva ||23||

sa puruṣ ah̄ budhaiḥ prājñāiḥ pūjyaiḥ sa eva ca nitya-yukto nitya-yoga-bhāk | kiṁ
kurvan? asya śrī -kṛ ṣ ṣasya nāmāni gr̄ ṣan vadān, tadi yāḥ kathā ākalpayan | tasya śrī -
kṛ ṣ ṣasya rūpāṇi mūrtīḥ sarvadā dhyāyan | tat-padāmbhoruhāmīśrī -kṛ ṣ ṣa-pāda-
padmāmbhakti-namraḥ sevā'vanataḥ adhika-namratva-khyāpanārthaṁpaunaruktyam
||23||

—o)0(o—

idānī mparama-mantra-dvayaṁkathayati—

vakṣ ye manu-dvamathā tirahasyam anyat
saṁkṣ epato bhuvana-mohana-nā ma-dheyam |
brahmendra-vā manayanendubhir ā dimā nyas
tat-pūrvako viyadṛ ṣ ī ka-yuteśaie-hṛ t ||24||

athānantaram anyat mantra-dvayam atigopyaijagan-mohana-saṁjñakamsvapoktyā
vakṣ ye | brahma ka-kārah | indro la-kārah | vāma-nayanamī rgha-ī -kārah | indur
anusvārah | etaiḥ saṇiyuktah kāma-bī ja-rūpah prathamo mantra uddhṛ tah | tat-
pūrvakah viyat ha-kārah ṣ ī ka iti svarūparītā bhyāmyukta ī śa-śabdaḥ hṛ ṣ ī keśa iti
svarūparītē caturthy-eka-vacanamī n namaḥ | kli mīr ṣ ī keśāya namaḥ iti dvitī yo
mantrah | atrāyaṁpuruṣ ottama-mantra iti bhaierava-tripāṭ hinah ||24||

—o)0(o—

ṛṣy-ādikam āha—

manvos tu sarīmohana-nā rado muniḥ
chandas tu gāyatram udī ritambudhaiḥ |
trailokya-sarīmohana-viṣ ṣū-retayoḥ
syād devatā vacmy adhunā ṣ ad-aīgakam ||25||

anayor mantrayoḥ sarīmohana-nā rado muniḥ | chandah punar gāyatram | mantrajñih
kathitamtrailokya-sarīmohana-viṣ ṣūr devateti ||25||

—o)0(o—

adhunā ṣ ad-aīgaiṁvadā mi—

aklī b-adī rghaiḥ sa-lavais tad api ca kalā sanā rūḍhaiḥ |
uktam pūrvavad ā sana-vinyā sā ntam samā cared atha tu ||26||

ṛ -ṛ -l -l -varjita-ṣ aṭ -dī rgha-svaraiḥ bindu-sahitaiḥ kalety akṣ ara-dvaya-sambaddhaiḥ
klāmkli mklūmklaṁmklaṁklaḥ ebbis tat ṣ ad-aīgam uktam | athānantaram
pūrvavad daśākṣ ara-kathita-pūjā-paryantamkāryam ||26||

—o)0(o—

karayoh śākhā su tale nyasya ṣ ad-aīgā ni cā iṣulī ṣ u śarān |
manu-put̄ ita-mā tṛ kā rṇair nyasyā iṣe'īgā ni vinyasec ca śarān ||27||

karayoh sākhāsu aīgulī s u ubhaya-kara-tale ca s ad-aīgāni vinyasya punar aīgulī s u ca kāma-bāñān vinyasya ādy-anta-sthita-mantra-mātṛ kākṣair mātṛ kā-sthāneś u vinyasya dī rgha-yukta-kāma-bījaiḥ s ad-aīgāni sva-śarī re vinyasya bāñā-nyāsamca kuryāt ||27||

—o)0(o—

bāñā-nyāsa-sthānāny āha—

kā sya-hṛ daya-liṅgā īghriṣ ukara-sā khā bhir namo'ntakān ṛe'ntān |
śoś aṇa-mohana-sandī pana-tā pana-mādanān kramaśah ||28||

śiro-vadana-hṛ daya-liṅga-pādeś u aīgulī bhiḥ aīgus t hādika-niṣ t ha-kāntābhiḥ ekaikayā aīgulyā caturthī namah-pada-sahitān vaks yamāñān pañca-bāñān krameṇa vinyaset ||28||

—o)0(o—

bāñā-nāmāny āha—

pañcaite samproktā hrāṁhṛī māklī māklūmāsa ā dikā bāñāh |
sāṁmohanam atha jagatāṁdhyā yet puruṣ ottamāṁsamā hita-dhīh ||29||

hrāṁhṛī māklī māklūmāsa etāni pañca-bījāni ekaikāni ādau yeś āmevamete pañca-
bāñāh śoś aṇādayaḥ proktāḥ | prayogas tu—hrāṁśoś aṇāya namah ity aīgus t hena śirasi
hṛī māmohanāya namah iti tarjanyā mukhe ity ādi athānantaram | sānyata-cittāḥ
tribhuvana-vaśya-karampuruṣ ottamāṁcintayet ||29||

—o)0(o—

dhyānam āha—

divya-tarūdyā nodyad-rucira-mahā-kalpa-pādapā dhastāt |
maṇi-maya-bhūtala-vilasad-bhadra-payo-janma-pī t ha-niṣ t hasya ||30||
viśva-prāṇasydyat-pradyotana-sama-dyuteḥ suparṇasya |
āśīnam unnatāṁse vidruma-bhadrā īgam aīgajonmathitam ||31||
cakra-darā īkuśa-pāśān sumano-bāñekṣ u-cāpa-kamala-gadāh |
dadhatāṁsvadorbhīr aruṇāyata-vipula-vighūrṇītakṣi i-yuga-nalinam ||32||
maṇimaya-kirī t a-kuṇḍala-hārā īgada-karīkaṇorbhīr asanā dyaiḥ |
aruṇair mālyā-vilepair ādī ptāṁpī ta-vastra-paridhānam ||33||
nija-vāmoru-niṣ aṇṇāṁśliṣ yantīṁvāma-hasta-ghṛta-nalinām |
kildyad-yonim kamalāṁ madana-mada-vyākuļojvalā īgalatām ||34||
surucira-bhūṣaṇa-mālyānulepanāṁsu-sita-vasana-parivītām |
nija-mukha-kamala-vyāprīta-caṭulā sita-nayana-madhukarāṁtaruṇīm ||35||
śliṣ yantāṁvāma-bhujā-danḍēna dṛḍhamdhṛtekṣu-cāpena |
taj-janita-para-nirvṛti-nirbhara-hṛdayam carācaraika-gurum ||36||

sura-ditija-bhujaga-guhyaka-gandharvā dy-aīganā-jana-sahasraiḥ |
 mada-manmathā lasā īgair abhivī tamdivya-bhūṣ añollasitaiḥ ||37||
 ā tmā bhedatayetthamdhya tvaikā kṣ aram athā ṣ t a-varṇamvā |
 prajaped dina-kara-lakṣ am trimadhura-siktais tu kīś uka-prasavaiḥ ||38||

nava-ślokānāmkulakam | ittham evaīnvāsudevaīndhyātvā ekākṣ ara-kāma-bī jam
 athavā ṣ t ākṣ ara-mantraīndinakara-lakṣ amdvā daśa-lakṣ amjapet | kī dī śam ? dhyātvā
 deva-sambandhi-vṛ kṣ odyāne kalpa-vṛ kṣ odyāne udayan vṛ ddhiīngacchan manoharo yah
 pārijāta-vṛ kṣ as tasya tale garuḍasyonnatāniś upaviṣ ṣ am | kī dī śasya garuḍasya ?
 padmarāgā di-ghaṭ ita-bhū-bhāga-śobhamāna-śres ṣ ha-padma-pī ṣ hopaviṣ ṣ asya tathā
 sakala-jī va-bhūtasya parameśvarasyāniśatvāt tathā udita-sūrya-sama-kānteh | kī dī śam
 vāsudevam ? pravāla-sundarā īgari kāma-vyākulitarīnsva-dorbhiḥ sva-bāhubhir
 dakṣ ina-vāma-kramena cakra-śaikhā īkuśa-pāśa-puṣ pa-śarekṣ u-cāpa-padma-gadāḥ
 bibhrā ḥamāntathā raktaīndī rghambr had-vighūrṇitamnetra-dvaya-rūpamīpadmam
 yasya sa tathā tam, padma-rāgā di-maṇi-ghaṭ ita-śiro'laikāra-karṇa-bhūṣ aṇam uktāhāra-
 bāhu-bhūṣ aṇa-kara-mūla-bhūṣ aṇa-mudrikā-kṣ udra-ghaṇṭ ikā-prabhṛ tibhiḥ rakta-
 mālyā-gandhaiś ca dedī pyamānamtathā pī te vāsasī paridhānam ācchādanamyasya sa
 tathā tamtathā dhṛ tekṣ u-cāpena vāma-bāhu-danḍēna dī dhamyathā syād evamśriyam
 āliṅganam |

kī dī śī m ? svī ya-vāmoru-deśe upaviṣ ṣ āmī tathā āliṅgantī mī tathā vāma-hasta-grī hī ta-
 padmāmī tathā sarasī -bhūta-guhyā īntathā kāmena vyākulī kr tā anāyattī -kr tā aīga-latā
 yasyās tāmmanoharāṇi alaikāra-māla-candanāni yasyās tāmītathā śveta-vastra-
 paridhānā īntathā kr s ḥa-mukha-padme vyāpṛ tamśamyag vyāpāra-yuktamīcaṭ ulam
 manoharamīcaṭalāmīvā asitamīśyāmariyan netramīsa eva madhukaro bhramarah
 yasyās tāmītathā taru, eī myuvatī m | punaḥ kī dī śī m ? priyāliṅgana-janita-parama-
 sukha-pūrṇa-hṛ dayamītathā jagad-gurumītathā deva-daitya-sarpa-deva-yoni-deva-
 gāyana-vidyādhara-strī -sahasrair madatayā kāmena ca stambha-yuktam aīgarīyes ām
 tair devārhaṇa-bhūṣ aṇa-dī ptair ves ṣ itamīkayā yuktyā ātmākyena dhyātvā ||30-38||

—o)0(o—

juhuā t tarāṇi-sahasramvimalaiḥ salilaiś ca tarpayet tāvat |
 viṁś aty-arṇe prokte yantra dinaś o'mum arcayet bhaktyā ||39||

dhyāna-japānantaraīnghṛ ta-madhu-śarkarā-sahitaiḥ palāśa-puṣ pair dvādaśa-sahasram
 juhuyāt | homānantaramīnirmalair jalair dvādaśa-sahasramītarpaṇāmīkuryāt | viṁśaty-
 arṇeti | pūrvokta-viṁśaty-akṣ arodita-pī ṣ ha-vidhānena tan-mantroddhṛ ta-yantre amūm
 kr s ḥamībhaktyā pratidinamīpūjayet ||39||

—o)0(o—

pūjā-prakāram āha sārdhamcatuḥślokena | garuḍa-mantram āha—

pī ṣ ha-vidhau pakṣ y-ante rājā ya-śiro'munā bhi-pūjyā hi-ripum |

harim ā vā hya skandhe tasyā rghā dyaih samarcya bhūś ā ntai ||40||
 aīgā ni ca bā ḥā mīś ca nyā sa-kramataḥ kīrī t̄ am api śirasi |
 śravasoś ca kuṇḍale’ri-pramukhā ni praharaṇā ni pā ḥiṣ u ca ||41||
 śrī vatsa-kaustubhau ca stanayor ūrdhvē gale ca vanamā lā m |
 pī ta-vasanaṁnitambe vā mā īke śriyam api sva-bī jena ||42||
 iṣ t̄ vā tha karṇikā yā m aīgā ni vidigdaś ā su dikṣ u śarā n |
 koṇeṣ u pañcamāṁ punar agny-ā di-daleś u śaktayah pūjyā h ||43||

pūjā-vidhau pakṣ i-śabdānte rājāyeti svarūpaṁśiraḥ svāhā anena prakāreṇa pī t̄ ha-
 madhye ahi-ripumgarudāṁsampūjya tasya garuḍasya pr̄s t̄ he śrī -kṛṣṇam
 āvāhyāvāhanādi yathāvat kṛ tvārghādyair bhūś āntair upacāraīś ca sampūjya aīgāni ca
 sampūjya pañca-bā ḥā mīś ca sampūjya bhūś aṇāni ca sampūjya dig-daleś u śaktayah
 pūjyā iti anenānvayah |

etad eva spaṣ t̄ ayati—nyāsa-kramata ity ādinā | yatra parameśvarā īge yasya nyāsaḥ |
 tasya pūjā boddhavyā tatra śirasi kīrī t̄ amapi-pāda-pūraṇe śrotrayoh kuṇḍale ari-
 mukhāni cakrādī ni praharaṇāni āyudhāni hasteṣ u stanayo ūrdhvamīḥ di śrī vatsa-
 kaustubhau gale vana-mālām āpāda-lambinī īmpadma-mālāṁnitambe kaṭ yām
 haridrābha-vastramīmā īge vāma-bhāge lakṣ mī mīca sva-bī jena śrī -bī jena iṣ t̄ vā
 sampūjya karṇikā yāmīdig-vidisāsu koṇeṣ u dikṣ u ca aīgāni pūrvavat sampūjya dikṣ u
 śarān agny-ādi-koṇeṣ u ca pañcamāmbā ḥāmīpūjyet punar agny-ādi-daleś u aṣ t̄ au
 śaktayah pūjyā h ||40-43||

—o)0(o—

śakti-varṇān āha—

laks mī h sarasvatī svarṇā bhe aruṇatare rati-prī tyau |
 kī rtih kāntiś ca site tuṣ t̄ ih puṣ t̄ iś ca marakata-pratime ||44||

svarṇā bhe pī ta-varṇe aruṇatare atirakte site śukle marakata-pratime haridrā-varṇe
 ||44||

—o)0(o—

etā h śaktayah kimbhūtā h ?

divyā īga-rā ga-bhūś ā mā lya-dukū lair alark̄ tā īga-latā h |
 smerā nanā h smā rā rtā dhṛ ta-cā mara-cā ru-kara-talā etā h ||45||

deva-yogya-nulepanālaṅkāra-granthita-puṣ pa-sūkṣ ma-vastrair bhūś ita-dehā aīga-latā-
 śabdaḥ svarūpa-vācī tathā ī sad-dhāsyā-vadanā tathā kāma-bā ḥā-pī dītā h tathā gr̄ hī ta-
 cāmara-manoharās tā h ||45||

—o)0(o—

lokeśā bahir arcyāḥ kathitety arcā manu-dvayodbhūtā |
prāyah puruṣ ottama-vidhir evamhi sa nocyate’tra bahulatvāt ||46||

tad bahir indrādayaḥ vajrādayaś ca pūjyāḥ ity evam-pūjā mantra-dvaya-sambhavā
kathitā prāyo bāhulyena puruṣ ottama-mantra-kathita-prakāro’py evamparamaṁsa iha
spaṣṭī kṛtya nocyate bahu-vaktavyatvāt prāyah puruṣ ottama-vidher evam
ihānyato’vagantavyam iti tī kāntara-sammataṁpāt hāntaram ||46||

—o)0(o—

sammohana-gāyatrī māha—

trailokya-mohanā yety uktvā vidmaha iti smarāyeti |
tat dhī mahī ti tan no’nte viṣṇus tad anu pracodayāt ||47||

trailokya-mohanā yeti svarūpam uktvā tad-anantaramvidmaha iti smarāyeti tad-anu
dhī mahī ti tan no viṣṇuh pracodayād iti svarūpaṁvadet ||47||

—o)0(o—

prabhāvamāha—

japyaiśā hi japā dau durita-harī śrī -karī japā rcana-havanaiḥ |
proks ayatu śuddhi-vidhaye’rcā yām anayā tma-yāga-bhū-dravyāṇi ||48||

esā gāyatrī japāt pūrvamjapanī yā sva-mantra-japa-pūjā-homaiḥ punaḥ pāpa-nāśinī
laksī -pradā ca bhavati | anayā gāyatryā ca pūjyāmīśuddhy-artham ātma-yāga-bhū-
dravyāṇi ātmānamyāga-bhuvāndravyāṇi ca proks ayatu ||48||

—o)0(o—

mantra-dvaya-sādhāraṇa-tarpaṇamāha—

manvōr ekena śatamītarpayen mohanī -prasūna-yutair yaḥ |
toyair dinaśah prātaḥ sa tu labhate vāñchitān ayatnataḥ kāmān ||49||

yaḥ pūrvokta-mantrayor ekena mohanī -puṣ pa-miśritaiḥ śakrāsana-padmāsana-puṣ pa-
sahitair jalaiḥ prati pratyahamīśatamītarpayet | sa vāñchitān kāmān anāyāsenā prāpnōti
||49||

—o)0(o—

mantra-dvaya-sambandhi-prayogāntaramāha—

hutvā yutāṁhuta-śes a-sampā tā jyena tā vad abhijaptena |
bhojayatu svā mī kāṁramaṇī -ramaṇo'pi tā m̄sva-vaśatā m̄netum ||50||

ghṛ tena vahnāv ayutāṁhuti-śes a-ghṛ tena mantra-japtena ramaṇī sva-vaśatā m̄netum
prāpayitumātmī yaṁkāmukāmbhojayatu kāmukah striyambhojayatu ||50||

—o)0(o—

as t ādaśā rṇa-vihitā vidhayaḥ kāryā vaśyata ābhyaṁ |
manvōr anayoh sadṛgbhyo vaina manus trailokya-vaśya-karmanī jagati ||51||

as t ādaśāks ara-mantra-kathitā vaśya-kāriṇah prayogā ābhyaṁmantrābhyaṁkāryā hi
niścayena jagati sakala-jagad-āyattatā-kārye anayoh samāno'nyomantro nāsti ||51||

—o)0(o—

atraikā rṇa-japādāv athavā kṛṣṇah sa-veṇu-gatir dhyeyah |
aruṇa-rucirā ṛga-veśah kandarpo vā sapāśa-śṛṇi-cāpesu ||52||

atra samanantarokta-dvaya-madhye ekāks ara-mantrasya japa-pūjā-homādau kṛṣṇo
bhāvanīyah | kī dṛk ? sa-veṇu-gatir iti vanisottha-gāna-parah | tathā lohita-manohara-
śarīrābharanah | athavā, atraiva mantra-japādau pāśāñkuśa-dhanur-bāṇa-dharah
kāmadevo dhyeyah | mantrasyādi-devātmakatvād iti bhāvah ||52||

—o)0(o—

prakṛ tam upasanharati—

yas tv ekaṭaramānum etayor vimala-dhīḥ sadā bhajati mantrī |
so'mutrāpi ca siddhimvipulām ihātitarām eti ||53||

yo mantrī anayor mantrayor ekaṁmantra-śreṣṭhaṁsadā japa-dibhiḥ sevate, sa iha
loke'mutra ca atyarthamvipulāṁsiddhimprāpnoti ||53||

—o)0(o—

atha rukmiṇī -vallabha-mantram uddharati—

atha satya-śauri ca trītīya-turyakāḥ
śikhi-vāma-netra-śāśi-khaṇḍa-maṇḍitāḥ |
jaya-kṛṣṇa-yugmaka-nirantarātma-bhū-
śikhi-śakti-dāsya-vṛta-sakta-varṇakāḥ ||54||

pranimadhyato mudita-cetase tatas
tyarakta-dṛgyaguru-mārutākṣarāḥ |

sa-caturthi-kr s ṇa-padam iks u-kā rmuko
daśa-varṇakaś ca manuvaryakas tv asau ||55||

salavā dharrā cala-sutā ramā kṣ araiḥ
puṭ itaḥ kramo krama-gataiḥ samudgavat |
iti danta-sūrya-vasu-varṇa uddhṛ taḥ
kavitā nurājana-ramā karōgha-hṛ t ||56||

satyo da-kāraḥ | śaurir dha-kāraś ca | tṛ tī ya-turyeti ja-kāraḥ jha-kāraś ca | ete catvāro
varṇāḥ pratyekamśikhī rephāḥ vāma-netram ī -kāraḥ śaśi-khaṇḍo binduḥ | etaiḥ
śobhanāḥ sambaddhā ity arthaḥ | tathā ca, drī mīdrī mīrī mīhrī mīti | tad anu jaya-
krī s neti tripāṭ hi-govinda-miśra-prabhṛ tayah | vastutah jaya-krī s neti padasya yugmam
tad-anu nirantareti svarūpam ātma-bhūḥ ka-kāraḥ śikhī rephāḥ śaktir ī -kāraḥ | tathā
krī -svarūpam | tad anu ḍa-svarūparīṣya-vṛ tam ā-kāraḥ ḍā-svarūpam | sakta iti
svarūparīṇāmadhyato pranī ti akṣ arayor madhye mudita-cetase iti tato ni-śabdānte
tyeti svarūpamāntad anu pa-svarūpam | rakto rephāḥ | dṛ g i-kāraḥ prathamā tikrame
kāraṇābhāvāt hrasva-i-kāro labhyate | tathā ca, pri iti svarūpamāntato ya iti svarūpam
gurur ā-kāraḥ | yā iti svarūpam | tad anu māruto ya-kāraḥ | tad-anu sa-caturthi-krī s ṇa-
padam krī s ṇāyeti svarūpam | tad-anu iks u-kārmukah kāma-bī jam | tad-anu pūrvokta-
daśākṣ ara-mantraḥ | tad anu lavo binduḥ tat-sahitā dharā ai-kāraḥ aimiti svarūpam |
acalaḥ parvataḥ tat-sutā pārvatī bhuvaneśvarī -bī jam ity arthaḥ | ramā śrī -bī jam | ehis
tribhir bī jair mantrānte pratiloma-paṭ hitaiḥ aimhrī mīrī mānte śrī mīhrī māimiti
samudgavat sampuṭ avat puṭ ito'yarīdvipāṭāśad-varṇo mantraḥ siddho bhavati |
mantra-varṇa-saikhyām āha—itī ti | danta = 32, sūrya = 12, vasu = 8 | ehir militaiḥ
saikhyā dvipāṭāśad-varṇātmako (52) mantro bhavatī ty arthaḥ | kī dṛ śah ?
kavitālokānurāga-lakṣ mī sampādakaḥ tathāgha-hṛ t pāpa-hartā ||54-56||

mantra-svarūpam—aimhrī mīrī mīdrī mīrī mīhrī mījaya krī s ṇa jaya krī s ṇa nirantara-
krī ḍā sakta-pramudita-cetase nitya-priyāya krī s ṇāya krī mīgopī -jana-vallabhāya svāhā
śrī mīhrī māim||

—o)0(o—

asya mantrasya ṛ s y-ādikam ity āha—

mukha-vṛ tta-nanda-yuta-nā rado munih
chanda uktam amṛ tā dikamvirāṭ |
trijagad vimohana-samā hvayo hariḥ
khalu devatā sya munibhiḥ samī ritā ||57||

mukha-vṛ ttam ā-kāraḥ nandeti svarūpam ābhyāmyuto nāradah | tathā ca ānanda-
nārada-ṛ siḥ amṛ tādikamvirāṭ chandas trailokya-mohano harir devatā nāradādibhir
munibhiḥ kathitā ||57||

—o)0(o—

aīga-vidhimdarśayati—

vasu-mitra-bhūdhara-gajā tma-diīmayair
mamanu-varṇakais tripuṭ a-saṁsthitaiḥ pṛ thak |
nija-jā ti-yuñigaditamś ad-aīgakam
kriyayaiva tat khalu janā nurañjanam ||58||

vasuh = 8, mitrah = 12, bhūdharaḥ = 7, gajah = 8, ātmā = 1, dik = 10 | etat saṅkhya kair mantrākṣ arais tripuṭ a-saṁsthitaiḥ | tathā ca aimhrī mśrī mdrī mvrī mjrī mjhrī mjaya-kṛ ṣ na aimhrī mśrī mhṛ dayāya namaḥ | aimhrī mśrī mjaya-kṛ ṣ na-nirantara-krī dāsakta aimhrī mśrī mśrīse svāhā – ity ādi kriyayaiva ᷣ ad-aīga-kriyayaiva sarva-janā nurāgam janayati ||58||

—o)0(o—

nyāsam āha—

atha saṁviśodhya tanu-mukta-mā rgataḥ
viracayya pī ṭ ham api ca sva-varṣ maṇā |
karayor daśā kṣ ara-vidhi-kramā n nyaset
sa ᷣ ad-aīga-sā yakam anaīga-pañcakam ||59||

athā nantaramtanumśarī ram ukta-mā rgataḥ pūrvokta-bhūta-śuddhyāḥ prakāreṇa sariśodhyā nantaramsva-varṣ maṇā sva-śarī reṇa pī ṭ ham āracayya karayoh kara-yugale daśākṣ arokta-prakāreṇa ᷣ ad-aīga-ṣ aṭ kamṣayakān ca śoṣ aṇādī n bāṇān anaīga-pañcakamkāma-bī ja-manmatha-kandarpa-makara-dhvaja-manobhūta-sanjñākam kāma-pañcakamnyaset ||59||

—o)0(o—

imam evārthamvivicya darśayati—

manunā triśo nyasatu sarvatas tanau
smara-sampuṭ ais tad anu mā ṭ kā kṣ araiḥ |
daśa-tattvakā di-daśa-varṇa-kī rtitam
tv atha mūrti-pañjara-vasā nam ā caret ||60||

manunā mūla-mantreṇa pūrvamśarī re tri-vyāpakaṁkuryāt | tad-anantaram prativarṇamkāma-bī ja-puṭ itair mā ṭ kā kṣ araiḥ triśo nyasatu | daśa-varṇa-kī rtitam daśākṣ arokta-daśa-tattvakān nyaset | tattva-nyāsādi-mūrti-pañjarāntamvinyasya ||60||

—o)0(o—

ṣr̄ jati sthitī daśa-ṣ ad-aīga-sā yakā n

nyasatā t tato'nyad akhilam puroktavat |
 pravidhā ya sarva-bhuvanaika-sā kṣ iñam
 smaratā n mukundam anavadya-dhī ra-dhī h ||61||

sṛ ṣ t i-sthitī samā caret daśāigāni ṣ ad-aigāni bāṇāni ca dehe vinyaset | tad-anantaram
 ātmārcanādy-akhilam pūrvavat kṛ tvā sakala-loka-draṣṭāramśrī -kṛ ṣ nāṁsmaratā
 cintayatu, nirmalāsthirā buddhir yasya sa tathā tādṛśāḥ sādhakah ||61||

—o)0(o—

dhyānam āha—

atha bhūdharodadhi-pariṣ kṛ te maho-
 nnata-śā la-gopura-viśā la-vī thike |
 ghana-cumby-udagrasita-saudha-saṅkule
 maṇi-harmya-vistr̄ ta-kapāṭ a-vedike ||62||

athānantaramsvake pure maṇi-maṇdape sura-pādapasya kalpa-vṛ kṣ asyādho maṇi-
 maya-bhūtale parisphurat pṛ thu-siṅha-vaktra-caraṇāmbujāsane sthūla-siṅha-
 mukhākāra-pādānvita-pī ṭ ha-padmāsane samupavis ṭ am acyutam abhicintayet | kī dṛśe
 pure ? bhūdharāḥ parvatāḥ udadhiḥ samudraḥ etaiḥ pariṣ kṛ te veṣ ṭ ite tathā
 mahonnataḥ atyuccaḥ śālah prakāro gopuram bahir-dvāraṁca yatra tasmin tathā
 viśālā mahatī vī thikā panthāḥ yatra tatra karmadhārayah tathā megha-sparsī
 atiśuddha-dhavalā-gr̄ ha-vyāpte tathā maṇi-maya-gr̄ he vistū rṇāḥ kapāṭ āḥ tathā vedikā
 pariṣ kṛ ta-bhūmir yatra tatra ||62||

—o)0(o—

punah kī dṛśe pure ?

dvija-bhūpa-viṭ -caraṇa-janmanā mīgr̄ hair
 vividhaiś ca śilpi-jana-veś mabhis tathā |
 ibhasaptyurabhrakharadhenusairbhac-
 chagalā layaiś ca lasitaiḥ sahasraśaḥ ||63||

sahasraśo lokair brāhmaṇa-kṣ atriya-vaiśya-śūdrāṇāmnānā-prakāra-gr̄ haiḥ tathā śilpi-
 janānāmīgr̄ has tathā hasty aśvameś a-gardabha-dhenu-mahiś a-cchagalānāmīgr̄ haiḥ
 śobhite ||63||

—o)0(o—

punah kī dṛśe ?

vivadhā paṇāśrita-mahājanā hṛ ta-
 kraya-vikraya-draviṇa-saṅcayā ūcrite |
 janamā nasā hṛ ti-vidagdha-sundarī -

jana-mandiraiḥ suruciraiś ca maṇdite ||64||

nānā-prakāra-vipaṇi-samāśrite mahā-janāhṛta-kraya-vikraya-draviṇa-sanctaya-vyāpte |
punah kī dṛśe ? janānāṁcittā paharaṇe caturāḥ ye veṣyā-janāś teṣāmigr̄haiḥ
śobhamānair alaṅkṛte ||64||

—o)0(o—

punah kī dṛśe pure ?

pr̄ thu-dī rghakā -vimala-pāthasi sphurad-
vikacā ravinda-makaranda-lampaṭ aiḥ |
vara-haṁsa-sā ras-rathā ṛganā mabhir
vihagair vighuṣṭa-kakubhi svake pure ||65||

sthūla-sarovara-nirmalodake dedī pyamāna-vikasita-kamala-makarandākhya-rasa-
lolupaiḥ śreṣṭha-haṁsa-sā rasa-cakravāka-sanjñakaiḥ paksibhir dhvanitā diśo yasmin
||65||

—o)0(o—

punah kī dṛśe maṇi-maṇḍape ?

surapā dapaiḥ surabhi-puṣ pa-lolupa-
bhramarā kulair vividha-kā madair nṛṇām |
śiva-manda-mā ruta-calac-chikhair vṛte
maṇi-maṇḍape ravi-sahasra-prabhe ||66||

kalpa-vṛkṣaiḥ sugandhi-puṣ pa-lubdha-bhramara-vyāptair manus yāṇāṁividha-
kā madaiḥ śubha-manda-mā ruta-calad-agra-bhāgais tair veṣṭite | sūrya-sahasra-māna-
prabhe ||66||

—o)0(o—

punah kī dṛśe ?

maṇi-dī pikā-nikara-dī pitā ntare
tanu-citra-vistṛta-vitāna-sālini |
lalite pikasvara-vicitra-dā mabhiḥ
susugandhi gandha-salilokṣ ita-sthale ||67||

maṇir eva dī pikā tasyāḥ samūhe prakāśita-madhyā-bhāge | punah kī dṛśe ? sūkṣma-
vicitra-vistīrṇa-candrātapa-yukte | punah kī dṛśe ? vikasita-nānā-prakāra-puṣpa-
mālābhiḥ śobhite atisurabhi-salila-sikta-sthāne ||67||

—o)0(o—

punah kī dṝ śe ?

pramadā -śatair mada-vighū rṇiteks aṇair
mada-jā lasaiḥ kara-vilola-cā maraiḥ |
abhisevite skhalita-mañju-bhā ṣ itaiḥ
stana-bhā ra-bhaigura-kṝ śā valagnakaiḥ ||68||

strī -śatair mada-vighūrṇita-netrair mada-janitā lasya-sahitaiḥ hasta-sthita-cañcalā-
cā marair ī ṣ at-skhalita-manohara-vacanaiḥ stana-bhā ra-namra-sūkṣ ma-madhyā-
pradeśaiḥ paritah sevite ||68||

—o)0(o—

kathambhūtasya surapādapasya ?

avirā ma-dhā ra-maṇi-varya-varṣ iṇah
śrama-hā nidā mr̄ ta-rasa-cyuto'py adhah |
sura-pā dapasya maṇi-bhū talollasat
pr̄ thu-simha-vaktracaraṇā mbujā sane ||69||

aviśrānta-mani-śres ṭ ha-dhārā-varṣ iṇah | punah kī dṝ śasya ? śrama-hānikarā mr̄ ta-rasa-
śrāviṇah ||69||

—o)0(o—

kī dṝ śam acyutam ?

abhicintayet sukha-niviṣ ṭ am acyutam
navā-nī la-nī ra-ruha-komala-cchavim |
kuṭ ilā gra-kuntala-lasat-kirī ṭ akam
smita-puṣ pa-ratna-racitā vataṁsakam ||70||

nūtana-nī lotpala-ramya-kāntim | punah kī dṝ śam ? kuṭ ilā gra-keśeṣ u sphurat kirī ṭ am
yasya tam | punah kī dṝ śam ? smitam ī ṣ ad vikasitāmpuṣ paṁratnāni ca te
racito'vataṁśo yena tam ||70||

—o)0(o—

punah kī dṝ śam ?

sulalā ṭ am unnasamudañcita-bhruvam
vipulā ruṇā yata-vilola-lochanam |
maṇi-kuṇḍalā sra-paridī pta-gaṇḍakam
nava-bandhu-jī va-kusumā ruṇā dharam ||71||

tathā śobhamāna-lalāṭ arītathā ucca-nāsikam udgacchad-bhrū-latākam, tathā
sthūlāruṇa-varṇa-dī rgha-cañcalā-nayanāṁ tathā maṇi-maya-kuṇḍala-kiraṇa-
parīśobhita-gaṇḍa-sthalamīyathā nūtana-bandhu-jī va-puṣ pa-sadṛ śāruṇādharam ||71||

—o)0(o—

punaḥ kī dī śāmparameśvaram ?

smita-candrikojjvalita-diṁukhaṁ sphurat
pulaka-śramā mbu-kaṇa-maṇḍitā nanam |
sphurad-ariś u-ratna-gaṇa-dī pta-bhūṣ aṇot-
tama-hā ra-dā mabhir upaskṛ tā mānakam ||72||

hāsa-candra-kiraṇa-dhavalī -kṛ ta-diṁukhaṁtathā sphurad-romāñca-janya-prasveda-
bindu-śobhita-vadanam | punaḥ kī dī śam ? sphurad-dedī pyamāna-kiraṇa-ratna-
samūha-prakāśamāna-bhūṣ aṇa-śreṣṭha-hāra-mālābhiḥ śobhita-skandham ||72||

—o)0(o—

punaḥ kī dī śam ?

ghana-sā ra-kuṇkuma-vilipta-vigrahāṁ
pr̥ thu-dī rgha-ś ad̥-dvaya-bhujā -virājitam |
taruṇā bja-cā ru-caraṇā bja-maigalon-
mathitā īgam arīkaga-karā mbuja-dvayam ||73||

punaś candana-kuṇkumābhyām parilipta-śarī ram-punaḥ sthūla-dī rgha-dvādaśa-hastair
virājitam-tathā nūtanāruṇa-varṇa-padma-sadṛ śa-caraṇa-padmampunaḥ kāma-pī dīta-
dehaṁ-punaḥ svāīke āropita-hasta-dvayam ||73||

—o)0(o—

svāīka-stha-bhī ś maka-sutoru-yugā ntara-sthalam
tā māptapta-hema-rucim ā tma-bhujā mbujā bhyām |
ślis yantam ā rdra-jaghanām upagūhamānām
ā tmānam ā yata-lasat-kara-pallavā bhyām ||74||

punaḥ svāīke sthitāyā rukminyā ūru-dvayā bhyantare vidyamānam! punas tām
rukminī māptapta-suvarṇa-kāntimśvī ya-hasta-padmābhyām āliṅgantam | kī dī śī mātām ?
ārdra-jaghanām punar ātmānam śrī -kṛśṇāndī rgha-manohara-pāṇi-pallavābhyām
āliṅgantīm ||74||

—o)0(o—

ā nandodreka-nighnā māmukulita-nayanendī varā māsrasta-gā trī m
prodyad-romāñca-sāndra-śrama-jala-kaṇikā -mauktikā laṅkṛ tā īgī m |

ā tmany ā lī na-bā hyā ntara-karana-gaṇā m aīgakair nistaraīgair
majjantī mīlī na-nā nā -matim atula-mahā nanda-sandoha-sindhau ||75||

punaḥ svā tmā nandodreka-vyāptā mīlī punaḥ mudrita-nayana-nī lotpalā mīlī punaḥ
prodyat-tanu-pulaka-janya-niviḍā-prasveda-bindu-rūpa-mauktika-śobhita-dehā mīlī
punaḥ ā tmani śrī -kṛ ṣ ne samyag-vilī na-bā hyābhyanṭarendriya-samūhā mīlī punar
vyāpāra-rahitaiḥ śarī raāvayavair atiśayita-mahā nanda-samūha-sāgare nimagnā mīlī
punaḥ vigata-cañcala-matim ||75||

—o)0(o—

punaḥ kī dī ūparameśvaram ?

satyā jā mbavatī bhyā mīlī
divya-dukūlā nulepanā bharaṇā bhyā mīlī |
manmatha-śara-mathitā bhyā mīlī
mukha-kamala-cañcala-locana-bhramarā bhyā mīlī ||76||

satyabhhā mā -jāmbavatī bhyā mīlī aliṅganam | kathambhūtā bhyā mīlī ? utkṛ ṣ tāni paṭ tā-
vastrānulepanā bharaṇā ni yayos tābhyā mīlī punaḥ kāma-śara-pī dītā bhyā mīlī punaḥ
kṛ ṣ na-mukha-vis ayaka-cañcala-netra-bhramarā bhyā mīlī ||76||

—o)0(o—

bhujaga-yugalā ślis tā bhyā mīlī
śyā mā ruṇa-lalita-komalā īga-latā bhyā mīlī |
ā ślis tā mā tma-dakṣ iṇa-
vā ma-gatā bhyā mīlī karollasat kamalā bhyā mīlī ||77||

punaḥ parameśvarasya bhuja-yugalenā liiğitā bhyā mīlī | yathā -krama-nī lāruṇa-varṇe
manohare komale cā īga-late yayos tābhyā mīlī punaḥ parameśvarasya dakṣ iṇa-vā ma-
gatā bhyā mīlī punaḥ pāṇi-sphurita-padmā bhyā mīlī ||77||

—o)0(o—

punaḥ kī dī ūsam ?

pr̄ ṣ tā agayā kalinda-sutayā kara-kamala-yujā
samparirabdham aījana-rucā madana-mathitayā |
padma-gadā -rathā īga-dara-bhṛ d-bhuja-yugalam
dor-dvaya-sakta-vamśa-vilasan-mukha-sarasi-ruham ||78||

parameśvara-pr̄ ṣ tā ha-deśa-vartinyā yamunayā hasta-dhṛ ta-kamalayā samāliiğitam |
kimbhūtayā śyāmayā ? punaḥ kāma-pī dītayā | punaḥ kī dī ūparameśvaram ? padma-
gadā-śaikha-cakra-yukta-hasta-catuṣ tāyamhasta-dvaya-dhṛ ta-vanis̄a-vilasan-mukha-
kamalam ||78||

—o)0(o—

dikṣ u bahiḥ surarś i-yatibhiḥ khecara-parivṛ ḍhair
bhakti-bharā vanamra-tanubhiḥ stuti-mukhara-mukhaiḥ |
santata-sevyamā nam amanovacana-vis ayakam
artha-catus t̄ aya-pradam amumtribhuvana-janakam ||79||

tr̄ tī ya-paṭ alokta-kramenety arthaḥ | punaḥ bahir dikṣ u devarś i-yatibhiḥ khecara-
mukhyair bhakty-atiśaya-namra-dehaiḥ | parivṛ ḍhaiḥ pradhānaiḥ stutibhiḥ vā cāla-
vadanair nirantaramsevitāmpunah manaso vā cām agocarampunar dharmārtha-
kāma-mokṣ a-phala-catus t̄ aya-pradarāmpunas trailokya-janakam ||79||

—o)0(o—

sā ndrā nanda-mahā bdhi-magnam amala-dhā mni svake'vasthitam
dhyā tvaivamparamamāpumā mīsam anaghā t̄ samprāpya dī kṣ ā mīguroh |
labdhvā mummanum ā dareṇa sita-dhī r lakṣ amjaped yoṣ itā m
vā rtā karṇana-darś anā di-rahito mantrī gurū ṣām api ||80||

punar nividā nanda-mahā -samudra-magnam | svī ye nirmale tejas-tad-rūpeṇāvasthitam
evam ukta-rūparāparameśvaraīnvicintya niṣ pāpāt guror dī kṣ ā-mantropadeśa-vidhim
prāpyā murīmantrālabdhvā tī kṣ ṣā-buddhiḥ ādarāt lakṣ am ekaīnjapet | kī dr̄ saḥ
sādhakah ? strī ṣāmī ddhānām api kathā-śravaṇa-nirī kṣ ana-parāmukhah ||80||

—o)0(o—

homamsevā mīcāha—

juhuyā c ca daśā mīśakam hutā s e
sasitā kṣ audra-ghṛ tena pā yasena |
prathamodita-pī t̄ ha-varyake'mū
paryajen nityam anityatā -vimuktaye ||81||

hutāsē vahnau daśā mīśakam| ayutam ekamīsarkarā -madhu-ghṛ ta-yuktena
paramānnena juhuyāt | kirīca pūrvokta-daśās t̄ ādaśākṣ ara-kathite pī t̄ ha-śreṣ t̄ he nityam
amumyajet | kim artham ? anityah saīśāras tasya parihaṇāya ||81||

—o)0(o—

ā rabhyā tha vibhūti-nyā sa-kramataḥ śarā ntam abhyarcya |
mūrty-ā dy-aīgā ntaīcā tmā nam vimīś aty-arṇodita-yantra-vare ||82||
madhya-bī jaīparito varuṇendu-yamendra-dikṣ u samīkhya |
bī ja-catus kamtaḥ api catvā riīśadbhir akṣ arair dvy-adhikaiḥ ||83||
śiṣ t̄ aiḥ praveṣ t̄ ya śiva-hari-vasv-ā dy-as riṣ v atha kramā d vilikheth |
vā mīmā yā -śrī -mantrā s tadvat rakṣ o'mbupā nilā śriṣ u ca ||84||

ś es aīm pūrvoditavad vidhā ya pī t harṇyathā vad abhyarcya |
saṅkalayya mūrtim atrā vā hyā bhyarcayatu madhya-bī je tam ||85||

ārabhyety ādi vibhūti-pañjaram ārabhya nyāsa-krameṇa bāna-paryantaīmpūjayitvā
mūrti-nyāsam ārabhyā īga-nyāsa-paryantaīmcātma-rūpaṁsampūjya pūrvokta-
vinīśaty-akṣara-mantroktamīyantra-śreṣṭha-karṇikā-madhyā-sthita-vahni-pura-yuga-
madhye madhyama-bī ja-madhye bī jam iti pāṭha-svarasāt hal-lekhā-bī jam iti
rudradhara-govinda-miśra-prabhṛ tayah | parastah-madhyama-bī jam iti pāṭha kāma-
bī jaṁvilikhya tat-paritaś ca paścimottara-pūrva-dakṣiṇa-dikṣu bī ja-catus kaṇdrī m
trī mījī mījhrī miti bī ja-catus t̄ ayaṁvilikhya tad api bī ja-catus t̄ ayaṁdvi-catvāriṇīsat
japādi-svāhāntaiḥ śiṣṭair mantrākṣarair upari veṣṭayet | anantaramśiva īśānah harir
indraḥ pūrvādi dig ity arthaḥ | vasur agnih āgneyādika evaṁnair tī -vāruṇī -vāyavī -dig
eteṣu koneṣu krameṇa vāg-bhava-bhuvaneśvarī -śrī -bī jāni trir āvṛtya vilikhet |

avaśiṣṭaīmpī t̄ ha-vidhānam pūrvavat samāpya pī t̄ harṇyathāvat pūjayitvā tatra pī t̄ he
karṇikā-madhyā-sthita-kāma-bī je rukmiṇī -vallabha-mūrtimśaṅkalpya dhyātvā tam
āvāhya pūjayet ||82-85||

—o)0(o—

mukha-dakṣa-savya-pṛṣṭha-bī jeṣṭha arcyaś tu śaktayah kramaśah |
rukmiṇī-ādyāḥ ṣaṭsvatha koneṣṭha aṅgāni keśares u śarān ||86||

anantaramdevasya san-mukha-dakṣiṇa-vāma-pṛṣṭha-pradeśa-gates u bī ja-catus t̄ ayeṣu
rukmiṇī-ādyāḥ śaktayah pūjyāḥ ṣaṭsvatha koneṣṭha aṅgāni keśares u śarān pūjayet ||86||

—o)0(o—

lakṣmy-ādyā dala-madhyeṣṭha agny-ādiṣṭha tad bahir dhvaja-pramukhān |
agre ketumśyāma pṛṣṭha vipam aruṇam amala-rakta-rucī ||87||
pārśva-dvaye nidhī śau santata-dhārā bhivṛṣṭha a-dhana-puṣṭau |
heramba-śāstri-durgā-viṣṭha vakṣenān vidikṣu vahny-ādi ||88||
vidruma-marakata-dūrvā-svarṇābhān bahir athendra-vajrādyān |
yajana-vidhānam itī ritam āvṛtya saptaka-yutamukundasya ||89||

agny-ādi-patra-madhyeṣṭha lakṣmy-ādyā pūjyāḥ | tatra bahir-bhāge dhvaja-prabhṛ tī n
pūjayet | anantaramdevasya san-mukhe śyāma-varṇa-ketu-nāmānaṁgāṇāīmpūjayet |
deva-pṛṣṭha ha-bhāge aruṇa-varṇaṁgaruḍaīmpūjayet | deva-pārśva-dvaye nirmala-rakta-
rucī r nidhī śvarau pūjyau kī drśau ? nirantara-dhārābhir vṛṣṭha a-dhana-samūhau |

vahny-ādi-vidikṣu herambādīn pravālādi-varṇān pūjayet | anantarambahir-dikṣu
indrādi-loka-pālān tathā varjārdy-āyudhāni pūjayet | iti pūrvokta-prakārena
mukundasya śrī -krishṇasyāvaraṇa-saptakāīmpūjā-vidhānam kathitam iti ||87-89||

—o)0(o—

ity arcayann acyutam ā dareṇa
 yo'mum̄bhajen mantravaramjītā tmā |
 so'bhyarcya divya-janair janā nā m̄
 hr̄ n-netra-paikerauha-tigma-bhā nuḥ ||90||

iti amunā prakāreṇa yo jitendriyo acyutamkr̄ ṣṇāmbhaktyā pūjayan amum̄mantra-
 śreṣṭhaṁsevate sa puruṣaḥ surair api pūjyate | kī dṝśah? lokānām̄hṝ daya-padma-
 locana-padmayoh̄ sūryah̄ sarva-jana-vaśī karaṇa-mantrah̄ samartha ity api pāṭhaḥ ||90||

—o)0(o—

sita-śarkarottara-payah̄-pratipattyā
 paritarpayed dina-mukhe dina-śastam |
 salilaiḥ̄ śatamśata-makha-śriyam eṣa
 sva-vibhūty-udanvati karoty uda-bindum ||91||

sita-śarkarā-pradhāna-pratipattyā dugdha-buddhyāḥ jalair eva dina-mukhe prātaḥ-kāle
 pratidinamśata-kṝ tvas tamtarpayet | anantaramśādhakah̄ svādhipatyā-samudre
 indrasya lakṣmī mījala-binduvat ||91||

—o)0(o—

vidala-halaiḥ̄ sumanasah̄ sumanobhir
 ghanasāra-candana-bahu-drava-magnaiḥ̄ |
 manunā munā havanato'yuta-saṅkhyam̄
 trijagat priyah̄ sa manuvit kavirāṭ syāt ||92||

anena mantereṇa sumanaso jātī -mālatī nām adheyasya sumanobhiḥ̄ puṣpaiḥ̄ vikasi | taiḥ̄
 karpūra-yukta-candanasya bahu-drava-vyāptair ayuta-saṅkhyam̄havanato'yuta-home
 na sa mantrī trailokyasya priyah̄ kavi-śreṣṭhaḥ ca bhavati ||92||

—o)0(o—

dhyānā d evā sya sadyas tridaśa-mṝ ga-dṝśor vaśyatāmīyā nty avaśyam̄
 kandarpārtājapādyaiḥ̄ kim atha na sulabham̄mantrato'smān narasya |
 spardhām uddhūya citrammahad idam api naisargikī mīśāvad enām
 sevete mantri-mukhyam̄sarasija-nilayā cāpi vācām adhīśā ||93||

asya rukmiṇī -vallabhasya dhyānāt śīghram̄tridaśa-mṝ ga-dṝśah̄ devāīganā avaśyam̄
 vaśyatām āyāttāmīprāpnuvanti | kathambhūtāḥ? kāma-pīḍitā | athānantaramjapa-
 homādināsmāt mantrāt sādhakasya kiṁna sulabham̄ | api tu sarvam eva sulabham̄ ity
 arthaḥ | kiṁca, idam api mahac citramyat sarasija-nilayā lakṣmīḥ vācām adhīśā
 sarasvatī ca svābhāvikī m asūyāmītyaktvā nityam enāmśādhaka-śreṣṭhaṁsevete ||93||

—o)0(o—

ā dhi-vyā dhi-jarā pamṛ tyu-duritair bhūtaiḥ samastair viṣ air
daubhā gyena daridratā dibhir asau dūramvumuktaś ciram |
sat-putraih susutā sumitravahair juṣ t̄ okhilā bhiḥ sadā
sampadbhiḥ parijus t̄ a ī dīta-yaśā jī ved anekāḥ samāḥ ||94||

kimca mano-duhkha-roga-jarā pamṛ tyu-śoka-śūnyaḥ sakala-prāṇibhir viṣ aiḥ tathā
duradṛ s t̄ ena tathā daridratā dibhir atīsayena parityakto bahu-kālāmvyāpya-viśis t̄ a-
putra-sametāḥ sat-putrī -mitra-samūhena sevitāḥ sadā samṛ ddhāḥ ī dīta-yaśāḥ stuta-
yaśāḥ asau sādhakah anekāḥ samā hāyanāni jī vet ||94||

—o)0(o—

mantrāntarebhyo'syā tiśayitvam āha—

akhila-manuṣ u mantrā vaiṣ ṣavā vī ryavanto
mahitatara-phalā dhyā s teṣ u gopāla-mantrāḥ |
prabalatara ihaiṣ o'mī s u sarīmohanā khyo
manur anupama-sampat-kalpanā kalpa-śā khī ||95||

sarveṣ u mantreṣ u vaiṣ ṣava-mantrā atīsayena savī ryāḥ teṣ v api vaiṣ ṣava-mantreṣ u
gopāla-mantrā atipūjita-phala-yuktāḥ teṣ v api gopāla-mantreṣ u eṣ a sarīmohanā khyo-
mantraḥ prabalataraḥ prakṛ s t̄ a-bala-yuktāḥ | punaḥ nirupamaiśvarya-dānaika-kalpa-
vṛ kṣ ah ||95||

—o)0(o—

manum imam atihṛ dyāmyo bhajed bhakti-namro
japa-huta-yajanā dyair dhyā navā n mantri-mukhyaḥ |
truṭ ita-sakala-karma-granthir udbuddha-cetāḥ
vrajati sa tu padam tan nitya-śuddhaṁmurā reḥ ||96||

yo mantri-mukhyaḥ sādhaka-śres t̄ haḥ dhyāna-yuktāḥ bhaktyā ārādhyatva-jīnena
imāmmantrāṁmanoharamjapa-dhyāna-homā dibhir bhajet sa murāres tat-
prasiddham-padaṁvrajati prāpnōti murā avidyā tasyā nāśakasya padam | kī dīśāṁ
padam ? avināśi sarva-kāluṣ ya-rahitam | sa kī dīśāḥ ? vināśita-sakala-karma-bandhanāḥ
| punaḥ kī dīśāḥ ? udbuddha-cetā vastu-grahaṇonmukha-cittāḥ ||96||

—o)0(o—

atha yogam āha—

aīgī kṛtyaikam eṣ āṁmanum atha japa-homā rcanā dyair manūnā m
as t̄ āīgotsāritā riḥ pramudita-pariśuddha-prasannā ntarā tmā |

yogī yuñjī ta yogā n samucita-vihṛ ti-svapna-bodhā hr̄ tiḥ syā t
prāgā syāś cā sane sve sumṛ duni samukhaṁmī litā kṣ o niviṣ t ah ||97||

es ā īmanūnā īmantrā nā īmadhye ekāīmanum mantra-japa-homā dibhiḥ svī kr̄ tyā
vaśī kr̄ tyā aś t ā īgena yama-niyama-prāṇāyāma-pratyāhāra-dhyāna-dhāraṇā-samādhi-
lakṣaṇena utsāritās tyaktāḥ kāma-krodhādayo'rāya yena sa tathā harṣ ita-nirmala-
prasanna-citto yogī prāg-vadanaḥ san yogān citta-vṛtti-nirodhādīn karotu | kī dṝśo
yogī ? yathocita-vihāra-nidrā-prabodhāhāraḥ | punaḥ svakī ye sukomale āsane
samupaviṣ t ah | punaḥ kī dṝśah ? sukhenānā yasena sarīmī lite mudrite akṣiṇī yena
sah ||97||

—o)0(o—

viśvambhū tendriyā ntah karaṇa-mayaminendv-agni-rūpaṁ samastam
varṇātmaitat pradhāne kala-nayana-maye bī ja-rūpe dhruveṇa |
nī tvā tat-puṁsi bindv-ātmani tam api parātmany atho kāla-tattve
tamvai śaktau cid-ātmany api nayatu ca tām kevale dhāmni śānte ||98||

etad-varṇātmakāṁ samastaṁ viśvambhūtendriyāntah-karaṇa-rūpaṁsūryendv-agni-
rūpaṁpradhāne prakṛti-rūpe kāma-bī je praṇavena nī tvā tatra vili namvicintya tat
kāma-bī jambindv-ātmani prasiddhe'nusvārākhye tam api bindv-ātmānamnādākhye
kāla-tattve paramātmani sariharet tam api kāla-tattvamcid-rūpāyāṁśaktau sariharet
tām api śaktimkevale tejo-maye sva-prakāśe dhāmni tejasī śānte sarvopadrava-rahite
nayatu ||98||

—o)0(o—

kī dṝśe ?

nirdvandve nirviś es e niratiśaya-mahā nanda-sā ndre'vasā nā -
pete'rthe kr̄ ṣa-pūrvamala-rahita-girā mīśā śvate svātmanī ttham |
saiḥṛtyā bhyasya bī jottamam atha śanakair lī na-niśvāsa-cetāḥ
prakṣīṇā puṇya-puṇyo nirupama-para-saṁvit-svarūpaḥ sa bhūyāt ||99||

nirdvandve sī tos ṣādi-dvandva-viśeṣa a-rahite viśeṣo vaidharmyamitad-rahite
atyantā nanda-ghane anante kr̄ ṣāgovindādi-nirmala-śabdānām-pratipādye ātma-
svarūpe ittham amunā prakāreṇa saiḥṛtya saiḥāramkṛtvā kāma-bī jambajan |
athānantaramsvayam eva niścalā-śvāsa-citto bhūtvā prakṣīṇā pāpa-puṇyaś ca bhūtvā
sa yogī nirupamaḥ parama-sarīvin-mayo bhavati ||99||

—o)0(o—

mūlā dhāre tri-koṇe taruṇataraṇibhā bhā svare vibhramantam
kāmām bālā rka-kālā nala-jaṭa hara-kuraigā ūka-koṭi-prabhā sam |
vidyun-mālā-sahasra-dyuti-rucira-hasad-bandhu-jī vā bhirā manī

traigunyā krā nta-bindumjagad-udaya-layaikā nta-hetuṁvicintya ||100||

trikoṇātmake mūlādhāre udyad-ādityavat prakāśamāne bhramamāṇamkāma-bī jaṁ
nūtanāditya-pralaya-kālī na-vahni-candra-kot i-tulya-kāntiimpunas taḍin-mālā-sahasra-
kāntiimpunah nūtana-puṣ pita-bandhukavan manoharaiṁsattvādi-guṇa-trayenā
vyāpto'nusvāra-sanjñāko bindur yena tampunah viśvotpatti-nāśaika-kāraṇam ||100||

—o)0(o—

tasyordhvē visphurantī mīsphuṭ a-rucira-taḍit-puṣṭa-bhā bhā svarā bhā m
udgacchantī mīsuṣ umṇā-saraṇim anu-śikhā m ālalā ṭ endu-bimbam |
cin-mā trā mīsūkṣ ma-rūpā mīkalita-sakala-viśvā mīkalā mīnā da-gamyā m
mūlamyā sarva-dhā mnā mīsmaratu nirupamā mīhuṛkṛ todañciterah ||101||

tasya kāma-bī jasya upari bidnu-gata-kuṇḍalinī mīaktimīndī pyamānāmīcintayatu |
kimbhūtām ? pravyakta-manohara-vidyut-sahasravat prakāśamāna-kāntiṁ punah
lalā ṭ a-candra-bimbāntaṁsuṣ umṇā-randhraṁyāntī mī punah anu anugatā bī ja-gata-
biimbātmake vahni-śikhā jvālā yasyāmīsa tathā tām | punah kimbhūtām ? cit-
svarūpām | punah durlaksā āmī punar āpta-sakala-viśvāmī punah kalā-rūpām | punah
nādānumeyāmī punah sarva-tejasāmīmūla-bhūtām | kī dṛśo'dhikārī ? huṛkāreṇa
udañcita ūrdhvam utpāṭ ita iro vāyur apānākhyo yena sa tathā ||101||

—o)0(o—

nī tvā tā śanakair adhomukha-sahasrā rā runā bjodara-
dyotat-pūrṇā-śāśā ūka-bimbam amutah pī yūṣ a-dhā rā-sṛ tim |
raktā mīmantramayī mīnipī ya ca sudhā-nisyanda-rūpā mīviś ed
bhūyo'py ātma-niketanāmīpunar api protthā ya pī tvā viś et ||102||

tāmkuṇḍalinī mīaktimīśanakair yathā syād evam adhomukha-sahasra-dalārunā-
kamala-madhyā-dyotamāna-pūrṇā-candra-maṇḍalarīnī tvā asmāc candra-bimbād
amṛta-dhārā-vṛṣṭiṁ rakta-varṇāmīvarṇātmikām amṛta-srava-rūpāmīpāyayitvā ātma-
niketanāmīmūlādhāre praveśayet | bhūyo'nantaram api tathaiva tām utthāpya tathā
kṛtvā punas tathā nija-sthānamprāpayed iti ||102||

—o)0(o—

etādṛśābhyāsasya phalam āha—

yo'bhyasyaty anudinam evam ātmano'ntam
bījeśāmīdurita-jarā pamṛtyu-rogān |
jītvā sau svayam iva mūrtimān anaṅgah
sanjī vec cira-malinī lakeśa-pāśah ||103||

yah pratyaham anena prakāreṇa śarī ra-madhye kāma-bī jam abhyasyaty ātmano'ntam
mano-layāntam idam abhyasyatī ti kriyā-viśeṣaṇam asau sādhakah durita-jarāpamṛtyu-
rogān parābhūya svayam eva deha-dhāri-kandarpa bhūtvā cira-kālamjī vati | kī dṛśāḥ ?
bhramara-varṇavat śyāma-keśa-samūhaḥ ||103||

—o)0(o—

sphuṭ a-madhura-padā rṇa-śreṇīr atyadbhutā rthā
jhaṭ iti-vadana-padmād visphuraty asya vāṇī |
api ca sakala-mantrās tasya sidhyanti maṅkṣu
vyuparama-ghana-saukhyai kā spadaṁvartate saḥ ||104||

asya sādhakasya mukha-kamalān sī ghrāṇasarasvatī prabhavatī | kimbhūtā ? pravyakta-
manohara-pada-varṇa-samūhātmikā atyāścarya-viśayā kintu asya sādhakasya maṅkṣu
anye'pi mantrāḥ sidhyanti kimca sa sādhakah aviśrānta-niviḍa-sukha-mātra-sthānam
bhūtvā tiṣṭhati ||104||

—o)0(o—

bhrā myan-mūrtimūla-cakrād anaīga
svā bhir bhā bhī rakta-pī yūṣa-yugbhiḥ |
viśvā kāśam̄pūrayantam̄vicintya
pratyāveśyās tatra vaśyāya sādhyāḥ ||105||

nāryo naro vā nagarī sabhāpi vā
praveśitās tatra niśāta-cetasā |
syuḥ kīkarās tasya jhaṭity anāratam
cirāya tan nighna-dhiyo na sañśayah ||106||

mūla-cakrān mūlādhāre atra saptamy-arthe pañcamī bhramaṇa-mūrtimkāma-bī jam
svakī yābhir dīptibhir lohitāmṛta-yuktābhir brahmāṇḍa-madhyā-pradeśe pūryamāṇam
dhyātvā niśāta-cetasā tīkṣṇa-matinā tatra nārī-prabhr̄ tayaḥ sādhyāvaśyārthaṁ
pratyāveśyāḥ prakṣeptavyā | anantaramtatra praveśitāḥ praveśa-prāpitāḥ strī -
prabhr̄ tayas tan-nimagna-dhiyas tena hṛta-cittāḥ | tasya sādhakasya sīghramcira-kālam
ājñā-kāriṇo bhavanti nātra sandehāḥ ||105-106||

—o)0(o—

taraṇi-dala-sanā the śakra-gopāruṇe yo
ravīśaśiśikhi-bimba-prasphurac-cāru-madhye |
hṛdaya-sarasije'mūṁśyā malamkomalāīgari
susukham upanivisṭaṁsmared vāsudevam ||107||

tad-dvādaśa-dala-yukte hṛdaya-kamale indra-gopākhyo rakta-kī ṭa-viśeṣaḥ tadadv
aruṇe sūrya-vahni-candra-maṇḍala-śobhita-cāru-madhyā-pradeśe amūṁśyāma-

varṇamīkomalā īgaṁsukumārā īgaṁsukha-prakārenopavis ṭ aṁvā sudevaṁcintayet
||107||

—o)0(o—

pādā mbhoja-dvaye'īgulya-amala-kiśalayeś vā balau san-nakhā nām
sat-kūrmodāra-kāntau prapada-yuji lasaj-jaighikā -dañdayoś ca |
jānvor ūrvoh piśaige nava-vasana-vare mekhala-dā mni nābhau
romāvalyām udārodara-bhuvi vipule vakṣasi praudha-hāre ||108||

ādi-purisah śrī-kṛṣṇasya pādāmbhojam ārabhya hasitāntes u sthānes u vaks yamāneś u
śanair yathā syāt tathā iti kramataḥ sthāna-kramataḥ sthāna-krameṇa svīyamānaḥ
sthāpayatu | tathā pāda-padma-dvaye prathamāmānaḥ sthāpayet | tad-anantaram
pūrvamīpūrvamāpohyāpara-sthāneś u mano nidadhyād aīgulya evāmala-kiśalayā
nirmala-pallavās teś u | tad-anu nakhānāmśobhamāna-paiktau tad-anu prapada-yuji
pāda-dvaye | kī dṛśe ? kūrma-prṣṭhavat upari-bhāge unnate | tad-anu dedī pyamāna-
jaighā-dvaye | tad-anu jānu-dvaye ūru-dvaye pīta-varṇe nūtana-vastrayoh śreṣṭhe
kṣudra-ghanṭikā-mālāyāmnābhi-pradeśe tan-niṣṭha-roma-paiktau ca vipulodara-
sthāne mahāhāra-yukte vistīrṇe vakṣasi ||108||

—o)0(o—

śrīvatse kaustubhe ca sphuṭa-kamala-lasad-baddha-hṛ d-dāmni bāhv
mūle keyūra-dīpte jagad-avana-paṭau dor-dvaye kaikāṇāḍhye |
pāṇī-dvandvā īguli-sthe'timadhura-rava-sarī na-viśve ca veṇau
kaṇṭhe sat-kuṇḍalosrasphuṭa-rucira-kapola-stha-dvandvake ca ||109||

śrīvatse vipra-pādāvaghāta-tarjanyordhva-romātmake kaustubhe hṛdaya-nivisṭa a-mani-
višeṣe vikasita-padma-mālāyāmkeyūra-śobhita-bāhv mūle sarīra-rakṣaṇa-dakṣe
kaikāṇa-yukte bāhu-dvaye hasta-dvayā īguli-niṣṭhe atimadhura-śabdena magnam
jagat-trayaṁiyena evambhūte veṇau | tad-anu kaṇṭhe ramya-kundala-kiraṇa-prakāśita-
manohara-kapola-stha-yugale ||109||

—o)0(o—

karṇa-dvandve ca ghoṇe nayana-nalinayor bhrū-vilāse lalāṭe
keśeś vālola-barheś vātisurabhi-manojñā-prasūnojjvalesu |
śoṇe vinyasta-veṇāv adhara-kiśalaye danta-paiktyāmīsmitākhye
jyotsnāyāmādi-purisah krama iti caśanaiḥ svāmīmānaḥ sarīmidhattām ||110||

karṇa-dvaye nāsā-yugale netra-padma-dvaye bhrū-vikṣepe lalāṭe cañcalā-mayūra-
puccha-yuktesu atisugandhita-manohara-puṣpojjvalesu keśeśu śoṇa-varṇe āropita-
veṇau adhara-pallave danta-paiktyāmīsmitam ākhyānāma yasyāmījyotsnāyām
candra-kāntau jyotsnā-tulye smite ||110||

—o)0(o—

yā van mano-vilayam eti harer udā re
manda-smite'bhyasatu tā vad anaīga-bī jam |
aś t ā daśā rṇam athavā pi daśā rṇakamvā
mantrī śanair atha samā hita-mā tariśvā ||111||

harer udā re śobhamāne manda-smite mano yāvad vilayam viśeṣ ato layam eti tā vad
anaīga-bī jam aś t ā daśā rṇam daśā rṇamvā prajapatu | kimbhūtaḥ ? samā hita-mā tariśvā
pratyāharī kṛtah prāṇa-vāyuḥ ||111||

—o)0(o—

āropyā ropa manah padā ravindā di-manda-hasitā ntam |
tatra vilā pya kṣī ne cetasi sukha-cit-sad-ātmako bhavati ||112||

manah padā ravindam ārabhya ī sad-hāsyā-paryantam samāropyā nantaram | tatra
vilāpya lī namkṛtvā kṣī ne śuddhe citte sati sukha-jñāna-sad-ātmako bhavati sādhakah
||112||

—o)0(o—

nyā sa-japa-homa-pūjā-tarpana-mantrā bhiṣ eka-viniyogā nām |
dī pikayaiva mayodbhāś itah kramah kṛtsna-mantra-gaṇa-kathitā nām ||113||

kṛṣṇa-mantra-samūha-kathitā nāmnyāsa-japādī nāmkrama-dī pikayaiva kramah
prakāśitah ||113||

—o)0(o—

saniśaya-timira-cchidurā saiś ā krama-dī pikā kareṇa sadbhīḥ |
kara-dī pikeva dhāryā sasneham aharniśamāsamasta-sukhā ptyai ||114||

saiś ā krama-dī pikā sādhu-janaiḥ sa-snehamyathā syāt tathā kara-dī pikeva dhāryā |
kimbhūtā ? saniśaya-rūpāndhakāra-cchedayitrī anyāpi tailādi-sneha-sahitamyathā syāt
tathā dhāryate andhakāra-nāśinī bhavati | kim arthaṁdhāryā ? samasta-sukha-prāpty-
artham ||114||

—o)0(o—

jagad idam anubiddhamyena yasmāt prasūte
yad anu tatam ajasrampāti cādhiṣṭhitā yam |
yad uru maha udarcir yanvidhatte ca gopī
tam amṛta-sukha-bodha-jyotiṣ amnaumi kṛṣṇam ||115||

jagad idam anuviddham anusyūtaranyena jyotiś ā yasmāt parameśvarāt imanijanalokaṁsaṁsārā khyāmprasūte prasūtiimprānotī ty arthaḥ | yasminn ity api pāṭ hah | tathā parameśvaram adhiṣ ṭ hātāram āśritā satī anutataṁvistṛ tamjagat ajasraṁsarvadā pāti rakṣ ati yasya parameśvarasya ūru vipulaṁmahaḥ tejaḥ tat udarcis tat-tejasā uditādī ptih satī yaṁpratibimba-rūpeṇa dhatte tam uktā nandaṁsva-prakāśaṁnaumi staumi ||115||

—o)0(o—

yaś cakramnija-keli-sā dhanam adhiṣ ṭ hā na-sthito'pi prabhur
dattam manmatha-śatruṇā vana-kṛ te vyāvṛtta-lokā ttikam |
dhatte dī pta-navena śobhanam aghā petā tta-mā yaṁdhruvam
vande kā ya-vimardanam vadha-kṛ tā m bhuñjad-dyukam yā davam ||116||

yah parameśvaraḥ śrī -kṛ s nāh vaks yamā ḥa-lakṣ aṇām cakram dhatte tarinvande ity
anvayah | kathambhūtam cakram ? nija-keli-sā dhanamnija-yuddha-kṛ dā-karaṇam |
kī dṛ śah parameśvaraḥ ? adhiṣ ṭ hāna-sthito'pi samādhi-sthito'pi | yad vā, bāhya-sthito'pi
prabhuḥ svāmī | punah kī dṛ śaiḥ ? manmatha-śatruṇā mahā-devena avane avana-kṛ te
sarva-loka-rakṣ ārthaṁdattam | punar dūrī kṛ tātivṛṣṭ y-anāvṛṣṭ y-ādy-apadravam punah
dī pta-navena iva śobhanam dedī pyamānam | kim bhūtam kṛ s nām ? pāpa-rahitam
svī kṛ ta-mā yaṁpunar dhruvam avināśinaṁpunar vadha-kṛ tām upadrava-kāriṇām
kāya-vimardanamśarī ra-nāśakam punah bhuñjad-dyukam bhuñjat-svarga-lokam
punar jātyāyād avam ity arthaḥ | atra padye cakra-bandhe grantha-kartā sva-nāma
prakṣ iptavān iti bodhyam ||116||

iti śrī man-mahā mahopadhyāya-śrī -keśava-kāśmī ri-bhaṭ t a-gosvāmi-viracitāyām
krama-dī pikāyāmaś t amah paṭ alah |
||8||

samā pto'yaṁgranthah